

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก ก

ประมวลพฤติกรรมที่ปรากฏในปัญญาสาขาคณับล้านนา

α	=	ความเป็นมาของตัวละคร
β^1	=	ความตายของกัปพอกับแม่
A	=	พฤติกรรมของตัวโกง
A ⁶	=	ตัวโกงทำร้ายตัวเอกบาดเจ็บหรือพิการ
A ¹⁰	=	ตัวโกงเหวี่ยงตัวเอกลงทะเลหรือลอยแพ
D	=	พฤติกรรมแรกของผู้ช่วยเหลือ
D ¹	=	ผู้ช่วยเหลือมาทดสอบตัวเอก
E	=	ปฏิกิริยาของตัวเอกที่มีต่อผู้วิเศษ
E ¹	=	ตัวเอกถูกทดสอบอย่างหนัก
E ⁹	=	ตัวเอกได้รับชัยชนะจากการถูกทดสอบ
F	=	ตัวเอกได้ของวิเศษ
F ⁷	=	ของวิเศษถูกคิมหรือกิน
H	=	การต่อสู้ของตัวเอกกับตัวโกง
I	=	ตัวเอกชนะตัวโกง
K	=	ตัวเอกได้รับการชุบชีวิต
K ^{ix}	=	การชุบชีวิตด้วยน้ำอมฤต
M	=	งานยากที่ตัวเอกถูกมอบหมายให้ทำ
N	=	ตัวเอกทำงานสำเร็จ
U	=	ตัวโกงถูกลงโทษ
U ^{neg}	=	ตัวเอกยกโทษให้ตัวโกง
W	=	การแต่งงานและการขึ้นครองบัลลังก์
W*	=	การแต่งงาน
W ^o	=	ตัวเอกได้รับเงินหรือสิ่งของอื่นตอบแทน
Z	=	ตัวเอกได้รับการตอบแทนด้วยการได้ไปเกิดในเทวโลก
ก	=	ตัวเอกพลัดพรากจากคนรัก

ค ¹	=	การพลัดพรากจากกันในทะเลหรือแม่น้ำ
ง	=	หลังจากพลัดพรากแล้วได้พบกัน
จ	=	ตัวเอกออกบวช
ท	=	พฤติกรรมความตั้งใจบริจาคทาน
ท ¹	=	ตัวเอกให้ทานทรัพย์สินแก่ผู้อื่น
ท ²	=	ตัวเอกให้หรือขายภรรยาเพื่อประกอบทาน
ท ³	=	ตัวเอกให้หรือขายลูกเพื่อประกอบทาน
ท ⁴	=	ตัวเอกให้หรือขายชีวิตตัวเองเพื่อประกอบทาน
↑	=	ตัวเอกเดินทางออกจากบ้าน
↓	=	ตัวเอกกลับบ้าน
ป	=	การแสดงปัญญา
ธ	=	การแสดงธรรม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

ภาคผนวก ข

เอกสารประกอบการจัดแนวจัดการเรียนการสอนนิทานชาดก

ชุดที่ 1. นิทานชาดกพื้นบ้านเรื่อง ชมพู่ราชแดงเขียว

ในเมืองพาราณสีมีครอบครัวยากจนอยู่ครอบครัวหนึ่งมีอาชีพหาของป่าขายถึงแม้จะมีฐานะยากจนแต่ก็ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดีต่อมาพระโพธิสัตว์จุติจากสวรรค์ลงมาปฏิสนธิที่ครรภ์ของนางพร้อมกันนั้นสามีของนางก็ตายไป พระโพธิสัตว์ก็คิดว่าแม่จะลำบากจึงอธิษฐานขอให้ตนเกิดมาเป็นลูกแดงเขียวหรือแดงโม ส่วนมารดาครั้งเห็นลูกของตนเกิดมาเป็นแดงโมก็ไม่รู้จะทำอย่างไรได้แต่เก็บรักษาไว้อย่างดีพร้อมกับตั้งชื่อว่า อ้อมล้อมแดงเขียว

ต่อมาพระโพธิสัตว์ที่อยู่ในครรภ์ของแดงโมกล่าวกับมารดาของตนว่าอย่าได้เศร้าเสียใจให้หมั่นทำบุญกุศล เมื่ออ้อมล้อมแดงเขียวอายุได้ 14 ปีก็มีความคิดอยากจะได้เลี้ยงดูแม่ของตนจึงขอให้แม่พาตนไปฝากกับเหล่าพ่อค้าเพื่อไปแสวงหาโชค ตอนแรกพ่อค้าเหล่านั้นไม่ยอมแต่ทนการอ้อนวอนของนางไม่ไหวประกอบกับบุญบารมีของพระโพธิสัตว์จึงยอมให้ไปด้วย เมื่อพ่อค้าอนุญาตแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ขอให้แม่ไปขอมะลัดพันธุ์พืชต่าง ๆ จากชาวบ้านเพื่อนำติดตัวไปด้วย

เมื่อเรือสำเภาดินทางไปถึงเกาะแห่งหนึ่งพระโพธิสัตว์เห็นว่านี่เหมาะสำหรับเพาะปลูกจึงขอให้พ่อค้าหยุดเรือสำเภาและขอให้ทิ้งตนไว้ที่นั่น พระโพธิสัตว์อ้อมล้อมแดงเขียวก็ออกจากลูกแดงเขียวแล้วลงมือเพาะปลูกพืชจากเมล็ดที่นำมาเวลาผ่านไป 2-3 เดือนพืชพันธุ์ที่เพาะปลูกก็ออกผลเป็นที่พอใจแก่อ้อมล้อมแดงเขียวยิ่งนัก

ในครั้งนั้นมีพญากินรีคนหนึ่งมีพระธิดา 7 นางมีรูปโฉมที่งดงามในทุก ๆ 6 เดือนนางกินรีทั้ง 7 จะพากันมาเล่นน้ำที่บริเวณรอบเกาะที่อ้อมล้อมแดงเขียวอยู่ พอถึงวาระนั้นเมื่อนางกินรี ทั้ง 7 มาถึงก็เห็นพืชพันธุ์เต็มเกาะไปหมดจึงพากันถอดพืชพันธุ์เหล่านั้น ยกเว้นผลลูกแดงเขียวที่มีขนาดใหญ่อันเป็นที่อยู่ของพระโพธิสัตว์ พอนางกินรีทั้ง 7 ถอดปีกหางเพื่อลงไปเล่นน้ำ พระโพธิสัตว์ก็ออกมาเก็บปีกหางของนางแล้วเอาไปไว้ใต้ลูกแดงเขียว พอนางเล่นน้ำกันเสร็จก็พบว่าปีกหางหายไปและไปพบที่ใต้ลูกแดงเขียว พระโพธิสัตว์ที่อยู่ในลูกแดงเขียวจึงกล่าวว่าพวกนางทำให้นางละอายใจและขอชดใช้ค่าเสียหายเหล่านั้น โดยการให้นางกินรีคนสุดท้ายที่อยู่เป็นตัวประกัน ฝ่ายนางกินรีผู้เป็นพี่ก็รีบกลับไปบอกพญากินรี พญากินรีจึงมอบสำเภาบรรจุสมบัติ 7 ลำให้อ้อมล้อมแดงเขียวเพื่อขอขมาและนำตัวพระธิดากลับ

เมื่อพ่อค้าเรือสำเภาขายสินค้าจนหมดก็กลับมาหาอ้อมล้อมแดงเขียว พ่อเห็นเรือสำเภา ทั้ง 7 ลำโดยลำที่ 7 นั้นมีประสาท 7 ยอดตั้งอยู่ด้วยก็ประหลาดใจ อ้อมล้อมแดงเขียวก็เล่า เรื่องราวทั้งหมดให้ฟังและพากันกลับเมืองพร้อมเรือสำเภาทั้ง 7 พอถึงเมืองก็ไปรับแม่ให้มาอยู่ด้วยกันในปราสาท

ต่อมาพระโพธิสัตว์ขอให้มารดาไปผู้ขอพระธิดาให้แก่ตน พระราชาก็ยกพระธิดาให้ แต่มีข้อแม้ว่าอ้อมล้อมแดงเขียวต้องสร้างสะพานทองคำจากท่าสำเภาไปจนถึงปราสาทให้เสร็จ ภายใน 7 วันด้วยบุญบารมีของพระโพธิสัตว์จึงทำให้สร้างสะพานทองคำสำเร็จ พระราชาก็ยกพระธิดาหรือนางนันทิราให้พระโพธิสัตว์ หลังจากอภิเษกแล้วอ้อมล้อมแดงเขียวก็ออกจากผลแดงโมและปรากฏร่างที่สง่างามให้พระธิดาเห็น อ้อมล้อมแดงเขียวต้องการลองใจพระราชินีและพระมารดาว่าจะมีความรักและความจริงใจต่อนางนันทิราหรือไม่จึงให้นางเข้าไปอยู่ในลูกแดงเขียว ส่วนตัวอ้อมล้อมแดงเขียวก็ขึ้นไปนั่งบนอาสน์แทน เหล่านางสนมมาเห็นก็รีบไปทูลพระราชินี พระราชินีรีบมาและต้องตะลึงในความงามของพระโพธิสัตว์ และไม่เชื่อว่านี่คือราชบุตรเขย

ต่อมาเมื่อพระโพธิสัตว์พร้อมด้วยพระธิดาเสด็จเข้าสู่ห้องพระโรงพร้อมกัน พระราชินีจึงเชื่อและทรงถามว่าอ้อมล้อมแดงเขียวเข้าออกลูกแดงนี้ได้อย่างไรเพราะไม่มีทางเข้าออกเลย พระโพธิสัตว์จึงให้พระองค์ตั้งจิตอธิษฐาน พอพระองค์ลืมหาคาก็เห็นประตูลูกแดงโมนั้นเปิดออก พร้อมกับเห็นทรัพย์สมบัติมากมาย พระราชินีเห็นเช่นนั้นก็ทรงเชื่อและยกบ้านเมืองให้พระโพธิสัตว์ปกครองสืบไป

ชุดที่ 2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนิทานชาดก

เรื่องที่ 1. ประวัติและความหมายของนิทานชาดก

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 359) ได้ให้ความหมายของชาดกไว้ว่า ชาดก (ชา - ดก) น. เรื่องของพระพุทธเจ้าที่มีมาในชาติก่อน นอกจากนั้น เฉลิม มากมวล (2518 : 186) ยังได้กล่าวถึงความหมายของชาดกไว้อย่างน่าสนใจว่า ชาดก หมายถึง เรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าขณะที่ทรงประกอบพระจริยาวัตรบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งอาจเสวยพระชาติเป็น คน สัตว์ หรือเทวดาที่แสดงบทบาทสำคัญในเรื่อง หรือบางครั้งมีฐานะเป็นผู้สังเกตการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ขึ้นอยู่กับกุศลกรรมและอกุศลกรรมตามหลักพุทธศาสนาในการบำเพ็ญบารมีทำลายกิเลสเพื่อหาทางหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดจนสะสมบารมีได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ใน พระชาติสุดท้ายก่อนที่จะตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เรื่องที่ 2. ลักษณะของนิทานชาดก

นิยดา สาริกภูติ (2524 : 265 – 266) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของชาดกไว้อย่างน่าสนใจว่า ชาดกเป็นส่วนหนึ่งของพระสุตตันตปิฎกขุททกนิกายในลำดับที่ 10 ส่วนใหญ่มีที่มาจากนิทานชาวบ้านซึ่งเป็นเรื่องที่เล่าต่อกันฟังมาช้านานก่อนสมัยพุทธกาล นิทานเหล่านี้มิใช่มีมรดกทางวัฒนธรรมของชาวอินเดียเท่านั้นเพราะได้แพร่กระจายไปในดินแดนต่าง ๆ เช่น กรีก และเปอร์เซีย เป็นต้น สำหรับการดัดแปลงนิทานชาวบ้านเหล่านี้ให้กลายเป็นนิทานชาดกอาศัยกรรมวิธีที่ไม่สลับซับซ้อนนักเพียงแต่แทรกบทบาทของพระโพธิสัตว์ลงไปเป็นตัวเอกของเรื่อง หรืออ้างว่าตัวเอกของเรื่องเป็นพระโพธิสัตว์ รวมทั้งอาจแทรกคำสอนธรรมะหรือความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้าไปทำให้นิทานพื้นเมืองกลายเป็นนิทานทางพุทธศาสนาได้

เรื่องที่ 3. ประเภทของนิทานชาดกและองค์ประกอบสำคัญของนิทานชาดก

นิทานชาดกในพุทธศาสนาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ นิบาตชาดก และชาดกนอกนิบาต นิบาตชาดก หรืออรรถกถาชาดก คือ ชาดกที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีจำนวน 547 เรื่อง เชื่อว่าเป็นเล่าที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้จริง ส่วนชาดกนอกนิบาตเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พาทิรชาดก เป็นชาดกที่แต่งขึ้นเลียนแบบนิบาตชาดก ชาดกประเภทนี้มีการนำนิทานในท้องถิ่นมาผสมผสานเข้ากับคำสอนและความเชื่อในพุทธศาสนาโดยแทรกบทบาทของพระโพธิสัตว์เข้าไปเป็นตัวละครเอกของเรื่อง (สักคิ์ศรี เข้มนัดดา, 2544) ส่วนองค์ประกอบสำคัญของนิทานชาดกนั้นสามารถจำแนกได้ 5 ตามลำดับดังนี้

ปัจจุบันวัตถุ คือ การเริ่มต้นเรื่องจากปัจจุบันว่ามีสาเหตุอะไรที่นำไปสู่การเล่าเรื่อง

อดีตวัตถุ คือ หลังจากที่ปรากฏเหตุปัจจุบันแล้วพระพุทธเจ้าก็จะเล่าเรื่องในอดีต

กาลา คือ ถ้อยคำที่แต่งเป็นนันทบาลี ตัวละครในชาดกเป็นผู้กล่าว

ไวยากรณ์ คือ การอธิบายคำศัพท์ในด้านความหมายและด้านไวยากรณ์

สโมธาน คือ การกล่าวถึงตัวละครที่สำคัญในชาดกนั้นว่าใครกลับมาเกิดเป็นใครบ้าง

(ตักคิรี เข้มนคดา , 2544 : 15)

เรื่องที่ 4. ความสำคัญของนิทานชาดก

นิทานชาดกถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่และปลูกฝังความเชื่อทางพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะโดยเนื้อหาของคำสอนของพุทธศาสนานั้นเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยาก ดังนั้นเมื่อมีการนำความเชื่อดังกล่าวมาผสมผสานกับนิทานซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานตามธรรมชาติของนิทาน ผสมกับธรรมชาติของมนุษย์ที่ชื่นชอบเรื่องราวของอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตลอดจนจินตนาการต่าง ๆ แล้วจึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะปลูกฝังและส่งผ่านแนวคิดตลอดหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาสู่พุทธศาสนิกชน (นิตยา สาริกภูติ 2524 : 220) ดังที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2524 : 159) ได้ทรงกล่าวไว้ว่า การทำทานในสังคมไทยส่วนหนึ่งมาจากคำสอนเรื่องชาดกในพุทธศาสนาซึ่งเป็นการบำเพ็ญทานบารมีของพระโพธิสัตว์

ชุดที่ 3. ตัวอย่างนิทานชาดกพื้นบ้าน

เรื่องที่ 1. สุพรหมโมกษะหมาเก้าหาง

เมืองมาตุลนครมีทุกตะผัวเมียคู่หนึ่งต่อมานางเมียตั้งครรภ์และประสูติพระโพธิสัตว์ ต่อมาอีกเจ็ดวันนางก็ตาย พ่อของพระโพธิสัตว์จึงเลี้ยงดูพระโพธิสัตว์โดยการขอทานมาจนมีอายุ 15 ปี ผู้เป็นบิดาได้นำแม่หมาตัวหนึ่งซึ่งต่อมาเกิดลูกสีดำและมีหางถึงเก้าหางมาตัวหนึ่ง ต่อมาไม่นานพ่อของพระโพธิสัตว์ก็เสียชีวิต ก่อนจะเสียชีวิตได้บอกพระโพธิสัตว์ว่าให้นำศพไปทิ้งที่ป่าช้า และปกคลุมด้วยกิ่งไม้ใบไม้ เมื่อศพเน่าเหลือแต่กระดูกให้เอาเชือกผูกกะโหลกศีรษะแล้วลากไป หากลากไปติดค้างตรงไหนให้ทำไร่นั้นและใช้ก้อนหินก่อสถูปของพ่อไว้กลางที่นั้น พระโพธิสัตว์ก็ทำตามคำพ่อบอกทุกประการ เมื่อลากกะโหลกศีรษะของบิดาไปติดอยู่ตรงไหนก็ทำไร่นั้น พอรุ่งเช้าพระโพธิสัตว์จะไปถางป่าก็พบว่ามีส่วนางให้แล้วพร้อมด้วยมีเมล็ดพันธุ์ที่ต้องใช้ในการเพาะปลูกเตรียมไว้ให้ด้วย หลังจากพืชพันธุ์ทั้งหลายเจริญงอกงามอย่างรวดเร็วแล้วพระโพธิสัตว์ก็นำไปขายในเมือง

ฝ่ายพระอินทร์เห็นว่าพระโพธิสัตว์จะต้องประสบกับความลำบากอีกจึงไปเชิญเทพธิดาชื่อจันทิมพรพร้อมเนรมิตไปพรางซึ่งมีของวิเศษอยู่ให้กับพระโพธิสัตว์ในทุก ๆ วันที่พระโพธิสัตว์ออกไปขายพืชไร่นางจันทิมพรหมาก็ออกจากไข่มุกมาทำความสะอาดพร้อมทั้งทำอาหารเตรียมไว้ให้พระโพธิสัตว์ วันหนึ่งพระโพธิสัตว์จึงแกล้งออกไปขายพืชไร่นั้นแต่แท้จริงกลับไปซุ่มดู ก็เห็นนางจันทิมพรออกมาทำงานให้ขณะเดียวกันนางจันทิมพรหมาก็ทราบ พระโพธิสัตว์จึงถามความเป็นมากับนางและอยู่ด้วยกันฉันสามีภรรยา

เมื่อนางจันทิมพรหมาออกไปขายพืชไร่นั้นด้วยความงามของนางจึงมีผู้รำลือและนำไปกราบทูลพระราช พระราชาทราบจึงอยากได้นางเป็นภรรยาจึงเรียกให้พระโพธิสัตว์เข้าวังพร้อมกับหาวิธีกลั่นแกล้งเพื่อจะได้นางจันทิมพรหมามาเป็นของตน ด้วยการให้พระโพธิสัตว์หาไก่มาชนหาวัวมาชน หาช้างมาชน แต่พระโพธิสัตว์ก็ชนะหมดเพราะนางจันทิมพรหมาช่วยเหลือ ยังผลให้พระราชโอรสจึงแกล้งให้ไปเก็บดอกบัวในสระที่เต็มไปด้วยเงือกงูและจระเข้ร้าย แต่พระโพธิสัตว์ก็สามารถเก็บดอกบัวนั้นมาได้ด้วยความช่วยเหลือของจันทิมพรหมา

ต่อมาพระราชให้พระโพธิสัตว์ไปเอาดอกบัวหอมที่เมืองนาค นางจันทิมพรหมาก็บอกวิธีการลงไปเมืองนาคและมอบสิ่งวิเศษให้ไปด้วย ในการเดินทางครั้งนี้พระโพธิสัตว์ได้ช่วยเหลือชีวิตคนและยักษ์ อันเป็นผลให้พระโพธิสัตว์ได้ภรรยาเพิ่มอีก 3 คน คือ นางมดงาม นางจันทิมสุภาคา ลูกสาวพญายักษ์ และลูกสาวพญานาค จากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ได้นำดอกบัวมา

ถวายพระราชพรราชาทราบว่พระโพธิสัตว์มีภรรยาที่มีรูปโฉมงดงามเพิ่มอีกสามคนก็ยิ่งโกรธแค้นจึงให้เสนาไปแจ้งให้พระโพธิสัตว์มากินเลี้ยงเพื่อตอบแทนบุญคุณที่นำบัวหอมมาให้ด้วยการแกงอ่อมช้าง ควาย วัว และหมู อย่างละตัว หากพระโพธิสัตว์กินไม่หมดต้องเสียบภรรยาทั้งหมดให้แก่พระราชานางลูกสาวผู้เป็นยักษ์ก็ช่วยให้เหล่ายักษ์มากินจนหมด ต่อมาพระราชาก็ให้พระโพธิสัตว์เก็บเมล็ดงาคำจำนวนสามหาบให้เสร็จภายในหนึ่งคืนหนึ่งวันพระโพธิสัตว์ก็ได้รับความช่วยเหลือจากนางมดง่าม

พระราชาก็แค้นใจที่กลั่นแกล้งพระโพธิสัตว์ไม่ได้จึงให้ทหารนำกลองไปฝากไว้ที่บ้านของพระโพธิสัตว์โดยในกลองนั้นมีทหารอยู่เพื่อมาสืบข่าว ระหว่างนั้นนางทั้งหลายก็บอกกับพระโพธิสัตว์ว่าอย่ากินเนื้อหรือไข่ที่เป็นพวกของตน เพราะหากกินแล้วอาจทำให้นางอยู่ต่อไม่ได้เมื่อได้ความเช่นนั้นพระราชาก็จัดการหาสิ่งเหล่านั้นและนำมาบดรวมกัน และเชิญพระโพธิสัตว์มากินเมื่อพระโพธิสัตว์กินแล้วเหล่านางทั้งหลายก็กระวนกระวายจนต้องกลับบ้านเมืองทันที ส่วนนางจันทิมพรหมานั้นก่อนจะไปได้เรียกหมาเก้าหางให้มาหาพร้อมกับมอมแหวนและบอกทางเพื่อให้ไปตามหานาง พอพระโพธิสัตว์กลับมาถึงบ้านได้ทราบข่าวก็รีบไปตามหานางทันทีในระหว่างทางนั้นต้องข้ามห้วยน้ำจำนวนเก้าแห่ง พระโพธิสัตว์เกาะหางหมาข้ามไป และหางหมาก็ขาดไปทีละหางตามลำดับ พอขึ้นจากห้วยน้ำที่เก้าหมาก็ขาดใจตาย พระโพธิสัตว์เห็นผู้หญิงหลายคนทีศาลาตักน้ำ จึงรู้ว่าเป็นบริวารของนางจันทิมพรหมจึงเด็ดใบไม้ห่อแหวนไปให้ เมื่อนางรู้ว่าสามีตามมาก็รีบไปทูลพระบิดา พระบิดาจึงจัดราชรถออกไปรับพร้อมทั้งจัดการอภิเษกให้ทั้งสองคน และให้ขึ้นครองราชย์แต่พระโพธิสัตว์ทูลลาเพราะจะกลับไปทำไร่ พระโพธิสัตว์จึงทำหงส์ยนต์เพื่อใช้ในการเดินทางกลับบ้าน พร้อมกับเหล่าทรัพย์สมบัติและข้าราชการบริวารมากมาย

เมื่อไปถึงเมืองก็เกิดการสู้รบกับพวกของพระราชานางจันทิมพรหมก็เรียกนางทั้งสามกลับมาช่วยกันรบ ในที่สุดพระราชาถูกลูกแผ่นดินสูบพร้อมกับปรากฏเปลวไฟม้วนขึ้นมากระซากร่างของพระราชาลงสู่ธรณีกายอย่างรวดเร็ว พระโพธิสัตว์จึงได้เป็นกษัตริย์แทนสืบไป

ต่อมานางมดง่ามคบชู้กับคนเลี้ยงม้าทำให้พระโพธิสัตว์เบื่อหน่าย จึงออกเดินทางไปเมืองต่าง ๆ และได้ให้การช่วยเหลือผู้อื่นไปด้วยในระหว่างทาง ทางเมืองมาตุลนครก็ได้ส่งคนมาตาม ในที่สุดพระโพธิสัตว์ก็กลับเมืองและได้อธิษฐานขอฝนห้าแก้วตกลงมา พระอินทร์ก็บันดาลให้ตกลงมาโปร่พลทุกคนก็เก็บเอาตามประสงค์พร้อมกันนั้นก็ให้มีต้นกล้วยพฤษ์ขึ้นทั้งสี่มุมเมืองด้วย ต่อมาพระโพธิสัตว์ก็ปกครองบ้านเมืองและรักษาศีลไปชั่วอายุขัย

เรื่องที่ 2. พรหมจักร

ในอดีตกาลมีกษัตริย์ชื่อ พญาวิโรหาเสวยราชย์ที่เมืองลังกา มีโอรส 2 องค์คือ วิโรหาราชกุมารและนันทกุมาร วิโรหาราชกุมารมีของทิพย์คู่บุญคือ เกือกทิพย์ ธนูทิพย์และดาบทิพย์ ต่อมาวิโรหาราชกุมารเสวยราชย์แทนบิดาและนันทกุมารเป็นอุปราช

ครั้งหนึ่งพญาวิโรหานรมิตกายเป็นพระอินทร์และไปสมสู่กับนางสุธัมมาเมียรของพระอินทร์ พระอินทร์กริ้วมากเมื่อถึงกำหนดนางสุธัมมาจุติพระอินทร์ก็ให้นางไปจุติที่ครรภ์ของนางเกสิมเหสีพญาวิโรหา เมื่อนางคลอดพญาวิโรหาตั้งชื่อให้นางว่ารัตนกุมารี โชติปราหมณ์ได้ทำนายว่านางจะก่อความพินาสจึงควรนำนางไปลอยแพเสีย พญาวิโรหาเชื่อจึงนำนางไปลอยแพแพนั้นไปติดอยู่ที่ทำนน้ำของฤาษีรูปหนึ่ง ฤาษีรูปนั้นก็เลี้ยงนางจนเติบโตใหญ่

ในเมืองพาราณสีมีกษัตริย์ชื่อท้าวพรหมทัตมีมเหสีชื่อนางสุคันธเทวี เมื่อครบกำหนดจุติพระโพธิสัตว์ได้มาปฏิสนธิเป็นโอรสของท้าวพรหมทัตมีชื่อว่า พรหมจักร และมีโอรสอีกคนหนึ่งชื่อรัมมจักร เมื่อทั้งสองมีอายุ 16 ปีก็ไปร่ำเรียนวิชาและเมื่อเรียนจบก็กลับเมือง ในขณะที่เดินทางกลับนั้นพบครุฑกำลังรบกัน พรหมจักรยิงครุฑผู้น้องตาย ครุฑผู้พี่จึงมาขอเป็นข้ารับใช้ เมื่อกลับเมืองท้าวพรหมทัตก็อภิเษกให้พรหมจักรเป็นกษัตริย์และรัมมจักรเป็นอุปราช

คืนหนึ่งพรหมจักรฝันว่าได้นางสีดาแต่ถูกลักพาไปจึงคิดออกเดินทางหาคู่บุญ พระอินทร์เห็นว่าถึงเวลาที่พรหมจักรและนางสีดาควรพบกัน จึงแปลงเป็นกวางทองชักนำไปให้นายพรานตามไปพบนาง นายพรานเล่าถึงความงามของนางให้พ่อค้าฟังและเล่าต่อกันต่อไปเรื่อย ๆ พรานผู้นั้นก็รีบไปบอกท้าววิโรหา ท้าววิโรหาและกษัตริย์องค์อื่น ๆ ต่างก็มาขอนางสีดา พระฤาษีจึงให้ยิงธนูสังหารหากใครยิงได้ก็จะได้นาง แต่ก็ไม่มีใครยิงได้

พรหมจักรเดินทางมาพบกับนางสีดาซึ่งสงวนอยู่ในสระ ทั้งสองก็เกิดความรักต่อกัน พระฤาษีให้พรหมจักรลองยิงธนู ปรากฏว่าพรหมจักรสามารถทำได้ พระฤาษีจึงยกนางสีดาให้พรหมจักรพานางสีดากลับบ้าน ฝ่ายท้าววิโรหาที่รู้ด้วยญาณจึงแปลงกายเป็นกวางทองล่อให้ท้าวพรหมจักรตามไป แล้วแปลงกายเป็นพระฤาษีมาอุ้มนางไป ระหว่างทางท้าววิโรหาต่อสู้กับพญาครุฑท้าววิโรหาทำร้ายครุฑจนตกลงมา และพานางไปยังเมืองลังกาแต่ไม่สามารถเข้าเสพสุขกับนางได้เพราะร้อนไปหมด ฝ่ายพรหมจักรออกตามหานางสีดามาพบพญาครุฑ พญาครุฑจึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง พรหมจักรเดินทางไปพบพญาไฉนวะซึ่งอาศัยอยู่ในถ้ำและได้นางวานรตัวหนึ่งเป็นเมีย ลูกที่เกิดมาชื่อ หรมมาร เป็นผู้มฤต

หลังจากนั้นพรหมจักรก็ขอกำลังรบจากเมืองต่าง ๆ ให้มาช่วยรบกับพญาวิโรหาแต่ในการเดินทางต้องข้ามมหาสมุทร ฝ่ายพรหมจักรจึงต้องสร้างสะพาน โดยหรมมารเอาเอาวัลย์ผูกติดเอาไว้

ของตนหาไปถึงเกาะกลางน้ำแล้วเอาเถาวัลย์ผูกติดกับต้นไม้ใหญ่แล้วลำเลียงอุปกรณ์เพื่อสร้างสะพาน การสร้างสะพานดำเนินไปเป็นเวลา 1 เดือนก็สำเร็จ ในขณะที่หรมมารรักษาการณ์ในการสร้างสะพานนั้น นางนาคสาวได้ดูคณีนน้ำปนเหงื่อและปัสสาวะของหรมมารจึงตั้งครรภ์ต่อมาพรหมจักรให้หรมมารไปสืบว่านางสีตายังรักตนหรือไม่พร้อมส่งสาส์นไปให้นาง เมื่อหรมมารพบนางสีตาก็ถวายสาส์น นางสีตาสั่งความมาให้พรหมจักรบอกทัพรอบนาง

พรหมจักรและท้าววิโรหาก็พบกัน ผลัดกันแพ้ชนะจนเวลาผ่านไป 10 เดือนก็ยังไม่สามารถเอาชนะกันได้ พรหมจักรจึงถามเจ้านันทอุปราชว่ามีวิธีปราบพญาวิโรหาได้อย่างไร ท้าวมหาอุปราชจึงบอกมาให้เอาดินติดหางครกกระเดื่องกับไม้ซีกจากขานบ้านและดินพอกหางหมูรวมกันไปใส่ที่ขอดฉัตร แล้วไปทำพิธีกรรมเลี้ยงผีอารักษ์ที่ชื่อพาราณสูร ซึ่งสถิตอยู่ที่ไม้แคฝอยด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเมือง มีเหล่า 100 ไทและควายเผือกหนุ่มมาพล่ากับแกง กับทั้งหมูค่างขาวที่ทำมีกิบติดกันปรุงเป็นอาหารอย่างดีไปให้พาราณสูรอารักษ์ประจำเมืองนั้นพาราณสูรจะแปลงเป็นแรงแรงมากินเครื่องเช่นแล้วให้หาชายที่ไม่เคยมองหน้าสตรี 3 ปีเป็นผู้นำวธูยงผีอารักษ์นั้น ซึ่งเมื่อสืบดูแล้วพบว่ามิรมจักรเพียงคนเดียวที่มีคุณสมบัตินั้น

รุ่งขึ้นเมื่อเกิดสงครามฝ่ายพรหมจักรก็ทำตามแผนที่วางไว้และสามารถฆ่าพาราณสูรและพญาวิโรหาได้ พรหมจักรจึงพานางสีตาคลับเมือง อยู่มาวันหนึ่งพาราณสูรออกประพาสอุทยาน ส่วนนางสีตาที่กำลังตั้งครรภ์จึงพักผ่อนอยู่ในปราสาท ครั้นนางสนมเหล่านั้นอยากเห็นภาพของพญาวิโรหานางจึงวาดให้ดู บังเอิญพรหมจักรเข้ามาพอดีนางจึงเอารูปซ่อนไว้ใต้อาสนะพอพรหมจักรนั่ง รูปของพญาวิโรหาก็คงกล่าวว่าเป็นกษัตริย์เหมือนกันกลับมาหนึ่งหัวกันแบบนี้ช่างคู่มั่นกันจริง ๆ พรหมจักรเปิดอาสนะพบรูปก็โกรธและไล่นางออกจากเมือง

นางสีตาเดินทางไปเรื่อย ๆ เมื่อเหนื่อยอ่อนนางจึงพักที่ใต้ร่มไม้แล้วอธิษฐานขอให้เทวดาช่วย พระอินทร์จึงเสด็จลงมาลงใจนาง เมื่อรู้ว่านางยังมั่นคงต่อพรหมจักรอยู่ที่เนรมิตปราสาทให้อยู่และตลอดโอรสที่นั่น เมื่อนางสีตาไปพรหมจักรก็ได้แต่ซึมเศร้าเทวดาจึงตั้งใจให้นางรับใช้คนหนึ่งไปทูลเล่าว่า ที่นางสีตาวาดรูปนั้นมิใช่เพราะมีใจให้พญาวิโรหา แต่เป็นเพราะทำตามคำขอของนางสนมทั้งหลาย เมื่อพรหมจักรทราบความจริงก็ดีใจ วันหนึ่งเทวดาคลายไม้ของพรหมจักรแล่นไปสู่ปราสาทนางสีตา เมื่อนายม้าออกตามพบนางสีตาเข้าจึงไปบอกพรหมจักรพรหมจักรจึงไปรับนางกลับเมือง พร้อมตั้งชื่อลูกว่า พิมพาวัตติกุมาร

เรื่องที่ 3. หอมนาน

เมื่อครั้งปฐมกษัตริย์พรหมชื่อนครไมศวรรมีบุตรต่างมารดา 3 คนชื่อ ตรีภุช ตรีภุช และ ตรีภุช เมื่อโตขึ้นทั้ง 3 ได้แยกไปครองเมืองต่าง ๆ โดยให้ตรีภุชครองเมืองลังกาทวิป ตรีภุชครองเมืองกุกกุฏนคร ส่วนตรีภุชให้สืบแทนบิดาในเมืองพาราณสี พญาตรีภุชมีโอรส 2 องค์ คือ ภาริและสุคริพ ส่วนท้าวตรีภุชมีโอรส 2 องค์คือซึ่งก็คือพระรามโพธิสัตว์ และ พระลักษณะ

ครั้งหนึ่งราพณาสูรแปลงเป็นพระอินทร์ไปสมสู่กับนางสุชาดา เมื่อนางทราบภายหลังก็โกรธมาก นางจุดเพลิงมาเกิดที่ตักราพณาสูร ปุโรหิตแนะนำให้อาลอยแพไปราพณาสูรทำตาม แพไปติดที่ทำอาบน้ำของกัสสปฤาษี กัสสปฤาษีให้ชื่อว่า สีดา จนนางมีอายุ 16 ปี นางมีรูปโฉมงามมากจนมีกษัตริย์จากต่างแดนมาขอเป็นมเหสี แต่กัสสปฤาษีก็ให้กษัตริย์เหล่านั้นทดลองยกสหัสสถามหาธนู หากผู้ใดยกได้ก็จะยกนางให้ ฝ่ายพระรามพระลักษณะที่เดินทางผ่านมาก็เข้าไป บังเอิญนางสีดาเห็นพระรามบังเกิดความปีติจนเป็นลม เมื่อพระรามทราบข้อกำหนดจึงทดลองยกธนูและยกสำเร็จ จึงได้นางสีดาและพานางกลับสู่กุกกุฏนคร

ขณะเดินทางอยู่ในป่าพระอินทร์แปลงกายเป็นกวางทองเดินผ่าน นางสีดาอยากได้ก็ให้พระรามจับให้ ฝ่ายราพณาสูรเล็งทิพยเนตรเห็นนางสีดาแล้วอยากได้ จึงเหาะไปอุ้มนางมาที่เมืองของตน เมื่อพระรามกลับมาไม่เห็นจึงโศกหนัก เมื่อสร้างโศกก็เดินทางต่อไปพบสุคริพซึ่งเล่าว่าพี่ของตนคือภาริได้ยกน้องสาวในไส้คือนางกาสิเป็นมเหสี ต่อมาฝูงควายทรพีมาอาละวาดนางขอให้ภาริหรือสุคริพไปปราบ เมื่อทั้งสองยังไม่รับปาก นางก็ออกไปรบกับฝูงควาย นางบาดเจ็บแล้วคลอเคลียที่มีกายคด จึงได้ชื่อองค์คด และ วรยศ ภาริไม่ได้ดูแลนางอีก นางจึงต้องกลิ้งกายไปจนตาย ต่อมาภาริไปปราบควายทรพีและให้สุคริพเฝ้าปากถ้ำและสั่งว่าถ้าเห็นเลือดไหลออกจากถ้ำเป็นสีขุ่นคือเลือดควายหากเป็นเลือดใสเป็นเลือดคน แต่สุคริพเห็นเลือดที่ปนมากับน้ำฝนมีลักษณะใสคิดว่าภาริตายแล้ว จึงกลับไปครองบ้านเมือง ส่วนภาริเมื่อฆ่าควายแล้วกลับออกมาไม่เห็นสุคริพก็เข้าเมืองพบสุคริพนั่งบัลลังก์อยู่ที่ไถ่ฆ่าจนสุคริพต้องมาถวายตัวกับพระราม

สุคริพเล่าต่อไปว่าในครั้งพญาตรีภุชผู้เป็นบิดาครองเมืองอยู่นั้น มียักษ์ตนหนึ่งชื่อนันทักษ์ ซึ่งมีนิ้ววิเศษชี้ใครคนนั้นก็ตายพญาตรีภุชจึงประกาศจะให้รางวัลแก่ผู้ปราบนันทักษ์ได้ นางยักษ์ค้นทัพอาสาปราบโดยการร้ายร้ายจนนันทักษ์ชื่อนิ้วเข้าหากระหม่อมของตนและตายในที่สุด พญาตรีภุชให้นางรำให้ดูระหว่างราพณาสูรก็เกิดปฏิพัทธ์จนน้ำอสุจิไหล นางยักษ์ค้นทัพรู้ด้วยญาณก็ใช้มือรองรับและเอาไปใส่ปากหญิงตาบอดที่นอนอ้าปากค้างอยู่หญิงนั้นตั้งครรภ์และคลอดออกมาชื่อหอน้ำมานต่อมาเพี้ยนเป็นหอมนาน

วันหนึ่งหอรมานเห็นตะวันโผล่ขึ้นมาสุกแดงเหมือนมะเดื่อจึงอยากกินเป็นอาหาร และเหาะขึ้นไปจับและถูกรัศมีเผา พระอาทิตย์จึงชุบชีวิตขึ้นมาใหม่ให้กลายเป็นผู้ที่มฤตุมาก และเป็นข้าของพระรามต่อไป

เมื่อกลับกรุงรัตนนครแล้ว พระรามก็ใช้ให้หอรมานไปสืบหานางสีดา หอรมานพยายามสืบหานางสีดาจนพบแต่นางไม่ยอมกลับด้วยเพราะหอรมานเป็นชาย หอรมานจึงแกล้งป่วยเมืองของราพณาสูร เมื่อทูตของพระรามคือองค์ศกไปขอนางสีดาคืนไม่สำเร็จ พระรามจึงเตรียมพลจองถนนข้ามสมุทรไปลังกา การทำถนนดังกล่าวมีหอรมานเป็นหัวหน้าในระหว่างทำนั้นเสียงสะเทือนไปถึงเมืองปัตตลุมซึ่งอยู่ใต้มหาสมุทร พญาปัตตลุมให้ลูกสาวไปดู นางได้กินน้ำปนโคลนของหอรมานจึงทำให้นางตั้งครรภ์มีบุตรชายชื่อ หัททนี

ต่อมาพระลักษณะอาสาไปรบกับพาราณสูร พาราณสูรจึงให้อินทรชิตออกรบและซัดอาวุธกัน พระลักษณะถูกหอกโมกษศักดิ์ที่กระหม่อมส่วนอินทรชิตถูกศรพระลักษณะตาย หอรมานไปเอาต้นยามาช่วยรักษาพระลักษณะจนหาย ต่อมาพระรามรบกับพาราณสูร พาราณสูรเนรมิตกายสูงเทียมเขาเขายุคลธร หอรมานจึงแบกพระรามขึ้นบนบ่า พระรามยังถูกเศียรพาราณสูรขาด แต่เศียรใหม่ก็งอกใหม่เรื่อย ๆ จึงเลิกทัพไป พระรามต้องการทราบถึงวิธีฆ่าพาราณสูร พิเภกทูลว่าต้องใช้ศรชื่อ ทศพลควาวจิริระ ที่จมอยู่ในสมุทรขอบจักรวาลทางด้านใต้ ซึ่งมีอภัยฤทธิมากเฝ้าอยู่หอรมานจึงบังคับเอาศรจากยักษ์ อีกเจ็ดวันต่อมาพระรามและพาราณสูรก็รบกันและพระรามเป็นฝ่ายชนะ

พระรามเห็นว่าเมืองกรุงรัตนนครแคบเกินไปจึงแสวงหาที่ใหม่ และตั้งชื่อเมืองใหม่ว่า โยธียาวันหนึ่งนางสนมอยากเห็นรูปพาราณสูร นางสีดาจึงวาดและตั้งใจว่าจะลบทันที แต่บังเอิญพระรามมาพอดีนางจึงซ่อนรูปไว้ใต้บัลลังก์ เมื่อพระรามนั่งก็มีเสียงพาราณสูรกล่าวว่า เป็นกษัตริย์เหมือนกันมานั่งทับหัวกันทำไม พระรามกริ้วนางสีดามากจึงสั่งให้พระลักษณะนำนางไปประหาร ขณะที่นางตั้งครุฑแต่พระลักษณะปล่อยนางไป นางสีดาไปอาศัยอยู่กับพระฤาษีและคลอดลูกชื่อพระบุตร วันหนึ่งพระบุตรออกเดินป่านานมากแต่ยังไม่กลับ พระฤาษีกลัวว่านางจะเสียใจจึงนำกระดานประคุมาวาดรูปพระบุตรเพื่อจะชุบชีวิต แต่เมื่อนางสีดาพาพระบุตรกลับมา พระฤาษีจึงชุบชีวิตภพนั้นขึ้นมาเพื่อเป็นเพื่อนกับพระบุตร

ต่อมาพระบุตรกับกุมารเนรมิตเดินทางไปโยธียา และไปพบกับหอรมานเกิดมีเรื่องกันจนโกลาหลไปทั่วเมือง พระรามทราบเรื่องจึงฉวยธนูขึ้นไต่ยง ยิ่งเท่าไรก็ไม่ถูก พระบุตรจึงอธิษฐานว่าหากไม่ใช่พ่อของตนขอให้ถูกศรยิงตาย หากใช่พ่อของตนขอให้ศรเวียนรอบ ๆ พระราม แล้วกลับไปหาตนซึ่งเป็นประการหลัง พ่อลูกจึงได้พบกัน และไปรับนางสีดา

กลับบ้านเมือง ต่อมาพระรามได้อภิเษกให้พระบุตรกับพระกุมารเนรมิตเป็นกษัตริย์ผู้ครองโยธिया
เมื่อนางสีดาสิ้นอายุขัยก็กลับไปเป็นชายาของพระอินทร์ตามเดิม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ชุดที่ 4. ตัวอย่างนิทานพื้นบ้าน

เรื่องที่ 1. ผีม้าบ้อง

ชายสองคนเป็นเพื่อนกันคนหนึ่งเป็นผีม้าบ้องคือมีผีม้าบ้องสิงอยู่แต่อีกคนหนึ่งไม่ใช่ วันหนึ่งชายทั้งสองคนไปแ่วสาว เมื่อไปใกล้จะถึงบ้านสาวที่ตนจะไปหาคนที่ผีสิงอยู่ก็พูดขึ้นว่า “สหาย ข้าอยากชี้ ให้สหายไปรอที่บ้านสาวก่อนนะ” เขาก็ไปรอที่นั่นรออย่างไรเพื่อนก็ไม่มาสักที เขาก็สงสัยว่าเพื่อนไปไหนกันแน่ ต่อมาทุกครั้งที่ดินมาที่เดิมเพื่อนก็จะบอกว่าอยากไปถ่ายอุจจาระ แล้วเดินหายเข้าไปในดงเสมอ เช้าวันหนึ่งเขาจึงเข้าไปดูในที่นั้นก็พบหัวควายแห้งที่ถูกเสียบกองอยู่ เขาจึงคิดหาวิธีแกล้งผีเพื่อพิสูจน์ว่าเพื่อนเขาเป็นผีที่มาเสียบหัวควายนี้หรือไม่ จึงตำพริกขี้หนูกำใหญ่ มาทาหัวควายนั่น

หลังอาหารเมื่อเย็นในวันนั้นเขาก็ชวนเพื่อนคนนั้นไปแ่วสาว เมื่อเดินไปถึงที่ที่มี หัวควายอยู่เพื่อนก็ว่าอยากถ่ายอุจจาระอีกเขาก็ไม่พูดว่าอะไรพอเพื่อนเดินเข้าไปที่หัวควายแห้งแล้ว ชายคนนั้นก็รีบวิ่งขึ้นเรือนสาวด้วยความกลัว เมื่อไปถึงก็บอกพ่อของสาวคนนั้นว่า “พ่อผมสงสัย เพื่อนที่มาด้วยกันนั้นเป็นผีม้าบ้อง” พ่อของสาวก็บอกให้เขาเข้าไปซ่อนอยู่ในห้องแล้วพ่อก็รีบไป กลับบันไดโดยเอาข้างล่างขึ้นข้างบน เอาข้างบนลงข้างล่าง (เชื่อกันว่าถ้ากลับบันไดแล้วผีจะขึ้น ไม่ได้) ทันใดนั้นก็มียุงคล้ายม้าวิ่งเข้ามาในบ้าน พ่อสาวคนนั้นจึงบอกให้ลูกสาวลอดหน้าต่างลง ไปใต้ถุนบ้านไปเอาไข่ไก่จิ้งจกมาทั้งรัง

เมื่อได้มาแล้วก็เรียกชายคนนั้นออกมาจากห้อง เอาไข่ให้และสั่งว่า “เอาไข่นี้ไปและ เอาไข่ไปด้วยถ้าผีม้าบ้องวิ่งตามมาจวนจะทันให้โยนไข่ที่ละฟอง เมื่อไปถึงบ้านและขึ้นบันไดแล้ว ให้เอาไข่ที่เหลือเทลงที่นั่นหมดแล้วให้กลับบันไดและเอาเมล็ดนี้พ่นลงที่หัวบันได” จากนั้นเขาก็กลับ บันไดบ้านให้ชายคนนั้นลงไปพร้อมกับมอบไข่และเมล็ด เมื่อลงไปเขาก็รีบวิ่งเมื่อผีม้าบ้องเห็นก็รีบ วิ่งตามเขา พอจะทัน ๆ เขาก็เอาไข่ทิ้งลงไปฟองหนึ่งผีก็หยุดเสียวินไข่ เมื่อกินหมดก็วิ่งตามไปอีก พอจวนจะทันเขาก็เอาไข่ทิ้งลงอีก พอไปถึงบ้านเขาก็เอาไข่ทั้งหมดทิ้งลงพื้นแล้วรีบขึ้นเรือนไป เมื่อขึ้นไปได้เขาก็เอาเมล็ดที่พ่อของสาวให้มาพ่นที่หัวบันไดผีม้าบ้องก็วิ่งหายไ้ทางหลังบ้าน พอเขา พ่นบันไดได้สักครู่เดียว ก็ได้ยินเสียงโยยให้มาจากบ้านของเพื่อนคนนั้นปรากฏว่าเขาตายเสียแล้ว

เรื่องที่ 2. วังบัวบาน

วังบัวบานเป็นชื่อวังน้ำที่อยู่เบื้องล่างชะง่อนผาสูงบริเวณเหนือน้ำตกห้วยแก้ว เล่ากันว่า มีครุสาวคนหนึ่งชื่อ ครูบัวบาน ครูบัวบานเป็นคนสวยจนเป็นที่เล่าลือกันไปทั่ว ในช่วงระหว่าง สงครามโลกครั้งที่สองได้มีทหารหน่วยรบจากกรุงเทพ ฯ ขึ้นมาเชียงใหม่ นายร้อยตรีชื่อพร้อม เป็นหนุ่มรูปงามในกองทหารได้พบกับครูบัวบานและเกิดความรักจนได้เสียดกันขึ้น ต่อมานายร้อย ผู้นั้นกลับลงไปกรุงเทพ ฯ ตามคำสั่งพร้อมกับสัญญาว่าจะขึ้นมาแต่งงานกับครูบัวบาน แต่คำสัญญานั้นลงท้ายก็กลายเป็นคำลวงเพราะนายร้อยตรีนั้นมีภรรยาอยู่แล้ว ครูบัวบานรออยู่นานจนผิดสังเกต และเห็นว่าครภักข์ของตนโตขึ้นมาก เมื่อแน่ใจว่าตนถูกหลอกจึงตัดสินใจไปกระโดดน้ำตายที่วังน้ำ นั้นต่อมาจึงเรียกที่นั้นว่า “วังบัวบาน”

เรื่องที่ 3. ผานางคอย

นานมาแล้วมีอาณาจักรแสนหวีที่มีความเจริญรุ่งเรืองกว่าอาณาจักรอื่น ๆ เจ้าผู้ครองนครมี พระธิดาที่มีรูปโฉมสวยงามมากนามว่าธัญญาณี นางเป็นที่รักใคร่และหวงแหนของพระบิดายิ่งนัก พระองค์ไม่อนุญาตให้นางออกไปข้างนอกเลยจึงทำให้นางธัญญาณีอึดอัดใจมาก

วันหนึ่งนางออกไปอุทยานพร้อมนางกำนัลและได้พบกับองครักษ์หนุ่มคนหนึ่งเมื่อทั้งสอง สบตากันก็รักกันและได้เสียดกันจนนางธัญญาณีต้อง ขำว่านี่รู้ไปถึงหูของพระบิดาพระองค์ไกรธ มากสั่งให้ทั้งสองเลิกกันและไม่อนุญาตให้นางธัญญาณีออกไปนอกวังอีก แต่ถึงอย่างไรทั้งสองก็ ลักลอบพบกันจนได้และนัดแนะกันหนีพอถึงเวลานัดทั้งสองก็หนีไปจนได้ เมื่อพระบิดาทรงทราบ ก็ไกรธมากและสั่งให้ทหารยกกองทัพออกไปล่าเอาชีวิตพระธิดาและองครักษ์ทันที

ฝ่ายองครักษ์และพระธิดาหนีมาจนพบถ้ำแห่งหนึ่ง ทั้งสองหลบซ่อนอยู่ที่นั่นจนพระธิดาให้ กำเนิดลูกน้อยทั้งสองช่วยกันเลี้ยงลูกมาเรื่อย ๆ จนเสบียงอาหารใกล้หมด องครักษ์จึงบอกพระธิดา ว่าตนจะออกไปหาอาหารขอให้นางอยู่ในถ้ำอย่าออกไปไหน หลังจากสามีออกจากถ้ำไปนางก็อุ้ม ลูกน้อยวางบนตักและออกไปรอสามีที่ปากถ้ำ

เมื่อองครักษ์หาอาหารได้จึงรีบกลับไปถ้ำ แต่ระหว่างทางพบกับเหล่าทหารที่พระบิดาของ พระธิดาธัญญาณีส่งมาตามล่า องครักษ์จึงถูกทหารเหล่านั้นทำร้ายจนถึงแก่ความตาย ฝ่าย พระธิดาก็นั่งเฝ้ารอคอยการกลับมาของสามีวันแล้ววันเล่าก็ไม่เห็นกลับมา นางจึงรู้ว่าต้องเกิด เหตุร้ายขึ้นกับสามีเป็นแน่ นางจึงตั้งสัตย์อธิษฐานว่าหากสามีของนางไม่กลับมา นางและลูกน้อยก็ จะไม่ยอมลุกไปไหน ด้วยอำนาจของความรักอมตะของคนทั้งสองที่มีต่อกันจึงเกิดปาฏิหาริย์ทำ

ให้รางวัลของ พระธิดาและลูกน้อยกลายเป็นหินและอยู่ที่เดิม คือนั่งอยู่ที่ปากถ้ำและหันพระพักตร์มาทางปากถ้ำ มีอาการคล้ายกับคอยใครสักคนหนึ่งซึ่งยังไม่กลับมาและคนที่นางคอยก็คือองครักษ์สามีของนาง นั่นเอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ชุดที่ 5. ตัวอย่างนิทานในปัญญาสชาดกฉบับล้านนา

เรื่องที่ 1. สมุททโฆสชาดก

ครั้งหนึ่งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพญาวินททัตติราชและนางเทวธิดาแห่งเมืองพรหมปุระนครเมื่อในขณะที่มีพระประสูติกาลนั้น มหาสมุททโฆสใหญ่ในเมืองพรหมปุระได้ตั้งโถมเนืองนอง พระกุมารจึงมีพระนามว่า พระสมุททโฆสพอเจริญวัยขึ้น พระองค์ทรงศึกษาเล่าเรียนศิลปศาสตร์แขนงต่าง ๆ จนมีอายุครบ 16 ปี และด้วยรูปโฉมอันสง่างามแห่งพระสมุททโฆส จึงเป็นที่เลื่องลือไปทั่วทั้งชมพูทวีป

ขณะนั้นยังมีพระราชโอรสองค์หนึ่งชื่อพญาสิริสีหนรคุดตราข ทรงปกครองเมืองชื่อรัมมปุระนคร และมีอัศวมเหสีพระนามว่า กณิกาวดี ทั้งสองพระองค์ทรงมีพระราชธิดานามว่า นางวินทมติ และเมื่อนางวินทมติได้ยินกิตติศัพท์ของพระสมุททโฆส จึงมีใจเสนาหาต้องการจะยลโฉมแห่งพระโพธิสัตว์เจ้า นางได้อธิษฐานบนบานแก่เทวดาประจำเมือง ขอให้นางสมดังใจปรารถนา จากนั้นได้มีพราหมณ์จากเมืองรัมมปุระ 4 คน ออกเดินทางไปยังเมืองพรหมปุระ เมื่อได้พบกับพระสมุททโฆส พราหมณ์ทั้งจึงได้กราบทูลถึงที่มาและบ้านเมืองของตน พร้อมทั้งกล่าวยลโฉมนางวินทมติแก่พระสมุททโฆส ครั้นพอทราบความดั่งนั้นพระสมุททโฆสจึงเดินทางไปยังเมืองรัมมปุระพร้อมคนสนิทอีก 2 คน นำเอาพิณคู่กายและเสื้อผ้าของพระองค์ติดตามไปด้วย

เมื่อพระสมุททโฆสเดินทางมาถึงเมืองรัมมปุระจึงชำระร่างกายและแต่งเครื่องทรงด้วยอาภรณ์ต่าง ๆ จากนั้นจึงเสด็จไปเข้าเฝ้าพญาสิริสีหนรคุดตราข เป็นเวลาเดียวกันกับที่นางวินทมติเสด็จเพื่อมาเข้าเฝ้าพระราชบิดา ครั้นได้ยินเสียงพิณที่พระสมุททโฆสทรงบรรเลงก็พึงพอพระทัย ส่วนพญาสิริสีหนรคุดตราขเมื่อได้ยินเสียงพิณอันไพเราะก็รู้สึกเลื่อมใส จึงเอ่ยถามแก่พราหมณ์ทั้งสี่ถึงที่มาของพระโพธิสัตว์เจ้า พอทราบว่า เป็นพระโอรสจากเมืองพรหมปุระ พญาสิริสีหนรคุดตราขจึงอนุญาตให้พระสมุททโฆสเข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดแล้วถามถึงจุดประสงค์ของการเดินทางมายังเมืองรัมมปุระในครั้งนี้ ต่อมาพญาสิริสีหนรคุดตราขจึงโปรดให้มีการจัดพิธีวิวาหมงคลระหว่างพระสมุททโฆสและนางวินทมติราชธิดา ส่วนนางวินทมติราชเทวีเมื่อสมดังปรารถนาตามที่ตนขอไว้จึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้พระสมุททโฆสฟัง พร้อมทั้งชักชวนพระสวามีไปทำพิธีแก้บนแก่เทวดาประจำเมือง ขณะที่พระสมุททโฆสและนางวินทมติเสด็จอุทยาน ได้มีทิพยชาครตนหนึ่งอาศัยอยู่เหนือจอมเขาไกรลาส ชื่อว่า รณภูมิภุคะ พากรรษาของตนเหาะมาเที่ยวชมเหล่า บุปผานานาพันธุ์ พร้อมทั้งนำเอาดาบศรีภุชชิตติดตัวมาด้วย แต่เมื่อเหาะมาถึงบริเวณอุทยานก็พบกับทิพยชาครอีกตนหนึ่งชื่อว่า รณปัตตะ จึงเกิดการต่อสู้กัน แต่รณภูมิภุคะเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำ

เมื่อพระสมุททโฆสเห็นคังนั้นจึงเข้าช่วยเหลือ รมณิกมุขะจึงมอบดาบศรีภัญชัยให้แก่พระสมุททโฆสเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณแล้วทูลลาจากไป

พระสมุททโฆสชวนนางวินมตติราชเทวีไปเที่ยวชมความงามของป่าหิมพานต์ จากนั้นพระสมุททโฆสได้อุ้มนางวินมตติแล้วเหาะไปยังแท่นแก้ววิฑูรย์เพื่อหยุดพัก ในขณะที่ทั้งสองพระองค์หยุดพักก่อนนั้น ได้มีทิพยารตนหนึ่งเหาะผ่านมาและเมื่อเห็นว่าทั้งสองพระองค์กำลังบรรทม จึงลอบขโมยเอาดาบศรีภัญชัยเหาะหนีไป เมื่อทรงตื่นจากบรรทมแล้วพระสมุททโฆสและนางวินมตติต่างก็ตกพระทัยที่ดาบศรีภัญชัยหายไป ทั้งสองพระองค์จึงต้องผจญกับชะตากรรมและความยากลำบากในการเดินทางเพื่อกลับไปยังบ้านเมืองของตน พระสมุททโฆสและนางวินมตติได้อาศัยเกาะขอนไม้จั่วลอยคอไปในมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ เมื่อถึงกลางฝั่งมีคลื่นใหญ่ซัดขอนไม้จนขาดเป็น 2 ท่อน ทำให้สองพระองค์ต้องพลัดพรากจากกัน นางวินมตติเกาะขอนไม้จั่วส่วนปลายลอยมามาถึงชายฝั่งของเมืองมัทธรัฎฐะ นางจึงถอดเครื่องทรงออกแล้วเก็บซ่อนไว้ในห่อผ้า จากนั้นนางได้ปลอมตัวแล้วเดินทางเข้าไปในตัวเมือง ต่อมานางได้จ้างช่างไม้ให้สร้างปราสาทและศาลาอย่างละ 1 หลังแล้วจ้างช่างเขียนมาวาดรูปเหตุการณ์ณ์เมื่อครั้งที่มิพิริวิฆาหมงคลของนางกับพระสมุททโฆส ตลอดจนถึงเหตุการณ์ณ์ที่เป็นสาเหตุของการพลัดพรากจากกัน นางวินมตติได้สั่งให้คนรับใช้จัดเลี้ยงอาหารแก่ผู้คนที่เดินทางมาถึงยังศาลาที่พักของนาง

หลังจากที่พระสมุททโฆสลอยคออยู่ในมหาสมุทรใหญ่เป็นเวลานานถึง 7 คืน 7 วัน เนื่องมาจากนางมณีเมขลาเทพธิดาผู้รักษาห้วงสมุทรแห่งนั้นเดินทางไปยังสถานที่ประชุมของเหล่าเทวดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เมื่อนางมณีเมขลาตรวจตราท้องน้ำแห่งตนจึงเห็นชายผู้หนึ่งกำลังเกาะขอนไม้จั่วลอยคออยู่ นางได้ทูลเหตุแก่พญาอินทร์ พญาอินทร์จึงกล่าวว่า บุรุษผู้นั้นก็คือมหาโพธิสัตว์เจ้า พร้อมทั้งกล่าวคำหิเตียนนางมณีเมขลาที่ไม่ยอมให้การช่วยเหลือพระสมุททโฆสแล้วจึงเรียกทิพยารที่ขโมยเอาดาบศรีภัญชัยไปมากล่าวตักเตือน และสั่งให้คืนดาบแก่พระสมุททโฆสด้วย

พระสมุททโฆสเมื่อได้ดาบศรีภัญชัยกลับคืนมาจากทิพยารแล้วก็เหาะขึ้นจากมหาสมุทรตรงเข้าไปสู่เมืองมัทธรัฎฐะและติดตามสืบถามข่าวคราวของนางวินมตติราชเทวี พระสมุททโฆสได้ปลอมตัวเป็นพราหมณ์แล้วออกเดินเข้าไปในเมืองแล้วตรงไปยังศาลาทานแห่งนั้นพอได้เห็นภาพวาดบนผนังศาลาก็รู้ทันทีว่าเป็นรูปเหตุการณ์ณ์ระหว่างตนและพระราชเทวี พระสมุททโฆสจึงเล่าเหตุการณ์ณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดให้กับผู้คนเหล่านั้นฟัง เมื่อความได้ทราบไปถึงนางวินมตตินางจึงรีบมาต้อนรับพระสมุททโฆสด้วยความปลาบปลื้มยินดีเป็นอย่างยิ่ง แล้วก็นั่งกราบพระสวามี จากนั้นทั้งสองพระองค์จึงมอบปราสาทและทองคำ 500 เล่มเกวียน พร้อมทั้งข้าราชการบริพารอีกจำนวนหนึ่งไว้เป็นทาน แล้วจึงเสด็จกลับคืนสู่เมืองรัมมปุระ พญาสิริสีหนรคุตตราชทรง

จัดพิธีต้อนรับพระสมุทโทสและนางวินทมตัวอย่างยิ่งใหญ่และอภิเษกให้พระสมุทโทสขึ้นครองราชสมบัติแทนพระองค์ ครั้นเมื่อความทราบถึงพญาวิหนทัตติราชผู้เป็นพระราชบิดาของพระสมุทโทสพระองค์จึงยกราชสมบัติทั้งหมดมาให้กับพระสมุทโทสเช่นกัน หลังจากที่พระสมุทโทสขึ้นครองราชสมบัติแล้วก็สั่งให้สร้างศาลาขึ้นอีก 5 หลัง เพื่อบริจาคให้เป็นทานแก่พสกนิกรทั้งหลาย ทั้งยังให้โอวาทคำสั่งสอนแก่ประชาชนของตนให้รู้จักรักษาศิลปปฏิบัติธรรม พระสมุทโทสครองตนอยู่ในทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการ トラบจนสิ้นอายุขัยในโลกมนุษย์แล้วจึงเสด็จสู่สวรรค์โลก

เรื่องที่ 2. สุทธุนขาดก

ครั้งหนึ่งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพญาพรหมทัตต์และนางเกศิณีแห่งเมืองพาราณสี ครั้งประสูติมีลูกม้ามี่มีดวงตาราวกับแก้วมณีเกิดมาพร้อมกัน ผู้คนจึงตั้งชื่อให้ว่าม้ามณีกากข์ และเมื่อทรงเจริญวัยขึ้นก็เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านศาสตรศิลป์

ครั้นเมื่อสุทธุนมีพระชันษาครบ 16 ปีบริบูรณ์ พญาพรหมทัตต์ได้สิ้นชีพิตักษัย พระสุทธุนจึงขึ้นครองราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา ครั้งนั้นชาวเมืองได้นำม้ามณีกากข์มาถวายให้ในฐานะที่เป็นสัตว์คู่บารมี ม้ามณีกากข์ได้พาสุทธุนเหาะท่องเที่ยวไปยังเสตนคร เมืองที่มีพญาเสตราชปกครองอยู่ พญาเสตราชมีมเหสีนามว่า พระนางปทุมคัพภา และมีพระราชธิดาชื่อ จีร์ปภา พญาเสตราชได้สร้างปราสาทสูงถึง 7 ชั้น ให้นางอาศัยอยู่พร้อมกับนางค่อมปทุมมาและนางรับใช้จำนวนหนึ่ง เมื่อม้ามณีกากข์พาสุทธุนหนีหลังเหาะมาจนถึงเสตนครแล้ว พระองค์ได้แต่งกายเป็นพราหมณ์เพื่อเข้าไปในตัวเมือง และได้รับฟังคำบอกเล่าถึงความงามของนางจีร์ปภา เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้นจึงอยากจะยลโฉมแห่งนาง รีบนำเครื่องทรงมาสวมใส่พร้อมกับเรียกม้ามณีกากข์มาหา ม้ามณีกากข์จึงพาสุทธุนเหาะไปยังปราสาทของนางจีร์ปภาในทันที พอมาถึงปราสาทของนางจีร์ปภา ครั้นเห็นว่านางจีร์ปภาและนางค่อมปทุมมานอนหลับอยู่ พระองค์จึงเปิดประตูเข้าไปในห้องบรรทมของนางแล้วลอบไต่กายนางด้วยเครื่องหอม พร้อมทั้งคล้องมาลัยดอกไม้ไว้ที่ข้อมือของนาง ส่วนนางค่อมปทุมมานั้นพระสุทธุนได้วาดรูปหม้อไว้ที่หลังของนาง เมื่อนาง จีร์ปภาตื่นจากบรรทมก็ตกพระทัยที่มีมาลัยดอกไม้สวมไว้ที่ข้อมือพร้อมทั้งเครื่องหอมต่างๆ ที่ติดอยู่บนผิวกายของนาง ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ได้เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันจนเวลาล่วงเลยผ่านไปคืนที่สี่ นาง จีร์ปภาและนางค่อมปทุมมาจึงคิดวางแผนการจับตัวผู้ที่บุกรุกเข้ามาในห้องบรรทมของนาง ในคืนนั้นพระโพธิสัตว์ก็ได้ถือเอามาลัยดอกไม้แล้วจึงม้ามณีกากข์เหาะมายังปราสาทของนางจีร์ปภาอีกครั้ง ฝ่ายนางทั้งสองต่างก็ไม่ยอมนอน ครั้นนางจีร์ปภาได้เห็นพระโพธิสัตว์เจ้ากึ่งนิกรินดีเป็น

ยิ่งนัก พอพระสุทนต์เข้ามาใกล้นางจิริปภา ก็สวมกอดเอาไว้ ต่อแต่นั้นมานางจิริปภาได้ถวายการ ต้อนรับพระสุทนต์เป็นอย่างดี ความทราบถึงพญาเสตราชพระองค์จึงบันดาลโทสะและสั่งให้เหล่าเสนาอำมาตย์จัดเตรียมเครื่องทดสอบความสามารถของสุทนต์ โดยใช้เครื่องกีดขวางถึง 5 ชนิด คือ แผ่นไม้เตี้ยหนาแผ่นละ 4 นิ้ว จำนวน 7 ชั้น แผ่นเหล็กหนาแผ่นละ 4 นิ้ว 7 ชั้น แผ่นทองหนาแผ่นละ 4 นิ้ว 7 ชั้น พร้อมทั้งเกวียนบรรจุนครุฑอีก 7 ชั้น และแผ่นไม้ตาลอีก 7 ชั้น รวมจำนวนทั้งสิ้น 35 ชั้น แต่ด้วยบุญบารมีแห่งพระโพธิสัตว์เจ้าพระสุทนต์สามารถยั้งธนูผ่านเครื่องกีดขวางทั้งหมดได้อย่างง่ายดาย พญาเสตราชจึงยอมรับในความสามารถของสุทนต์ด้วยความชื่นชมยินดี และทรงจัดพิธีอภิเษกสมรสให้กับพระสุทนต์และนางจิริปภาราชธิดา

ครั้นเวลาล่วงเลยผ่านไป พระสุทนต์ทรงตระหนักว่า พระองค์ได้จากบ้านเมืองมานาน และต้องการจะกลับไปเยี่ยมพระมารดา จึงทูลลาพญาเสตราชเพื่อขอกลับเมืองพาราณสีพร้อมทั้งพานางจิริปภาราชเทวีเดินทางไปด้วย ม้ามณีกากษ์พาทั้งสองเหาะผ่านมาถึงศาลาที่พักกลางป่าแห่งหนึ่ง สุทนต์จึงบอกให้ม้ามณีกากษ์หยุดพักที่ศาลา ม้ามณีกากษ์จึงกล่าวว่าที่แห่งนี้อยู่ในอาณาเขตของพญายักษ์ฉันดาร์ พอตกตึกพญายักษ์ก็เหาะมาyingศาลาที่พักและถามคำถามถึงสามครั้ง พอในครั้งที่สามนั้นกลับไม่มีผู้ใดตอบพญายักษ์จึงบุกเข้ามาในศาลาต่อสู้กับม้ามณีกากษ์ ม้ามณีกากษ์ถูกพญายักษ์จับตัวไป

สุทนต์เมื่อตื่นจากบรรทมแล้วไม่เห็นม้ามณีกากษ์จึงพานางจิริปภาหนีเข้าไปในป่าจนมาถึงแม่น้ำใหญ่ ขณะนั้นมีเรือสำเภาลำหนึ่งแล่นผ่านมาแต่พอเรือแล่นไปถึงกลางแม่น้ำใหญ่ได้ถูกลมพายุพัดจนเรืออับปาง สุทนต์ใช้พระภูษาผูกองค์ติดไว้กับนางจิริปภาแต่ก็ถูกคลื่นใหญ่ซัดให้แยกจากกัน เหตุที่ต้องพลัดพรากจากกันเนื่องมาจากผลแห่งการกระทำในอดีตชาติ นางจิริปภาลอยคอจนมาถึงฝั่งน้ำของเมืองอินทปัตตะ พอขึ้นฝั่งแล้วนางจึงปลอมตัวเข้าไปในเมืองและนำพระธำมรงค์ไปขายให้แก่เศรษฐีแล้วนำทรัพย์สินที่แลกมาได้ไปจ้างช่างไม้ให้สร้างปราสาทและศาลาโรงทาน พร้อมทั้งจ้างช่างเขียนมาวาดรูปของพระสุทนต์ที่มีม้ามณีกากษ์เหาะอยู่บนอากาศเพื่อเสด็จไปยังปราสาทของนาง ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นลงบนผนังของศาลา นางจิริปภาทรงตั้งชื่อของศาลาแห่งนั้นว่า อุมมายันตี

ทางฝ่ายพระสุทนต์เมื่อพลัดพรากกับนางจิริปภาแล้ว ได้ลอยคออยู่ในแม่น้ำใหญ่จนไปถึงท่าหน้าของนางยักษ์อัญชนวดี ขณะเดียวกันกับที่นางยักษ์ได้สั่งให้นางกรณวดีและนางสนมอีก 16 คน ไปตักน้ำที่ท่าหน้า พระสุทนต์ได้นางกรณวดีและนางสนมทั้ง 16 คน เป็นชายนี เมื่อนางกรณวดีและนางสนมกลับเข้าไปในปราสาทของนางยักษ์อัญชนวดีแล้วก็ได้นางยักษ์อัญชนวดีเป็นชายนี นางต่อมาไม่นาน พระสุทนต์ทรงระลึกถึงม้ามณีกากษ์จึงทำอุบายให้นางยักษ์ไปขอร้องแก่พญายักษ์

นันทารผู้เป็นพระเชษฐา และด้วยความร่วมมือของนางเกรณูวดีจึงได้ม้ามณีกากข์กลับคืนมา สุธนูต้องการที่จะออกติดตามนางจิริปภาจึงคิดวางแผนการที่จะหนีไปจากปราสาทของนางยักษ์

เมื่อออกจากปราสาทของนางยักษ์อัญชนวดีแล้ว ม้ามณีกากข์จึงพาสุธนูเหาะตรงไปยังเมืองอินทปัฐระ พระสุธนูได้ปลอมตัวเป็นพราหมณ์และเดินทางเข้าไปในตัวเมืองโดยตรงไปยังศาลาอุมมายันตี หลังจากที่ได้รับประทานข้าวปลาอาหารเรียบร้อยแล้วสุธนูได้มองเห็นภาพวาดบนผนังศาลาแห่งนั้น จึงทราบว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างพระองค์กับนางจิริปภาทรงกรรแสงด้วยความอาลัย จนบริวารของนางจิริปภาได้นำความไปบอกแก่นาง นางจิริปภาจึงออกมาต้อนรับพระสวามีด้วยความชื่นชมยินดี เหล่าพสกนิกรเห็นดังนั้นจึงเล่าต่อ ๆ กันไป เมื่อความทราบถึงพญามหาปนาทพระราชผู้ปกครองเมืองอินทปัฐระ พระองค์จึงยกราชสมบัติให้แก่พระสุธนูแต่พระสุทนต์ปฏิเสธ และขอรับตัวนางจิริปภากลับคืนเมืองพาราณสี ม้ามณีกากข์จึงพาทั้งสองพระองค์เหาะกลับมายังเมืองพาราณสี พอถึงเมืองพาราณสีพระสุธนูรีบตรงเข้าไปกราบพระมารดาด้วยความสำนึกในพระคุณ แล้วอยู่ครองราชสมบัติสืบต่อไปได้ชั่วระยะหนึ่งทรงระลึกถึงนางยักษ์อัญชนวดีพระชายาเกรณูวดี และนางสนมที่อยู่ในเมืองยักษ์ จึงขออนุญาตพระมารดาไปรับตัวนางทั้งหมดกลับมา พร้อมกันนั้นพระสุธนูได้ให้โอวาทคำสั่งสอนแก่บรรดายักษ์ทั้งหลายเมื่อพระสุธนูให้คำสั่งสอนแก่บรรดายักษ์ทั้งหลายแล้วจึงพาพระชายาและนางสนมเสด็จกลับเมืองพาราณสี

เรื่องที่ 3. สุธนชาดก

กาลครั้งหนึ่ง ในสมัยที่พญาอาทิตย์จวงศาครองราชสมบัติแห่งเมืองอุตตรปัญจาละ พระองค์ทรงมีอัศวมเหสีพระนามว่าจันทเทวี เมื่อนั้นพระโพธิสัตว์เจ้าสิ้นอายุขัยบนสวรรค์โลกแล้วจึงจุติมาปฏิสนธิในครรภ์ของพระนางจันทเทวี ขณะที่พระประสูติกาลนั้นก็บังเกิดเหตุอันน่าอัศจรรย์ใจคือ มีจุมทองผุดขึ้นกลางแผ่นดินบริเวณหน้าปราสาทถึง 4 แห่ง พญาอาทิตย์จวงศาจึงให้พระนามแก่พระกุมารว่า ท้าวสุธน พอพระสุธนเจริญวัยขึ้นพระองค์ทรงมีพระปรีชาชาญทางด้านศาสตร์ศิลป์ต่าง ๆ ทั้งยังมีรูปโฉมอันสง่างามกว่าบุรุษทั่วไป

ทางทิศตะวันออกเมืองอุตตรปัญจาละ มีสระน้ำแห่งหนึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของพญานาค ชุมพุกิตตะ ผู้ที่ทำให้บ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยภัทธารต่าง ๆ ห่างออกไปทางทิศตะวันออกของเมืองอุตตรปัญจาละยังมีเมือง ๆ หนึ่งเกิดทุกข์ภัยกับชาวเมืองต่างก็ได้รับความเดือดร้อนจึงพากันอพยพหนีไปอยู่เมืองอุตตรปัญจาละ เมื่อความทราบไปถึงเจ้าเมืองจึงบังเกิดความสงสัยและได้เรียกอำมาตย์มาสอบถาม ครั้นทราบว่ายกภายในเมืองอุตตรปัญจาละนั้นมีพญานาค

ชุมพวจิตตะรักษาอยู่ จึงคิดจะจับตัวพญานาคมาฆ่าเสียจึงสั่งให้พราหมณ์ผู้มีความสามารถในเรื่องเวทมนตร์ต่าง ๆ ไปจับตัวพญานาค เมื่อไปถึงสระน้ำพราหมณ์ได้ร้ายมนตร์จนพญานาคร้องรันทนไม่ไหวต้องออกมาจากถ้ำแล้วรีบขึ้นมาบนฝั่ง ขณะนั้นมีพราณป่านามว่าปุลนทริกเดินทางผ่านมาพญานาคจึงขอความช่วยเหลือ เมื่อนายพราณปุลนทริกทราบว่าพราหมณ์แปลงคือพญานาคชุมพวจิตตะจึงรับปากที่จะเจรจากับพราหมณ์ผู้มาประทุษร้ายให้ จากนั้นได้สั่งให้พราหมณ์หยุดการกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ แล้วใช้ดาบศรีกัญชัต์ตัดศีรษะของพราหมณ์ผู้นั้นเสีย พญานาคชุมพวจิตตะจึงพานายพราณปุลนทริกไปท่องเที่ยวในเมืองบาดาลเป็นเวลา 7 วัน เพื่อตอบแทนบุญคุณที่ให้การช่วยเหลือตน และกล่าวว่า หากนายพราณมีความเดือดเนื้อร้อนใจในสิ่งใดก็ให้มาแจ้งเหตุแก่นายประตุ

ในวันหนึ่ง นายพราณปุลนทริกได้เข้าป่าเพื่อล่าเนื้อและเดินทางเข้าไปจนถึงบริเวณป่าหิมพานต์ ขณะที่กำลังล่าสัตว์อยู่นั้นนายพราณปุลนทริกได้เดินไปพบสระน้ำแห่งหนึ่งซึ่งเต็มไปด้วยเหล่าดอกบัวอันสวยสดงดงามรอบ ๆ บริเวณสระน้ำพราณปุลนทริกเกิดความสงสัยจึงเฝ้าอยู่บริเวณนั้นพอถึงคืนเดือนเพ็ญได้มีบรรดานางกินรี ซึ่งเป็นธิดาของพญาทুমมาราชผู้อาศัยอยู่บนยอดเขาไกรลาส จำนวน 7 ตน พากันลงมาเล่นน้ำที่สระ ครั้นพอถึงเวลาก็ชักชวนกันบินกลับไป ทางฝ่ายพราณปุลนทริกที่แอบซุ่มดูอยู่และเห็นว่าทุกนางต่างก็มีรูปโฉมงดงามยิ่งนัก จึงคิดที่จะจับตัวนางกินรีกลับไปถวายพระสุธน จากนั้นจึงเข้าไปถามพระฤๅษีว่ามีวิธีใดที่จะจับตัวนางกินรีเหล่านั้น ฤๅษีได้บอกแก่นายพราณว่าต้องใช้บ่วงนาคบาศก์ของพญานาค พราณปุลนทริกจึงเดินทางไปพบพญานาคชุมพวจิตตะและแจ้งความประสงค์ที่จะขอยืมบ่วงนาคบาศก์ ด้วยความสำคัญในบุญคุณของนายพราณ พญานาคจึงยอมมอบบ่วงนาคบาศก์ของตนให้แก่ นายพราณปุลนทริก นายพราณรีบนำเอาบ่วงนาคบาศก์กลับไปยังสระน้ำเพื่อรอเวลาที่นางกินรีพากันมาเล่นน้ำ จากนั้นนายพราณปุลนทริกจึงใช้บ่วงนาคบาศก์คล้องจับตัวนางมโนห์ราไว้ได้ จากนั้นนายพราณปุลนทริกได้นำตัวนางมโนห์ราที่กลับไปยังเมืองอุตตรปัญจาละ แต่ก็ไม่สามารถที่จะจับต้องผิวกายของนางได้ ไม่นานนักพราณปุลนทริกก็นำตัวนางมโนห์ราหามาถึงเมืองอุตตรปัญจาละ

ขณะนั้นพระสุธนกำลังทรงช้างไปยังอุทยาน เมื่อพบกับพราณปุลนทริกที่ถือบ่วงนาคบาศก์ซึ่งรัดตัวนางมโนห์รา และด้วยเหตุแห่งบุพเพในกาลก่อน เมื่อพระสุธนได้ยลโฉมของนางมโนห์ราก็บังเกิดจิตปฏิพัทธ์เสนหาต่อนางยิ่งนัก จากนั้นจึงสั่งให้อำมาตย์นำความไปกราบทูลแก่พระราชบิดาและพระราชมารดา ทั้งสองพระองค์จึงจัดพิธีอภิเษกสมรสระหว่างพระสุธนกับนางมโนห์ราอย่างยิ่งใหญ่ ต่อมาปุโรหิตเฒ่าไม่พอใจที่พระสุธนจะมอบตำแหน่งปุโรหิตให้แก่พราหมณ์ผู้อื่นที่ไม่ใช่บุตรชายของตน จึงหาทางใส่ร้ายพระสุธนว่าคิดจะกำจัดพญาอาทิตย์จวงสาเพื่อขึ้นครองราชสมบัติแทน และออกอุบายให้พญาอาทิตย์จวงสาส่งพระสุธนออกไปรบ

พญาอภิจาสารทรงพระสุบินไปว่า ถ้าใส่อ่อนของพระองค์ไหลออกมาและกระหัดไปรอบชมพูทวีปจนครบ 3 รอบ แล้วกลับเข้ามาสู่พระอุทรภายหลัง จึงรับสั่งให้ปุโรหิตเฝ้ามาทำนายความฝันของตน ปุโรหิตเฝ้าจึงถือโอกาสในครั้งนี้อคิดจะกลั่นแกล้งพระสุชนโดยการกำจัดนางมโนราห์แล้วเท็จพูดว่า พระสุบินของพญาอภิจาสารนั้นสามารถทำนายได้ว่าจะเกิดเหตุร้ายและเกิดภัยพิบัติแก่บ้านเมือง ต้องรีบทำการบูชาด้วยสัตว์ทั้งหลาย พญาอภิจาสารจึงรับสั่งให้อำมาตย์ไปประกาศเรียกชุมนุมเหล่านายพรานเพื่อออกล่าสัตว์มาบูชา เมื่อล่าสัตว์เหล่านั้นมาแล้วปุโรหิตจึงกล่าวว่าขาดแต่สัตว์สองเท้าและทูลขอให้ให้นางมโนราห์ออกมาบูชาด้วยนางมโนราห์คิดหาหนทางที่จะทำให้พ้นภัยในครั้งจึงกราบทูลขอเครื่องประดับ คือปิ่นและหาของตมคืนมา เมื่อสวมหางและปิ่นทั้งสองข้างแล้วนางมโนราห์จึงบินหนีไป พอบินไปถึงป่าหิมพานต์นางได้ลงไปกราบพระฤๅษีสพและฝากความถึงพระสุชนว่า อย่าได้ออกติดตามหานาง แต่ถ้าหากพระสุชนยังยืนยันที่จะเดินทางไป ก็ขอให้พระฤๅษีมอบผ้ากัมพลและพระธำมรงค์แก่พระองค์ จากนั้นจึงฝากมนตรีสำหรับการเดินทางเพื่อไปให้ถึงเมืองกสินรบนยอดเขาไกรลาสไว้ให้แก่พระสุชนอีกครั้ง เมื่อนางมโนราห์สั่งความไว้กับพระฤๅษีสพแล้วจึงบินตรงไปยังยอดเขาไกรลาส ทางฝ่ายพญาทุมราชเมื่อทราบข่าวจึงรีบกลับมาแล้ว จึงสั่งให้บริวารให้สร้างปราสาทหลังใหม่แก่นางเนื่องจากนางมโนราห์ไปอยู่ในเมืองมนุษย์มานาน ยังไม่สมควรที่จะกลับเข้าไปอาศัยอยู่ในปราสาทร่วมกับพี่น้องคนอื่น ๆ ดังที่ผ่านมา

กล่าวถึงพระสุชนเมื่อได้รับชัยชนะในการออกการรบแล้วจึงเสด็จกลับเมืองอุดตราบัญญาละ ครั้นทรงทราบความว่านางมโนราห์นั้นหนีไปก็ประหนึ่งหัวใจจะแตกสลาย ทรงขออนุญาตพระมารดาออกติดตามหานางผู้เป็นที่รัก และรับสั่งให้นายพรานปุลนทริกช่วยนำทางไปยังป่าหิมพานต์ พอไปถึงอาศรมของพระฤๅษีสพจึงทราบนางมโนราห์นั้นได้สั่งความและฝากผ้ากัมพลพร้อมทั้งพระธำมรงค์ไว้ให้แก่พระองค์ พระฤๅษีสพได้กล่าวขมมนตร์ที่นางมโนราห์ฝากไว้ให้แก่พระสุชน และอธิบายถึงหนทางที่จะไปสู่เมืองของพญาทุมราชตามถ้อยคำของนางมโนราห์ซึ่งได้สั่งไว้ว่า ให้พระสุชนนำลูกวานรไปเป็นเพื่อนร่วมทางด้วย ในการเดินทางนั้นพระสุชนต้องฝ่าฟันอันตรายจากพญายักษ์และสัตว์ร้ายต่าง ๆ จนกระทั่งไปถึงเมืองของเหล่ากสินรบนยอดเขาไกรลาสโดยรอดปลอดภัยซึ่งนับเป็นเวลาทั้งสิ้น 7 ปี 7 เดือน 7 วัน ขณะนั้นพญาทุมราชได้สั่งให้นางรับใช้ไปตักน้ำแล้วนำมาสรงกายของนางมโนราห์ เพื่อกำจัดกลิ่นของมนุษย์ที่ติดผิวกายของนางเมื่อครั้งที่ลงไปอยู่ในเมืองมนุษย์ จนครบกำหนดตามเวลา 7 ปี 7 เดือน 7 วัน พอในที่สุดท้ายก็จะจัดให้มีงานมหรสพฉลองการกลับคืนสู่เมืองกสินรบนางมโนราห์ ครั้นเมื่อพระสุชนได้เดินทางจนมาถึงสระน้ำแล้ว พอเห็นนางกสินรบริวารของนางมโนราห์นำไหทองคำออกมาตักน้ำเพื่อนำไปให้นางมโนราห์สรงกายเป็นครั้งสุดท้าย พระองค์จึงมองหาที่กำบังกายเพื่อซ่อนตัวแล้ว

แอบนำพระชามรงค์ใส่ลงไปใ้ในไหค่านั้น พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าหากว่าพระองค์และนางมโนราห์มีวาสนาต่อกันก็ขอให้พระชามรงค์วางนี้ลงไปถึงนิ้วมือของนางด้วยเถิด เมื่อนางกินรีบริวารนำน้ำไปรดกายของนางมโนราห์ พอถึงไหหน้าไหสุดท้ายพระชามรงค์ได้หล่นออกมาจากไหแล้วเลื่อนไหลไปสวมที่นิ้วของนางมโนราห์ นางจึงทราบว่พระสวามีได้ออกติดตามตนจนมาถึงเมืองแล้ว จากนั้นนางมโนราห์จึงเสด็จเข้าเฝ้าพญาทুমมราชผู้เป็นพระราชบิดาเพื่อกราบทูลเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง พญาทুমมราชรับสั่งให้เชิญพระสุชนมาเข้าเฝ้าเพื่อทดสอบความสามารถของพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะการยิงธนู เมื่อพระสุชนสามารถยิงธนูผ่านเครื่องกีดขวางทั้งหมดได้แล้ว พญาทুমมราชจึงขอให้พระสุชนไปทดสอบพลังกำลังโดยการยกหินมณฑล พระสุชนทรงตั้งจิตอธิษฐานก่อนที่จะยกหินมณฑลขึ้น โดยไม่ต้องออกแรง พญาทুমมราชทรงต้องการที่จะทดสอบปัญญาของพระสุชน โดยการให้พระสุชนเลือกนางมโนราห์ออกจากบรรดานางกินรีพี่น้องทั้ง 7 นาง และให้พระธิดาทั้งหมดแต่งเครื่องทรงเหมือน ๆ กันมานั่งอยู่ตรงหน้าที่ประทับของพระสุชน พระสุชนไม่อาจตัดสินพระทัยได้ จึงตั้งจิตอธิษฐานอีกครั้งหนึ่ง ร้อนถึงพญาอินทที่ต้องแปลงกายเป็นแมลงวันทองบินมาเกาะตัวนางมโนราห์ พระสุชนจึงเลือกนางได้อย่างถูกต้อง ทางฝ่ายพญาทুমมราชเมื่อทอดพระเนตรเห็นพระบุญญธิการแห่งพระโพธิสัตว์เจ้าแล้วจึงยอมรับในตัวของพระสุชน และทรงจัดพิธีอภิเษกสมรสระหว่างพระสุชนกับนางมโนราห์ พร้อมทั้งยกราชสมบัติให้พระสุชนปกครอง

เรื่องที่ 4. สุมภมิตตชาดก

เมื่อครั้งที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาสุภมิตตราชครองราชสมบัติอยู่ในเมืองจัมปา พระองค์ทรงมีพระอนุชาพระนามว่า อสุภมิตต์ และมีอัคมเหสีพระนามว่า พระนางเกสสินีเทวี ต่อมานางเกสสินีก็มีพระประสูติกาลพระราชโอรส 2 พระองค์ คือ พระไชยเสนกุมาร และพระไชยทัตตกุมาร ส่วนพระอนุชาอสุภมิตต์นั้น เป็นผู้มีจิตริษยาต่อพระเชษฐาต้องการจะขึ้นครองราชสมบัติแทน จึงคิดสินบนแก่เหล่าอำมาตย์และซ่อมสุมผู้คนเอาไว้เพื่อเตรียมจะยึดอำนาจราชบัลลังก์ พญาสุภมิตตราชไม่ต้องการที่จะให้เหล่าพสกนิกรได้รับความเดือดร้อน จึงได้เสด็จไปแจ้งเหตุแก่พระเทวีเพื่อบอกให้นำตัวพระโอรสทั้งสองหลบหนีไปพร้อมกัน พอดตกึกทั้ง 3 จึงออกเดินทางพญาสุภมิตตราชทรงอุ้มพระไชยเสนกุมารไว้ข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งนงก็สะพายย่ามที่ใส่เสบียง ส่วนพระนางเกสสินีได้อุ้มพระไชยทัตตกุมารไว้ในอ้อมพระพาหา ทั้งสี่พระองค์ลอบออกจากปราสาทและเดินทางไปจนถึงฝั่งแม่น้ำ พระไชยเสนกุมารได้กล่าวแก่พระราชบิดาว่าให้นำพระราชมารดาว่ายข้ามแม่น้ำไปก่อนแล้วจึงค่อยกลับมารับคนและน้องชาย พญาสุภมิตตราช

จึงพาพระนางเกสสินีว่ายน้ำข้ามไปยังอีกฝั่งหนึ่ง ขณะนั้นมีพรานหาปลา 2 คน พายเรือมาถึงริมฝั่ง น้ำนั้น ครั้งพระไชยเสนกุมารได้ยินเสียงทรงนึกว่าเป็นพระราชบิดาและพระราชมารดาจึงร้องเรียกหานายพรานทั้งสองได้นำตัวสองกุมารพี่น้องไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ทางฝ่ายพญาสุภมิตตราชก็ได้ว่ายน้ำเพื่อกลับมารับพระโอรสทั้งสอง เป็นเวลาเดียวกันกับที่มีนายสำเภาแล่นเรือผ่านมาพบพระนางเกสสินีและเกิดความพึงพอใจในรูปโฉมแห่งนางจึงได้จับเอาตัวนางเกสสินีไปพญาสุภมิตตราชเมื่อไม่พบทั้งพระโอรสและพระมเหสีจึงโสโครกเสียพระทัยแล้วทรงตั้งจิตอธิษฐานบอกกล่าวแก่เหล่าเทวดาให้ช่วยปกป้องรักษาพระมเหสีและพระโอรสทั้งสอง

จากนั้นพญาสุภมิตตราชจึงได้ออกเดินทางต่อจนไปถึงเมืองตักสิลา ขณะนั้นพระราชแห่งเมืองนั้น ได้สิ้นชีพิตักษัยและไม่มีพระราชโอรสสืบต่อราชสมบัติ เหล่าเสนาอำมาตย์จึงประชุมกันเพื่อหาผู้ที่จะมาอภิเษกเป็นพระราชอาภรณ์ใหม่ ปุโรหิตจึงจัดให้มีพิธีเสกปลุกเสกเพื่อหาพระราชอาภรณ์เมื่อพระราชอาภรณ์นั้นแล่นเข้าสู่เขตอุทยานก็ไปหยุดตรงบริเวณที่พญาสุภมิตตราชบรรทมอยู่เหล่าเสนาอำมาตย์จึงอัญเชิญพระอาภรณ์ให้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติแห่งเมืองตักสิลาสืบต่อไป

คราจนเวลาได้ผ่านล่วงเลยไป เมื่อพระกุมารทั้งสองพระองค์ทรงเจริญวัยขึ้นตามลำดับ นายพรานหาปลาได้นำพระกุมารไปถวายตัวแก่พญาสุภมิตตราช พญาสุภมิตตราชจึงรับตัวชายหนุ่มเอาไว้และให้การเลี้ยงดูเป็นอย่างดี กล่าวถึงฝ่ายนายสำเภาเมื่อจับตัวพระนางเกสสินีไปแล้วก็ไม่สามารถจะเข้าไปใกล้พระวรกายของนางได้ เนื่องจากพระนางเกสสินีได้อธิษฐานขอขมาแม่พระสวามีจึงช่วยปกป้องคุ้มครองคนให้รอดพ้นจากนายสำเภา และด้วยเหตุที่พระนางได้ปฏิบัติตนรักษาศีลอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด เหล่าเทวดาจึงคลื่อนใจนายสำเภาให้เดินทางไปเข้าเฝ้าพญาสุภมิตตราชเพื่อถวายเครื่องบรรณาการทั้งหลายแก่พระองค์ พญาสุภมิตตราชทรงชักชวนให้นายสำเภาผู้นั้นอยู่ดูแลการเล่นต่ออีกคืนหนึ่งและรับสั่งให้พระกุมารทั้งสองไปเฝ้ารักษาเรือของนายสำเภา ในคืนนั้นพระนางเกสสินีทรงพระสุบินว่า ได้พบกับพระสวามีและพระโอรสทั้งสองพระองค์

ระหว่างที่พระกุมาร ไชยเสนและพระกุมาร ไชยทัตต์อยู่เฝ้ารักษาเรือสำเภาแห่งนั้น พระกุมาร ไชยเสนจึงเล่าเรื่องราวเมื่อครั้งที่ยังทรงพระเยาว์ แล้วกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ได้พลัดพรากจากพระราชบิดาและพระราชมารดาให้พระอนุชาฟังเพื่อไม่ให้พระไชยทัตต์ตั้งวงนอน พร้อมทั้งระบุพระนามของพระราชบิดาและพระราชมารดาว่าเป็นใคร เมื่อพระนางเกสสินีทรงทราบความตามนั้นแล้วจึงลุกจากที่บรรทมและออกมาหาพระโอรสทั้งสอง ทรงสวมกอดพระโอรสด้วยความคิดถึง พระองค์ทรงเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้พลัดพรากกับพระสวามีและพระโอรสพอถึงเวลาที่ต้องลากลับ พระโอรสทั้งสองจึงกราบลงที่พระบาทของพระมารดาเพื่อทูลลา ฝ่ายเหล่าคนรับใช้ของนายสำเภาได้แอบเห็นเหตุการณ์เฉพาะช่วงที่พระนางเกสสินีทรงสวมกอดพระโอรส

จึงตรงเข้าไปจับกุมตัวพระกุมารทั้งสองเอาไว้แล้วรีบนำความไปบอกแก่นายของตน เมื่อนายสำเภาทราบความดังนั้นแล้วจึงบันดาลโทสะและรู้สึกโกรธแค้นต่อพระกุมารทั้งสองยิ่งนัก จึงขออนุญาตเข้าเฝ้าพญาสุมภมิตตราชและกราบทูลเล่าเรื่องราวให้พระองค์ฟัง โดยกล่าวไว้ร้ายพระกุมารทั้งสองว่าลักลอบเป็นชู้กับภรรยาของตน ด้วยเหตุแห่งบุพกรรม พญาสุมภมิตตราชได้ฟังความข้างเดียวจึงขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ พระองค์รับสั่งให้เพชฌฆาตนำตัวพระกุมารไชยเสนและไชยทัตต์ไปประหาร แต่ไปโรหิตได้ทูลขอเอาไว้ ทั้งยังขอให้มีการไต่สวนและพิจารณาความโดยรอบคอบ พญาสุมภมิตตราชจึงสั่งให้ไปโรหิตไปนำตัวพระไชยเสนและพระไชยทัตต์มาเข้าเฝ้า ทรงตรัสถามถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมด พระไชยเสนได้เล่าถึงความเป็นมาของพระองค์และพระอนุชาให้แก่พญาสุมภมิตตราชฟัง แต่ไม่ยอมกล่าวถึงพระนามของพระราชบิดาด้วยเกรงกลัวต่อพระอาญา พญาสุมภมิตตราชรับสั่งให้พระไชยเสนบอกนามของผู้เป็นบิดา ครั้นเมื่อทรงทราบว่าเป็นพระราชโอรสของพระองค์จึงเสียดพระทัยที่ได้สั่งลงอาญาแก่พระโอรสทั้งสองจนมีพระวรกายบอบช้ำ และรับสั่งให้ทหารปล่อยตัวพระไชยเสนและพระไชยทัตต์ พระกุมารจึงกราบทูลว่า พระราชมารดาของตนประทับอยู่บนเรือสำเภาลำนั้น พญาสุมภมิตตราชจึงนำเหล่าข้าราชการบริพารเสด็จไปยังเรือสำเภาเมื่อทรงได้พบกับพระมเหสีแล้วก็กรรแสงด้วยความดีพระทัย พระนางเกสลินีก็มลงกราบที่พระบาทของพระสวามีพร้อมทั้งกล่าวว่า ขณะนี้เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ผ่านพ้นไปแล้ว เหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลายเมื่อเห็นดังนั้นจึงนำราชรถมารับเอาพญาสุมภมิตตราช พระมเหสี และพระราชโอรสทั้งสองกลับคืนสู่ปราสาท จากนั้นพญาสุมภมิตตราชทรงแต่งตั้งให้พระไชยเสนเป็นมหาอุปราช และแต่งตั้งให้พระไชยทัตต์เป็นเสนาเมือง แล้วทรงกล่าวให้โอวาทคำสั่งสอนแก่เหล่าพสกนิกรให้รักษาศิลปปฏิบัติธรรมโดยการบริจาทาน ครั้นพอสิ้นอายุขัยบนโลกมนุษย์แล้ว พระโพธิสัตว์เจ้าก็เสด็จกลับคืนสู่สวรรค์ชั้นดุสิต

เรื่องที่ 5. สุวณฺณสังขราชกุมมารชาดก

เมื่อครั้งที่พญาพรหมทัตต์ครองราชสมบัติอยู่ในเมืองพาราณสี พระองค์ทรงมีพระมเหสี 2 พระองค์ คือ พระนางจันทเทวี และนางมเหสีรอง ในคืนหนึ่ง พระมเหสีรองทรงพระสุบินว่าพญาอินทราชาทรงนำดอกบัวมามอบให้แก่นาง ต่อมาพระนางจันทเทวีทรงพระสุบินในเวลาใกล้รุ่งว่าพระอาทิตย์เปล่งรัศมีอันสว่างโชติแล้วโคจรรอบเขาสิเนโรราชจนครบ 3 รอบ จึงลอยมาตกลงบนทรวงของนาง เมื่อกราบทูลต่อพญาพรหมทัตต์ให้ทรงทราบ พระองค์ทรงเรียกโหรหลวงมาทำนายได้ความว่า พระนางจันทเทวีจะมีพระสุติกาลเป็นพระราชโอรสผู้ประเสริฐ ส่วนพระมเหสีรองก็จะได้พระราชธิดา

ครั้นเมื่อทราบความคั่งนั้นแล้ว นางมเหสีรองก็บังเกิดความอิจฉาริษยาต่อพระนาง จันทเทวี จึงร่วมมือกับปลากเสนาคิดหาอุบายที่จะกำจัดพระราชเทวี โดยนำความเข้ากราบทูลแก่พญาพรหมทัตต์ว่าพระนางจันทเทวีนั้นคบผู้ผู้ชาย และลูกที่อยู่ในครรภ์ของนางก็เป็นลูกของชายอื่น เห็นควรที่จะให้เนรเทศนางออกไปจากเมือง ด้วยความเขลาเบาปัญญาทำให้พญาพรหมทัตต์หลงเชื่อและให้รับนำตัวพระนางจันทเทวีออกไปจากปราสาทของคนเป็นเหตุให้พระนางจันทเทวีต้องไปตระกำลำบากอยู่ในป่า จนกระทั่งนางได้เดินทางไปพบกับสองตายายผู้ใจบุญ และได้พักอาศัยอยู่ในกระท่อมที่สองตายายนั้นสร้างให้ ครั้นเวลาล่วงเลยผ่านไปพระโพธิสัตว์เจ้าผู้มาปฏิสนธิในครรภ์แห่งนางจันทเทวีทรงตระหนักถึงความยากลำบากของพระมารดาที่จะต้องหาเลี้ยงตน จึงเนรมิตกายในเปลี่ยนเป็นหอยสังข์ลูกหนึ่งแทน พอครบกำหนดสิบเดือนบริบูรณ์พระนางจันทเทวีก็มีพระประสูติกาลออกมาเป็นหอยสังข์ และทรงรักใคร่ฟูมฟักเลี้ยงดูหอยสังข์ลูกนั้นตามปกติทั่วไป ในวันหนึ่งขณะที่นางจันทเทวีและสองตายายออกไปหาอาหาร พระโพธิสัตว์เจ้าก็เสด็จออกมาจากหอยสังข์เพื่อช่วยเก็บกวาดทำความสะอาดกระท่อม ครั้งหนึ่งนางเกิดความสงสัยว่ามีผู้ใดมาช่วยดูแลกระท่อมให้กับตน จึงคิดหาอุบายที่จะกลับมาแอบดู เมื่อนางจันทเทวีจับได้ว่าผู้ที่แอบมาช่วยงานนั้นเป็นพระโอรสซึ่งออกมาจากหอยสังข์ นางจึงทุบเปลือกหอยนั้นและนำไปเผาเสียเพื่อมิให้พระกุมารสุวรรณสังข์กลับเข้าไปซ่อนอีก

ต่อมาก็มีข่าวเล่าลือกันทั่วไปจนทราบไปถึงพญาพรหมทัตต์ว่านางจันทเทวีมีบุตรชายรูปงาม เมื่อพญาพรหมทัตต์พบเจ้าสุวรรณสังข์แล้วก็มีความยินดีเป็นอันมาก แต่นางจอมคำและปลากเสนาก็ได้ทูลยุยงให้นำกุมารนั้นไปใส่ในแพแล้วลอยไปเสีย ซึ่งนางจันทเทวีก็ขอตามลูกไปด้วย แพของสองแม่ลูกลอยไปได้ระยะหนึ่งก็ถูกลมพัดจนแพแตก นางจันทเทวีเกาะท่อนไม้ลอยไปขึ้นฝั่งที่เมืองมัทราฐูร์ และได้ไปเป็นคนทำครัวของธัญชัยเศรษฐีในเมืองนั้น

ส่วนพระโพธิสัตว์นั้นได้รับความช่วยเหลือจากพญานาคนำไปพบกับพระฤาษีตนหนึ่ง พระฤาษีจึงให้คำชี้แนะโดยบอกทางไปสู่เมืองยักข์ให้ ครั้นพอไปถึงเมืองยักข์แล้ว นางยักข์ินี่แม่หม้ายรู้สึกต้องชะตาในพระกุมารจึงรับเอาพระโพธิสัตว์เป็นบุตรบุญธรรม แต่ได้สั่งห้ามพระโพธิสัตว์ไม่ให้ไปเล่นที่มุมปราสาทและห้ามขึ้นชั้นบนของปราสาท ครั้งหนึ่งเมื่อนางยักข์ออกไปหากินแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ไปยังที่หวงห้ามได้พบกองกระดูกที่มุมปราสาทและได้พบบ่อแก้ว บ่อทองได้พบร่องเท้าวิเศษ ได้พบเสื่อทิพย์อันมีลักษณะอย่างคราบจกจัน และได้พบดาบศรีกัญชหรือพระแสงขรรค์ชัยศรี ซึ่งต่อมาพระโพธิสัตว์ก็ได้สวมชุดเงาะจันหรือเสื่อผ้าที่เหมือนคราบจกจัน และขโมยของวิเศษต่าง ๆ เหล่านี้ไปพักอยู่ที่ศาลาแห่งหนึ่ง เมื่อนางยักข์ทราบและติดตามไปแต่พระโพธิสัตว์ก็ไม่ยอมกลับ นางยักข์จึงได้สอนมนตร์ที่ใช้เรียกเนื้อหรือปลาได้ดังประสงค์ หลังจากนั้นนางก็ตรอมใจจนสิ้นชีวิต เมื่อพระโพธิสัตว์ปลงศพนางยักข์ผู้เป็นมารดาเลี้ยงเสร็จแล้ว

จึงเดินทางต่อไปจนถึงนอกเมืองพาราณสีและได้ไปขอรับจ้างเป็นคนเลี้ยงวัวของนายกว้านบ้าน ซึ่งก็ได้รับการเลี้ยงดูอย่างอด ๆ อดยาก ๆ เมื่อไปเลี้ยงวัวกับเด็กน้อยทั้งหลายพระโพธิสัตว์จึงสอนวิชาเล่นสกาแก่เด็กเหล่านั้นเพื่อแลกกับอาหารประทังชีวิต

ฝ่ายพญาพาราณสีนั้นมีพระธิดาอยู่เจ็ดนาง ซึ่งนางคันธาผู้เป็นราชธิดาองค์สุดท้ายที่ยังไม่มีคู่ครอง พญาพาราณสีจึงให้เรียกชายหนุ่มในเมืองไปให้นางคันธาเลือกไปเป็นสามี เมื่อนางคันธาได้พบชาวเมืองทั้งหลายแล้วนางก็มีได้พบชายใดที่ถูกต้องใจ พญาพาราณสีโกรธมากจึงให้อำมาตย์ไปค้นหาชายที่อัปลักษณ์ที่สุดไปให้นางเลือก เมื่ออำมาตย์นำตัวชายในชุดคราบจกจันไปให้นางได้พบนั้น นางก็เชื่อว่าชายคนนั้นสอดคล้องกับความฝันของนางที่ฝันว่าพระอินทร์เอาผลไม้เหี่ยวไปให้นาง ซึ่งเมื่อผ่าดูก็พบแก้ว 7 ประการอยู่ภายใน และพวงมาลัยเสียงทวยเพื่อเลือกคู่ของนางที่โยนขึ้นไปในอากาศนั้น ก็ลงมาสวมที่คอของพระโพธิสัตว์ในคราบจกจันนั้น ฝ่ายพญาพาราณสีเมื่อเห็นพวงมาลัยเสียงทวยมาสวมที่คอของชายในชุดคราบจกจันดังนั้น ก็ตระหนักว่าคงเป็นเพราะบุญที่คนทั้งสองได้กระทำร่วมกันมาก่อน จึงได้แสดงน้ำใจโดยประสงค์จะสร่งน้ำมูทธาภิเสกให้สองเป็นคู่กันโดยสมบูรณ์ แต่พระโพธิสัตว์เกรงว่าหากรับน้ำมูทธาภิเสกแล้วคนทั้งหลายจะรู้ว่าตนมีบุญสมภารเพราะเห็นรูปทองจึงไม่ยอมรับน้ำอภิเษกนั้น ซึ่งสร้างความโกรธเคืองแก่พญาพาราณสีเป็นอย่างยิ่ง ต่อมาทั้งสองก็ถูกขับไล่ให้ไปอยู่นอกเมือง และถูกตัดขาดจากญาติวงศ์คนทั้งหลาย

ฝ่ายบุตรเขยทั้งหลายเห็นนางคันธาได้สามีรูปชั่วเช่นนั้น จึงกล่าวตำหนิติเตียนพระโพธิสัตว์ให้พญาพาราณสีฟัง เมื่อพญาพาราณสีทนความอับอายไม่ไหว จึงคิดหาทางฆ่าพระโพธิสัตว์ในชุดคราบจกจัน โดยออกอุบายให้เขยทั้งหมดไปหาเนื้อมาให้ถวาย หากผู้ใดไม่ได้เนื้อมาก็จะได้รับโทษประหาร เขยทั้งหลายพยายามค้นหาเนื้อแต่ก็ไม่สำเร็จ จนกระทั่งไปพบพระโพธิสัตว์ที่ถอดชุดคราบจกจันแล้วนั่งอยู่ที่ก้อนหิน จึงเข้าใจว่าเป็นเทวดาเจ้าป่าและตรงเข้าไปขอเนื้อกวางคนละหนึ่งตัว พระโพธิสัตว์ยอมให้เนื้อนั้นไปแต่ขอแลกกับการเชือดหัวไว้คนละข้าง เขยทั้งหลายจึงต้องยอมตามนั้น เมื่อเห็นว่าหากเขยหาเนื้อกวางไปแล้ว พระโพธิสัตว์ได้นำเอาเนื้อกวางเป็นตัวแทนไปถวายแก่พญาพาราณสี เมื่ออุบายของพาราณสีไม่สัมฤทธิ์ผลเช่นนั้น พญาพาราณสีก็ได้ออกอุบายให้เขยทั้งหมดไปหาหมูป่า และหาปลาตัวใหญ่ไปถวายตามลำดับ ซึ่งเขยทั้งหลายก็ต้องเสียปลายนิ้วมือคนละนิ้วเพื่อแลกกับหมูป่า และเสียปลายจมูกแลกกับปลาตัวใหญ่ตามที่เทวดาหรือพระโพธิสัตว์ต้องการ พญาพาราณสีจึงไม่อาจฆ่าพระราชบุตรเขยองค์เล็กได้

ด้วยเหตุที่พระโพธิสัตว์ถูกปองร้ายดังนั้น ทำให้พระแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ของพญาอินทร์ร้อนและแข็งกระด้างจนพระอินทร์ต้องลงมาช่วยเหลือ จากนั้นจึงได้แสดงตนต่อพญาพาราณสี แล้วรับสั่งให้พญาพาราณสีหรือตัวแทนไปแก้ปัญหาในอากาศ และทำให้ประลองศึกกับพระองค์ในตอนเที่ยงของวันที่ 7 พญาพาราณสีเป็นทุกข์ยิ่งนัก เพราะไม่สามารถจะหาผู้ใดมาทำ

หน้าที่เช่นนั้นได้ แต่นางราชเทวีเห็นว่าเจ้าเงาะเป็นผู้ที่มีบุญสมภารจึงทูลขอให้พญาพาราณสีไปเชิญเจ้าเงาะให้ไปตีกลิแทน ถึงแม้พญาพาราณสีจะไปขอความช่วยเหลือด้วยความจำใจพระโพธิสัตว์ก็ยอมรับและตกลงใจที่จะไปแทนพญาพาราณสี ในวันนัดหมายนั้น พระโพธิสัตว์ได้ถอดคราบเงาะจกจันออกเพื่อเผยเนื้อทองคั้นงามเหมือนทวดา แล้วขัดดาบศรีกัญชัชและสวมรองเท้าทิพย์ไปปรากฏต่อหน้าพระอินทร์ผลการประลองพระอินทร์เป็นผู้พ่ายเมื่อพระอินทร์แพ้และหนีไปแล้ว เช่นนั้นพระโพธิสัตว์ก็ค่อย ๆ เสด็จลงจากบนท้องฟ้า และไปปรากฏองค์ในที่ประชุมเฉพาะพระพักตร์ของพญาพาราณสี หลังจากนั้นก็ได้มีการอภิเษกพระโพธิสัตว์ให้เป็นกษัตริย์ในเมืองนั้นมีนามว่า พญาสุวัณณสังขราช

เมื่อบ้านเมืองสงบสุขดีแล้ว พระโพธิสัตว์จึงออกเดินทางไปตามหามารดาของตน ผ่านบ้านน้อยเมืองใหญ่เรื่อยไปจนถึงเมืองมัทราฐ และได้ไปสุ่เรือนของธัญชัยเศรษฐีเพื่อถามข่าวมารดาของตน เศรษฐีรู้สึกต้องชะตาในองค์พระโพธิสัตว์จึงสั่งให้คนครัวจัดอาหารมาเลี้ยงต้อนรับ ครั้นพระโพธิสัตว์ได้ลิ้มรสอาหารนั้นแล้วจึงเกิดความสนใจและต้องการจะขอพบผู้ปรุงอาหาร เศรษฐีธัญชัยจึงได้เรียกแม่ครัวออกมาพบ พระโพธิสัตว์จึงถามถึงความเป็นมาของนางจันทเทวี พอทราบความตามที่นางจันทเทวีเล่ามานั้น พระโพธิสัตว์ก็รู้สึกยินดีเป็นอย่างนักที่ได้พบกับแม่ของตนในที่สุด

ในขณะที่เมืองพาราณสีสุขสมบูรณ์ด้วยผู้คนและน้ำฟ้าสายฝนนั้น เมืองพรหมทัตต์กลับเดือดร้อนครอบคลุมไปทั่วแผ่นดิน ฝ่ายเสนาบดีทั้งหลายก็หารือกันว่าที่บ้านเมืองสิ้นสุขเช่นนี้ก็เพราะปาลกเสนาฯ ยุงให้เจ้าเมืองพรหมทัตต์นำลูกและเมียของตนไปลอบแพ ในที่สุดพญาพาราณสีก็อนุญาตให้พระโพธิสัตว์ นางคันธาเทวี และนางจันทเทวีผู้เป็นมารดา กลับไปเมืองพรหมทัตต์ตามคำขอ เมื่อกลับสู่เมืองพรหมทัตต์แล้ว พญาพรหมทัตต์ก็โปรดให้เรียกนางจอมคำและปาลกเสนาไปสอบสวน ซึ่งต่อมานางจันทเทวีก็กราบทูลขอให้มีการจัดพิธีลุยไฟพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน และในครั้งนั้นนางจอมคำก็ได้ลุยไฟเช่นกัน ด้วยผลแห่งเคราะห์กรรมที่นางก่อไว้จึงทำให้ต้องตายไปในกองไฟนั้น ฝ่ายปาลกเสนาเมื่อเห็นว่านางจอมคำผู้เป็นหลานตายไปแล้วจึงได้หลบหนีไปอาศัยอยู่ในเมืองปัญจาละและได้ชักเอากองทัพจากเมืองนั้นไปชิงเอาเมืองพรหมทัตต์เป็นเมืองขึ้น สุวัณณสังขราชเมื่อเห็นศัตรูยกกองทัพไปประชิดเช่นนั้น ก็เหาะไปหามารดาบุญธรรมของตน คือนางยักษินีแม่หม้ายซึ่งไปเกิดเป็นทวดาอยู่ในสวรรค์ นางยักษินีได้มอบดาบกายสิทธิ์ให้ ซึ่งเมื่อพระโพธิสัตว์นำดาบเหาะไปกวัดแกว่งอยู่เหนือกองทัพของศัตรู ก็เกิดเป็นเสียงดังกึกก้องและมีสายฟ้าแลบแปลบปลาบ บรรดาไพร่พลทั้งปวงในกองทัพนั้นก็เกิดความหวาดกลัวอย่างหนัก จึงได้ขออ่อนน้อมต่อพระโพธิสัตว์ทุกคน ส่วนตัวปาลกเสนาที่กระเด็นตกจากคอช้างแผ่นดินได้แยกออกแล้วกลืนเอาปาลกเสนาลงไปไหม้อยู่ในอเวจินรก หลังจากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ได้สอนคนทั้งหลายด้วยอนงการ

เรื่องที่ 6. จันทมาตกชาดก

จันทมาตกกุมารกับสุริยมาตกกุมารเป็นลูกคนทุกคะผู้ยากไร้ อาศัยอยู่ในเมืองจัมปา วันหนึ่งจันทมาตกกับสุริยมาตกผู้เป็นพี่ชายแห่งตนหาปูมาได้ 4 ตัว จันทมาตกกินปูจนหมดบิดามารดากลับมาจากหาของกินเห็นกระดองปูหล่นที่เตาไฟจึงจับไล่ทั้ง 2 พี่น้องออกจากบ้านทั้งสองเดินทางออกจากบ้านและยังชีพโดยการขอข้าวตามบ้านชาวบ้านกิน ระหว่างทางกลางป่าจันทมาตกกับสุริยมาตกเจอภูเห่าและพังพอนไล่กัดกัน ภูตายพังพอนคาบยามาให้ภูกิน ทำให้ภูฟื้นคืนชีพ พังพอนตาย ภูคาบยามาให้กิน แต่ที่จริงแล้วภูเห่าและพังพอนคือพระอินทร์และพระวิศุภัมมเทวาบุตรตนเอง ยาวินิจฉัยสามารถรักษาสິงมีชีวิตที่ตายแล้วให้ฟื้นคืนชีพได้ ระหว่างทางจันทมาตกกับสุริยมาตกได้ช่วยชুবชีวิตกาและเมื่อยักษ์ เมื่อยักษ์จึงนำสองพี่น้องมาส่งที่เมืองมนุษย์ สุริยมาตกคิดถึงบิดามารดา จึงกลับเมืองจัมปาเพื่อตอบแทนคุณบิดามารดาโดยที่ไม่บอกให้ทราบ ว่าตนเป็นลูก

ฝ่ายนางเทวีสังกา ทำเจ็วเสื่อหล่นใส่เท้าป่วยหาหอมมารักษาไม่ได้จึงตายจันทมาตกช่วยชুবชีวิตให้จึงได้อภิเษกสมรสกับนางเทวีสังกา จันทมาตกกับนางเทวีสังกากลับไปเยี่ยมสุริยมาตกและบิดาเลี้ยงที่เมืองกาสิ ในระหว่างทางนั้นเรือสำเภาแตก จึงทำให้พลัดพรากจากกัน นางเทวีสังกามาอยู่กับยาปริสุทธิที่บ้านเทวูปผาเมืองอนุมัตติ สุทัสสนจกักลงไหลนางเทวีสังกาจึงใช้คนไปสู่งของนาง ยาปริสุทธิพานางไปซ่อนที่บ้านโคกขุทัสสนจกัไม่พอใจจะเอานางพรหมจารีเป็นข้ารับใช้และเอานางเทวีสังกามาเป็นชายา นางพรหมจารีไม่ยอมจึงถูกลอยแพนางเทวีสังกาหนีพญาสุทัสสนจกัไปบวชเป็นชี

กล่าวถึงจันทมาตกช่วยชুবชีวิตจึงได้ลูกแก้ววิเศษเป็นการตอบแทน เดินทางต่อเจอทิพยธรร 2 คน สู้กันได้รับบาดเจ็บ จันทมาตกพยายามจะช่วยแต่ยาวิเศษหมด ทิพยธรรมอบรวงเท้าทิพย์และดาบกายสิทธิ์ให้ จากนั้นก็พบกับลูกสาวเสฏฐิ 3 นาง แห่งเมืองสังกัสสะที่ไปเล่นน้ำจนหลงถ้าจันทมาตกจึงอาสาพาไปส่งเมือง จันทมาตกได้ช่วยหาช่างของเจ้าเมืองปาฏลีบุตรจนพบและได้ช่วยเหลือเสฏฐิ 5 ตระกูลและพราหมณ์ 2 ตระกูล ระหว่างทางกลับเมืองสังกัสสะ จันทมาตกกับนางทั้ง 3 ได้ผจญภัยกับผีเสื้อยักษ์ แต่จันทมาตกและนางทั้ง 4 ก็กลับถึงเมืองสังกัสสะโดยปลอดภัยและได้แต่งงานกับนางทั้ง 3 ต่อมาจันทมาตกคิดถึงนางเทวีสังกา จึงออกเดินทางเพื่อตามหานาง จันทมาตกคะนั่งอยู่ริมฝั่งน้ำอจิรวดีพบนางพรหมจารีลอยตามน้ำมา จึงช่วยนางออกจากแพจันทมาตกจึงพานางพรหมจารีไปสู่งบ้านอรุณคามเมืองปัญจาละเพื่อเรียนเพลงอาวุธกับยาสุโรชยา ต่อมาทั้งสองเดินทางต่อไปเมืองอนุราชบุรี ที่เมืองอนุราชบุรีครั้งหนึ่งพญากาวินทะพึงพอใจนาง

พรหมจารีพญาธัมมชาติจึงยกนางให้แต่นางพรหมจารีปฏิเสธ พญากาวินทะโกรธยกทัพมารบกับนางพรหมจารี ทั้งสองสู้กันจนพญากาวินทะพ่ายแพ้ นางพรหมจารีจึงจัดทัพเพื่อไปรบกับพระยาสุทิสสนจกั๊กเพื่อแก้แค้น จนทฆาตกรไปถึงเมืองอนุมัตติได้พบกับนางเทวธิดาสังกา สุทิสสนจกั๊กใช้คนไปลู่ขอนางอุตตมธานี ธิดาเจ้าเมืองคันธรัฐฐะ ในขณะที่เดียวกัน นางพรหมจารียกทัพมาถึงเมืองอนุมัตติเพื่อจะมามหาสุทิสสนจกั๊ก และต่อมาจันทมตกรอกิเชกสมรสกับนางอุตตมธานี เมื่อนางตั้งครรภ์ จันทมตกรจึงใช้แก้วทิพย์ส่องดูจึงรู้ว่าได้โอรส จึงยกเมืองอนุมัตติให้โอรส

เศรษฐกสิปปา เจ้าเมืองพันธุมัตติมาลู่ขอนางอุตตมธานีแต่ไม่ได้ จึงจัดทัพมารับกับเจ้าเมืองคันธรัฐฐะ พญาคันธรัฐฐะขอความช่วยเหลือจากนางอุตตมธานี เมื่อจันทมตกรมาถึงเมืองคันธรัฐฐะ เพื่อช่วยเหลือพญาคันธรัฐฐะ พญาคันธรัฐฐะไม่เชื่อว่าจันทมตกรเป็นบุตรเขย จนในที่สุดขุนนางที่ไปอัญเชิญจันทมตกรมาช่วยทุกคนจึงยอมรับ จันทมตกรรบกับเศรษฐกสิปปาชนะแล้วมาเสียแล้วจึงกลับไปเมืองอนุมัตติจันทมตกรยกบ้านเมืองให้ทุกคชัตติยวงสา แล้วนางอุตตมธานีเพื่อกลับไปเมืองกาสิกับนางเทวธิดาสังกา จากนั้นจันทมตกรจึงกลับไปเมืองอินทปัตตะ จันทมตกรกลับไปครองเมืองอินทปัตตะอย่างร่มเย็นและมีความสุขจนในที่สุดจันทมตกรก็ได้สิ้นชีวิตลงในโลกมนุษย์แล้วไปเกิดในสวรรค์ชั้นฟ้าต่อไป

เรื่องที่ 7. ตุลกชาดก

ในอดีตกาลมีกษัตริย์ชื่อ พญาจินนราช ทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์จากแก่พระภิกษุทั้ง 33 รูป ด้วยทานปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ฝ่ายพราหมณ์ปุโรหิตบังเกิดความอิจฉาริษยาบรรดาพระภิกษุเหล่านั้น จึงกราบเพ็ดทูลว่าพระภิกษุทั้ง 33 รูปเป็นพวกโจรปลอมตัวมาให้รับนำตัวไปประหารหรือลงอาญา เมื่อพญาจินนราชทราบความดังนั้นไม่พิจารณาให้รอบคอบจึงรับสั่งให้บริวารไปนำตัวพระภิกษุทั้ง 33 รูปมาลงอาญาจนได้รับความทุกข์ทรมาน

ในครั้งนั้นเหล่าพสกนิกรในเมืองจินนราชต่างก็สนทนากันถึงข่าวสารที่พญาจินนราชสั่งให้ลงอาญาแก่พระภิกษุทั้ง 33 รูป ฝ่ายตูลกบัณฑิตทราบความจึงรีบไปขอคำปรึกษาจากนาคทิปเถระเจ้า นาคทิปเถระเจ้าจึงแนะนำให้ตูลกบัณฑิตนำทรัพย์สินที่มีอยู่ไปมอบให้แก่พญาจินนราช เพื่อใช้เป็นค่าไถ่ตัวบรรดาพระภิกษุที่ถูกลงอาญา เมื่อไปถึงพระราชวังแล้วตูลกบัณฑิตก็นำทรัพย์สินไปมอบให้แก่พญาจินนราช แต่ไม่พอกับจำนวนของพระภิกษุทั้ง 33 รูป ซึ่งสามารถไถ่ตัวมาได้เพียง 30 รูปและยังเหลืออีก 3 รูป ตูลกบัณฑิตจึงยอมมอบชีวิตของตนเป็นสินไถ่แทนทรัพย์สมบัติ สุชาติพราหมณ์บิดาของตูลกบัณฑิตจึงไปขอร้องต่อนาคทิปเถระเจ้าให้ช่วยเหลือบุตรของตน นาคทิปเถระเจ้าได้ให้โอวาทคำสอนแก่บรรดาภิกษุทั้ง 33 รูป จนสามารถบรรลอรุห์ผลและแสดง

อภินิหารให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวเมืองทั้งหลาย จากนั้นนาคที่ปีเถระเจ้าจึงเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนชาวเมืองจันทราชนโดยยกเอาเรื่องการทำความดีละเว้นความชั่วมาเป็นตัวอย่าง เมื่อพญาจันทราชนได้ฟังธรรมเทศนาดังนั้นแล้วจึงบังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในหลักธรรมคำสอนนั้น และรับสั่งให้ข้าราชการไปปล่อยตัวตุลภพิตจากที่ผูกมัดไว้ จากนั้นจึงขับไล่พราหมณ์ปุโรหิตผู้ชั่วร้ายให้พ้นออกไปจากเมืองจันทราชน และปฏิบัติตนรักษาศีลอย่างเคร่งครัดสืบมาตราบจนสิ้นอายุขัยแห่งตน

เรื่องที่ 8. มฆชาดก

พระโพธิสัตว์เจ้าเมื่อเสวยพระชาติเป็นมานพหนุ่มอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมจลคาม เมืองมคธ มีชาติตระกูลอยู่ในวรรณะพราหมณ์ผู้ประเสริฐ บิดาจึงให้นามว่ามฆกุมาร ครั้นเมื่อเติบโตใหญ่ก็เป็นผู้ที่รักษาศีลปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอร่วมด้วยบรรดาเพื่อนพ้องอีก 32 คน ซึ่งมีชาติกำเนิดอยู่ในตระกูลพราหมณ์เหมือนกัน ต่อมาทั้ง 33 คนได้บำเพ็ญสาธารณประโยชน์โดยร่วมกันสร้างศาลา ขุดบ่อน้ำ และแผ้วถางสร้างหนทางในหมู่บ้านมจลคามแห่งเพื่อถวายเป็นพละทาน ผู้คนที่เดินทางผ่านไปมาแล้วได้พบเห็นต่างก็แสดงความชื่นชมยินดีต่อการประกอบกุศลกรรมในครั้งนั้น

ฝ่ายนายกว้านบ้านผู้มีใจคิดอิจฉาริษยาจึงนำความไปฟ้องทูลแก่พญามคธให้ทรงทราบและใส่ร้ายว่ากลุ่มมานพทั้ง 33 คนนี้ เป็นกลุ่มโจรที่คิดมาปล้นแย่งชิงเอาบ้านเมืองพญามคธเมื่อฟังความดังนี้แล้วก็เกิดบันดาลโทสะจึงรับสั่งให้ลงอาญาแก่มานพทั้ง 33 คน แต่ก็ไม่มีใครใดที่จะสามารถทำอันตรายแก่มานพพวกนั้นได้ เมื่อพญามคธเห็นเหตุดังกล่าวจึงบังเกิดความสงสัย และตรัสถามมฆกุมารและมานพหนุ่มทั้ง 33 คนว่า ได้ร่ำเรียนเวทมนตร์ใดมาจึงทำให้สามารถรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ ได้ มฆกุมารจึงกล่าวว่า พวกตนไม่ได้ร่ำเรียนในวิชาอาคม หรือเวทมนตร์ใดมา แต่พวกตนนั้นกระทำการรักษาศีลปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอมิได้ขาด โดยไม่ล่วงละเมิดในศีล หรือคิดเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และประกอบกุศลกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ ซึ่งได้แก่ ขุดบ่อน้ำ สร้างโรงทานศาลาธรรม และแผ้วถางสร้างหนทางในหมู่บ้านเพื่อบริจาคเป็นพละทาน เมื่อพญามคธได้ฟังความดังนั้นก็บังเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในวัตรปฏิบัติของมานพหนุ่มเหล่านั้นเป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้งรับสั่งให้บริวารไปริบเอาข้าวของเงินทองจากนายกว้านบ้านผู้นอญลลามอบให้แก่มานพทั้ง 33 คน และแต่งตั้งให้มฆกุมารทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยภายในหมู่บ้านมจลคาม ส่วนนายกว้านบ้านผู้นั้นก็ถูกลดตำแหน่งให้เพียงเข้ารับใช้ของมฆกุมาร

จากนั้นไปไม่นานนัก มานพทั้ง 33 คน ก็จ้างช่างไม้มาปลูกสร้างศาลาขึ้นอีกหลายหลัง แต่ไม่ยินยอมให้สตรีผู้เป็นภรรยาของพวกเขามีส่วนร่วมในการประกอบกุศลกรรมครั้งนั้น เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดเป็นอานิสงส์ผลบุญที่ติดตามผูกพันกันไปไม่มีที่สิ้นสุด ฝ่ายนางสุธัมมา ภรรยาคนหนึ่งของมฆกุมารมีจิตใจมุ่งมั่นต่อการประกอบกุศลกรรมจึงจ้างช่างมาปลูกสร้างศาลา ของนางขึ้นเอง สำหรับนางสุจิตตาก็ได้สร้างสวนอุทยานในบริเวณใกล้ ๆ กัน ส่วนนางสุชาดา ภรรยาอีกคนหนึ่งของมฆกุมารกลับไม่ยอมกระทำการปลูกสร้างสิ่งใด ๆ หวังพึ่งพิงอาศัยอานิสงส์ แห่งสามีและนางผู้เป็นภรรยาของมฆกุมารทั้ง 2 คน

ภายหลังต่อแต่นั้นมา มฆกุมาร ได้ให้การอุปฐากรักษาเลี้ยงดูผู้เป็นบิดามารดาแห่งตน รวมทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ที่ตนเคารพนับถือได้อย่างครบถ้วนในคุณธรรมทั้ง 7 ประการ ครั้นเมื่อถึงคราวที่ สิ้นอายุขัยบน โลกมนุษย์แล้ว มฆกุมารและพองเพื่อนอีก 32 คน จึงได้ไปเกิดเป็นพญาอินทร์และ เหล่าเทวดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนภรรยาอีก 3 คนของมฆกุมารก็ได้ไปเกิดเป็นคู่ครองของพญา อินทร์ในครั้งนั้นเช่นกัน ซึ่งในการครอบครองดินแดนบนสวรรค์ของพญาอินทร์และเหล่าเทวดานั้น จะต้องทำสงครามแย่งชิงดินแดนกับพวกอสูรบริวารของพญาอสูรเวปจิตต์ ฝ่ายพญาอินทร์จึงคิดหา อุบายที่จะกำจัดพวกอสูรให้หมดไปจากดินแดนบนสวรรค์ จึงนำน้ำ คันทพานะ หรือเหล่าทิพย์ มาให้พวกอสูรดื่มกินจนเมามาไม่ได้สติ จากนั้นเหล่าเทวดาจึงนำตัวพวกอสูรทั้งหลายลงไปทิ้งไว้ในเมืองอสูรบริเวณเชิงเขาพระสุเมรุ ซึ่งในเมืองอสูรแห่งนั้น มีต้นไม้ทิพย์ที่เรียกว่า จินตปาลี หรือ ดอกแคฝอยที่ส่งกลิ่นหอมตลอดไปทั่วดินแดนแห่งนั้น และมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับต้น ปารีชาติบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อถึงคราวที่ดอกแคฝอยบานก็จะส่งผลให้พวกอสูรระลึกถึง ดินแดนบนสวรรค์ และจัดเตรียมกองทัพออกไปสู้รบกับเหล่าเทวดาเพื่อแย่งชิงเอาดินแดนบน สวรรค์กลับคืนมาหรือที่เรียกกันว่า เทวาสงคราม

ต่อมาพญาอินทร์ได้ระลึกถึงนางสุชาดาผู้เป็นภรรยาแห่งตนในชาติที่เกิดเป็นมฆกุมาร ด้วยเหตุที่นางสุชาดกไม่ได้ประกอบกุศลกรรมไว้ในกาลก่อน จึงส่งผลให้ไปเกิดเป็นนางนกยาง พญาอินทร์จึงเสด็จลงไปกล่าวคำสอนแก่นางนกยางตัวนั้น โดยยกเอาเรื่องในอดีตมาเล่าเพื่อให้ นางสุชาดาได้ตระหนักถึงผลแห่งการกระทำทั้งหลาย รวมทั้งให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ครั้นเมื่อนาง นกยางสิ้นชีวิตลงไปแล้วจึงได้ไปเกิดเป็นธิดาของช่างทอหูกในเมืองพาราณสี ในครั้งนั้นนางได้ รักษาศิลปปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดและส่งผลให้ได้จุติไปเกิดเป็นราชธิดาของพญาอสูรเวปจิตต์ เมื่อพญาอินทร์ทราบความดังนั้นแล้วจึงปลอมตัวเป็นอสูรตนหนึ่งเพื่อกลับไปนำตัวนางสุชาดาธิดา ของพญาอสูรมาเป็นมเหสีของตน และกล่าวถึงเหตุการณ์ในอดีตให้นางสุชาดาฟัง จากนั้นจึงนำตัว

นางสุชาดากลับคืนสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทำหน้าที่ดูแลปกครองดินแดนบนสวรรค์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เรื่องที่ 9. สุดโตสมชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาสุดโตสมโอรสของพญาโกรพยะเมื่อโตขึ้น สุดโตสมได้ไปเล่าเรียนวิชาในเมืองคักสีลาร่วมกับพรหมทัตต์กุมาร เมื่อพรหมทัตต์กุมารขึ้นครองราชก็ชอบทานเนื้อต่าง ๆ เป็นอาหารรวมทั้งเนื้อคนจนได้รับฉายาว่าโปริสาทในที่สุดโปริสาทก็ถูกขับออกจากเมือง

ครั้งหนึ่งทำของโปริสาทถูกหนามตำ โปริสาทจึงบนกับเทวดาประจำด้นนิโครธว่าถ้าทำตนหายภายในเจ็ดวันจะแก้บนด้วยเลือดพญาร้อยเอ็ดคนครแผ่นดินนั้นเกิดหายในเวลาดังกล่าว โปริสาทจึงเดินทางไปจับกุมตัวพญาร้อยเอ็ดองค์มาประกอบพิธี บูชายัญ ยกเว้นแต่ตัวพญาสุดโตสม เทวดาประจำด้นนิโครธสำนึกว่าตนมิได้ช่วยโปริสาทจึงทูลท้าวจตุโลกบาลเพื่อให้ช่วยห้ามโปริสาท แต่ท้าวจตุโลกบาลห้ามไม่ได้จึงไปทูลพญาอินทร์ พญาอินทร์ตรัสว่าผู้ที่ห้ามโปริสาทได้มีเพียงพญาสุดโตสมเท่านั้น เทวดาประจำด้นนิโครธจึงบอกโปริสาทให้นำพญาสุดโตสมมาบูชายัญโปริสาทจึงเดินทางไปจับตัวพญาสุดโตสม แต่พญาสุดโตสมขอฟังธรรมสวดรหศาจากอาณันทพราหมณ์ก่อน เมื่อฟังสวดรหศาแล้วพญาสุดโตสมจึงเดินทางไปกับโปริสาทต่อมาโปริสาทอยากฟังสวดรหศาจึงขอให้พญาสุดโตสมเทศนาให้ฟัง

เมื่อจบแล้วพญาสุดโตสมจึงบอกโปริสาทให้กินเนื้อของตนได้โปริสาทสำนึกได้ว่าพญาสุดโตสมเป็นคนดี อีกทั้งสำนึกได้ว่าการกินเนื้อคนเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมจึงได้ปล่อยพญาสุดโตสม และพญาทั้งหลายกลับคืนสู่นครของตน

เรื่องที่ 10. จัมเปยชาดก

ในอดีตกาลนั้น พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพญานาแต่ก็เสียใจที่เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เกิดอยากจะตายจากภาวะความเป็นนาค จึงขึ้นไปรักษาอุโบสถศีลแล้วได้อริษฐานจะบริจาคเลือดเนื้อและชีวิตให้เป็นทาน ยังมีชายผู้หนึ่งในเมืองพาราณสี ได้ไปเรียนมนตร์อาสัมพายนะ เพื่อเป็นหมองูจากเมืองคักสีลา เมื่อศึกษาวิชาแล้วก็เดินทางกลับเมื่อได้พบพญาจัมเปยนาคราชซึ่งมีกายเท่าคน ไถก็จับเอาไปเล่นให้คนดูเพื่อเก็บเงิน จนกระทั่งพญานาคนั้นไปเล่นในวังของพญาอุคคเสนาในเมืองพาราณสีฝ่ายนางนาคสุมนาเทวีซึ่งเป็นเมียของจัมเปยนาคราชโพธิสัตว์ เห็นว่าสามีของตนไปจำศีลถึงเดือนหนึ่งแล้วก็ออกไปติดตามจนพบขณะที่กำลังแสดงอยู่ใกล้ประตูของ

พญาอุคคเสนา เมื่อจัมเปยนาคราชเห็นเมียของตนก็เกิดความละอายจึงกลับไปนอนอยู่ในกรง และเมื่อพญาอุคคเสนาทราบจากนางสุมนาเทวีว่าผู้ซึ่งแสดงนั้นแท้จริงคือนาคราชผู้มีพิษเป็นอันมากก็ได้ขอให้เอานาคจากพราหมณ์หมอง หลังจากนั้นพญาอุคคเสนากับบริวารก็ได้ไปเยี่ยมนาคพิภพตามคำเชิญของจัมเปยนาคราชถึง 7 วัน มองเห็นความยิ่งใหญ่ของสมบัติในเมืองนาค ในตอนท้ายพญาจัมเปยนาคราชก็ได้มอบทรัพย์สมบัติเป็นอันมากแก่พญาอุคคเสนาเพื่อนำไปใช้ในเมืองพาราณสี อีกด้วย

เรื่องที่ 11. ฉัททันตชาดก

พญานัทนต์โพธิสัตว์มีมเหสีชื่อมหาสุภัททาและจุลสุภัททา นางช้างจุลสุภัททามีความน้อยใจว่าพญาช้างคอยเอาใจนางมหาสุภัททามากกว่านางจึงตั้งใจว่าหากนางตายจากชาติอันเป็นช้างแล้วก็จะขอให้เกิดเป็นธิดาของพญานัทตราชาและได้เป็นมเหสีของพญาพาราณสี แล้วจะให้นายพรานยิงพญาช้างด้วยธนูอาบยาพิษและเอาทั้งคู่ไปให้แก่ตน จากนั้นนางก็ได้อดอาหารจนสิ้นชีวิต

นางช้างจุลสุภัททาได้เกิดใหม่และเป็นมเหสีของพญาพาราณสีตามคำอธิษฐาน นางได้แค้นใจเพื่อขอให้พญาพาราณสีใช้คนไปนำเอาของพญาช้างฉัททันต์มาให้ ในที่สุดนางก็เลือกได้พรานป่าผู้หนึ่ง โสณุตตระให้ไปดำเนินการตามความประสงค์ดังกล่าวจนนายพราหมณ์ โสณุตตระเดินทางฝ่าความยากลำบากต่าง ๆ เป็นเวลาถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วัน จึงไปถึงที่อยู่ของพญาช้างและสังเกตพฤติกรรมของพญาช้างจนแน่ใจ แล้วจึงได้ขุดหลุมซ่อนตัวและยิงพญาช้างด้วยธนูอาบยาพิษ พญาช้างได้รับบาดเจ็บสาหัสแต่ก็จับตัวพราน โสณุตตระได้ ครั้นเห็นว่านายพรานนั้นนุ่มนวลด้วยผ้าข้อมผาดซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพระอรหันต์ก็อดใจไว้ไม่ฆ่าพรานนั้น และเมื่อทราบจากคำบอกเล่าของนายพรานว่านางจุลสุภัททาใช้ให้ฆ่ามาตนเพื่อเอางดงกล่าว พญาช้างก็อดทนต่อความเจ็บปวดและช่วยชักเถียงเพื่อตัดงาของตนจนสำเร็จ ฝ่ายช้าง 8 พันเชือกที่เป็นบริวารและนางมหาสุภัททาที่พญาช้างแกล้งใช้ให้ไปค้นหาศัตรูในทิศทางอื่นกลับมาเห็นพญาช้างสิ้นชีวิตแล้ว จึงได้อาราธนาพระปัจเจกพุทธเจ้า 500 องค์มาสวดบำเพ็ญกุศลแล้วเผาศพพญาช้างแล้วจึงกลับไปสู่ที่อยู่แห่งตน

นายพราน โสณุตตระนำงาทั้งคู่ของพญาช้างฉัททันต์ขึ้นถวายนางจุลสุภัททา เมื่อนางจุลสุภัททาได้รับเอาทั้งสองของพญาช้างฉัททันต์พาดไว้เหนือตักของตนแล้วก็เพิ่งดูนางนั้นนางเกิดความสะเทือนใจเป็นอันมาก จึงถึงแก่ความตายในที่สุด

เรื่องที่ 12. สิริวิปุลกิตติชาดก

ครั้งหนึ่งมีพญายักษ์สถิตติเสวยราชย์ในเมืองจัมปานคร มีมเหสีชื่อนางสิริมัตติ ทั้งสองพระองค์ไม่มีพระโอรสหรือพระธิดา ซึ่งต่อมาพญาอินทร์ได้เชิญให้พระโพธิสัตว์ไปปฏิสนธิในครรภ์ของนาง ภายหลังก็ได้เกิดขบถขึ้นในเมืองทำให้พญายักษ์สถิตติต้องพาพระชายาหนีไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่าใกล้ภูเขาวิปุลละ ต่อมามีนายพรานผู้หนึ่งไปพบพญายักษ์สถิตติและชายา จึงพาพญาผู้รุกรานและบริวาร ไปจับตัวพญายักษ์สถิตติ พญายักษ์สถิตติได้มอบแหวนและผ้าพิมพ์แก่พระเทวีแล้วก็ถูกพาตัวไป

เมื่อครบกำหนดทศมาสแล้ว นางสิริมัตติเทวีได้คลอดบุตรชายแล้วตั้งชื่อบุตรตามชื่อของพ่อแม่และภูเขาคืออาศัยอยู่ ให้ชื่อว่า สิริวิปุลกิตติ ซึ่งกุมารนั้นก็เติบโตขึ้นตามลำดับ และนางก็ได้เล่าเรื่องทั้งหลายให้สิริวิปุลกิตติโพธิสัตว์ทราบทั้งหมด ต่อมาสิริวิปุลกิตติก็ได้ลาแม่ของตนไปค้นหาพญายักษ์สถิตติผู้เป็นบิดาและพ่อดีไปพบพระบิดาที่กำลังจะถูกประหารชีวิต จึงไปขออาสาให้ประหารชีวิตคนแทน ซึ่งแม้เพชรฆาตพยายามประหารด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็ไม่อาจทำลายชีวิตของกุมารได้ ท้ายสุดพวกเพชรฆาตก็นำสิริวิปุลกิตติกุมารไปโยนลงเหวแต่ก็ปรากฏว่าพญานาคนำดอกบัวทองมารับ และพร้อมนั้นแผ่นดินก็ได้ถล่มเปิดช่องให้พญาผู้ชั่วร้ายไปสู่นรก

พระโพธิสัตว์เมื่อออกจากเมืองนาคแล้วก็ได้รับการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์ในเมืองจัมปา จากนั้นจึงยกพลไปปราบเอาพระมารดาคืนเมืองแต่พบเพียงศพเท่านั้น พระโพธิสัตว์จึงปลงศพพระมารดาโดยนอนรับโกศพระศพของพระมารดาแล้วให้เผาศพศพนั้น ขณะนั้นก็เกิดโกลาหลขึ้นเป็นการอัศจรรย์ทั่วไปพระโพธิสัตว์ก็ลุกออกจากกองฟอนโดยสวัสดิภาพ จากนั้นก็ทรงให้สร้างบ้านไว้ที่ศาลาหลังเดิมและมีกรมหรสพทุกปี

เรื่องที่ 13. มหาปฐมมกุมมารชาดก

เมื่อครั้งที่พญาอนังคเสนครองราชสมบัติอยู่ในเมืองอนังควติ ทรงมีพระมเหสีนามว่านางสุเมกขลา ครั้นเมื่อพระโพธิสัตว์เจ้าจุติลงมาปฏิสนธิในครรภ์ของนางสุเมกขลาเทวีนั้น พระนางสุเมกขลาทรงมีพระสิริโฉมผุดผาดผ่องใส จนเป็นเหตุให้ผู้คนทั้งหลายต่างก็เล้าขานถึงความงามของนาง

ฝ่ายพญาผู้ปกครองบ้านเมืองใกล้เคียงเมื่อได้ทราบข่าวสารดังนั้นก็จึงยกทัพมาปิดล้อมเมืองนังควดิเพื่อแย่งชิงตัวนางไปเป็นมเหสี และไม่มีผู้ใดที่จะสามารถเอาชนะพญาผู้นั้นได้พญาอนังเสนจึงตัดสินพระทัยที่จะพามเหสีหลบหนีออกจากเมืองแล้วไปบวชเป็นฤาษีอยู่ในป่าหิมพานต์ เมื่อกษัตริย์ทั้งสองพระองค์ขึ้นแพเพื่อจะข้ามไปยังอีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำคงคา ครั้นพอถึงกลางแม่น้ำได้มีคลื่นใหญ่ซัดจนทำให้แพแตกจนเป็นสาเหตุให้พญาอนังเสนจมลงไปได้ น้ำนางสุเมกขลาเทวีจึงตั้งจิตอธิษฐานบนบานขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ปกป้องรักษาชีวิตของพระสวามี และถึงแม้ว่าพญาอนังเสนจะสามารถรอดพ้นจากการจมน้ำได้ แต่ต่อมาไม่นานนักก็ทรงสิ้นพระชนม์เนื่องจากขวัญของพระองค์ได้ตกถึงแม่น้ำใหญ่ในครั้งนั้น หลังจากที่พระสวามีสิ้นพระชนม์ไปนานประมาณ 1 เดือน นางสุเมกขลาเทวีมีพระประสูติกาลพระโอรสและให้พระนามว่า มหาปทุมมกุมาร นางสุเมกขลาเทวีนั้นให้การเลี้ยงดูพระโอรสด้วยความรักยิ่งจนกระทั่งพระกุมารเติบโตใหญ่ และมีชันษาครบ 16 ปีบริบูรณ์

ในวันหนึ่งนางสุเมกขลาเทวีได้เข้าป่าไปหาผลไม้มาเป็นอาหารของตนและโอรส เมื่อไปถึงจอมปลวกแห่งหนึ่งนางก็ถูกงูจงอางกัดชีวิต ฝ่ายปทุมมกุมารเห็นพระมารดาหายไปนานจึงออกไปตาม และพบว่ามารดานั้นเสียชีวิตแล้วก็โศกเศร้าเสียใจ พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานขอต่อเทวดาอารักษ์ทั้งหลายที่อยู่รักษาป่าแห่งนั้นให้ช่วยชุบชีวิตมารดาของตน เมื่อพญาอินทร์ทรงทราบจึงแปลงกายเป็นพราหมณ์ลงไปทดสอบความกตัญญูของมหาปทุมมกุมารที่มีต่อมารดา และขอขึ้นเนื้อหัวใจของพระกุมารแลกกับการชุบชีวิตของนางสุเมกขลาเทวี จากนั้นพระโพธิสัตว์เจ้าก็ใช้ดาบแทงลงที่อกเพื่อควักหัวใจมาทำยาเพื่อชุบชีวิตมารดาแห่งตน ครั้นนางสุเมกขลาฟื้นคืนจากความตายแล้วและพบว่าโอรสของตนสิ้นชีวิตเพราะคมดาบจึงร้องไห้คร่ำครวญด้วยความเสียใจ พญาอินทร์จึงชี้แนะให้นางตั้งจิตอธิษฐานเพื่อขอชีวิตโอรสของนางกลับคืนมา

ท้ายที่สุดพญาอินทร์ก็ให้การช่วยเหลือและชุบชีวิตของมหาปทุมมกุมารให้กลับมามีชีวิตดังเดิม พร้อมทั้งแสดงกายที่แท้จริงให้ปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ แล้วทรงกล่าวสาธุการสรรเสริญการประกอบกุศลกรรมในครั้งนั้นเมื่อกลับแล้วจึงเสด็จกลับที่ประทับบนสรวงสวรรค์ ส่วนมหาปทุมมกุมารและมารดาก็รักษาศีลปฏิบัติธรรมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ตราบจนสิ้นอายุขัยจึงได้ไปเกิดบนสวรรค์

เรื่องที่ 14. มหาสุรเสนชาดก

ในครั้งที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพญาสุรเสนปกครองเมืองพาราณสีนั้น ทรงมีพระมเหสีพระนามว่านางวิษณุตดาเทวี พญาสุรเสนโปรดให้สร้างศาลาโรงทานไว้ในเมืองจำนวน 6 แห่ง

พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำ หรือในวันแรม 15 ค่ำ พญาสุเรนจึงประทับบนหลังช้างเพื่อเสด็จไปบริจาคทานแก่ชาวเมืองผู้ยากไร้

ต่อมาพระองค์ได้ปรารถนาว่าต้องการจะถวายเลือดเนื้อและกายแห่งตนเป็นทาน ครั้นเมื่อพญาอินทร์ทราบความดังนั้นก็จึงแปลงกายเป็นพราหมณ์ที่มีศรัทธาครั้งหนึ่งไปขอรับบริจาคทานจากพญาสุเรน อันว่าพราหมณ์ประหลาดซึ่งมีศรัทธาตั้งแต่ครั้งก็ขึ้นไปได้เข้าไปหาพญาสุเรนแล้วทูลขอศรัทธาเพื่อนำมาสวมต่อในส่วนของตนที่ขาดหายไป พญาสุเรนทรงตระหนักถึงเหตุดังกล่าวแล้วพิจารณาว่าพราหมณ์ผู้มาขอรับบริจาคทานจากพระองค์นั้น คงไม่ใช่มนุษย์ธรรมดา จึงดีพระทัยยิ่งนัก จากนั้นจึงรับสั่งยกราชสมบัติให้แก่พระราชโอรสสืบต่อไป แล้วให้บริวารมัดพระองค์ไว้กับต้นไม้เรียงในอุทยาน และตรัสเรียกให้มหาอำมาตย์สุจิตะมาตัดศรัทธาของพระองค์ไปมอบให้แก่พราหมณ์ผู้นั้น แต่มหาอำมาตย์สุจิตะไม่สามารถลงมือได้ พญาสุเรนจึงนำดาบจากเทวดามาตัดศรัทธาของพระองค์เพื่อมอบให้เป็นทาน

ครั้นคนทั้งหลายเห็นพระราชอาชญาของพระองค์นั้นพระชนม์มก็โศกเศร้าเสียใจต่างพากันร้องไห้คร่ำครวญไปมาทั่วอุทยานแห่งนั้น เมื่ออินทราสักกพราหมณ์ผู้มีศรัทธาครั้งทราบถึงความตั้งมั่นในการบริจาคทานของพระโพธิสัตว์เจ้าจึงมอบศรัทธากลับคืนให้แก่พญาสุเรน และทรงชุบชีวิตของพระโพธิสัตว์ให้ฟื้นคืนมาดังเดิม พร้อมทั้งแสดงรูปลักษณะที่แท้จริงให้ปรากฏแก่คนทั่วไป

ทั้งนี้พญาอินทร์ทรงกล่าวสรรเสริญพระบารมีแห่งพระโพธิสัตว์เจ้าแก่คนทั้งหลายให้ตระหนักถึงการตั้งมั่นในการบริจาคอชฌติกทาน และกล่าวถึงอานิสงส์ผลบุญแห่งการประกอบกุศลกรรมในครั้งนี้

เรื่องที่ 15. สิริจุทามณีชาดก

ครั้งหนึ่งเมื่อพญาสิริจุทามณีเป็นกษัตริย์ครองเมืองพาราณสีทรงมีมเหสีชื่อนางปทุมวดี และมีโอรสชื่อจันทกุมาร พญาสิริจุทามณีโปรดให้สร้างศาลาทานในเมืองถึง 6 แห่งและบริจาคสิ่งของต่าง ๆ มีค่าเท่ากับทองคำ 6 แสนโกฏทุกวัน

วันหนึ่งโพธิสัตว์สิริจุทามณีรำพึงคิดจะบริจาคเลือดเนื้อและชีวิตของตนเป็นทาน เมื่อพญาอินทร์ทรงทราบแล้วจึงเนรมิตตนเป็นพราหมณ์มีกายเพียงครึ่งซีกมาขอกายซีกหนึ่งจากพระโพธิสัตว์เพื่อจะเติมให้ร่างกายของตนเต็มบริบูรณ์ พระโพธิสัตว์ได้ยินคำขอเช่นนั้นก็มีความยินดีเป็นอันมาก จึงรับสั่งให้อภิเชกโอรสให้เป็นกษัตริย์แทนพระองค์ และสั่งลาราชเทวีอำมาตย์และชาวเมืองทั้งหลาย แล้วจึงอธิษฐานขอให้มီးเลื่อยเหล็กปรากฏขึ้น ด้วยอำนาจของอธิษฐานจึงปรากฏยักษ์สองตนถือเลื่อยเหล็กแหวกแผ่นดินขึ้นมา พญาสิริจุทามณีจึงโปรดให้ยักษ์ทั้งสองเลื่อย

พระองค์ออกเป็นสองซีก แล้วจึงหลั่งน้ำอุทิศทานให้พราหมณ์ไปครึ่งหนึ่งและอีกครึ่งหนึ่งคือซีก ซ้ายให้เป็นอาหารแก่ยักษ์ที่มาเลือกร่างของพระองค์นั้น

การบริจทานั้นได้เกิด โกลาหลอัศจรรย์เป็นอันมาก ฝ่ายพราหมณ์ครึ่งซีกเมื่อได้รับ ร่างกายอีกซีกหนึ่งของพญาสิริจุทามณีมาประกอบแล้วก็แสดงตนเป็นพญาอินทร์และตรัส สรรเสริญการบำเพ็ญทานครั้งนั้นของพระเจ้าสิริจุทามณี โภทิสัตว์ปีนอันมาก จากนั้นจึงได้ชุบชีวิต ของพญาสิริจุทามณีขึ้นมาอีกด้วย

เรื่องที่ 16. นรชีวะชาดก

เมื่อครั้งที่พระ โภทิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนรชีวกุมารนั้นพระองค์ได้เล็งดูบิดามารดา เมื่อบิดาสิ้นชีวิตนรชีวกุมารก็ได้เล็งดูมารดาสืบต่อมา ครึ่งหนึ่งนรชีวกุมารได้สร้างกระท่อมให้แม่ พักอยู่แล้วตนเองออกไปเที่ยวข่าวในนา วันหนึ่งงูเห่าจากจอมปลวกซึ่งอยู่ใกล้กระท่อมเฝ้านาได้กัด มารดาของนรชีวกุมารตาย เมื่อนรชีวกุมารกลับไปพบสภาพศพของมารดาก็เข้าใจได้ว่าเสียชีวิต เพราะพิษงู จึงออกค้นหางูนั้นจนพบแต่ก็มีได้ทำร้ายเพราะเกรงว่าศีลของตนจะขาด จึงปล่อยงูนั้น หนีไปและได้อธิษฐานขอให้ผู้มีมาช่วยให้แม่ฟื้นคืนมา

เมื่อความทราบไปถึงพญาอินทร์แล้ว ก็ได้แปลงเป็นพราหมณ์ไปหานรชีวกุมารแล้วว่า หากได้เนื่องจากหัวใจจนแล้วก็จะสามารถช่วยให้ผู้ตายฟื้นคืนได้ นรชีวกุมารทราบความแล้วก็ขอมิด จากเทวดาและอธิษฐานอย่าให้ตนเสียชีวิตจนกว่าจะเห็นมารดาของตนฟื้น แล้วจึงใช้มิดทิพย์ตัดเอา ขึ้นเนื่องจากหัวใจของตนใส่ในปากของมารดาตามคำแนะนำของพราหมณ์แล้วพราหมณ์แปลงก็ สาธยายมนต์ให้ผู้ตายฟื้นคืนได้ พระ โภทิสัตว์เมื่อเห็นว่ามารดาของตนฟื้นแล้วจึงเข้าไปขอ อโหสิกรรมแล้วก็สิ้นใจ ฝ่ายมารดาเห็นนรชีวกุมารเสียชีวิตเพราะตนเช่นนั้นจึงได้อธิษฐานขอให้ พญาอินทร์พรหมมาช่วยชุบชีวิตบุตรของตน ซึ่งพญาอินทร์ก็ได้ไปชุบชีวิตกุมารนั้น เพราะชื่นชมที่ เห็นว่านรชีวกุมารยอมสละชีวิตของตนเพื่อช่วยชีวิตมารดา

เรื่องที่ 17. อรินทุมมราชชาดก

ในสมัยที่พญาอรินทุมมราชผู้ปกครองบ้านเมืองในสุจริมหานครนั้นทรงมีพระมเหสีชื่อนางสุวัณณคัฏหาราชเทวี พระองค์โปรดให้สร้างศาลาทาน 6 แห่งและบริจาทานทุกวัน วันหนึ่ง อรินทุมมราช ราพึงว่าปรารถนาจะบริจาทนเลือดเนื้อและชีวิตของพระองค์ให้เป็นทาน ซึ่งเมื่อพญา อินทร์ทราบเหตุจึงแปลงเป็นพราหมณ์เฒ่าไปขอทรัพย์แล้วฝากไว้ว่าจะไปขอรับคืนทีหลัง ต่อมา

พญาอินทรีก็แปลงเป็นพราหมณ์หนุ่มไปขอราชสมบัติ ซึ่งอรินทุมมราชก็มอบให้ตามคำขอแล้วพามเหสีนั่งรถออกจากเมือง พญาอินทรีก็แปลงกายเป็นพราหมณ์อื่นไปขอม้าและรถไปอีก และหลังจากนั้นพญาอินทรีก็แปลงเป็นพราหมณ์เฒ่ามาขอรับเอาทรัพย์ที่ฝากไว้ ซึ่งเมื่ออรินทุมมราชและนางเทวีไรราชบัลลังก์แล้วก็ไร้ทรัพย์ไปด้วย ทั้งสองพระองค์จึงขายตัวเป็นทาสเพื่อมอบเงินคืนแก่พราหมณ์ตามที่รับฝากไว้ โดยนางเทวีได้ขายตัวเป็นทาสของพราหมณ์ผู้หนึ่ง และอรินทุมมราชได้ขายตัวเป็นทาสของนายประตู่ผู้ดูแลประตู่เมือง

ต่อมานางสุวันฉกัฬการาชเทวีผู้ซึ่งขายตัวเป็นทาสแก่พราหมณ์นั้น ได้คลอดบุตรมาหนึ่งคนแต่บุตรนั้นก็เสียชีวิตหลังคลอดและนางก็ถูกขับออกจากเรือน นางเสียใจจึงอุ้มศพลูกฝ้ายฝระหระเหิน ไปจนถึงประตู่เมือง ซึ่งอรินทุมมราชโพธิสัตว์ได้ขายตัวเป็นทาสและทำหน้าที่ดูแลอยู่ นางจึงขออนุญาตออกไปนอกเมืองเมื่ออรินทุมมราชทราบเรื่องแล้วก็เปิดประตู่เมืองพานางและศพของบุตรไปสู่ป่าช้า และอรินทุมมราชได้อ้างเอาบุญบารมีที่พระองค์เคยปฏิบัติมาเพื่อขอให้บุตรฟื้นชีวิต ซึ่งบุตรนั้นก็ฟื้นคืนขึ้นมาได้

ฝ่ายพญาอินทรีก็ได้เสด็จมาสู่ป่าช้าและเอาทรัพย์ คือ ทองคำหนึ่งพันมาคืน ซึ่งสองกษัตริย์ก็เอาทรัพย์นั้น ไปไถ่จากตัวจากพราหมณ์และนายประตู่ จากนั้นพญาอินทรีก็ได้มอบราชสมบัติคืนเช่นกัน

เรื่องที่ 18. สุวันฉกัฬการาชเทวี

ในอดีต ครั้งที่พญาพรหมทัตต์ครองเมืองพาราณสีนั้น มีเศรษฐี 3 คน ชวนกันออกไปบำเพ็ญพรตเป็นฤๅษีอยู่ในป่าหิมพานต์ ครั้งหนึ่งได้เดินทางไปถึงอังครัฐฐะเพื่อบิณฑบาต ก็ได้มีพ่อเรือน 3 คน รับผิดชอบภาระงานสิ้นอายุขัย หลังจากนั้นพ่อเรือดังกล่าวก็ได้มองเห็นโทษของการอยู่ในกาม จึงออกบวชเป็นฤๅษี แต่ละคนได้บำเพ็ญภาวนาเพื่อปรารถนามนุษย์สมบัติ เทวสมบัติ และพรหมสมบัติตามลำดับจนตลอดอายุขัย ฤๅษีที่ปรารถนามนุษย์สมบัตินั้นได้เกิดมาเป็นโอรสของพญาพาราณสีมีชื่อว่า สุวันฉกัฬการาชกุมาร ซึ่งเมื่อได้ขึ้นครองราชสมบัติแล้วก็โปรดให้สร้างทานศาลา 6 แห่ง เพื่อบำเพ็ญทานเป็นอันมาก ต่อมาพญาสุวันฉกัฬการาชทัตต์ก็ปรารถนาจะบริจาคเลือดเนื้อหรือชีวิตเป็นทาน

เมื่อพญาสุวันฉกัฬการาชทัตต์รำพึงเช่นนั้น ก็เกิดโกลาหลไปถึงแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ของพญาอินทรีซึ่งเคยบวชเป็นฤๅษีร่วมกันมาในชาติก่อน พญาอินทรีจึงเ نرمิตตนเป็นพราหมณ์ที่ไม่มีดวงตาเข้าไปขอรับพระราชทานดวงตาจากพญาสุวันฉกัฬการาชทัตต์ พญาสุวันฉกัฬการาชทัตต์พระทัยมากที่จะได้บริจาคดวงตาหรือเลือดเนื้อและชีวิตเป็นทาน จึงเรียกประชุมอำมาตย์ทั้งหลาย

เพื่ออภิเษกราชบุตรของพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ และสั่งนางสุมนาราชเทวีแล้วควักดวงตาทั้งสอง
 ของตนให้แก่พราหมณ์เพื่อปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ในขณะที่นั้นมีเหตุอัศจรรย์
 โกลาหลทั่วไปตลอดถึงพรหมโลกเพราะชื่นชมในการบริจาคทานในครั้งนั้น ต่อมาพญานินทร์ก็
 นำเอายาพิษรดลงบนตาของพญาสุวณฺณพรหมทัตต์เพื่อให้มีตากลับคืนมาเป็นปกติเหมือนเดิม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

๓.๒ โครงสร้างตอนกลางเรื่องกล่าวถึง

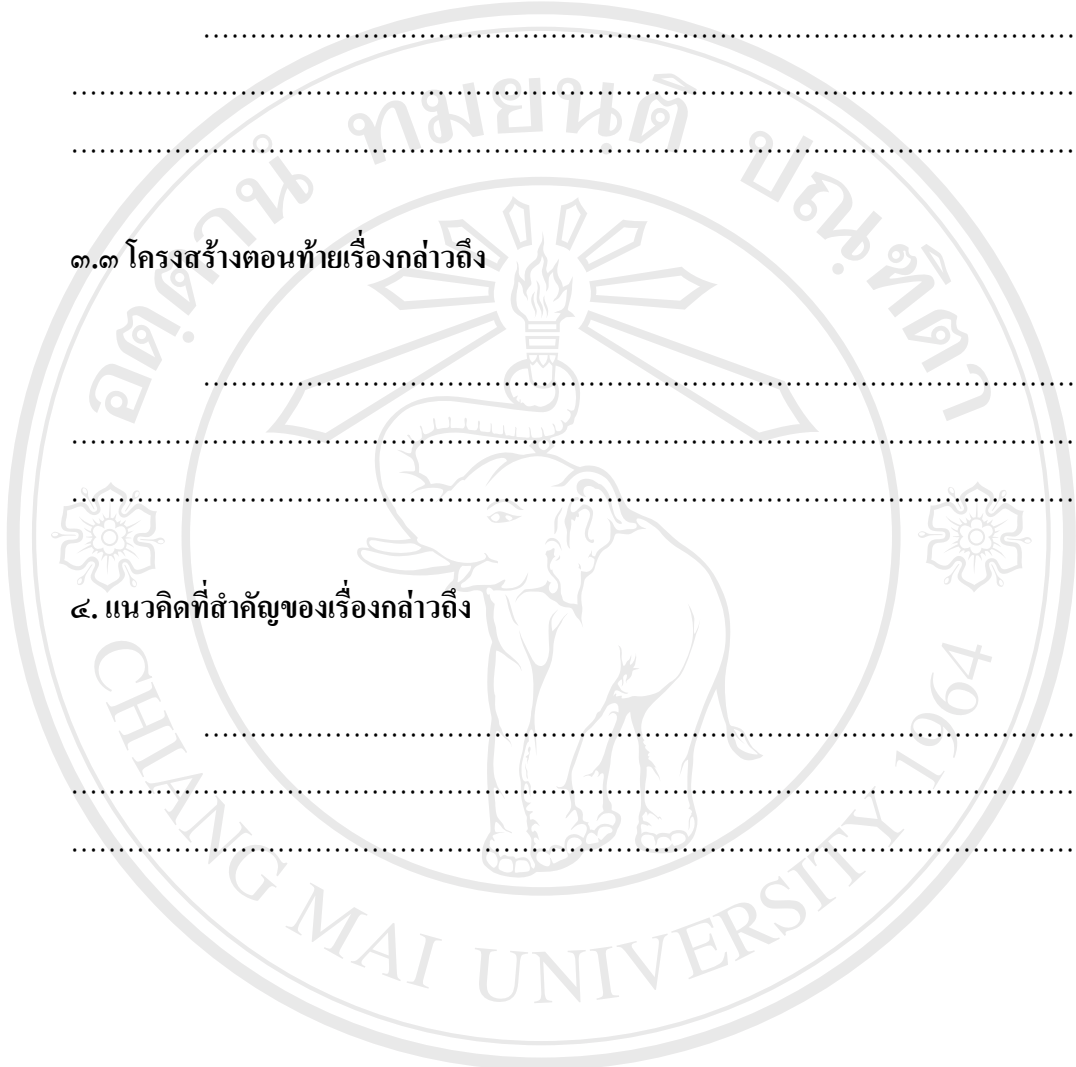
.....
.....
.....

๓.๓ โครงสร้างตอนท้ายเรื่องกล่าวถึง

.....
.....
.....

๔. แนวคิดที่สำคัญของเรื่องกล่าวถึง

.....
.....
.....

ชุดที่ 7. ใบความรู้เรื่องการฝึกหัดแต่งนิทานจากการกำหนดโครงสร้าง

เรื่องที่ 1. ตัวอย่างการแต่งนิทานเรื่องปลาน้อยย้ายบ้าน

โครงสร้างตอนต้นเรื่อง

เริ่มต้นด้วยการเล่าว่า ในหนองน้ำกลางทุ่งนาแห่งหนึ่งมีปลาน้อยสองตัวชื่อลูลูและลิลลี่ ปลาน้อยทั้งสองมีนิสัยที่อยากรู้อยากเห็น เมื่อทั้งสองได้ยืมปลากลุ่มหนึ่งคุยกันถึงเรื่องความกว้างใหญ่และสวยงามของทะเลจึงมีความคิดที่จะออกเดินทางย้ายจากหนองน้ำไปอยู่ในทะเลกว้าง โดยไม่สนคำทักท้วงจากปลาผู้เฒ่า

โครงสร้างตอนกลางเรื่อง

เริ่มต้นด้วยการเล่าว่า ปลาน้อยทั้งสองตัวเริ่มออกเดินทางจากหนองน้ำผ่านลำน้ำสายต่าง ๆ จนถึงทะเลกว้าง เมื่อถึงทะเลกว้างปลาน้อยทั้งสองรู้สึกตื่นเต้นมากที่ได้เห็นทะเลกว้าง ปลาน้อยทั้งสองว่ายน้ำหอมทะเลไปเรื่อย ๆ ขณะนั้นเองก็มีฝูงปลาฉลามว่ายมาอย่างรวดเร็วและเขียวลู่อย่างแรงลู่มาจับกินเป็นเวลาเดียวกันกับที่เต่าผู้เฒ่าว่ายน้ำผ่านมา เต่าผู้เฒ่าจึงนำลูลูไปรักษาพยาบาล จากนั้นเต่าผู้เฒ่าจึงถามเต่าน้อยทั้งสองว่าเดินทางมาจากที่ไหน ลูลูและลิลลี่จึงตอบว่าตนทั้งสองมาจากหนองน้ำน้อย ๆ ที่เดินทางมาทะเลกว้างก็เพื่อต้องการหาที่อยู่ใหม่

โครงสร้างตอนท้ายเรื่อง

เริ่มต้นด้วยการเล่าว่า เต่าผู้เฒ่ากล่าวว่า ในทะเลมีแต่อันตรายไม่เหมาะกับปลาทั้งสอง ปลาน้อยทั้งสองควรเดินทางกลับไปอยู่ในที่เดิมของตน หลังจากฟังคำของเต่าผู้เฒ่าแล้วทั้งลูลูและลิลลี่จึงว่ายน้ำเดินทางกลับสู่หนองน้ำที่อยู่เดิมของตน จากประสบการณ์ดังกล่าวทำปลาน้อยทั้งสองรู้ว่าไม่มีที่ไหนสุขสบายเท่ากับหนองน้ำของตน

แนวคิดสำคัญที่ได้จากเรื่อง

จงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่

เนื้อเรื่องโดยละเอียด

นิทานเรื่อง ปลาน้อยย้ายบ้าน

ณ หนองน้ำเล็ก ๆ กลางทุ่งกว้างแห่งหนึ่งทุกชีวิตอาศัยอยู่อย่างมีความสุขในหนองน้ำมีปลาเนื้อแบนรูปร่าง 2 ตัวเป็นเพื่อนกันชื่อลิลลี่และลูลู่ทั้งสองเป็นเพื่อนที่รักกันมากวันหนึ่งขณะที่ลูลู่และลิลลี่ว่ายน้ำเล่นอยู่นั้นบังเอิญได้ยืมปลาหมึกกลุ่มหนึ่งคุยกันถึงเรื่องทะเลปลาหมึกตัวหนึ่งพูดว่า “หนองน้ำของเรามีขนาดเล็กมากเมื่อเทียบกับทะเล ทะเลมีความกว้างใหญ่สวยงามมากมีอาหารและฝูงปลาที่คงมากมาย” เมื่อได้ยืมปลาหมึกพูดเช่นนั้นปลาเนื้อทั้งสองจึงคิดว่าหนองน้ำที่ตนอยู่นั้นคงคับแคบมากเมื่อเทียบกับทะเลและเราควรออกไปเผชิญกับโลกกว้างกัน ลูลู่จึงพูดกับลิลลี่ว่า “ลิลลี่เราออกเดินทางไปที่ทะเลกันเถอะที่นั่นคงมีที่กว้างให้เราว่ายน้ำได้อย่างสนุกสนานกว่าที่นี่เยอะเลย” ลิลลี่ตอบว่า “ใช่เราทั้งสองรีบออกเดินทางกันเถอะ” ขณะที่ทั้งสองกำลังจะออกเดินทางนั้นเองบังเอิญพบกับปลาผู้เต่าปลาผู้เต่าจึงเอ่ยถามปลาเนื้อทั้ง 2 ว่า “เจ้าทั้ง 2 กำลังจะไปที่ไหนกัน” ลูลู่ตอบว่า “เราทั้งสองกำลังจะออกเดินทางไปสู่โลกกว้างกัน” ปลาผู้เต่าจึงถามต่ออีกว่า “โลกกว้างของเจ้าทั้ง 2 คือที่ไหนกันละ” ลูลู่ตอบต่อไปว่า “ก็ทะเลกว้างไงครับ” ปลาผู้เต่าทำท่าตกใจพร้อมกันนั้นก็พูดต่อไปว่า “รู้ไหมเจ้าทั้ง 2 ยังเด็กมากไม่เหมาะจะไปทะเลหรอกที่นั่นนะสวยงามจริงแต่ก็มีอันตรายมากมายที่เด็กอย่างเจ้าทั้ง 2 คาดไม่ถึง อีกอย่างหนทางที่จะเดินทางนั้นก็ไกลมาก” ลูลู่ละลิลลี่ได้ยืมปลาผู้เต่าพูดเช่นนั้นจึงหยุดคิดทั้งสองปรึกษากันและลงความเห็นกันว่า “ที่ปลาผู้เต่าพูดเช่นนั้นเพราะต้องการที่จะหลอกเราอยากให้เราอยู่แต่ในหนองน้ำ” ทั้งสองจึงไม่ฟังคำเตือนของปลาผู้เต่ามุ่งว่ายน้ำเดินทางสู่ทะเลใหญ่ต่อไป

ทั้งสองว่ายน้ำเป็นระยะทางที่ยาวไกลผ่านลำห้วยต่าง ๆ มากมายจนในที่สุดก็ถึงทะเลอันกว้างใหญ่ “โอ้! โลกกว้างใหญ่และสวยงามสมกับที่ปลาหมึกตัวนั้นพูดจริง ๆ” ลูลู่พูด “ใช่กว้างใหญ่และสวยงามมากมีสาหร่ายหลายสีมีปลาเนื้อใหญ่มากมาย” เสียงตอบจากลิลลี่ ทั้งสองเพลิดเพลินและตื่นเต้นกับทะเลกว้างเป็นที่สุด ขณะที่ทั้ง 2 เพลิดเพลินอยู่กับการว่ายน้ำชมความงามของทะเลนั้นเองก็มีฝูงปลาฉลามใหญ่ว่ายน้ำผ่านมาด้วยความเร็วสูง “หลบเร็วเข้าปลาฉลามว่ายน้ำมาทางนี้แล้ว” เสียงตะโกนมาจากกรอบข้างปลาเนื้อทั้งสองตกใจมาก “หลบเร็วลูลู่ฉลามว่ายน้ำตรงมาทางนี้แล้ว” แต่ไม่ทันการลูลู่ถูกปลาฉลามว่ายน้ำเข้าขวางอย่างแรงทำเอาร่างของลูลู่กระแทกถูกก้อนหินเข้าอย่างจังลูลู่หมดสติ “ลูลู่อย่าตายนะ” เสียงตะโกนป่นร้องไห้จากลิลลี่ ขณะเดียวกันนั้นเองเต่าผู้เต่าแห่งท้องทะเลก็ว่ายน้ำผ่านมา “เกิดอะไรขึ้นกับเจ้าทั้ง 2” เต่าผู้เต่าถาม “เพื่อนผมโดนปลา

ฉลามว่ายมาเฉียวครีบ” เสียงของลิลลี่พูดปนกับเสียงร้องไห้ “เจ้านำเพื่อนเจ้าวางไว้บนหลังข้าข้า จะพาเพื่อนเจ้าไปรักษา” เสียงจากเต่าผู้เต่า “ขอบคุณครับ” เสียงตอบจากลิลลี่

.....
เต่าผู้เต่านำลูลูไปรักษาจนหาย “เจ้าทั้ง 2 มาจากที่ไหนกัน” เป็นคำถามจากเต่าผู้เต่า “ผมทั้ง 2 คนมาจากหนองน้ำกลางทุ่งกว้างครับ” ลิลลี่ตอบอย่างหน้าตาขี้มึนแยม “งั้นหรือ” เสียงตอบรับจากเต่าผู้เต่า “พวกเจ้ารู้ไหมว่าในท้องทะเลจนถึงแม้จะมีความสวยงามแต่ก็มีอันตรายแฝงไว้มากมายมีปลาฉลามที่ดุร้าย อย่างที่เจ้าทั้งสองได้พบมาท้องทะเลไม่เหมาะกับพวกเจ้าทั้ง 2 คน หรือรู้ไหมกลับไปไหนหนองน้ำอันสงบสุขของเจ้าเถอะ ถ้าเจ้าขึ้นอยู่ที่นี้ต่อไปเจ้าอาจจะเอาชีวิตไม่รอด” คำเตือนจากเต่าผู้เต่า พวกผมทั้งสองขอบคุณเต่าผู้เต่ามากนะครับที่ช่วยเหลือผมและเพื่อนผมทั้งสองจะไม่ลืมบุญคุณของท่านเลยผมทั้งสองจะกลับหนองน้ำตามที่ท่านบอก” เมื่อทั้งสองขอบคุณเต่าผู้เต่าเรียบร้อยแล้วก็ออกเดินทางจากทะเลกว้างกลับหนองน้ำเดิมของตน.....

..... ณ หนองน้ำกลางทุ่ง “ ถึงแล้วลิลลี่ ” เสียงตะโกนบ่งบอกถึงความดีใจที่ได้กลับหนองน้ำของลูลู “ใช่ดีใจจริง ๆ เลย” ลิลลี่ตอบรับด้วยความดีใจเช่นกัน “ ว่าไงเจ้าทั้งสองสนุกไหมทะเลกว้าง ” คำถามแรกจากปลาผู้เต่า “ไม่ครับพวกผมเกือบเอาชีวิตไม่รอดผมโดนปลาฉลามว่ายน้ำมาชนครับ” เสียงลูลูตอบแบบสั่นเครือ “ ข้าอยากจะบอกเจ้าทั้ง 2 ว่าไม่มีที่ไหนจะสงบสุขเท่าบ้านเราหรือรู้ไหมถึงแม้ว่าจะเป็นหนองน้ำแคบ ๆ แต่ก็มีความสะดวกปลอดภัยปราศจากอันตรายเจ้าทั้งสองไม่ควรคิดที่จะหนีไปอยู่ที่อื่นที่ที่มีความสวยงามแต่แฝงไว้ด้วยอันตรายมากมายรู้ไหม ” ปลาผู้เต่าสอนปลาน้อยทั้งสองด้วยน้ำเสียงที่โอบอ้อมอารี “ ครับผมทั้ง 2 จะจำคำของท่านไว้ต่อจากนี้ไปผมรู้แล้วว่าไม่มีที่ไหนจะสงบสุขเท่าหนองน้ำของเรา ” เสียงลูลูและลิลลี่ขอบคุณปลาผู้เต่า และตั้งแต่นั้นมาปลาน้อยทั้งสองก็ใช้ชีวิตอยู่ในหนองน้ำกลางทุ่งอย่างมีความสุข.....

เรื่องที่ 2. แบบฝึกหัดแต่งนิทานจากการกำหนดโครงสร้าง

๑. นิทานเรื่อง.....

๒. โครงสร้างตอนต้นเรื่อง

.....
.....
.....

๓. โครงสร้างตอนกลางเรื่อง

.....
.....
.....

๔. โครงสร้างตอนท้ายเรื่อง

.....
.....
.....

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

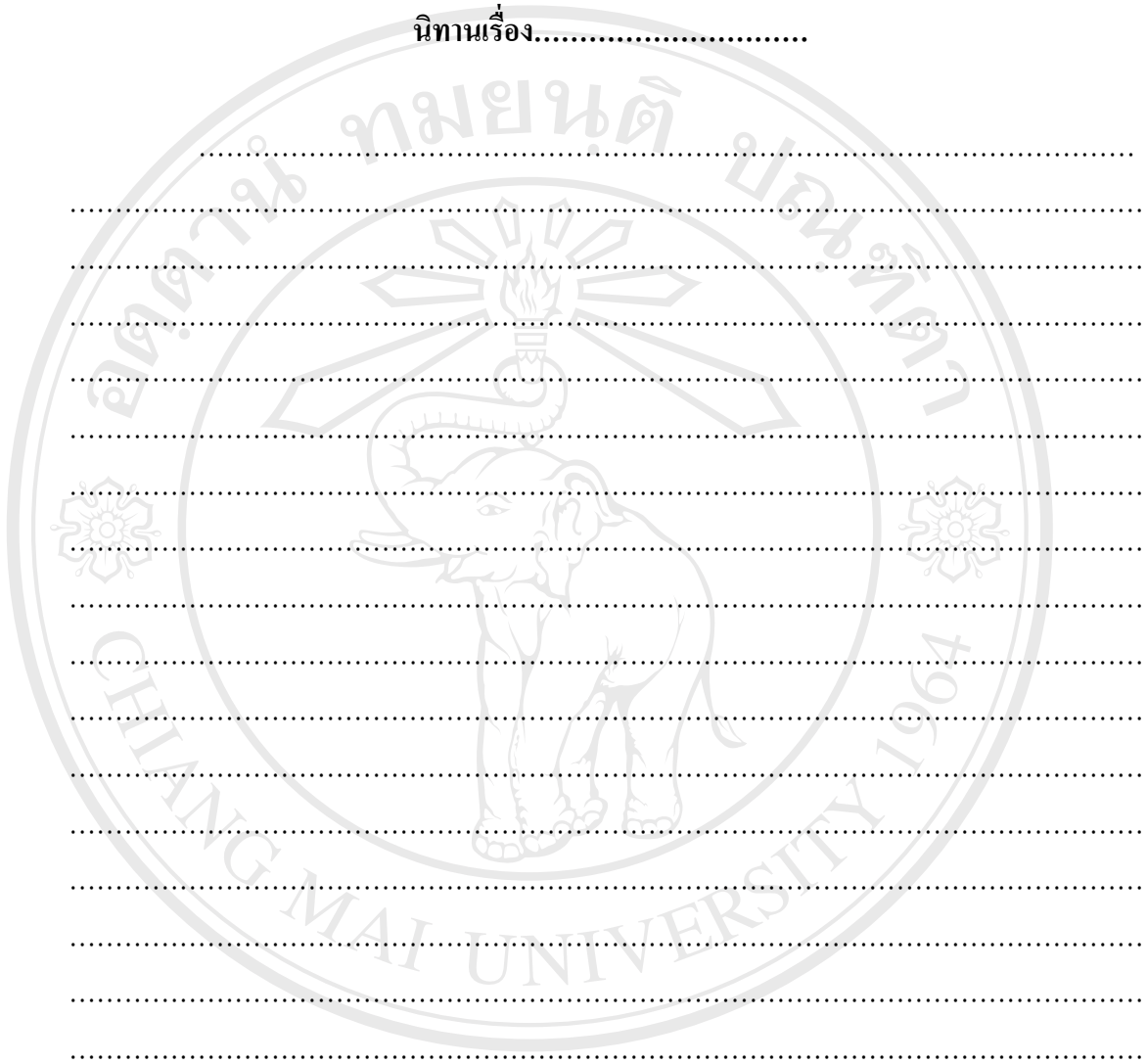
แนวคิดสำคัญที่ได้จากเรื่อง

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

เนื้อเรื่องโดยละเอียด

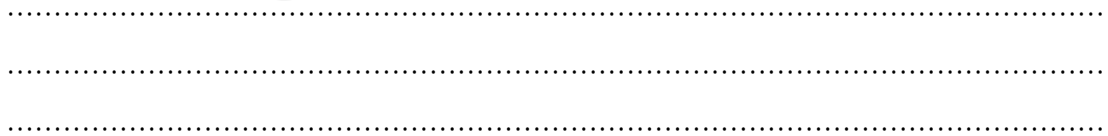
นิทานเรื่อง.....

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

ภาคผนวก ก

เรื่องย่อของนิทานในปัญญาสชาดกฉบับล้านนา

1. สมุททโฆษชาดก

ครั้งหนึ่งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพญาวิณฑัตติราชและนางเทวธิดาแห่งเมืองพรหมปุระนครเมื่อในขณะที่มีพระประสูติกาลนั้น มหาสมุทรใหญ่ในเมืองพรหมปุระได้ถั่งโถมเนื่องนอง พระกุมารจึงมีพระนามว่า พระสมุททโฆษพอเจริญวัยขึ้น พระองค์ทรงศึกษาเล่าเรียนศิลปศาสตร์แขนงต่าง ๆ จนมีอายุครบ 16 ปี และด้วยรูปโฉมอันสง่างามแห่งพระสมุททโฆษ จึงเป็นที่เลื่องลือไปทั่วทั้งชมพูทวีป

ขณะนั้นยังมีพระราชโอรสองค์หนึ่งชื่อพญาสิริสีหนรคุดตราข ทรงปกครองเมืองชื่อรัมมปุระนคร และมีอัคมเหสีพระนามว่า กณิกาวดี ทั้งสองพระองค์ทรงมีพระราชธิดานามว่า นางวิณฑติ และเมื่อนางวิณฑติได้ยินกิตติศัพท์ของพระสมุททโฆษ จึงมีใจเสนาหาต้องการจะยลโฉมแห่งพระโพธิสัตว์เจ้า นางได้อธิษฐานบนบานแก่เทวดาประจำเมือง ขอให้นางสมดังใจปรารถนา จากนั้นได้มีพราหมณ์จากเมืองรัมมปุระ 4 คน ออกเดินทางไปยังเมืองพรหมปุระ เมื่อได้พบกับพระสมุททโฆษ พราหมณ์ทั้งจึงได้กราบทูลถึงที่มาและบ้านเมืองของตน พร้อมทั้งกล่าวยลโฉมนางวิณฑติแก่พระสมุททโฆษ ครั้นพอทราบความดังนั้นพระสมุททโฆษจึงเดินทางไปยังเมืองรัมมปุระพร้อมคนสนิทอีก 2 คน นำเอาพิณคู่กายและเสื้อผ้าของพระองค์ติดตามไปด้วย

เมื่อพระสมุททโฆษเดินทางมาถึงเมืองรัมมปุระจึงชำระร่างกายและแต่งเครื่องทรงด้วยอาภรณ์ต่าง ๆ จากนั้นจึงเสด็จไปเข้าเฝ้าพญาสิริสีหนรคุดตราข เป็นเวลาเดียวกันกับที่นางวิณฑติราชเสด็จเพื่อมาเข้าเฝ้าพระราชบิดา ครั้นได้ยินเสียงพิณที่พระสมุททโฆษทรงบรรเลงก็พึงพอพระทัย ส่วนพญาสิริสีหนรคุดตราขเมื่อได้ยินเสียงพิณอันไพเราะก็รู้สึกเลื่อมใส จึงเอ่ยถามแก่พราหมณ์ทั้งสี่ถึงที่มาของพระโพธิสัตว์เจ้า พอทราบว่าเป็นพระโอรสจากเมืองพรหมปุระ พญาสิริสีหนรคุดตราขจึงอนุญาตให้พระสมุททโฆษเข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดแล้วถามถึงจุดประสงค์ของการเดินทางมายังเมืองรัมมปุระในครั้งนี้

ต่อมาพญาสิริสีหนรคุดตราขจึงโปรดให้มีการจัดพิธีวิวาห์มงคลระหว่างพระสมุททโฆษและนางวิณฑติราชธิดา ส่วนนางวิณฑติราชเทวีเมื่อสมดังปรารถนาตามที่ตนขอไว้จึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้พระสมุททโฆษฟัง พร้อมทั้งชักชวนพระสวามีไปทำพิธีแก้บนแก่เทวดาประจำเมือง

ขณะที่พระสมุททโฆสและนางวินทาคีเสด็จอุทยาน ได้มีทิพยาธรตนหนึ่งอาศัยอยู่เหนือจอมเขา ไกลาส ชื่อว่า รมณิกมุขะ พากรรยาของตนเหาะมาเที่ยวชมเหล่าบุปผานานาพันธุ์ พร้อมทั้งนำเอา ดาบ สรีร์ักษัยติดตัวมาด้วย แต่เมื่อเหาะมาถึงบริเวณอุทยานก็พบกับทิพยาธรอีกตนหนึ่งชื่อว่า รมปิตตะ จึงเกิดการต่อสู้กัน แต่รมณิกมุขะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ลงพล้ำเมื่อพระสมุททโฆสเห็นดังนั้นจึงเข้า ช่วยเหลือ รมณิกมุขะจึงมอบดาบสรีร์ักษัยให้แก่พระสมุททโฆสเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณแล้ว ทูลลา จากไป

พระสมุททโฆสชวนนางวินทาคีราชเทวีไปเที่ยวชมความงามของป่าหิมพานต์ จากนั้น พระสมุททโฆสได้อุ้มนางวินทาคีแล้วเหาะไปยังแท่นแก้ววิฑูรย์เพื่อหยุดพัก ในขณะที่ทั้งสอง พระองค์หยุดพักก่อนนั้น ได้มีทิพยาธรตนหนึ่งเหาะผ่านมาและเมื่อเห็นว่าทั้งสองพระองค์กำลัง บรรทม จึงลอบขโมยเอาดาบสรีร์ักษัยเหาะหนีไป เมื่อทรงตื่นจากบรรทมแล้วพระสมุททโฆสและ นางวินทาคีต่างก็ตกพระทัยที่ดาบสรีร์ักษัยหายไป ทั้งสองพระองค์จึงต้องผจญกับชะตากรรมและ ความยากลำบากในการเดินทางเพื่อกลับไปยังบ้านเมืองของตน พระสมุททโฆสและนางวินทาคีได้ อาศัยเกาะขอนไม้จั่วลอยคอไปในมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ เมื่อถึงกลางฝั่งมีคลื่นใหญ่ซัดขอนไม้จน ขาดเป็น 2 ท่อน ทำให้สองพระองค์ต้องพลัดพรากจากกัน นางวินทาคีเกาะขอนไม้จั่วส่วนปลาย ลอยมามาถึงชายฝั่งของเมืองมัทธรัฐธูระ นางจึงถอดเครื่องทรงออกแล้วเก็บซ่อนไว้ในห่อผ้า จากนั้น นางได้ปลอมตัวแล้วเดินทางเข้าไปในตัวเมือง ต่อมานางได้จ้างช่างไม้ให้สร้างปราสาทและศาลา อย่างละ 1 หลัง แล้วจ้างช่างเขียนมาวาดรูปเหตุการณ์เมื่อครั้งที่มิพิริวิวาหมงคลของนางกับพระ สมุททโฆส ตลอดจนถึงเหตุการณ์ที่เป็นสาเหตุของการพลัดพรากจากกัน นางวินทาคีได้สั่งให้คน รับใช้จัดเลี้ยงอาหารแก่ผู้คนที่เดินทางมาถึงยังศาลาที่พักของนาง

สาเหตุที่ทำให้พระสมุททโฆสและนางวินทาคีต้องพลัดพรากจากกันนั้น เป็นผลมาจาก การกระทำในอดีตชาติ เมื่อครั้งที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชายหนุ่มผู้หนึ่งอาศัยอยู่ในเมือง พาราณสี ในวันนั้นชายหนุ่มต้องพร้อมด้วยภรรยาได้ไปอาบน้ำที่แม่น้ำแล้วจึงนำเรือออกไปพายเล่น กลางแม่น้ำ ขณะเดียวกันกับที่เรือของสามเณรน้อยผ่านมา ทั้งสองคนจึงนึกสนุกและพากันตักน้ำจน เกิดเป็นฟองคลื่นไปกระทบเรือของสามเณรน้อย ทำให้เรือเกิดพลิกคว่ำ สามเณรน้อยร้องไห้ด้วยความ ตกใจ สองสามีภรรยาจึงช่วยสามเณรน้อยให้ขึ้นเรือของตนแล้วพาไปส่งจนถึงฝั่ง ด้วยเหตุนี้จึง เกิดเป็นวิบากกรรมติดตามทั้งสองคนทำให้ต้องพลัดพรากจากกันไปจนถึง 500ชาติ

หลังจากที่พระสมุททโฆสลอยคออยู่ในมหาสมุทรใหญ่เป็นเวลานานถึง 7 คืน 7 วัน เนื่องมาจากนางมณีเมขลาเทพธิดาผู้รักษาห้วงสมุทรแห่งนั้นเดินทางไปยังสถานที่ประชุมของ เหล่าเทวดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เมื่อนางมณีเมขลาตรวจตราท้องน้ำแห่งตนจึงเห็นชายผู้หนึ่งกำลัง เกาะขอนไม้จั่วลอยคออยู่ นางได้ทูลเหตุแก่พญาอินทร์ พญาอินทร์จึงกล่าวว่า บุรุษผู้นั้นก็คือมหา

โพธิสัตว์เจ้า พร้อมทั้งกล่าวคำหาญตีเขยหน้านางมณีเมขลาที่ไม่ยอมให้การช่วยเหลือพระสมุททโฆส แล้วจึงเรียนทิพยาธรผู้พี่โหมดาบสรีกัญชั้ไปมากล่าวตักเตือน และสั่งให้คืนดาบแก่พระสมุททโฆส ด้วย

พระสมุททโฆสเมื่อได้ดาบสรีกัญชั้กลับคืนมาจากทิพยาธรแล้วก็เหาะขึ้นจากมหาสมุทรตรงเข้าไปสู่เมืองมัททรภูฏะและติดตามสืบตามข่าวคราวของนางวินมตติราชเทวี พระสมุททโฆสได้ปลอมตัวเป็นพราหมณ์แล้วออกเดินเข้าไปในเมือง แล้วตรงไปยังศาลาทานแห่งนั้น พอได้เห็นภาพวาดบนผนังศาลาก็รู้ทันทีว่าเป็นรูปเหตุการณ์ระหว่างตนและพระราชเทวีพระสมุททโฆสจึงเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดให้กับผู้คนเหล่านั้นฟัง เมื่อความได้ทราบไปถึงนางวินมตตินางจึงรีบมาต้อนรับพระสมุททโฆสด้วยความปราบปลื้มยินดีเป็นอย่างยิ่ง แล้วก็ลงมากราบพระสวามี จากนั้นทั้งสองพระองค์จึงมอบปราสาทและทองคำ 500 เล่มถวาย พร้อมทั้งข้าราชการบริพารอีกจำนวนหนึ่งไว้เป็นทาน แล้วจึงเสด็จกลับคืนสู่เมืองรัมมปุระ พญาสิริสีหนรคุดตราขทรงจัดพิธีต้อนรับพระสมุททโฆสและนางวินมตติอย่างยิ่งใหญ่และอภิเษกให้พระสมุททโฆสขึ้นครองราชสมบัติแทนพระองค์ ครั้นเมื่อความทราบถึงพญาวิหนททัตติราชผู้เป็นพระราชบิดาของพระสมุททโฆส พระองค์จึงยกราชสมบัติทั้งหมดให้กับพระสมุททโฆสเช่นกัน หลังจากที่พระสมุททโฆสขึ้นครองราชสมบัติแล้วก็สั่งให้สร้างศาลาขึ้นอีก 5 หลัง เพื่อบริจาคนให้เป็นทานแก่พสกนิกรทั้งหลาย ทั้งยังให้โอรวาทคำสั่งสอนแก่ประชาชนของตน ให้รู้จักรักษาศิลปปฏิบัติธรรม พระสมุททโฆสครองตนอยู่ในทศพิชราชธรรมทั้ง 10 ประการ ตรวจจนสิ้นอายุขัยในโลกมนุษย์แล้ว จึงเสด็จสู่สวรรค์โลก

2. สุททनुชาดก

ครั้งหนึ่งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพญาพรหมทัตต์และนางเกศิณีแห่งเมืองพาราณสี ครั้งประสูติมีลูกม้ามี่มีดวงดาราแวบกับแก้วมณีเกิดมาพร้อมกัน ผู้คนจึงตั้งชื่อให้ว่า ม้ามณีกากข์ และเมื่อทรงเจริญวัยขึ้นก็เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านศาสตรศิลป์ชั้นสูง

ครั้นเมื่อสุททनुมีพระชันษาครบ 16 ปีบริบูรณ์ พญาพรหมทัตต์ได้สิ้นชีพิตักษัย พระสุททनुจึงขึ้นครองราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา ครั้งนั้นชาวเมืองได้นำม้ามณีกากข์มาถวายให้ในฐานะที่เป็นสัตว์คู่บารมี ม้ามณีกากข์ได้พาสุททनुเหาะท่องเที่ยวไปยังเสตนคร เมืองที่มีพญาเสตราชปกครองอยู่ พญาเสตราชมีเมเหสินามว่า พระนางปทุมคัพภา และมีพระราชธิดาชื่อ จิริปปภา พญาเสตราชได้สร้างปราสาทสูงถึง 7 ชั้น ให้นำนางอาศัยอยู่พร้อมกับนางค่อมปทุมมาและนางรับใช้จำนวนหนึ่ง เมื่อม้ามณีกากข์พาสุททनुหนีหลังเหาะมาจนถึงเสตนครแล้ว พระองค์ได้แต่งกายเป็น

พรหมณ์เพื่อเข้าไปในตัวเมือง และได้รับฟังคำบอกเล่าถึงความงามของนางจิริปภา เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้นจึงอยากจะชล โคมแห่งนาง ธิบนำเครื่องทรงมาสวมใส่พร้อมกับเรียกม้ามณี กากษ์มาหา ม้ามณีกากษ์จึงพาสุทธุเหาะไปยังปราสาทของนางจิริปภาในทันที พอมาถึงปราสาทของนางจิริปภา ครั้นเห็นว่านางจิริปภาและนางค่อมปทุมมานอนหลับอยู่ พระองค์จึงเปิดประตูเข้าไปในห้องบรรทมของนางแล้วลอบได้กายนางด้วยเครื่องหอม พร้อมทั้งคล้องมาลัยดอกไม้ไว้ที่ข้อมือของนาง ส่วนนางค่อมปทุมมานั้นพระสุทธุได้วาดรูปหม้อไว้ที่หลังของนาง เมื่อนางจิริปภาตื่นจากบรรทมก็ตกพระทัยที่มีมาลัยดอกไม้สวมไว้ที่ข้อมือพร้อมทั้งเครื่องหอมต่าง ๆ ที่ติดอยู่บนผิวกายของนาง ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ได้เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันจนเวลาล่วงเลยผ่านไปคืนที่สี่ นางจิริปภาและนางค่อมปทุมมาจึงคิดวางแผนการจับตัวผู้ที่บุกรุกเข้ามาในห้องบรรทมของนาง

ในคืนนั้นพระโพธิสัตว์ก็ได้ถือเอามาลัยดอกไม้แล้วขี่ม้ากากษ์เหาะมายังปราสาทของนางจิริปภาอีกครั้ง ฝ่ายนางทั้งสองต่างก็ไม่ยอมนอน ครั้นนางจิริปภาได้เห็นพระโพธิสัตว์เจ้ากีนิกยินดีเป็นยิ่งนัก พอพระสุทธุเข้ามาใกล้นางจิริปภาก็สวมกอดเอาไว้ ต่อแต่นั้นมานางจิริปภาได้ถวายการต้อนรับพระสุทธุเป็นอย่างดี ความทราบถึงพญาเสตราชพระองค์จึงบันดาลโทสะและสั่งให้เหล่าเสนาอำมาตย์จัดเตรียมเครื่องทดสอบความสามารถของสุทธุ โดยใช้เครื่องกีดขวางถึง 5 ชนิดคือ แผ่นไม้เคื่อนาแผ่นละ 4 นิ้ว จำนวน 7 ชั้น แผ่นเหล็กหนาแผ่นละ 4 นิ้ว 7 ชั้น แผ่นทองหนาแผ่นละ 4 นิ้ว 7 ชั้น พร้อมทั้งเกี่ยวนบรจุทรายอีก 7 ชั้น และแผ่นไม้ตาลอีก 7 ชั้น รวมจำนวนทั้งสิ้น 35 ชั้น แต่ด้วยบุญบารมีแห่งพระโพธิสัตว์เจ้าพระสุทธุสามารถยิงธนูผ่านเครื่องกีดขวางทั้งหมดได้อย่างง่ายดาย พญาเสตราชจึงยอมรับในความสามารถของสุทธุด้วยความชื่นชมยินดีและทรงจัดพิธีอภิเษกสมรสให้กับพระสุทธุและนางจิริปภาราชธิดา

ครั้นเวลาล่วงเลยผ่านไป พระสุทธุทรงตระหนักว่า พระองค์ได้จากบ้านเมืองมานานและต้องการจะกลับไปเยี่ยมพระมารดา จึงทูลลาพญาเสตราชเพื่อขอกลับเมืองพารณสีพร้อมทั้งพานางจิริปภาราชเทวีเดินทางไปด้วย ม้ามณีกากษ์พาทั้งสองเหาะผ่านมาถึงศาลาที่พักกลางป่าแห่งหนึ่ง สุทธุจึงบอกให้ม้ามณีกากษ์หยุดพักที่ศาลา ม้ามณีกากษ์จึงกล่าวว่าที่แห่งนี้อยู่ในอาณาเขตของพญาอภัยกษัตริย์ พอดตกตึกพญาอภัยกษัตริย์ก็เหาะมายังศาลาที่พักและถามคำถามถึงสามครั้ง พอในครั้งที่สามนั้นกลับไม่มีผู้ใดตอบพญาอภัยกษัตริย์จึงบุกเข้ามาในศาลาต่อสู้กับม้ามณีกากษ์ ม้ามณีกากษ์ถูกพญาอภัยกษัตริย์จับตัวไป

สุทธุเมื่อตื่นจากบรรทมแล้วไม่เห็นม้ามณีกากษ์จึงพานางจิริปภาหนีเข้าไปในป่าจนมาถึงแม่น้ำใหญ่ ขณะนั้นมีเรือสำเภาลำหนึ่งแล่นผ่านมาแต่พอเรือแล่นไปถึงกลางแม่น้ำใหญ่ได้ถูกลมพายุพัดจนเรืออัปปาง สุทธุใช้พระภูษาผูกองค์ติดไว้กับนางจิริปภาแต่ก็ถูกคลื่นใหญ่ซัดให้แยกจากกัน เหตุที่ต้องวพลัดพรากจากกันเนื่องมาจากผลแห่งการกระทำในอดีตชาติ นางจิริปภา

ลอยคอจนมาถึงฝั่งน้ำของเมืองอินทปัฐะ พอขึ้นฝั่งแล้วนางจึงปลอมตัวเข้าไปในเมืองและนำพระ
 ชามรงค์ไปขายให้แก่เศรษฐีแล้วนำทรัพย์สินที่แลกมาได้ไปจ้างช่างไม้ให้สร้างปราสาทและศาลา
 โรงทาน พร้อมทั้งจ้างช่างเขียนมาวาดรูปของพระสุทนต์มีมามณีกากษ์หေးอยู่บนอากาศเพื่อเสด็จไป
 ยังปราสาทของนาง ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นลงบนผนังของศาลา นางจรีปภาทรงตั้งชื่อ
 ของศาลาแห่งนั้นว่า อุมมายันตี

ทางฝ่ายพระสุทนต์เมื่อพลัดพรากกับนางจรีปภาแล้ว ได้ลอยคออยู่ในแม่น้ำใหญ่จนไป
 ถึงท่าหน้าของนางยักษ์อัญชวดี ขณะเดียวกันกับที่นางยักษ์ได้สั่งให้นางเกรณูดีและนางสนมอีก
 16 คน ไปตักน้ำที่ท่าหน้า พระสุทนต์ได้นางเกรณูดีและนางสนมทั้ง 16 คน เป็นชaya เมื่อนางเกรณู
 อดีและนางสนมกลับเข้าไปในปราสาทของนางยักษ์อัญชวดีแล้วก็ได้นางยักษ์อัญชวดีเป็นชaya
 อีกนางต่อมาไม่นาน พระสุทนต์ทรงระลึกถึงมีมามณีกากษ์จึงทำอุบายให้นางยักษ์ไปขอร้องแก่พญา
 ยักษ์ขันตาผู้เป็นพระเชษฐา และด้วยความร่วมมือของนางเกรณูดีจึงได้มีมามณีกากษ์กลับคืนมา
 สุทนต์ต้องการที่จะออกติดตามหานางจรีปภาจึงคิดวางแผนการที่จะหนีไปจากปราสาทของนาง
 ยักษ์

เมื่อออกจากปราสาทของนางยักษ์อัญชวดีแล้ว มีมามณีกากษ์จึงพาสุทนต์หေးตรงไปยัง
 เมืองอินทปดละ สุทนต์ได้ปลอมตัวเป็นพราหมณ์และเดินทางเข้าไปในตัวเมืองโดยตรงไปยังศาลา
 อุมมายันตี หลังจากที่ได้รับประทานข้าวปลาอาหารเรียบร้อยแล้วสุทนต์ได้มองเห็นภาพวาดบนผนัง
 ศาลาแห่งนั้น จึงทราบว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างพระองค์กับนางจรีปภาทรงกรรแสงด้วย
 ความอาลัย จนบริวารของนางจรีปภาได้นำความไปบอกแก่นาง นางจรีปภาจึงออกมาต้อนรับ
 พระสวามีด้วยความชื่นชมยินดี เหล่าพสกนิกรเห็นดังนั้นจึงเล่าต่อ ๆ กันไป เมื่อความทราบถึงพญา
 มหาปนาทพระราชผู้ปกครองเมืองอินทปัฐะ พระองค์จึงยกราชสมบัติให้แก่สุทนต์แต่สุทนต์ปฏิเสธ
 และขอรับตัวนางจรีปภากลับคืนเมืองพาราณสี มีมามณีกากษ์จึงพาทั้งสองพระองค์หေးกับมายัง
 เมืองพาราณสี พอถึงเมืองพาราณสีพระสุทนต์รีบตรงเข้าไปกราบพระมารดาด้วยความสำนึกใน
 พระคุณ แล้วอยู่ครองราชสมบัติสืบต่อไปได้ชั่วระยะหนึ่งทรงระลึกถึงนางยักษ์อัญชวดี พระชaya
 เรณูดี และนางสนมที่อยู่ในเมืองยักษ์จึงขออนุญาตพระมารดาไปรับตัวนางทั้งหมดกลับมา พร้อม
 กันนั้นพระสุทนต์ได้ให้โอวาทคำสั่งสอนแก่บรรดายักษ์ทั้งหลายเมื่อสุทนต์ให้คำสั่งสอนแก่บรรดา
 ยักษ์ทั้งหลายแล้วจึงพาพระชayaและนางสนมเสด็จกลับเมืองพาราณสี

3. สุธนชาดก

กาลครั้งหนึ่ง ในสมัยที่พญาอาทิตย์จวงสาครครองราชสมบัติแห่งเมืองอุตตรปัญจาละ พระองค์ทรงมีอัศวมเหสีพระนามว่าจันทเทวี เมื่อนั้นพระโพธิสัตว์เจ้าสิ้นอายุขัยบนสวรรค์โลก แล้วจึงจุติมาปฏิสนธิในครรภ์ของพระนางจันทเทวี ขณะที่มิพระประสูติกาลนั้นก็บังเกิดเหตุอันน่าอัศจรรย์ใจคือ มีชุมทองผุดขึ้นกลางแผ่นดินบริเวณหน้าปราสาทถึง 4 แห่ง พญาอาทิตย์จวงสาจึงให้พระนามแก่พระกุมารว่า ท้าวสุธน พอพระสุธนเจริญวัยขึ้นพระองค์ทรงมีพระปรีชาชาญทางด้านศาสตร์ศิลป์ต่าง ๆ ทั้งยังมีรูปโฉมอันสง่างามกว่าบุรุษทั่วไป

ทางทิศตะวันออกเมืองอุตตรปัญจาละ มีสระน้ำแห่งหนึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของพญานาค ชุมพุกิตตะ ผู้ที่ทำให้บ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยภัททิยาหารต่าง ๆ ห่างออกไปทางทิศตะวันออกของเมืองอุตตรปัญจาละยังมีเมือง ๆ หนึ่งเกิดเหตุพิภิกขภัยชาวเมืองต่างก็ได้รับความเดือดร้อนจึงพากันอพยพหนีไปอยู่เมืองอุตตรปัญจาละ เมื่อความทราบไปถึงเจ้าเมืองจึงบังเกิดความสงสัยและได้เรียกอำมาตย์มาสอบถาม ครั้นทราบว่าภายในเมืองอุตตรปัญจาละนั้นมีพญานาคชุมพุกิตตะรักษาอยู่ จึงคิดจะจับตัวพญานาคมาฆ่าเสียจึงสั่งให้พราหมณ์ผู้มีความสามารถในเรื่องเวทมนตร์ ต่าง ๆ ไปจับตัวพญานาค เมื่อไปถึงสระน้ำพราหมณ์ได้รำยมนตร์จนพญานาคร้อนรนทนไม่ไหวต้องออกมาจากถ้ำแล้วรีบขึ้นมาบนฝั่ง ขณะนั้นมีพราหมณ์ป้านามว่าปุลนทริกเดินทางผ่านมา พญานาคจึงขอความช่วยเหลือ เมื่อนายพราหมณ์ปุลนทริกทราบว่าพราหมณ์แปลงคือพญานาคชุมพุกิตตะจึงรับปากที่จะเจรจากับพราหมณ์ผู้มาประทุษร้ายให้ จากนั้นได้สั่งให้พราหมณ์หยุดการกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ แล้วใช้ดาบศรีภักย์ตัดศีรษะของพราหมณ์ผู้นั้นเสีย พญานาคชุมพุกิตตะจึงพานายพราหมณ์ปุลนทริกไปท่องเที่ยวในเมืองบาดาลเป็นเวลา 7 วัน เพื่อตอบแทนบุญคุณที่ให้การช่วยเหลือตน และกล่าวว่า หากนายพราหมณ์มีความเดือดเนื้อร้อนใจในสิ่งใดก็ให้มาแจ้งเหตุแก่นายประตุ

ในวันหนึ่ง นายพราหมณ์ปุลนทริกได้เข้าป่าเพื่อล่าเนื้อและเดินทางเข้าไปจนถึงบริเวณป่าหิมพานต์ ขณะที่กำลังล่าสัตว์อยู่นั้นนายพราหมณ์ปุลนทริกได้เดินไปพบสระน้ำแห่งหนึ่งซึ่งเต็มไปด้วยเหล่าดอกบัวอันสวยสดงดงามรอบ ๆ บริเวณสระน้ำพราหมณ์ปุลนทริกเกิดความสงสัยจึงเฝ้าอยู่บริเวณนั้นพอถึงคืนเดือนเพ็ญได้มีบรรดานางกินรี ซึ่งเป็นธิดาของพญาทুমมราชผู้อาศัยอยู่บนยอดเขาไกรลาส จำนวน 7 ตน พากันลงมาเล่นน้ำที่สระ ครั้นพอถึงเวลาก็ชักชวนกันบินกลับไป ทางฝ่ายพราหมณ์ปุลนทริกที่แอบซ่อนอยู่และเห็นว่าทุกนางต่างก็มีรูปโฉมงดงามยิ่งนัก จึงคิดที่จะจับตัวนางกินรีกลับไปถวายพระสุธน จากนั้นจึงเข้าไปถามพระฤๅษีว่ามีวิธีใดที่จะจับตัวนางกินรีเหล่านั้น ฤๅษีได้บอกแก่นายพราหมณ์ว่าต้องใช้บัวงนาคบาซของพญานาค พราหมณ์ปุลนทริกจึงเดินทางไปพบพญานาค

ชมพู่จิตตะและแจ้งความประสงค์ที่จะขอยืมบ่วงนาคบาศ ด้วยความสำนึกในบุญคุณของนายพราน พญานาคจึงยอมมอบบ่วงนาคบาศของตนให้แก่นายพรานปุลนทริก นายพรานรีบนำเอาบ่วงนาคบาศ กลับไปยังสระน้ำเพื่อรอเวลาที่นางกนิรีพากันมาเล่นน้ำ จากนั้นนายพรานปุลนทริกจึงใช้บ่วง นาคบาศคล้องจับตัวนางมโนราห์ไว้ได้ จากนั้นนายพรานปุลนทริกได้นำตัวนางมโนราห์กลับไปยัง เมืองอุตตรปัญจาละ แต่ก็ไม่สามารถที่จะจับต้องผิวกายของนางได้ ไม่นานนักพรานปุลนทริกก็นำตัว นางมโนราห์มาถึงเมืองอุตตรปัญจาละ

ขณะนั้นพระสุธนกำลังทรงช้างไปยังอุทยาน เมื่อพบกับพรานปุลนทริกที่ถือ บ่วงนาคบาศซึ่งรัดตัวนางมโนราห์มา และด้วยเหตุแห่งบุพเพในกาลก่อน เมื่อพระสุธนได้ยึดโลม ของนางมโนราห์ก็บังเกิดจิตปฏิพัทธ์เสนหาค่อนนางยิ่งนัก จากนั้นจึงสั่งให้อำมาตย์นำความไปกราบ ทูลแก่พระราชบิดาและพระราชมารดา ทั้งสองพระองค์จึงจัดพิธีอภิเษกสมรสระหว่างพระสุธนกับ นางมโนราห์อย่างยิ่งใหญ่ ต่อมาปุโรหิตเฒ่าไม่พอใจที่พระสุธนจะมอบตำแหน่งปุโรหิตให้แก่ พรานพญานาคผู้อื่นที่ไม่ใช่บุตรชายของตน จึงหาทางใส่ร้ายพระสุธนว่าคิดจะกำจัดพญานาคเพื่อ ขึ้นครองราชสมบัติแทน และออกอุบายให้พญานาคกำจัดพญานาคส่งพระสุธนออกไปรบ

พญานาคจึงจารจรทวงพระสุบินไปว่า ถ้าใส้อ่อนของพระองค์ไหลออกมาและกระหว่าดไป รอบชุมพรวินจนครบ 3 รอบ แล้วกลับเข้ามาสู่พระอุทรภายหลัง จึงรับสั่งให้ปุโรหิตเฒ่ามาทำนาย ความฝันของตน ปุโรหิตเฒ่าจึงถือโอกาสในครั้งนี้นี้คิดจะกลั่นแกล้งพระสุธนโดยการกำจัดนาง มโนราห์ แล้วเท็จทูลว่า พระสุบินของพญานาคที่จวงสานั้นสามารถทำนายได้ว่า จะเกิดเหตุร้ายและ เกิดภัยพิบัติแก่บ้านเมือง ต้องรีบทำการบูชาด้วยสัตว์ทั้งหลาย พญานาคจึงรับสั่งให้ อำมาตย์ไปประกาศเรียกชุมนุมเหล่านายพรานเพื่อออกล่าสัตว์มาบูชา เมื่อล่าสัตว์เหล่านั้น มาแล้ว ปุโรหิตจึงกล่าวว่า ข้าแต่สัตว์สองเท้าและทูลขอให้ให้นางมโนราห์ออกมาบูชาด้วย นาง มโนราห์คิดหาหนทางที่จะทำให้พ้นภัยในครั้งจึงกราบทูลขอเครื่องประดับ คือปีกและหางของตน คืนมา เมื่อสวมหางและปีกทั้งสองข้างแล้วนางมโนราห์จึงบินหนีไป พอบินไปถึงป่าหิมพานต์นาง ได้ลงไปกราบพระฤๅษีสสปะและฝากความถึงพระสุธนว่า อย่าได้ออกติดตามหานาง แต่ถ้าหาก พระสุธนยังยืนยันที่จะเดินทางไป ก็ขอให้พระฤๅษีมอบฝ้ายกัมพลและพระธำมรงค์แก่พระองค์ จากนั้นจึงฝากมนตรีสำหรับการเดินทางเพื่อไปให้ถึงเมืองกนิรบนยอดเขาไกรลาสไว้ให้แก่พระ สุธนอีกครั้ง เมื่อนางมโนราห์สั่งความไว้กับพระฤๅษีสสปะแล้วจึงบินตรงไปยังยอดเขาไกรลาส ทางฝ่ายพญานาคเมื่อทราบข่าวธิดาองค์เล็กกลับมาแล้ว จึงสั่งให้บริวารให้สร้างปราสาทหลังใหม่ แก่นาง เนื่องจากนางมโนราห์ไปอยู่ในเมืองมนุษย์มานาน ยังไม่สมควรที่จะกลับเข้าไปอาศัยอยู่ใน ปราสาทร่วมกับพี่น้องคนอื่น ๆ ดังที่ผ่านมา

กล่าวถึงพระสุชนเมื่อได้รับชัยชนะในการออกการรบแล้วจึงเสด็จกลับเมืองอูตรปัญจาละ ครั้นทรงทราบความว่านางมโนราห์นั้นหนีไปก็ประหนึ่งหัวใจจะแตกสลาย ทรงขออนุญาตพระมารดาออกติดตามหานางผู้เป็นที่รัก และรับสั่งให้นายพรานปทุมทริกช่วยนำทางไปยังป่าหิมพานต์ พอไปถึงอาศรมของพระฤๅษีสปะจึงทราบว่านางมโนราห์นั้นได้ส่งความและฝากผ้ากำพลพร้อมทั้งพระธำมรงค์ไว้ให้แก่พระองค์ พระฤๅษีสปะได้กล่าวขมมนตร์ที่นางมโนราห์ฝากไว้ให้แก่พระสุชน และอธิบายถึงหนทางที่จะไปสู่เมืองของพญาทุมมราชตามถ้อยคำของนางมโนราห์ซึ่งได้สั่งไว้ว่า ให้พระสุชนนำลูกวานรไปเป็นเพื่อนร่วมทางด้วย ในการเดินทางนั้นพระสุชนต้องฝ่าฟันอันตรายจากพญายักษ์และสัตว์ร้ายต่าง ๆ จนกระทั่งไปถึงเมืองของเหล่ากนิกรบนยอดเขาไกรลาสโดยรอดปลอดภัยซึ่งนับเป็นเวลาทั้งสิ้น 7 ปี 7 เดือน 7 วัน ขณะนั้นพญาทุมมราชได้สั่งให้นางรับใช้ไปตักน้ำแล้วนำมาสรงกายของนางมโนราห์ เพื่อกำจัดกลิ่นของมนุษย์ที่ติดผิวกายของนางเมื่อครั้งที่ลงไปอยู่ในเมืองมนุษย์ จนครบกำหนดตามเวลา 7 ปี 7 เดือน 7 วัน พอในที่สุดท้ายก็จะจัดให้มีงานมหรสพฉลองการกลับคืนสู่เมืองกนิกรของนางมโนราห์ ครั้นเมื่อพระสุชนได้เดินทางจนมาถึงสระน้ำแล้ว พอเห็นนางกนิกรบริวารของนางมโนราห์นำใ้ทองคำออกมาตักน้ำเพื่อนำไปให้นางมโนราห์สรงกายเป็นครั้งสุดท้าย พระองค์จึงมองหากี่กำบังกายเพื่อซ่อนตัวแล้วแอบนำพระธำมรงค์ใส่ลงไปในไหค่านั้น พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าหากว่าพระองค์และนางมโนราห์มีวาสนาต่อกัน ก็ขอให้พระธำมรงค์นี้ลงไปถึงนิ้วมือของนางด้วยเถิดเมื่อนางกนิกรบริวารนำน้ำไปรดกายของนางมโนราห์ พอถึงไหน้ำใ้สุดท้ายพระธำมรงค์ก็ได้หล่นออกมาจากไหแล้วเลื่อนไหลไปสวมที่นิ้วของนางมโนราห์ นางจึงทราบว่าพระสามีได้ออกติดตามตนจนมาถึงเมืองแล้ว จากนั้นนางมโนราห์จึงเสด็จเข้าเฝ้าพญาทุมมราชผู้เป็นพระราชบิดาเพื่อกราบทูลเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง พญาทุมมราชรับสั่งให้เชิญพระสุชนมาเข้าเฝ้าเพื่อทดสอบความสามารถของพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะการยิงธนู เมื่อพระสุชนสามารถยิงธนูผ่านเครื่องกีดขวางทั้งหมดได้แล้ว พญาทุมมราชจึงขอให้พระสุชนไปทดสอบพลังกำลังโดยการยกหินมณฑล พระสุชนทรงตั้งจิตอธิษฐานก่อนที่จะยกหินมณฑลขึ้น โดยไม่ต้องออกแรง พญาทุมมราชทรงต้องการที่จะทดสอบปัญญาของพระสุชน โดยการให้พระสุชนเลือกนางมโนราห์ออกจากบรรดานางกนิกรพี่น้องทั้ง 7 นาง และให้พระธิดาทั้งหมดแต่งเครื่องทรงเหมือน ๆ กันมานั่งอยู่ตรงหน้าประทับของพระสุชน พระสุชนไม่อาจตัดสินพระทัยได้ จึงตั้งจิตอธิษฐานอีกครั้งหนึ่ง ร้อนถึงพญาอินทร์ต้องแปลงกายเป็นแมลงวันทองบินมาเกาะตัวนางมโนราห์ พระสุชนจึงเลือกนางได้อย่างถูกต้อง ทางฝ่ายพญาทุมมราชเมื่อทอดพระเนตรเห็นพระบุญญาธิการแห่งพระโพธิสัตว์เจ้าแล้วจึงยอมรับในตัวของพระ

นานาพันธุ์กลับฟื้นคืนชีวิตเจริญงอกงามเหมือนเดิม พญาปฐมราชรับสั่งให้ทหารไปนำม้ามงคลมา มอบให้แก่พระกุมารสิริสาแต่ไม่มีผู้ใดที่จะสามารถบังคับม้าได้ พญาปฐมราชจึงตรัสเรียกพระ เทวคามกุมารให้ไปนำตัวม้ามงคลนั้นมา พระกุมารเทวคามได้เสด็จตรงไปยังโรงเลี้ยงม้าและนำม้า มงคลออกมา ทั้งยังทรงขี่ม้าเวียนขวาไปรอบ ๆ เมือง 3 รอบ จากนั้นจึงตรงเข้ามาไหว้พระสิริสา กุมารผู้เป็นพระอนุชาและก้มลงกราบพระราชมารดาแห่งตน เมื่อพิธีครบพระสิริสากุมารได้ ดำเนินมาจนครบทั้ง 7 วัน แล้ว พระกุมารเทวคามจึงเข้าเฝ้าพญาปฐมราชเพื่อกราบทูลเชิญเสด็จไป รดทรงพระสิริสากุมาร ทางฝ่ายพวกพราหมณ์เฝ้าที่ป็นผู้นำพระโพธิสัตว์ไปปล่อยทิ้งลงแม่น้ำ เมื่อน้ำน้ำเต้าใส่ น้ำเพื่อจะมารดทรงพระกุมารสิริสา น้ำเต้าเหล่านั้นก็แตกแตกจนน้ำกระเซ็นไปโดน ตัวเกิดเป็นตุ่มพุพองไปทั่วกาย จนพวกพราหมณ์ต้องหนีไปจากที่แห่งนั้น ต่อมาอัยยกะเสนาปตติก็ขอ อาราธนาพระสิริสากุมารและพระราชมารดาเสวยยังโภชนาอาหารที่เตรียมไว้ พระสิริสากุมารจึง กล่าวกับเสนาอัยยกะว่า เราคือพระโพธิสัตว์เป็นหน่อแห่งพุทธจักร ที่มาในเมืองมนุษย์นี้ก็เพื่อมา เป็นบุตรแห่งพญาปฐมราช จากนั้นพระโพธิสัตว์เจ้าจึงเทศนาธรรมแก่ผู้คนที่มาเข้าเฝ้า โดย กล่าวว่ ให้รู้จักรักษาศีลปฏิบัติธรรมเหมือนกับเสนาอัยยกะ ซึ่งผลแห่งการกระทำกรรมดีนั้นก็จะ เป็นอันส่งผลต่อไปในภายภาคหน้า ขณะเดียวกันนั้นก็มิงฟ้า 2 องค์ เหาะลงมาจากสวรรค์และ ตรงเข้าไปอุ้มเอาพระสิริสากุมารขึ้นไปสู่ปราสาทที่ประทับ

5. สุมภมิตตชาดก

เมื่อครั้งที่พระโพธิสัตว์เจ้าเสวยพระชาติเป็นพญาสุมภมิตตราชครองราชสมบัติอยู่ใน เมืองจัมปา พระองค์ทรงมีพระอนุชาพระนามว่า อสูภมิตต์ และมีอัครมเหสีพระนามว่า พระนาง เกสสินีเทวี ต่อมานางเกสสินีก็มีพระประสูติกาลพระราชโอรส 2 พระองค์ คือ พระไชยเสนกุมาร และพระไชยทัตตกุมาร ส่วนพระอนุชาอสูภมิตต์นั้น เป็นผู้ที่มีจิตริษยาต่อพระเชษฐาต้องการจะ ขึ้นครองราชสมบัติแทน จึงคิดสินบนแก่เหล่าอำมาตย์และซุ่มสมผู้คนเอาไว้เพื่อเตรียมจะยึด อำนาจราชบัลลังก์ พญาสุมภมิตตราชไม่ต้องการที่จะให้เหล่าพสกนิกรได้รับความเดือดร้อน จึงได้ เสด็จไปแจ้งเหตุแก่พระเทวีเพื่อบอกให้นำตัวพระโอรสทั้งสองหลบหนีไปพร้อมกัน

พอตกดึกทั้ง 3 จึงออกเดินทางพญาสุมภมิตตราชทรงอุ้มพระไชยเสนกุมารไว้ข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งนั้นก็สะพายย่ามที่ใส่เสบียง ส่วนพระนางเกสสินีได้อุ้มพระไชยทัตตกุมารไว้ในอ้อม พระพาหา ทั้งสี่พระองค์ลอบออกจากปราสาทและเดินทางไปจนถึงฝั่งแม่น้ำ พระไชยเสนกุมารได้ กล่าวแก่พระราชบิดาว่า ให้นำพระราชมารดาว่ายข้ามแม่น้ำไปก่อนแล้วจึงค่อยกลับมารับตนและ น้องชาย พญาสุมภมิตตราชจึงพาพระนางเกสสินีว่ายน้ำข้ามไปยังอีกฝั่งหนึ่ง ขณะนั้นมีพราณา

ปลา 2 คน พายเรือมาถึงริมฝั่งน้ำนั้น ครั้งพระไชยเสนกุมารได้ยินเสียงทรงนี้กว่าเป็นพระราชบิดา และพระราชมารดาจึงร้องเรียกหา นายพรานทั้งสองได้นำตัวสองกุมารพี่น้องไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม

ทางฝ่ายพญาสุมภมิตตราซก็ได้อายน้ำเพื่อกลับมารับพระโอรสทั้งสอง เป็นเวลาเดียวกันกับที่มีนายสำเภาแล่นเรือผ่านมาพบพระนางเกสสินีและเกิดความพิงพอใจในรูปโฉมแห่งนางจึงได้จับเอาตัวนางเกสสินีไปพญาสุมภมิตตราซเมื่อไม่พบทั้งพระโอรสและพระมเหสีจึงโสกเศร้าเสียพระทัยแล้วทรงตั้งจิตอธิษฐานบอกกล่าวแก่เหล่าเทวดาให้ช่วยปกป้องรักษาพระมเหสีและพระโอรสทั้งสอง

จากนั้นพญาสุมภมิตตราซจึงได้ออกเดินทางต่อจนไปถึงเมืองดักกิลลา ขณะนั้นพระราชแห่งเมืองนั้นได้สิ้นชีพิตักษัยและไม่มีพระราชโอรสสืบต่อราชสมบัติ เหล่าเสนาอำมาตย์จึงประชุมกันเพื่อหาผู้ที่จะมาอภิเษกเป็นพระราชบุตรองค์ใหม่ บุโรหิตจึงจัดให้มีพิธีเสี่ยงปลูสสรถเพื่อหาพระราช ครั้นเมื่อพระราชรถนั้นแล่นเข้าสู่เขตอุทยานก็ไปหยุดตรงบริเวณที่พญาสุมภมิตตราซบรรทมอยู่ เหล่าเสนาอำมาตย์จึงอัญเชิญพระองค์ให้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติแห่งเมืองดักกิลลาสืบต่อไป

ตราบจนเวลาได้ผ่านล่วงเลยไป เมื่อพระกุมารทั้งสองพระองค์ทรงเจริญวัยขึ้นตามลำดับ นายพรานหาปลาได้นำพระกุมารไปถวายตัวแก่พญาสุมภมิตตราซ พญาสุมภมิตตราซจึงรับตัวชายหนุ่มเอาไว้และให้การเลี้ยงดูเป็นอย่างดี กล่าวถึงฝ่ายนายสำเภาเมื่อจับตัวพระนางเกสสินีไปแล้วก็ไม่สามารถจะเข้าใกล้พระวรกายของนางได้ เนื่องจากพระนางเกสสินีได้อธิษฐานขอขารมีแห่งพระสวามีจึงช่วยปกป้องคุ้มครองตนให้รอดพ้นจากนายสำเภา และด้วยเหตุที่พระนางได้ปฏิบัติตนรักษาศีลอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด เหล่าเทวดาจึงคล้อยใจของนายสำเภาให้เดินทางไปเข้าเฝ้าพญาสุมภมิตตราซเพื่อถวายเครื่องบรรณาการทั้งหลายแก่พระองค์ พญาสุมภมิตตราซทรงชักชวนให้นายสำเภาผู้นั้นอยู่ดูแลต่ออีกคืนหนึ่งและรับสั่งให้พระกุมารทั้งสองไปเฝ้ารักษาเรือของนายสำเภา ในคืนนั้นพระนางเกสสินีทรงพระสุบินว่า ได้พบกับพระสวามีและพระโอรสทั้งสองพระองค์

ระหว่างที่พระกุมารไชยเสนและพระกุมารไชยทัตต์อยู่เฝ้ารักษาเรือสำเภาแห่งนั้น พระกุมารไชยเสนจึงเล่าเรื่องราวเมื่อครั้งที่ยังทรงพระเยาว์ แล้วกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ได้พลัดพรากจากพระราชบิดาและพระราชมารดาให้พระอนุชาฟังเพื่อไม่ให้พระไชยทัตต์ตั้งวงนอน พร้อมทั้งระบุพระนามของพระราชบิดาและพระราชมารดาว่าเป็นใคร เมื่อพระนางเกสสินีทรงทราบความตามนั้นแล้วจึงลุกจากที่บรรทมและออกมาหาพระโอรสทั้งสอง ทรงสวมกอดพระโอรสด้วยความคิดถึง พระองค์ทรงเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้พลัดพรากกับพระสวามีและพระโอรสพอถึงเวลาที่ต้องลากลับ พระโอรสทั้งสองจึงกราบลงที่พระบาทของพระมารดาเพื่อทูลลา ฝ่ายเหล่า

คนรับใช้ของนายสำเภาได้แอบเห็นเหตุการณ์เฉพาะช่วงที่พระนางเกสสินีทรงสวมกอดพระโอรส จึงตรงเข้าไปจับกุมตัวพระกุมารทั้งสองเอาไว้แล้วรีบนำความไปบอกแก่นายของตน เมื่อนายสำเภาทราบความดังนั้นแล้วจึงบันดาลโทสะและรู้สึกโกรธแค้นต่อพระกุมารทั้งสองยิ่งนัก จึงขออนุญาตเข้าเฝ้าพญาสุภมิตตราชและกราบทูลเล่าเรื่องราวให้พระองค์ฟัง โดยกล่าวใส่ร้ายพระกุมารทั้งสองว่า ลักลอบเป็นชู้กับภรรยาของตน

ด้วยเหตุแห่งบุพกรรม พญาสุภมิตตราชได้ฟังความข้างเดียวจึงขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ พระองค์รับสั่งให้เพชฌฆาตนำตัวพระกุมารไชยเสนและไชยทัตต์ไปประหารแต่ปุโรหิตได้ทูลขอเอาไว้ ทั้งยังขอให้มีการไต่สวนและพิจารณาความ โดยรอบคอบพญาสุภมิตตราชจึงสั่งให้ปุโรหิตไปนำตัวพระไชยเสนและพระไชยทัตต์มาเข้าเฝ้า ทรงตรัสถามถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมด พระไชยเสนได้เล่าถึงความเป็นมาของพระองค์และพระอนุชาให้แก่พญาสุภมิตตราชฟัง แต่ไม่ยอมกล่าวถึงพระนามของพระราชบิดาด้วยเกรงกลัวต่อพระอาญา พญาสุภมิตตราชรับสั่งให้พระไชยเสนบอกนามของผู้เป็นบิดา ครั้นเมื่อทรงทราบว่าเป็นพระราชโอรสของพระองค์จึงเสียดพระทัยที่ได้สั่งลงอาญาแก่พระโอรสทั้งสองจนมีพระวรกายบอบช้ำ และรับสั่งให้ทหารปล่อยตัวพระไชยเสนและพระไชยทัตต์ พระกุมารจึงกราบทูลว่า พระราชมารดาของตนประทับอยู่บนเรือสำเภาลำนั้น พญาสุภมิตตราชจึงนำเหล่าข้าราชการเสด็จไปยังเรือสำเภาเมื่อทรงได้พบกับพระมเหสีแล้วก็กรรแสงด้วยความดีพระทัย พระนางเกสสินีก็ลงมากราบที่พระบาทของพระสวามีพร้อมทั้งกล่าวว่า ขณะนี้เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ผ่านพ้นไปแล้ว เหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลายเมื่อเห็นดังนั้นจึงนำราชรถมารับเอาพญาสุภมิตตราช พระมเหสี และพระราชโอรสทั้งสองกลับคืนสู่ปราสาท จากนั้นพญาสุภมิตตราชทรงแต่งตั้งให้พระไชยเสนเป็นมหาอุปราช และแต่งตั้งให้พระไชยทัตต์เป็นเสนาเมือง แล้วทรงกล่าวให้โอวาทคำสั่งสอนแก่เหล่าพสกนิกรให้รักษาศิลปปฏิบัติธรรมโดยการบริจาคทาน ครั้นพอสิ้นอายุขัยบน โลกมนุษย์แล้ว พระโพธิสัตว์เจ้าก็เสด็จกลับคืนสู่สวรรค์ชั้นดุสิต

6. สุวณฺณสังขราชกุมารชาดก

เมื่อครั้งที่พญาพรหมทัตต์ครองราชสมบัติอยู่ในเมืองพาราณสี พระองค์ทรงมีพระมเหสี 2 พระองค์ คือ พระนางจันทเทวีผู้มีรูปโฉมงดงาม และนางมเหสีรอง ในคืนหนึ่ง พระมเหสีรองทรงพระสุบินว่าพญาอินทรีราชทรงนำดอกบัวจังกอรวมมอบให้แก่นาง ต่อมาพระนางจันทเทวีทรงพระสุบินในเวลาใกล้เคียงว่า พระอาทิตย์เปล่งรัศมีอันช่วงโชติแล้ว โคจรรอบเขาสิเนาไรราชจนครบ 3 รอบ จึงลอยมาตกลงบนทรวงของนาง เมื่อกราบทูลต่อพญาพรหมทัตต์ให้ทรงทราบ พระองค์ทรง

เรียกโอรสหลวงมาทำนายได้ความว่า พระนางจันทเทวีจะมีพระสุติกาลเป็นพระราชโอรสผู้ประเสริฐ ส่วนพระมเหสีรองก็จะได้พระราชธิดา

ครั้นเมื่อทราบความดังนั้นแล้ว นางมเหสีรองก็บังเกิดความอิจฉาริษยาต่อพระนาง จันทเทวี จึงร่วมมือกับปลวกเสนาคิดหาอุบายที่จะกำจัดพระราชเทวี โดยนำความเข้ากราบทูลแก่พญาพรหมทัตต์ว่า พระนางจันทเทวีนั้นคบชู้ผู้ชายและลูกที่อยู่ในครรภ์ของนางก็เป็นลูกของชายอื่น เห็นควรที่จะให้เนรเทศนางออกไปจากเมือง ด้วยความเขลาเบาปัญญาทำให้พญาพรหมทัตต์หลงเชื่อและให้รับนำตัวพระนางจันทเทวีออกไปจากปราสาทของตนเป็นเหตุให้พระนางจันทเทวีต้องไปตกกระทบลำบากอยู่ในป่า จนกระทั่งนางได้เดินทางไปพบกับสองตายายผู้ใจบุญ และได้พักอาศัยอยู่ในกระท่อมที่สองตายายนั้นสร้างให้ ครั้นเวลาล่วงเลยผ่านไปพระโพธิสัตว์เจ้าผู้มาปฏิสนธิในครรภ์แห่งนางจันทเทวีทรงตระหนักถึงความยากลำบากของพระมารดาที่จะต้องหาเลี้ยงตน จึงเนรมิตกายในเปลี่ยนเป็นหอยสังข์ลูกหนึ่งแทน พอครบกำหนดสิบเดือนบริบูรณ์ พระนาง จันทเทวีก็มีพระประสูติกาลออกมาเป็นหอยสังข์ และทรงรักใคร่ฟูมฟักเลี้ยงดูหอยสังข์ลูกนั้นตามปกติทั่วไป ในวันหนึ่งขณะที่นางจันทเทวีและสองตายายออกไปหาอาหาร พระโพธิสัตว์เจ้าก็เสด็จออกมาจากหอยสังข์เพื่อช่วยเก็บกวาดทำความสะอาดกระท่อม

ครั้งหนึ่งนางเกิดความสงสัยว่ามีผู้ใดมาช่วยดูแลกระท่อมให้กับตน และคิดหาอุบายที่จะกลับมาแอบดู เมื่อนางจันทเทวีจับได้ว่าผู้ที่แอบมาช่วยงานนั้นเป็นพระโอรสซึ่งออกมาจากหอยสังข์ นางจึงทุบเปลือกหอยนั้นและนำไปเผาเสียเพื่อมิให้พระกุมารสุวณฺณสังข์กลับเข้าไปซ่อนอีก ในเวลาต่อมาก็มีข่าวเล่าลือกันทั่วไปจนทราบไปถึงพญาพรหมทัตต์ว่านางจันทเทวีมีบุตรชายรูปงาม เมื่อพญาพรหมทัตต์พบเจ้าสุวณฺณสังข์แล้วก็มีความยินดีเป็นอันมาก แต่นางจอมกำและปลวกเสนาก็ได้ทูลยุยงให้นางกุมารนั้นไปใส่ในแพแล้วลอยไปเสีย ซึ่งนางจันทเทวีก็ขอตามลูกไปด้วย แพของสองแม่ลูกลอยไปได้ระยะหนึ่งก็ถูกลมพัดจนแพแตก นางจันทเทวีเกาะท่อนไม้ลอยไปขึ้นฝั่งที่เมืองมัททราภฏฐ์ และได้ไปเป็นคนทำครัวของธัญชัยเศรษฐีในเมืองนั้น

ส่วนพระโพธิสัตว์นั้นได้รับความช่วยเหลือจากพญานาคที่นำไปพบกับพระฤาษีตนหนึ่ง พระฤาษีจึงให้คำชี้แนะโดยบอกทางไปสู่เมืองยักข์ให้ ครั้นพอไปถึงเมืองยักข์แล้ว นางยักข์นี้แม่หม้ายรู้สึกต้องชะตาในพระกุมารจึงรับเอาพระโพธิสัตว์เป็นบุตรบุญธรรม แต่ได้ตั้งห้ามพระโพธิสัตว์ไม่ให้ไปเล่นที่มุมปราสาทและห้ามขึ้นชั้นบนของปราสาท ครั้งหนึ่งเมื่อนางยักข์ออกไปหากินแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ไปยังที่หวงห้ามได้พบกองกระดูกที่มุมปราสาทและได้พบบ่อแก้ว บ่อทองได้พบรองเท้าวินาศ ได้พบเสื้อทิพย์อันมีลักษณะอย่างคราบจกจัน และได้พบดาบศรีกัญชัช หรือพระแสงขรรค์ชัยศรี ซึ่งต่อมาพระโพธิสัตว์ก็ได้สวมชุดเงาะจันหรือเสื้อผ้าที่เหมือนคราบจกจัน และขโมยของวิเศษต่าง ๆ เหาะหนีไปพักอยู่ที่ศาลาแห่งหนึ่ง เมื่อนางยักข์ทราบและติดตามไปแต่

พระโพธิสัตว์ก็ไม่ยอมกลับ นางยักษ์จึงได้สอนมนตร์ที่ใช้เรียกเนื้อหรือปลาได้ดังประสงค์ หลังจากนั้นนางก็ตรอมใจจนสิ้นชีวิต เมื่อพระโพธิสัตว์ปลงศพนางยักษ์ผู้เป็นมารดาเลี้ยงเสร็จแล้วจึงเดินทางต่อไปจนถึงนอกเมืองพาราณสีและได้ไปขอรับจ้างเป็นคนเลี้ยงวัวของนายกว้านบ้าน ซึ่งก็ได้รับการเลี้ยงดูอย่างอด ๆ อดยาก ๆ เมื่อไปเลี้ยงวัวกับเด็กน้อยทั้งหลายพระโพธิสัตว์จึงสอนวิชาเล่นสกากแก่เด็กเหล่านั้นเพื่อแลกกับอาหารประทังชีวิต

ฝ่ายพญาพาราณสีนั้นมีพระธิดาอยู่เจ็ดนาง ซึ่งนางคันธาผู้เป็นราชธิดาองค์สุดท้ายที่ยังไม่มีคู่ครอง พญาพาราณสีจึงให้เรียกชายหนุ่มในเมืองไปให้นางคันธาเลือกไปเป็นสามี เมื่อนางคันธาได้พบชาวเมืองทั้งหลายแล้วนางก็มีได้พบชายใดที่ถูกต้องใจ พญาพาราณสีโกรธมากจึงให้อำมาตย์ไปค้นหาชายที่อัปลักษณ์ที่สุดไปให้นางเลือก เมื่ออำมาตย์นำตัวชายในชุดคราบจกจันไปให้นางได้พบนั้น นางก็เชื่อว่าชายคนนั้นสอดคล้องกับความฝันของนางที่ฝันว่าพระอินทร์เอาผลไม้เหี่ยวไปให้นาง ซึ่งเมื่อผ่าดูก็พบแก้ว 7 ประการอยู่ใน และพวงมาลัยเสี่ยงทายเพื่อเลือกคู่ของนางที่โยนขึ้นไปในอากาศนั้น ก็ลงมาสวมที่คอของพระโพธิสัตว์ในคราบจกจันนั้น ฝ่ายพญาพาราณสีเมื่อเห็นพวงมาลัยเสี่ยงทายมาสวมที่คอของชายในชุดคราบจกจันดังนั้น ก็ตระหนักว่าคงเป็นเพราะบุญที่คนทั้งสองได้กระทำร่วมกันมาก่อน จึงได้แสดงน้ำใจโดยประสงค์จะสร้งน้ำมูทธาภิเสกให้สองเป็นคู่กันโดยสมบูรณ์ แต่พระโพธิสัตว์เกรงว่าหากรับน้ำมูทธาภิเสกแล้วคนทั้งหลายจะรู้ว่าตนมีบุญสมภารเพราะเห็นรูปทองจึงไม่ยอมรับน้ำอภิเสกนั้น ซึ่งสร้างความโกรธเคืองแก่พญาพาราณสีเป็นอย่างยิ่ง ต่อมาทั้งสองก็ถูกขับไล่ให้ไปอยู่นอกเมือง และถูกตัดขาดจากญาติวงศ์คนทั้งหลาย

ฝ่ายบุตรเขยทั้งหลายเห็นนางคันธาได้สามีรูปชั่วเช่นนั้น จึงกล่าวตำหนิติเตียนพระโพธิสัตว์ให้พญาพาราณสีฟัง เมื่อพญาพาราณสีทนความอับอายไม่ไหว จึงคิดหาทางฆ่าพระโพธิสัตว์ในชุดคราบจกจัน โดยออกอุบายให้เขยทั้งหมดไปหาเนื้อมาให้ถวาย หากผู้ใดไม่ได้เนื้อมาก็จะได้รับโทษประหาร เขยทั้งหลายพยายามค้นหาป่าเพื่อหาเนื้อแต่ก็ไม่สำเร็จ จนกระทั่งไปพบพระโพธิสัตว์ที่ถอดชุดคราบจกจันแล้วนั่งอยู่ที่ก้อนหิน จึงเข้าใจว่าเป็นเทวดาเข้าป่าและตรงเข้าไปขอเนื้อกวานคนละหนึ่งตัว พระโพธิสัตว์ยอมให้เนื้อนั้นไปแต่ขอแลกกับการเช็ดหูไว้คนละข้าง เขยทั้งหลายจึงต้องยอมตามนั้น เมื่อเห็นว่าหากเขยหาเนื้อกวานไปแล้ว พระโพธิสัตว์ได้นำเอากวานเป็นตัวหนึ่งไปถวายแก่พญาพาราณสี เมื่ออุบายของพาราณสีไม่สัมฤทธิ์ผลเช่นนั้น พญาพาราณสีก็ได้ออกอุบายให้เขยทั้งหมดไปหาหมูป่า และหาปลาตัวใหญ่ไปถวายตามลำดับ ซึ่งเขยทั้งหลายก็ต้องเสียปลายนิ้วมือคนละนิ้วเพื่อแลกกับหมูป่า และเสียปลายจมูกแลกกับปลาตัวใหญ่ตามที่เทวดาหรือพระโพธิสัตว์ต้องการ พญาพาราณสีจึงไม่อาจฆ่าพระราชบุตรเขยองค์เล็กได้

ด้วยเหตุที่พระโพธิสัตว์ถูกปองร้ายดังนั้น ทำให้พระแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ของพญาอินทร์ร้อนและแข็งกระด้างจนพญาอินทร์ต้องลงมาช่วยเหลือ จากนั้นจึงได้แสดงตนต่อพญา

พาราณสี แล้วรับสั่งให้พญาพาราณสีหรือตัวแทนไปแก้ปัญหาในอากาศ และทำให้ประลองศึกกับ พระองค์ในตอนเที่ยงของวันที่ 7 พญาพาราณสีเป็นทุกข์ยิ่งนัก เพราะไม่สามารถจะหาผู้ใดมาทำ หน้าทีเช่นนั้นได้ แต่นางราชเทวีเห็นว่าเจ้าเงาะเป็นผู้ที่มีบุญสมภารจึงทูลขอให้พญาพาราณสีไปเชิญ เจ้าเงาะให้ไปตีค้ำแทน ถึงแม้พญาพาราณสีจะไปขอความช่วยเหลือด้วยความจำใจ พระโพธิสัตว์ก็ ยอมรับและตกลงใจที่จะไปแทนพญาพาราณสี ในวันนัดหมายนั้น พระโพธิสัตว์ได้ถอดคราบเงาะ จักจั่นออกเพื่อเผยเนื้อทองค้ำงามเหมือนเทวดา แล้วขัดดาบศรีกัญชัชและสวมรองเท้าทิพย์ไป ปรากฏต่อหน้าพระอินทร์ผลการประลองพระอินทร์เป็นผู้พ่ายเมื่อพระอินทร์แพ้และหนีไปแล้ว เช่นนั้น พระโพธิสัตว์ก็ค่อย ๆ เสด็จลงจากบนท้องฟ้า และไปปรากฏองค์ในที่ประชุมเฉพาะ พระพักตร์ของพระเจ้าพาราณสี หลังจากนั้นก็ได้มีการอภิเษกพระโพธิสัตว์ให้เป็นกษัตริย์ในเมือง นั้น มีนามว่า พญาสุวรรณสังขราช

เมื่อบ้านเมืองสงบสุขดีแล้ว พระโพธิสัตว์จึงออกเดินทางไปตามหามารดาของตน ผ่านบ้านน้อยเมืองใหญ่เรื่อยไปจนถึงเมื่อมัทธาภูฏ และได้ไปสู่เรือนของธัญชัยเศรษฐีเพื่อถาม ข่าวมารดาของตน เศรษฐีรู้สึกลังเลใจในองค์พระโพธิสัตว์จึงสั่งให้คนครัวจัดอาหารมาเลี้ยง ต้อนรับ ครั้นพระโพธิสัตว์ได้ลิ้มรสอาหารนั้นแล้วจึงเกิดความสนใจและต้องการจะขอพบผู้ปรุง อาหาร เศรษฐีธัญชัยจึงได้เรียกแม่ครัวออกมาพบ พระโพธิสัตว์จึงถามถึงความเป็นมาของนางจันทเทวี พอทราบความตามที่นางจันทเทวีเล่ามานั้น พระโพธิสัตว์ก็รู้สึกยินดีเป็นอย่างนักที่ได้พบกับแม่ ของตนในที่สุด

ในขณะที่เมืองพาราณสีสุขสมบูรณ์ด้วยผู้คนและน้ำฟ้าสายฝนนั้น เมืองพรหมทัตต์กลับ เต็มร้อนรอนครอบคลุมไปทั่วแผ่นดิน ฝ่ายเสนาบดีทั้งหลายก็หารู้กันว่าที่บ้านเมืองสิ้นสุขเช่นนี้ก็ เพราะปาลกเสนาฯ ให้เจ้าเมืองพรหมทัตต์นำลูกและเมียของตนไปลอบแพ ในที่สุดพญาพาราณสีก็ อนุญาตให้พระโพธิสัตว์ นางคันธาเทวี และนางจันทเทวีผู้เป็นมารดากลับไปเมืองพรหมทัตต์ตาม คำขอ เมื่อกลับสู่เมืองพรหมทัตต์แล้ว พญาพรหมทัตต์ก็โปรดให้เรียกนางจอมคำและปาลกเสนาฯ ไป สอบสวน ซึ่งต่อมานางจันทเทวีก็กราบทูลขอให้มีการจัดพิธีลุยไฟพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน และ ในครั้งนั้นนางจอมคำก็ได้ลุยไฟเช่นกัน ด้วยผลแห่งเคราะห์กรรมที่นางก่อไว้จึงทำให้ต้องตายไปใน กองไฟนั้น ฝ่ายปาลกเสนาฯ เมื่อเห็นว่านางจอมคำผู้เป็นหลานตายไปแล้วจึงได้หลบหนีไปอาศัยอยู่ใน เมืองปัญจาละ และได้ชักเอากองทัพจากเมืองนั้นไปชิงเอาเมืองพรหมทัตต์เป็นเมืองขึ้น สุวรรณสังขราชเมื่อเห็นศัตรูยกกองทัพไปประชิดเช่นนั้น ก็เหาะไปหามารดาบุญธรรมของตน คือ นางยักษิณีแม่หม้ายซึ่งไปเกิดเป็นเทวดาอยู่ในสวรรค์ นางยักษิณีได้มอบดาบกายสิทธิ์ให้ ซึ่งเมื่อพระ โพธิสัตว์นำดาบเหาะไปกวัดแกว่งอยู่เหนือกองทัพของศัตรู ก็เกิดเป็นเสียงดังกึกก้องและมีสายฟ้า แลบแปลบปลาบ บรรดาไพร่พลทั้งปวงในกองทัพนั้นก็เกิดความหวาดกลัวอย่างหนัก จึงได้ขอร้อง

น้อมต่อพระโพธิสัตว์ทุกคน ส่วนตัวปลาเสนาาก็กระเด็นตกจากคอข้างแผ่นดินได้แยกออกแล้ว กลืนเอาปลาเสนาลงไปไหม้อยู่ในอเวจินรก หลังจากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ได้สอนคนทั้งหลายด้วย อเนกประการ

7. จันทมาตกชาดก

จันทมาตกชาดกกุมารกับสุริยมาตกกุมารเป็นลูกคนทุกคตะผู้ยากไร้ อาศัยอยู่ในเมือง จัมปา วันหนึ่งจันทมาตกกับสุริยมาตกผู้เป็นที่ชายแห่งคนหาปูมาได้ 4 ตัว จันทมาตกจะกินปูจนหมด บิดามารดา กลับมาจากหาของกินเห็นกระดองปูหล่นที่เตาไฟ จึงจับไล่ทั้ง 2 พี่น้องออกจากบ้าน ทั้งสองเดินทางออกจากบ้านและยังชีพ โดยการขอข้าวตามบ้านชาวบ้านกิน ระหว่างทางกลางป่า จันทมาตกกับสุริยมาตกเจองูเห่าและพังพอนไล่กัดกัน งูตายพังพอนคาบยามาให้งูกิน ทำให้งูฟื้นคืนชีพ พังพอนตาย งูคาบยามาให้กิน แท้ที่จริงแล้วงูเห่าและพังพอนคือพระอินทร์และพระวิศุกรรม เทวบุตรนั่นเอง ยาวีเศษนี้สามารถรักษาสัตว์มีชีวิตที่ตายแล้วให้ฟื้นคืนชีพได้ ระหว่างทางจันทมาตก กับสุริยมาตกได้ช่วยชูปชีวิตกาและเมื่อยักษ์ เมื่อยักษ์จึงนำสองพี่น้องมาส่งที่เมืองมนุษย์สุริยมาตก คิดถึงบิดามารดา จึงกลับเมืองจัมปาเพื่อตอบแทนคุณบิดามารดาโดยที่ไม่บอกให้ทราบว่าตน เป็นลูก

ฝ่ายนางเทวธิดา ธิดาเจ้าเมืองอินทปัฐฐะทำเชียวเสื่อหล่นใส่เท้าป่วยหาหมอรักษา ไม่ได้จึงตายจันทมาตกช่วยชูปชีวิตให้จึงได้อภิเษกสมรสกับนางเทวธิดา จันทมาตกกับนาง เทวธิดากลับไปเยี่ยมสุริยมาตกและบิดาเลี้ยงเศรษฐีที่เมืองกาตี ในระหว่างทางนั้นเรือสำเภาแตก จึงทำให้พลัดพรากจากกัน นางเทวธิดามาอยู่กับย่าปริสุทธที่ที่บ้านเทวบุปผา เมืองอนุมัตติ สุตัสสนจกักลงไหลนางเทวธิดาจึงใช้คนไปคู่ของนาง ย่าปริสุทธพานางไปซ่อนที่บ้าน โควุฑติ เศรษฐี สุตัสสนจกัก็ไม่พอใจจะเอานางพรหมจารีเป็นข้ารับใช้และเอานางเทวธิดามาเป็นชaya ให้ได้นางพรหมจารีไม่ยอมจึงถูกลอยแพ นางเทวธิดาหนีพญาสุตัสสนจกัไปบวชเป็นชี

กล่าวถึงจันทมาตกช่วยชูปชีวิตงูจึงได้ลูกแก้ววิเศษเป็นการตอบแทน เดินทางต่อเจอ ทิพยาธร 2 ตน สู้กันได้รับบาดเจ็บ จันทมาตกพยายามจะช่วยแต่ยาวีเศษหมด ทิพยาธรมอบรวงเท้า ทิพย์และดาบกายสิทธิ์ให้ จากนั้นก็พบกับลูกสาวเสฏฐิ 3 นาง แห่งเมืองสังกัสสะที่ไปเล่นน้ำจน หลงถ้า จันทมาตกจึงอาสาพาไปส่งเมือง จันทมาตกได้ช่วยหาช้างของเจ้าเมืองปาฐลิบุตรจนพบ และได้ช่วยเหลือเสฏฐิ 5 ตระกูลและพราหมณ์ 2 ตระกูล ระหว่างทางกลับเมืองสังกัสสะ จันทมาตก กับนางทั้ง 3 ได้ผจญภัยกับผีเสื้อยักษ์ แต่จันทมาตกและนางทั้ง 4 ก็กลับถึงเมืองสังกัสสะโดย ปลอดภัยและได้แต่งงานกับนางทั้ง 3 ต่อมาจันทมาตกคิดถึงนางเทวธิดา จึงออกเดินทางเพื่อตาม หานาง จันทมาตกนั่งอยู่ริมฝั่งน้ำอจิรวดีพบนางพรหมจารีลอยตามน้ำมา จึงช่วยนางออก

จากแพ จันทมาตกจึงพานางพรหมจารีไปสู่ว้านอรัญคามเมืองปัญจาละเพื่อเรียนเพลงอาวุธกับ ย่าสุรโยธา ต่อมาทั้งสองเดินทางต่อไปเมืองอนุราชบุรี ที่เมืองอนุราชบุรีครั้งหนึ่งพญากาวินทะพึง พอใจนางพรหมจารี พญากาวินทะโกรธยกทัพมารบกับนางพรหมจารี ทั้งสองสู้กันจนพญากาวินทะ พ่ายแพ้ นางพรหมจารีจึงจัดทัพเพื่อไปรบกับพระญาสุทิสสนจกั๊กเพื่อแก้แค้น จันทมาตกไปถึงเมือง อนุมัตติได้พบกับนางเทวธิสังกา สุทิสสนจกั๊กใช้คน ไปสู่ขอนางอุตมธานี ธิดาเจ้าเมืองคันธรัฐฐะ ในขณะที่เดียวกัน นางพรหมจารียกทัพมาถึงเมืองอนุมัตติเพื่อจะฆ่าสุทิสสนจกั๊ก และต่อมา จันทมาตกอภิเษกสมรสกับนางอุตมธานี เมื่อนางตั้งครรภ์จันทมาตกจึงใช้แก้วทิพย์ส่องดูจึงรู้ว่าได้ โอรสจึงยกเมืองอนุมัตติให้โอรส

เดชुकคสิปปา เข้าเมืองพันธุมัตติมาสู่ขอนางอุตมธานีแต่ไม่ได้ จึงจัดทัพมารับกับเจ้า เมืองคันธรัฐฐะ พญาคันธรัฐฐะขอความช่วยเหลือจากนางอุตมธานี เมื่อจันทมาตกมาถึงเมือง คันธรัฐฐะ เพื่อช่วยเหลือพญาคันธรัฐฐะ พญาคันธรัฐฐะไม่เชื่อว่าจันทมาตกเป็นบุตรเขย จนใน ที่สุดขุนนางที่ไปอัญเชิญจันทมาตกมาช่วยมาถึงเมือง ทุกคนจึงยอมรับ จันทมาตกรบกับเดชुकค สิปปาชนะแล้วฆ่าเสียแล้วจึงกลับไปเมืองอนุมัตติจันทมาตกยกบ้านเมืองให้ทุกคนจัดตั้งวงสา แล้วนางอุตมธานีเพื่อกลับเมืองกาสิกับนางเทวธิสังกา เจ้าเมืองอินทปัฐฐะสิ้นชีวิตลง เสนาออก เดินทางไปยังเมืองกาสิเพื่อตามหาจันทมาตกเพื่อเชิญตัวมาปกครองเมือง จากนั้นจันทมาตกจึงกลับ เมืองอินทปัฐฐะ เมื่อจันทมาตกกลับไปครองเมืองอินทปัฐฐะอย่างร่มเย็นและมีความสุขจนในที่สุด จันทมาตกก็ได้สิ้นชีวิตลงใน โลกมนุษย์แล้วไปเกิดในสวรรค์ชั้นฟ้าต่อไป

8. กุรุงคมิคชาตค

พระโพธิสัตว์เกิดเป็นกวางทองอาศัยอยู่ใกล้กับสระน้ำในป่าแห่งหนึ่ง ในบริเวณนั้นมี เต่าและงูไส้เป็นเพื่อนร่วมอาศัยอยู่ด้วย ครั้งนั้นเทวทัตต์เกิดเป็นนายพราน วันหนึ่งพรานผู้นั้นก็ได้ ทำบ่วงแร้วหมายจับกวางทองโพธิสัตว์ เมื่อกวางทองต้องแร้วนั้นก็เรียกหาสหหายทั้งสองงูไส้จึง บินไปคูเหตุที่บ้านของนายพราน ครั้นเห็นนายพรานถือหอกจะออกจากบ้านก็พยายามรบกวน กว่า นายพรานจะออกจากบ้าน ได้ก็พอดิที่เต่ากัดเชือกขาดไปจนเหลือเพียงเกลียวเดียว แต่เต่าก็ทรมาณ เพราะฟันทั้งหมดเหมือนจะร่วงหลุดไปจากปาก

เมื่อนายพรานไปถึง กวางทองโพธิสัตว์ก็กระซอกบ่วงจนขาดแล้วหนีไป พรานจึง จับเต่าที่วางอยู่ใส่ยามวางไว้เหนือตอไม้ กวางทองเห็นเช่นนั้นจึงล่อให้นายพรานตามไปหลงอยู่ ในป่า แล้วกลับออกมาช่วยเหลือเต่าออกจากยาม พร้อมทั้งบอกให้งูไส้พาลูกไปอยู่ที่อื่นเสียก่อน

และบอกให้เต่าหนีลงน้ำ พอนายพรานกลับมาได้ก็พบแต่ข่ามขาด จึงกลับบ้านด้วยความผิดหวัง ส่วนสัตว์ทั้งสามก็คบหากันเป็นสหายต่อไปจนสิ้นชีวิต

9. เสตปัททิตชาดก

ในครั้งนั้นยังมีพราหมณ์ผู้มีชื่อว่า สุธัมมपालเลี้ยงหนูเผือกไว้หนึ่งตัว หนูเผือกตัวนั้นเป็นผู้ที่ดั่งมั่นต่อการบำเพ็ญทานรักษาศีลอยู่เสมอมิขาด ส่วนพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของก็ทำงานเป็นข้ารับใช้ของเศรษฐีผู้หนึ่งที่อาศัยบุญบารมีแห่งหนูเผือกจนมีฐานะเศรษฐีก็มักจะแวงมาทักทายและหยอกล้อกับหนูเผือกเป็นประจำ ฝ่ายหนูเผือกนั้นตระหนักถึงเหตุที่เสฏฐิมาเล่นกับตน ถือเป็นการทำลายศีลที่ดั่งมั่นไว้ ซึ่งจะเกิดเป็นบาปแก่ตัวของเศรษฐีเอง

ดังนั้นหนูเผือกจึงบอกเศรษฐีและพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของไม่ให้ข้องแวงกับตนในยามที่กำลังบำเพ็ญเพียรรักษาศีล เมื่อพราหมณ์ทราบความจริงเกิดบันดาลโทสะ สั่งให้ข้ารับใช้นำตัวหนูเผือกไปฆ่าทิ้ง ครั้นเศรษฐีเห็นดังนั้นจึงขอร้องพราหมณ์ไม่ให้ฆ่าหนูเผือก ต่อมาเมื่อหนูเผือกได้หนีเข้าไปบำเพ็ญเพียรอยู่ในป่าหิมพานต์ พราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของก็ตกทุกข์ได้ยากจนต้องขายทรัพย์สมบัติทั้งหมดที่ดินมีครอบครองแม้กระทั่งบุตรและภรรยาของตนแล้วออกขอทานอาหารมาเลี้ยงชีวิตให้อยู่รอดไปวัน ๆ

กล่าวถึงหนูเผือกที่หนีเข้าไปอยู่ในป่าหิมพานต์ว่าเกิดความระลึกถึงพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของเดิมจึงกลับไปเยี่ยมเยือน ครั้นเมื่อเห็นว่าพราหมณ์ตกยากก็คิดจะช่วยเหลือ โดยแนะนำพราหมณ์ว่าให้นำตนไปถวายแก่กษัตริย์แห่งเมืองพาราณสี พราหมณ์สุธัมมपालจึงออกเดินทางเข้าไปสู่พระนคร เมื่อพญาพาราณสีทอดพระเนตรเห็นหนูเผือกแล้วก็เกิดพอพระทัย จึงรับตัวหนูเผือกไว้พร้อมทั้งพระราชทานทรัพย์สมบัติส่วนหนึ่งให้แก่พราหมณ์ ส่วนหนูเผือกเมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในวังก็ปฏิบัติรักษาศีลอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งแสดงธรรมถวายแก่พญาพาราณสีและคนทั่วไปจนได้รับการขนานนามว่า เสตปัททิต และต่อมาได้กราบทูลขอลาพญาพาราณสีเพื่อไปรักษาศีลอยู่ในป่าหิมพานต์ตามเดิม ต่อมาในวันขึ้น 15 ค่ำ ครั้งหนึ่ง เสตปัททิตบำเพ็ญภาวนารักษาศีล 10 ร้อนถึงพญาอินทร์ต้องแปลงกายเป็นพราหมณ์ลงมาเพื่อทดสอบความดั่งมั่นของพระโพธิสัตว์เจ้า โดยการขอบริจาคทานเนื้อเป็นอาหาร หนูเผือกเมื่อเห็นดังนั้นจึงให้พราหมณ์แปลงก่อกองไฟแล้วกระโดดเข้าไปในกองไฟนั้น เพื่อจะให้เนื้อของตนเป็นทานแก่พราหมณ์ แต่ขณะนั้นก็บังเกิดมีดอกบัวทองขนาดใหญ่ผุดขึ้นมารองรับหนูเผือกแล้วลอยไปสู่สวรรค์ ฝ่ายพญาอินทร์ก็แสดงพระองค์จริงปรากฏแก่หนูเผือกและขอให้หนูเผือกแสดงธรรมแก่ตนและเหล่าเทวดาบนสวรรค์ เมื่อหนูเผือกแสดงธรรมเทศนาจบแล้วพญาอินทร์จึงนำตัวหนูเผือกกลับลงไปไว้ในป่าหิมพานต์และขอให้รักษาศีลปฏิบัติธรรมตราบจนสิ้นอายุขัย

10. ตลกชาดก

ในอดีตกาลมิกษัตริย์ชื่อ พญาจिनนราช ทรงรับเป็นองค์อุปถุฎากแก่พระภิกษุทั้ง 33 รูป ด้วยทานปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ฝ่ายพราหมณ์ปุโรหิตบังเกิดความอิจฉาริษยาบรรดาพระภิกษุเหล่านั้น จึงกราบเพ็ดทูลว่าพระภิกษุทั้ง 33 รูปเป็นพวกโจรปลอมตัวมาให้รับนำตัวไปประหารหรือลงอาญาเมื่อ พญาจिनนราชทราบความดังนั้นไม่พิจารณาให้รอบคอบจึงรับสั่งให้บริวารไปนำตัวพระภิกษุทั้ง 33 รูปมาลงอาญาจนได้รับความทุกข์ทรมาน

ในครั้งนั้นเหล่าพสกนิกรในเมืองจिनนราชต่างก็สนทนากันถึงข่าวสารที่พญาจिनนราชสั่งให้ลงอาญาแก่พระภิกษุทั้ง 33 รูป ฝ่ายตลกบัณฑิตทราบความจึงรีบไปขอคำปรึกษาจากนาคทิวเปเถระเจ้า นาคทิวเปเถระเจ้าจึงแนะนำให้ตลกบัณฑิตนำทรัพย์สินที่มีอยู่ไปมอบให้แก่พญาจिनนราชเพื่อใช้เป็นค่าไถ่ตัวบรรดาพระภิกษุที่ถูกลงอาญา เมื่อไปถึงพระราชวังแล้วตลกบัณฑิตก็นำทรัพย์สินไปมอบให้แก่พญาจिनนราช แต่ไม่พอกับจำนวนของพระภิกษุทั้ง 33 รูป ซึ่งสามารถไถ่ตัวมาได้เพียง 30 รูปและยังเหลืออีก 3 รูป ตลกบัณฑิตจึงยอมมอบชีวิตของตนเป็นสินไถ่แทนทรัพย์สินสมบัติสุชาติพราหมณ์บิดาของตลกบัณฑิตจึงไปขอร้องต่อนาคทิวเปเถระเจ้าให้ช่วยเหลือบุตรของตน นาคทิวเปเถระเจ้าได้ให้โอวาทคำสอนแก่บรรดาภิกษุทั้ง 33 รูป จนสามารถบรรลุอรหัตผลและแสดงปฏิหาริย์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวเมืองทั้งหลาย จากนั้นนาคทิวเปเถระเจ้าจึงเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนชาวเมืองจिनนราชโดยยกเอาเรื่องการทำความดีละเว้นความชั่วมาเป็นตัวอย่าง เมื่อพญาจिनนราชได้ฟังธรรมเทศนาดังนั้นแล้วจึงบังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในหลักธรรมคำสอนนั้น และรับสั่งให้ข้าราชการไปปล่อยตัวตลกบัณฑิตจากที่ผูกมัดไว้ จากนั้นจึงขับไล่พราหมณ์ปุโรหิตผู้ชั่วร้ายให้พ้นออกไปจากเมืองจिनนราช และปฏิบัติตนรักษาศีลอย่างเคร่งครัดสืบมาตราบจนสิ้นอายุขัยแห่งตน

11. มฆชาดก

พระโพธิสัตว์เจ้าเมื่อเสวยพระชาติเป็นมานพหนุ่มอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมจลคาม เมืองมคธ มีชาติตระกูลอยู่ในวรรณะพราหมณ์ผู้ประเสริฐ บิดาจึงให้นามว่ามฆกุมาร ครั้นเมื่อเติบโตใหญ่ก็เป็นผู้ที่รักษาศีลปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอร่วมด้วยบรรดาเพื่อนพ้องอีก 32 คน ซึ่งมีชาติกำเนิดอยู่ในตระกูลพราหมณ์เหมือนกัน ต่อมาทั้ง 33 คนได้บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์โดยร่วมกันสร้าง

ศาลา ขุดบ่อน้ำ และแผ้วถางสร้างหนทางในหมู่บ้านมจลคามแห่งเพื่อถวายเป็นพลทาน ผู้คนที่เดินทางผ่านไปมาแล้วได้พบเห็นต่างก็แสดงความชื่นชมยินดีต่อการประกอบกุศลกรรมในครั้งนั้น

ฝ่ายนายกวันบ้านผู้มีใจคิดอธิษฐานจึงนำความไปเพื่อทูลแก่พญาเมษัฎให้ทรงทราบและใส่ร้ายว่ากลุ่มมานพทั้ง 33 คนนี้ เป็นกลุ่มโจรที่คิดมาปล้นแย่งชิงเอาบ้านเมืองพญาเมษัฎเมื่อฟังความดังนี้แล้วก็เกิดบันดาลโทสะ จึงรับสั่งให้ลงอาญาแก่มานพทั้ง 33 คน แต่ก็ไม่มีผู้ใดที่จะสามารถทำอันตรายแก่มานพพวกนั้นได้ เมื่อพญาเมษัฎเห็นเหตุดังกล่าวจึงบังเกิดความสงสัย และตรัสถามมฆกุมารและมานพหนุ่มทั้ง 33 คน ว่า ได้ร่ำเรียนเวทมนตร์ใดมาจึงทำให้สามารถรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ ได้ มฆกุมารจึงกล่าวว่า พวกคนไม่ได้ร่ำเรียนในวิชาอาคม หรือเวทมนตร์ใดมา แต่พวกตนนั้นกระทำการรักษาศีลปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอมิได้ขาด โดยไม่ล่วงละเมิดในศีลหรือคิดเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และประกอบกุศลกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ ซึ่งได้แก่ ขุดบ่อน้ำ สร้างโรงทานศาลาธรรม และแผ้วถางสร้างหนทางในหมู่บ้านเพื่อบริจาคเป็นพลทาน เมื่อพญาเมษัฎได้ฟังความดังนั้นก็บังเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในวัตรปฏิบัติของมานพหนุ่มเหล่านั้นเป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้งรับสั่งให้บริวารไปริบเอาข้าวของเงินทองจากนายกวันบ้านผู้ถือฉลมามอบให้แก่มานพทั้ง 33 คน และแต่งตั้งให้มฆกุมารทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยภายในหมู่บ้านมจลคาม

ส่วนนายกวันบ้านผู้นั้นก็ถูกลดตำแหน่งให้เพียงเข้ารับใช้ของมฆกุมาร จากนั้นไปไม่นานนัก มานพทั้ง 33 คน ก็จ้างช่างไม้มาปลูกสร้างศาลาขึ้นอีกหลายหลัง แต่ไม่ยินยอมให้สตรีผู้เป็นภรรยาของพวกตนมีส่วนร่วมในการประกอบกุศลกรรมครั้งนั้น เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดเป็นอันิสงส์ผลบุญที่ติดตามผูกพันกันต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ฝ่ายนางสุธัมมาภรรยาคนหนึ่งของมฆกุมารมีจิตใจมุ่งมั่นต่อการประกอบกุศลกรรมจึงจ้างช่างมาปลูกสร้างศาลาของนางขึ้นเอง สำหรับนางสุจิตตาก็ได้สร้างสวนอุทยานในบริเวณใกล้ ๆ กัน ส่วนนางสุชาดาภรรยาอีกคนหนึ่งของมฆกุมารกลับไม่ยอมกระทำการปลูกสร้างสิ่งใด ๆ หวังพึ่งพิงอาศัยอันิสงส์แห่งสามีและนาง ผู้เป็นภรรยาของมฆกุมารทั้ง 2 คน ภายหลังต่อแต่นั้นมา มฆกุมารได้ให้การอุปฐากรักษาเลี้ยงดูผู้เป็นบิดามารดาแห่งตน รวมทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ที่ตนเคารพนับถือ ได้อย่างครบถ้วนในคุณธรรมทั้ง 7 ประการ ครั้นเมื่อถึงคราวที่สิ้นอายุขัยบนโลกมนุษย์แล้ว มฆกุมารและผองเพื่อนอีก 32 คน จึงได้ไปเกิดเป็นพญาอินทร์และเหล่าเทวดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนภรรยาอีก 3 คนของมฆกุมารก็ได้ไปเกิดเป็นคู่ครองของพญาอินทร์ในครั้งนั้นเช่นกัน

ซึ่งในการครอบครองดินแดนบนสวรรค์ของพญาอินทร์และเหล่าเทวดานั้นจะต้องทำสงครามแย่งชิงดินแดนกับพวกอสูรบริวารของพญาอสูรเวปจิตต์ ฝ่ายพญาอินทร์จึงคิดหาอุบายที่จะกำจัดพวกอสูรให้หมดไปจากดินแดนบนสวรรค์ จึงนำน้ำ คันทปาณะ หรือเหล่าทิพย์ มาให้พวก

อสูรคัมภีร์จินเจมามาขโมยไม่ได้สติ จากนั้นเหล่าเทวดาจึงนำตัวพวกอสูรทั้งหลายลงไปทิ้งไว้ในเมืองอสูรบริเวณเชิงเขาพระสุเมรุ ซึ่งในเมืองอสูรแห่งนั้นมีต้นไม้ทิพย์ที่เรียกว่า จินตปาลี หรือดอกแคฝอยที่ส่งกลิ่นหอมคลอบอวลไปทั่วดินแดนแห่งนั้น และมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับต้นปาริชาติบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อถึงคราวที่ดอกแคฝอยบานก็จะส่งผลให้พวกอสูรระลึกถึงดินแดนบนสวรรค์ และจัดเตรียมกองทัพออกไปสู้รบกับเหล่าเทวดาเพื่อแย่งชิงเอาดินแดนบนสวรรค์กลับคืนมา หรือที่เรียกกันว่า เทวาสुरสงคราม ต่อมาพญาอินทร์ได้ระลึกถึงนางสุชาดาผู้เป็นภรรยาแห่งตนในชาติที่เกิดเป็นมฆกุมารด้วยเหตุที่นางสุชาดาไม่ได้ประกอบกุศลกรรมไว้ในกาลก่อน จึงส่งผลให้ไปเกิดเป็นนางนงกขาง พญาอินทร์จึงเสด็จลงไปกล่าวคำสอนแก่นางนงกขางตัวนั้น โดยยกเอาเรื่องในอดีตมาแล้วเพื่อให้นางสุชาดาได้ตระหนักถึงผลแห่งการกระทำทั้งหลาย รวมทั้งให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ครั้นเมื่อนางนงกขางสิ้นชีวิตลงไปแล้วจึงได้ไปเกิดเป็นธิดาของช่างทอหูกในเมืองพาราณสี ในครั้งนั้นนางได้รักษาศิลปปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดและส่งผลให้ได้จุติไปเกิดเป็นราชธิดาของพญาอสูรเวปจิตต์ เมื่อพญาอินทร์ทราบความดังนั้นก็จึงปลอมตัวเป็นอสูรตนหนึ่งเพื่อกลับไปนำตัวนางสุชาดาธิดาของพญาอสูรมาเป็นมเหสีของตน และกล่าวถึงเหตุการณ์ในอดีตให้นางสุชาดาฟัง จากนั้นจึงนำตัวนางสุชาดากลับคืนสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทำหน้าที่ดูแลปกครองดินแดนบนสวรรค์ตั้งแต่นั้น เป็นต้นมา

12. อริฏฐชาตก

ในครั้งโบราณที่พญาพรหมทัตครองเมืองพาราณสีนั้นทรงมีพระราชบุตรผู้หนึ่งชื่อ อริฏฐกุมาร ซึ่งอริฏฐกุมารมีความปรารถนาจะไปบวช จึงไปทูลขออนุญาตจากพระราชบิดามารดาทั้งสองก็พิโรธมาก จึงขับไล่ราชบุตรออกจากวัง อริฏฐกุมารจึงเข้าไปบวชเป็นฤาษีอยู่ในป่าหิมพานต์และเจริญสมบัติต่าง ๆ จนได้รับความสำเร็จเป็นอันดี ต่อมาเมื่ออริฏฐชฎิลรำลึกถึงพระราชบิดามารดาจึงเข้าสู่เมืองเพื่อไปเทศน์โปรดพระราชบิดามารดา โดยพิศดารแล้วกลับไปป่าเพื่อสมณธรรมในป่าหิมพานต์ต่อไป จนสิ้นอายุขัยแล้วได้ไปเกิดในพรหมโลก ฝ่ายพระราชบิดามารดาของอริฏฐกุมารนั้น ก็ได้ทำบุญบริจาคทานและสดับธรรมเทศนาด้วยความเอาพระทัยใส่จนสิ้นอายุ

13. รัตนปัทมาชิตชาตก

ในอดีตนั้นพญามหาจักรพรรดิเมืองเมฆวดี มีอัครมเหสีชื่อนางสิริคัทภา ครั้นนั้นพระโพธิสัตว์จุติมาปฏิสนธิในครรภ์ของพระมเหสีนั้น เมื่อครรภ์แก่แล้วนางสิริคัทภายากประพาศ

อุทยานและได้พักผ่อนในอุทยานนั้นแล้วฝนร้าย โจรทำนายว่าเย็นวันนั้นฝนจะตก น้ำท่วมหนัก แล้วพญามหารัฐกับพระมหาลีจะพลัดพรากจากกัน พญามหารัฐจึงโปรดให้สร้างเรือแล้วพาพระมหาลีประทับลอยไปตามสายน้ำ เมื่อเรือแตกก็เอาผ้าสไบผูกนางติดกับพระองค์ เมื่อผ้าสไบนั้นขาดต่างก็หลุดลอยน้ำไปตามลำพัง พญามหารัฐถูกกระแสน้ำพัดไปเป็นเวลาเจ็ดวันจึงกลับคืนเมืองได้ ฝ่ายนางสิริศัพทาลอยตามกระแสน้ำไปถึงเชิงเขาไม้จันทร์ นางได้คลอดพระโอรสในบรรณศาลาที่พระวิศุภัมมมานเริมิตให้และตั้งชื่อพระโอรสว่ารัตนปักษโชตกุมาร นางก็หาอาหารมาเลี้ยงดูกุมารนั้นเรื่อยมา

วันหนึ่งนางสิริศัพทากุญแจไขประตูเพื่อจะกินเป็นอาหาร ฝ่ายรัตนปักษโชตกุมารเห็นแม่ไม่กลับตามปกติ จึงเดินเรียกหาแม่ไปถึงบริเวณที่แม่กุญแจไขไว้วันนั้น เมื่อพบยักษ์และแม่แล้วจึงขอให้ยักษ์ปล่อยแม่ของตน โดยยินดีจะให้กินตนเองแทน ยักษ์กล่าวว่าหากรัตนปักษโชตกุมารผ่าอกแล้วเอาหัวใจให้ตนแล้วก็จะปล่อยมารดา พระโพธิสัตว์จึงใช้มีดที่อธิษฐานขอจากเทวดามานั้นผ่าอกควักหัวใจยื่นให้แก่ยักษ์แล้วนำแม่ไปอยู่ที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่งแล้วก็ล้มลงในที่นั้น การกระทำเช่นนั้นทำให้อาสน์ของพญาอินทร์ร้อนขึ้น จึงเสด็จไปบังคับยักษ์นั้นให้ชุบชีวิตพระโพธิสัตว์ขึ้นมา จากนั้นเหล่าเทวดาทั้งหลายมีพญาอินทร์เป็นประธานก็นำแม่ลูกทั้งสองไปส่งยังเมืองเมฆวดีในเที่ยงคืนวันนั้น หลังจากที่ได้รับราชสมบัติจากพระราชบิดาแล้วไม่นานนัก รัตนปักษโชตกุมารก็ขออนุญาตพระราชบิดาและมารดาไปบวชเป็นฤาษีในป่าหิมพานต์ เมื่อสิ้นชีวิตก็ไปเกิดในพรหมโลก

14. โสณันทาดก

ในกาลครั้งนั้นมีชายทุกคนตะขือ มิคทลิตทะ อาศัยอยู่กับบุตรและภรรยาของตน ได้ไปขอยืมขวานมาจากเสฏฐิณีเหนียวเพื่อนำไปตัดต้นไม้มาทำเรือขายหาเลี้ยงชีวิต แต่ทำขวานหล่นหายไปในท้องของกวางตัวหนึ่ง

ฝ่ายเสฏฐิณีทราบข่าวขวานของตนหายจึงเกิดบันดาลโทสะเป็นอย่างยิ่ง และไม่ยอมรับขวานเล่มอื่นคืนจากมิคทลิตทะ ต่อมาสาวใช้ในบ้านเสฏฐิณีได้ไปขอยืมหม้อแตกจากทศคตะมิกทลิตทะเพื่อนำไปคว่ำข้าวตอกให้บรรดาเด็ก ๆ ในเรือนของเสฏฐิณี มิคทลิตทะจึงกำชับว่าให้รักษาหม้อของตนไว้ด้วย เพราะภายในบ้านมีหม้อเพียงใบเดียวที่ใช้สำหรับหุงอาหาร แต่ไม่นานนักก็มีข้ารับใช้ผู้หนึ่งเห็นว่าหม้อนั้นแตกแล้วไม่สมควรจะนำมาเก็บไว้ในเรือนของเสฏฐิณี จึงนำไปทิ้งนอกเรือน ฝ่ายมิคทลิตทะเมื่อไปทวงหม้อคืนจากเสฏฐิณีจึงทราบว่าหม้อของตนถูกทำลายไปแล้ว จึงเกิดความเสียใจและตระหนักถึงเหตุที่เสฏฐิณีผู้นั้นไม่ยอมรับขวานเล่มอื่นคืนจากตน ดังนั้นมิคทลิตทะขอขึ้น

ครั้นเมื่อกลับไปถึงอาศรมของพระฤาษี นางก้มลงกราบที่เท้าของพระฤาษีแล้วตั้งจิตอธิษฐานขอบบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า ถ้านางมีชาติกำเนิดเป็นผีเสื้อก็ขอให้นางถูกธรณีสูบจนตาย แต่หากนางไม่ได้มีชาติกำเนิดเป็นผีเสื้อดังคำกล่าวหาของนางกาลกิณีก็ขอให้เกิดมีอุทยานศุภขึ้นมาในที่แห่งนั้นพร้อมทั้งปวารณาตนขอให้ร่างกายของนางกลายเป็นศาลาหลังหนึ่งตั้งอยู่ท่ามกลางอุทยานแทน และขอให้ตาทั้งสองข้างของนางกลายเป็นนกแขกเต้าแสนรู้ 2 ตัว คอยเล่าเรื่องของนางให้แก่ผู้ที่เดินทางแวะเข้ามาพักยังศาลาแห่งนางปทุมมาฟัง ต่อมาเอความลวงรู้ไปถึงพญาธัมมมธุ พระองค์จึงรับสั่งให้บริวารเข้ารับใช้ไปจัดเตรียมข้าวของเพื่อจะออกเดินทางไปยังศาลาของนางปทุมมาวดี ครั้นพอทราบความจริงจากนกแขกเต้าทั้งสองแล้ว จึงรับสั่งให้จับตัวนางกาลกิณีมาลงโทษ โดยการบังคับให้ดื่มยาพิษตายตกไปตามกับปีศาจผู้เป็นสามี จากนั้นพญาธัมมมธุได้ทูลอาราธนาเชิญตัวนางปทุมมาให้กลับคืนสู่พระนคร พร้อมทั้งสละราชสมบัติให้แก่โสนันทกุมารสืบต่อไป

15. พาราณสีชาดก

เมื่อครั้งหนึ่งในสมัยพุทธกาล พระกัสสปะพุทธเจ้าประทับอยู่ในเมืองพาราณสี มีสองสามีภรรยาคนหนึ่งอาศัยอยู่ในเมืองแห่งนั้น ได้ถวายภัตตาหารแก่พระกัสสปะพุทธเจ้าและตั้งจิตปรารถนาขออานิสงส์แห่งการทำบุญในครั้งนั้นช่วยส่งให้ทั้งสองคนได้เป็นคู่ครองกันตลอดไป และหากบังเอิญต้องเกิดเป็นเพศเดียวกันก็ขอให้ได้เกิดเป็นพี่น้องกันทุกครั้ง เมื่อพระกัสสปะพุทธเจ้าและพระสงฆ์อนุโมทนาแล้วทั้งสองจึงกลับคืนสู่เรือนของตน ดำรงชีวิตสืบไปจนสิ้นอายุขัย และกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารหลายชาติจนถึงชาติสุดท้ายในสมัยของพระกัสสปะพุทธเจ้า จึงได้เกิดมาเป็นพญาหงส์สองหัวอยู่ในร่างเดียวกัน อาศัยอยู่ใกล้สระน้ำในป่าหิมพานต์ ต่อมา มีนายพรานจากเมืองพาราณสีผู้หนึ่งออกไปล่าสัตว์แล้วมาพบกับหงส์ซึ่งมีรูปร่างลักษณะพิเศษ ดังนั้นจึงนำความไปกราบทูลต่อพญาพาราณสี และอาสาจับตัวหงส์ทองสองหัวกลับไปถวายแก่ผู้เป็นพระราชบิดาของตน ฝ่ายพญาพาราณสีเมื่อได้ตัวพญาหงส์ทอง 2 หัวมาแล้ว จึงเห็นสมควรตามคำแนะนำของพระมเหสีที่จะแยกหงส์ทั้งสองออกจากร่างเดียวกันเพื่อจะนำไปไว้ดูเล่นในห้องบรรทม 1 ตัว และนำออกไปเลี้ยงไว้ที่ห้องพระโรงอีก 1 ตัว จากนั้นจึงรับสั่งเรียกอำมาตย์ผู้หนึ่งให้มารับตัวหงส์ 2 หัวไปเลี้ยง แล้วทำอุบายให้หงส์ทั้งสองหัวนั้นเกิดความระแวงเคลงใจต่ออีกฝ่ายหนึ่งจนสามารถแยกตัวหงส์ออกจากกันได้ในที่สุด

เมื่อหงส์แยกจากกันแล้วก็บังเกิดความระลึกนึกถึงอีกฝ่ายหนึ่ง ด้วยความห่วงหาอาวรณ์ จึงทำให้หงส์ทั้งสองตัวนั้นตรอมใจไม่ยอมกินอาหาร ฝ่ายพญาพาราณสีตระหนักถึงผลกระทบของตน

ที่ทำให้หงส์มีอาการเศร้าซึมเช่นนั้น พระองค์จึงรับสั่งเรียกเหล่าเสนาอำมาตย์มาประชุมเพื่อให้โอวาทคำสอนเรื่องการยุบให้ผู้อื่นแตกแยกกันและชี้ให้เห็นโทษของการหุบเอาไม่พิจารณาความเสียก่อน โดยทรงยกเอาหงส์ทั้งคู่มาเป็นตัวอย่างจากนั้นจึงนำหงส์ทั้งสองตัวมาเลี้ยงไว้ในกรงเดียวกันตราบสิ้นชีวิต

16. ชัมมรัชชชาดก

เมื่อพญาพรหมทัตต์ครองราชย์ในเมืองพาราณสี ทรงมีเสนาบดีชื่อการกเสนา ครั้นนั้นพระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นราชบุโรหิตชื่อชัมมรัชชช โดยในเมืองนั้นมีเสนาบดีคนหนึ่งชื่อการกเสนาชอบรับสินบนในการพิพากษาคดี ครั้นหนึ่งผู้แพคดีผู้หนึ่งไปฟ้องชัมมรัชชชว่าการกเสนารับสินบน ชัมมรัชชชจึงต้องรื้อคดีขึ้นพิจารณาใหม่ การกเสนาแค้นใจมากจึงยุให้พญาพรหมทัตต์หาเหตุประหารชัมมรัชชชโดยให้สร้างอุทยานให้เสร็จภายในหนึ่งคืน หากไม่สำเร็จจะถูกประหารชีวิต

ทั้งนี้การสร้างอุทยานเสร็จลงได้เพราะพญาอินทร์มาช่วยการกเสนาจึงยุยงพระราชานุญาตให้ตั้งชัมมรัชชชบุโรหิตให้สร้างสระโบกขรณี สร้างปราสาททำด้วยงาช้าง ทั้งนี้ พญาอินทร์ก็จะช่วยเนรมิตให้ทุกครั้ง การกเสนาเห็นว่ามีความช่วยเหลือชัมมรัชชชชจึงยุยงพญาพรหมทัตต์ให้ตั้งชัมมรัชชชชให้ทำในสิ่งที่เทวดาทำไม่ได้คือให้เนรมิตคนเฝ้าอุทยานผู้มีคุณสมบัติ 4 ประการ คือ ไม่ส่อเสียด ไม่ดื่มสุรา ไม่มีความรักความหลงและไม่โกรธ ซึ่งพญาอินทร์ได้แนะนำว่าช่างกลบของพระราชามีนามว่าสัตตปาณีสถิตีมีคุณสมบัติครบถ้วน ชัมมรัชชชชจึงพาสัตตปาณีสเข้าเฝ้า ซึ่งสัตตปาณีสก็ได้ทูลถึงเหตุที่ตนมีคุณสมบัติดังกล่าว คือการที่เป็นผู้ไม่ส่อเสียดคนนั้น เป็นเพราะในอดีตชาติเคยถูกภรรยาต่อสนให้ผูกมัดบุโรหิตผู้ทำประ โยชน์แก่ตน การที่ไม่ดื่มสุรานั้นเป็นเพราะในอดีตชาติที่ตนเคยเป็นกษัตริย์แห่งเมืองพาราณสีเคยหักคอบุตรีให้ตาย แล้วพ่อครัวนำไปปรุงเป็นอาหารให้กินเพราะความเมามาก่อน การที่ไม่มีความรักนั้นเป็นเพราะในอดีตชาติที่เป็นกษัตริย์นั้น พระโอรสที่ทรงรักมากไปทำลายบาตรและอาหารของพระปัจเจกพุทธเจ้า ต่อมาพระโอรสนั้นสิ้นพระชนม์เพราะน้ำที่ราชโอรสจะเสวยนั้นแห้งหายไปทั้งหมด และการที่ปราศจากความโกรธนั้นเป็นเพราะในอดีตชาติที่เคยเป็นฤาษีนั้น ได้เจริญภาวนาเมตตาจิตจนได้ไปเกิดในพรหมโลกนานถึง 7 กัลป์มาแล้ว เมื่อพญาพรหมทัตต์รู้ว่าการกเสนาเป็นคนชั่วร้าย จึงให้สัตตปาณีสแก่ราชบุรุษให้ทูลติการกเสนาจนตาย

17. ทุกัมมชาดก

ในสมัยที่พญาพรหมทัตต์ครองเมืองพาราณสีนั้น มีภูกูฬิผู้หนึ่งในเขตชนบทมีบุตรชายชื่อทุกัมมกุมาร ก่อนที่ผู้พ่อจะตายนั้นได้สั่งลูกไว้ว่าห้ามรับเอาหญิงที่เป็นหม้ายครบ 3 ครั้งมาเป็น

เมีย ห้ามรับนุรุษที่บวชแล้วสักถึง 3 ครั้งมาเป็นสหาย และมีให้อยู่ในเมืองที่กษัตริย์สั่งลงโทษคน โดยไม่พิจารณา ต่อมาทุกัมมกุมารอยากจะพิสูจน์คำสั่งสอนของพ่อ จึงรับเอาหญิงที่หม้าย 3 ครั้งมาเป็นเมีย และรับเอานุรุษที่สักถึง 3 หนมาเป็นมิตร วันหนึ่ง ทุกัมมกุมารประสงค์จะทดลองคุณภรรยาของตนจึงขโมยเอาหงส์ทองของกษัตริย์ไปซ่อนไว้แล้วนำเนื้อหงส์ตัวอื่นไปให้ภรรยาแล้วบอกว่า เป็นเนื้อหงส์ของกษัตริย์ ในขณะที่เดียวกันกษัตริย์พรหมทัตก็ให้คนไปประกาศว่าจะให้รางวัลแก่ผู้แจ้งข่าวผู้ร้ายขโมยหงส์เป็นทองคำถึง 1,000 ภรรยาของทุกัมมกุมารได้ยินประกาศก็อยากได้รางวัล จึงไปบอกแก่ราชบุรุษ แล้วทุกัมมกุมารก็ถูกจับตัวไปและมีรับสั่งให้ประหาร โดยไม่มีการพิจารณา คดีฝ่ายชายผู้สัก 1 หนนั้นเนทุกัมมกุมารกำลังจะถูกประหารเช่นนั้น จึงเข้าไปแก้เอาผ้าถุงของ ทุกัมมกุมารแล้วหนีไป ส่วนนายประตูมองเห็นว่าเพชรฆาตจะพาคนไปประหารในตอนกลางคืน ซึ่งเป็นเรื่องผิดปกติจึงไม่ยอมเปิดประตูให้ จากนั้นให้เล่านิทานอุทาหรณ์ให้เพชรฆาตฟังว่า มีสองหัวเมียเลี้ยงพังพอนไว้เป็นเพื่อนเล่นแก่ลูกน้อย วันหนึ่งงูเห่าจกเด็กน้อยตาย พังพอนเห็นงูเห่าจึงฆ่างู นั้นเสีย ฝ่ายหัวเมียเมื่อกลับมาบ้านเข้าใจว่าพังพอนฆ่าลูกของตนจึงฆ่าพังพอนเสียแต่ต่อมาเมื่อเห็น ชาวกรุงเห่าจึงเข้าใจเรื่องได้ นายประตูคนที่สองก็เล่านิทานเรื่องมีคนจะฆ่าพระธิดาโดยปักหลาวไว้ใต้ คิวน้ำในสระ แต่สุนัขเลี้ยงของพระธิดาเห็นเข้าจึงเตือนพระธิดา โดยยึดเอาชายสไบของพระธิดาไว้ พระราชาก็ว่าสุนัขจะกัดพระธิดาของจึงฆ่าสุนัขเสีย ส่วนพระธิดาเมื่อไปถึงสระน้ำแล้วก็โดดลงไปในน้ำและถูกหลาวเสียบตาย เหล่าเพชรฆาตนำทุกัมมกุมารไปขอให้นายประตูทางทิศตะวันตกของ เมืองเปิดประตูให้ แต่นายประตูก็เกรงจะผิดพลาดจึงเล่านิทานเตือนสติแก่พวกเพชรฆาตว่า ครั้งหนึ่ง โจรไปลักทรัพย์ชาวบ้านแล้วหนีไปทางอาศรมของฤาษีผู้ทรงธรรม เจ้าของทรัพย์เข้าใจว่า ฤาษีเป็นโจรจึงบอกแก่กษัตริย์ ซึ่งกษัตริย์ก็สั่งให้ประหารพระฤาษี ต่อมากษัตริย์ก็ถูกธรณีสูบ พวก เพชรฆาตยังพากันไปขอให้นายประตูเปิดประตูเพื่อนำนักโทษไปประหารอีก แต่นายประตูกลับเล่า นิทานเตือนสติอีกว่าชายของเจ้าเมืองแห่งหนึ่งเป็นชู้กับอำมาตย์ถึงสามคน แต่คนที่สี่ไม่ยอมเป็นชู้ ด้วย นางจึงคิดอุบายฟ้องว่าอำมาตย์ผู้นั้นข่มเหงตน ทำให้เจ้าเมืองนั้นสั่งประหารอำมาตย์ผู้นั้น โดย ไม่พิจารณา

พวกเพชรฆาตถูกประวิงเวลาไว้จนถึงรุ่งเช้า ซึ่งทุกัมมกุมารบอกว่าหากตนตายไป หงส์ ของพระราชาก็จะตายไปด้วยและบอกให้พวกเพชรฆาตไปทูลกษัตริย์ รวมทั้งเรื่องที่น่าายประตูเล่า ให้ฟังด้วย ในตอนท้ายทุกัมมกุมารก็บอกเรื่องที่บิดาของตนเคยสอนไว้ แล้วออกจากเมืองนั้นและ เดินทางไปสู่เมืองตักกสิลาแล้วนอนคลุมศีรษะอยู่บนแท่นหินในราชอุทยาน ขณะนั้นพอดีกษัตริย์ แห่งเมืองตักกสิลาสิ้นพระชนม์โดยไม่มีโอรสหรือธิดา อำมาตย์ทั้งหลายจึงเลี้ยงบุษยราชรถหาผู้มี บุญไปเป็นกษัตริย์และรถเสด็จหายไปหยุดตรงบริเวณที่ทุกัมมกุมารนอนอยู่ ดังนั้นทุกัมมกุมารจึง

ได้รับเชิญให้เป็นกษัตริย์ขึ้นครองราชสมบัติในครั้งนั้นแทนกษัตริย์พระองค์เดิม ทั้งนี้ทุกมมราชก็โปรดการบริจาคทานอย่างสม่ำเสมอ

18. สัพพสิทธิกุมมารชาดก

เมื่อครั้งที่พญาอุสกราชทรงปกครองเมืองอุสกะ มีพระมเหสีพระนามว่า กุสุมกราชเทวี และมีพระราชธิดาผู้ทรงมีพระสิริโฉมงดงามยิ่งนัก พระนามว่านางสุวัณณโสภา พอเติบโตใหญ่มีอายุครบ 16 ปีบริบูรณ์ นางสุวัณณโสภาก็ทรงไม่ยินยอมจะเอยวากับบุรุษใด จนกระทั่งได้มีกษัตริย์มาสู่ขอและได้รับอนุญาตให้เข้าไปเจรจากับนางที่ละองค์ แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ

ในกาลนั้นยังมีกษัตริย์พระนามว่าพญาวิเชยราช เป็นราชาผู้ปกครองอสิคนครและมีพระมเหสี พระนามว่านางอุบลเทวี ทั้งสองพระองค์ทรงมีพระโอรสองค์หนึ่งมีรูปโฉมงดงาม และได้เดินทางไปศึกษาศิลปะศาสตร์จากสำนักของทศปาโมกข์ในเมืองตักสิลา จนสำเร็จวิชาวิเศษสามารถถอดดวงใจออกจากร่างได้จึงได้รับนามว่าสัพพสิทธิกุมาร

เมื่อพระกุมารสัพพสิทธิ์ได้ยินกิตติศัพท์ความงดงามแห่งนางสุวรรณโสภา จึงอยากจะได้นางมาเป็นชายาและออกเดินทางไปยังเมืองอุสกะและได้รับอนุญาตให้เข้าไปเจรจากับนางพระองค์ทรงใช้วิชาที่ได้ร่ำเรียนมาถอดดวงจิตของอำมาตย์คนสนิทไปไว้ที่เชิงประทีป แล้วถ่านิทานปัญหาถามดวงจิตอำมาตย์ว่า ชายใดในจำนวน 4 คน ควรจะได้นางเป็นภรรยา เพราะต่างก็มีส่วนร่วมให้นางได้มีชีวิตขึ้นมา เริ่มตั้งแต่การแกะสลัก หาเครื่องแต่งกาย กระทำให้นางเจรจาได้ และการสนทนากับนางด้วยความรัก ดวงจิตอำมาตย์ตอบว่าควรจะได้แก่ช่างแกะสลักผู้เริ่มให้ชีวิตแก่นาง แต่นางสุวรรณโสภาแย้งว่าควรจะเป็นผู้ที่ให้เครื่องแต่งกาย

ทานปัญหาเรื่องที่ 2 ที่สัพพสิทธิ์เล่าให้ดวงจิตที่เลี้ยงซึ่งอยู่ที่ปลายเตียง คือ กุมาร 4 คน มีความเชี่ยวชาญในวิชาต่าง ๆ กัน กล่าวคือ ธนู โหราศาสตร์ การชุบชีวิต และประดาน้ำ วันหนึ่งนกหัสติลิงค์คาบนางกษัตริย์บินผ่านมา พระกุมารผู้เชี่ยวชาญทางธนูซึ่งได้เตรียมพร้อมอยู่แล้วเพราะได้รับคำแนะนำจากพระกุมารผู้เชี่ยวชาญทางการยารณ์ เมื่อยิงสรไปถูกนก นกจึงปล่อยนางตกลงมา พระกุมารผู้ชำนาญในการประดาน้ำจึงดำลงไปเอาตัวนางขึ้นมา จากนั้นพระกุมารองค์ที่สี่ได้ช่วยชุบชีวิตของนางให้ฟื้นคนมา ดวงจิตของอำมาตย์ตอบว่าควรเป็นพระกุมารองค์ที่หนึ่ง แต่นางตอบว่าควรเป็นพระกุมารองค์ที่สี่ได้ช่วยชุบชีวิตของนางให้ฟื้นคนมา

ทานเรื่องที่ 3 มีว่า สตรีใดในจำนวน 4 คน ควรจะเป็นภรรยาของนักโทษผู้เฉลียวฉลาด สามารถแก้ปริศนาเกี่ยวกับหนทางที่จะไปสู่ที่พำนักของนางได้เพราะนางทั้งสี่คนต่างก็มีส่วนช่วยกันปรนนิบัตินักโทษ คือ หาอาหาร ชำระกาย นวดพื้น และนำสิ่งปฏิกูลไปทิ้ง ฝ่ายดวงจิตอำมาตย์ซึ่งสถิตอยู่ที่ม่านกล่าวว่า ควรจะได้แก่นางที่จัดอาหารให้ นางสาวณ โสภาก็กล่าวแย้งขึ้นว่าสตรีที่นักโทษสมควรจะเลือกมาเป็นภรรยา นั่น คือ สตรีที่ให้ข้าวน้ำอาหาร เพราะถือว่าเป็นการรักษาชีวิตของนักโทษเอาไว้ด้วยการให้ในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต พอสิ้นเสียงขานตอบของนางสาวณ โสภาก็ฝ่ายเหล่าข้าราชการเมื่อได้เห็นพระราชธิดาเอ่ยปากเจรจาได้ตอบกับบุรุษดังนั้นจึงเกิดความพิศมัยยิ่งนักแล้วรีบนำความไปกราบทูลแก่พญาอุศราภราชทรงทราบในทันที ส่วนนักดนตรีต่างก็ประโคมดุริยดนตรีเพื่อเป็นการสรรเสริญบูชาความสามารถทางด้านสติปัญญาของพระโพธิสัตว์เจ้าต่อจากนั้นพญาอุศราภราชจึงจัดให้มีพิธีอภิเษกสมรสระหว่างพระกุมารสัพพัทลิตและนางสาวณ โสภาก็ขึ้นในเองอุสกะแห่งนี้อย่างยิ่งใหญ่สมเกียรติ

19. ปัญญาพลชาดก

ในยุคของพระวิปัสสิพุทธเจ้านั้น พันธุมดิราชาผู้เสวยราชย์ในเมืองพันธุมดิทรงเป็นพุทธบิดา พระองค์สร้างอารามมีกำแพงล้อมและอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าโดยไม่ยอมให้ผู้ใดมีโอกาสถวายทาน ชาวเมืองไม่พอใจถึงคิดจะจับพญาพันธุมดิและยกสมบัติให้มหาอำมาตย์แทน แต่อำมาตย์ไม่ยอมรับและได้ทูลขอให้มีการจัดวาระในการถวายทาน โดยวันแรกให้พระราชบิดาเป็นผู้ถวายทาน วันที่สองให้มหาอำมาตย์บำเพ็ญบุญ และวันที่สามได้ชาวเมืองทั่วไปบำเพ็ญกุศลในสำนักของพระวิปัสสิพุทธเจ้า ครั้งนั้นธิดาของเศรษฐีต้องการถวายภัตตาหารแทนบิดาที่ล่วงลับ ในวาระที่ราชบุตรจะไปถวายทานนั้น นางจึงทำขนมรวงผึ้งไปถวายโดยมีดอกไม้คลุมอยู่ด้านบน บรรดาขามทั้งหลายเห็นว่านางนำดอกไม้ไปถวายโดยไม่มีภัตตาหารอื่นจึงอนุญาต พระวิปัสสิพุทธเจ้ารู้ว่านางจะได้เป็นมเหสีจึงรับภัตตาหารของนางและบันดาลให้ขนมของนางมีปริมาณมากและนางได้อธิษฐานขอให้ได้สามีที่ใญ่บุญ ภายหลังพญาพันธุมดิให้สืบหานางที่ไปบำเพ็ญกุศลวันเดียวกับพระองค์ และให้รับนางธิดาเศรษฐีดังกล่าวไว้เป็นมเหสีชื่อนางสัทธาเทวี และเมื่อพันธุมดิราชาสิ้นพระชนม์แล้วจุลพันธุมดิวันโสได้ครองราชสมบัติแทน และได้ตั้งนางไว้ในฐานะอัครมเหสีต่อไป

เมื่อนางและจุลพันธุมดิวันโสสิ้นชีวิตแล้วก็ได้เวียนว่ายตายเกิดอีกหลายชาติ จนได้มาเกิดในเมืองพาราณสีจุลพันธุมดิวันโสเกิดเป็นบุตรชายของเศรษฐีซึ่งอยู่ข้างประตูเมืองทางด้านทิศใต้ มีชื่อว่าปัญญาพลกุมาร ส่วนนางสัทธาเทวีก็เกิดเป็นธิดาเศรษฐี ซึ่งอยู่ข้างประตูเมืองทางทิศเหนือ มีชื่อว่านางสมาธิ บิดาของทั้งสองอยากให้มีคู่ครอง แต่ทั้งสองปฏิเสธเพราะอยากได้คู่ครองที่มีจริยา

วัตรอันงดงาม ครั้งหนึ่งปัญญาพลกุมารไปค้าทางเรือ พ่อแม่ของปัญญาพลก็ได้ไปขอเอานางสมาธิเตรียมไว้เพื่อให้แต่งงานกับบุตรของตน เมื่อปัญญาพลกลับคืนมาแล้วได้พบกับนางสมาธิก็พอใจ ดังนั้นต่อมาทั้งสองจึงแต่งงานกัน

ต่อมาปัญญาพลได้ไปค้าขายทางเรือถึงเมืองโกสัมพี แต่เนื่องจากสภาพคลื่นลมที่แปรปรวนทำให้ปัญญาพลต้องรั้งรออยู่ที่เมืองโกสัมพีเป็นเวลาหลายปีจนน้องชายของปัญญาพลเข้าใจว่าพี่ชายเสียชีวิตแล้ว ก็หาทางเอานางสมาธิเป็นภรรยาของตนแต่นางไม่ยินยอมจึงทุบตีและชิงเอาทรัพย์สินของนางไป และด้วยผลที่ทำให้ร้ายบุคคลที่ดีเช่นนั้น น้องชายของปัญญาพลกุมารจึงถึงกับตาบอด นางสมาธิได้พยายามออกติดตามค้นหาสามีจนไปพบนางเศรษฐีนางเศรษฐีรักนางเสมอธิดาพร้อมกับมอบให้นางดูแลสมบัติทั้งปวง ฝ่ายบริวารของนางเศรษฐีชื่ออั้งโกสมมูลเมื่อเห็นว่าตนหมดความสำคัญลงก็ได้แต่กุมแค้น ต่อมานางเศรษฐีก็คลอดบุตรหญิงอั้งโกสมมูลจึงแอบไปฆ่าเด็กน้อยแล้วใส่ความว่านางสมาธิเป็นผู้ฆ่า เศรษฐีจึงขับนางให้ออกจากบ้าน ไปและนางถูกชายขี้เมาผู้หนึ่งจับตัวไปขายให้แก่พ่อค้าสำเภา นางเกรงว่าพวกพ่อค้าจะย่ำยีตนจึงอธิษฐานขอให้ตนเองเป็นชาย

เมื่อเรือสำเภาที่นางสมาธิในสภาพของชายอาศัยไปด้วยนั้นบรรลุถึงเมืองโกสัมพีแล้วบังเอิญพระราชามือเมืองโกสัมพีสิ้นพระชนม์ บรรดาอมาตย์จึงปล่อยราชรถเสด็จหาผู้มิบุญไปเป็นกษัตริย์ รถเสด็จหายได้ไปเกยเอานางสมาธิในร่างของชายไปอภิเษกเป็นกษัตริย์ และกษัตริย์ใหม่ได้ช่วยรักษาคนป่วยและพิการทั้งหลายให้หายเป็นอันมาก ฝ่ายปัญญาพลเมื่อสบโอกาสแล้วจึงแล่นใบเรือกลับบ้านเมื่อไปถึงแล้วมิได้พบนางสมาธิ แต่เห็นน้องชายของตนซึ่งตาบอดรออยู่ เมื่อทราบว่กษัตริย์เมืองโกสัมพีอาจรักษาคนให้หายพิการได้ จึงพาน้องชายไปเข้าเฝ้า เมื่อมารดาของปัญญาพลอั้งโกสมมูลและชายขี้เมาทราบข่าวว่าปัญญาพลจะเดินทางเช่นนั้น จึงขอเดินทางไปด้วยเมื่อไปถึงเฉพาะพระพักตร์ของพระเจ้ากรุงโกสัมพีแล้ว ทุกคนต้องบอกความเป็นมาของความป่วยหรือพิการตามความเป็นจริง ซึ่งเมื่ออั้งโกสมมูลและชายขี้เมารวมทั้งน้องชายของปัญญาพลกุมารทูลเรื่องตามความจริงแล้วพระเจ้ากรุงโกสัมพีจึงช่วยรักษาให้ตาหายบอด

เมื่อพระเจ้ากรุงโกสัมพีถามปัญญาพลกุมารว่าไปถึงเมืองของพระองค์ด้วยเหตุใดปัญญาพลตอบว่าไปค้นหาภรรยาของตน พระเจ้ากรุงโกสัมพีว่าภรรยาของปัญญาพลกุมารอยู่ในเมืองนั้น แล้วถามว่าปัญญาพลกุมารสามารถรู้จักว่าผู้ใดเป็นภรรยาของตนโดยสัมผัสเพียงปลายนิ้วได้หรือไม่ เมื่อปัญญาพลรับคำพระเจ้ากรุงโกสัมพีแล้วก็ให้เอาฝ่ามามากั้น พระองค์และพระสนมทั้งหลายเพียงยื่นมือออกมาเท่านั้น ปัญญาพลกุมารจับปลายนิ้วของนางทั้งหลายก็รู้ว่าไม่ใช่ภรรยาของตน แต่เมื่อจับมือของอีกผู้หนึ่งก็บอกว่าคนนี้ใช้ภรรยาของตนแล้ว ความเป็นชายของพญาโกสัมพีก็หมดไปและกลับคืนเป็นหญิงคือนางสมาธิดังเดิมอมาตย์ทั้งหลายจึงพร้อมกันอภิเษกปัญญาพลกุมารให้เป็นกษัตริย์ต่อไป

20. ทริวาหนชาดก

พระเจ้าทริวาหนะในเมืองพาราณสี ซึ่งเดิมทีนั้นได้อาศัยอยู่ในเมืองกาสิรัฐฐะ มีนิสัยเกรงกลัวภัยพิบัติมารดาจึงขับหนีออกจากบ้าน แต่ก็ได้ไปอาศัยอยู่กับพ่อค้าสระเพาครั้งหนึ่งมานพหนุ่มและพวกพ่อค้าสระเพาไปค้าขายในต่างเมือง และถึงคราวเคราะห์ร้ายเรืออับปางเสีย แต่ก็อาศัยที่มานพหนุ่มมีความพยายามมากจึงยึดเกาะกระดานแผ่นหนึ่งแล้วว่ายน้ำไปจนพบเกาะแห่งหนึ่ง แล้วก็แย่งชิงแก้ววิเศษจากหมูตัวหนึ่ง แก้วนี้เมื่ออมไว้แล้ว ก็จะทำให้สามารถเหาะเหินไปในอากาศได้

ขณะนั้น มิกกุมพีพี่น้อง 4 คน เกิดเบื่อหน่ายในชีวิตครองเรือน จึงพากันไปสร้างอาศรมอยู่ในป่า ไม่นานนักฤาษีผู้พี่ก็สิ้นชีวิต และได้ไปเกิดเป็นพญาอินทร์เมื่อได้พิจารณาชีวิตความเป็นอยู่ของพวกฤาษีที่เป็นน้องของตนแล้ว ก็ทราบว่าจะขาดสนและลำบากจึงลงมาประทานขวานให้น้องคนถัดไปจากตนเพื่อให้ใช้ขวานนั้นไปตัดฟันมาทำให้ใช้สอย ส่วนน้องคนที่ 2 นั้นประทานกลองใช้ตีกันไม่ให้ช้างมารบกวนและหากจะให้ฝูงสัตว์มาเป็นบริวารก็ให้ตีอีกหน้าหนึ่ง สำหรับฤาษีที่เป็นน้องคนสุดท้ายนั้นประทานไถน้ำเพื่อกำจัดโรคหืด ฝ่ายมานพหนุ่มผู้นั้นพอได้แก้วมณีแล้วก็เหาะมาลงที่ป่าแห่งนั้น และใช้อุบายเอาแก้วมณีที่ตนได้มาจากหมูแลกกับขวานของฤาษีคนที่ 2 และใช้ขวานนั้นไปตัดคอพระฤาษีจนสิ้นชีพไป หลังจากนั้นก็ใช้กลอุบายแลกเอากลองและไถน้ำจากฤาษีอีก 2 คน เมื่อได้ของนั้นมาแล้วก็กระซิบให้ขวานวิเศษเล่มนั้นไปตัดคอฤาษีทั้ง 2 คน จนสิ้นชีพไปครั้นเมื่อมานพหนุ่มได้สิ่งของวิเศษเหล่านั้นมาสมดังใจปรารถนาแล้ว จึงไปทำทนายพระเจ้าพรหมทัตต์แห่งเมืองพาราณสีให้ออกมารบกัน และเขาได้ตีกลองเรียกสัตว์มาเป็นทหารของตน จากนั้นจึงใช้ขวานไปตัดพระศอกของพระเจ้าพรหมทัตต์ และปล่อยไถน้ำท่วมชาวนครจนชาวเมืองยอมแพ้ และสถาปนาให้เขาเป็นพระราชแห่งเมืองพาราณสี ทรงนามว่าทริวาหนะในวันหนึ่งพระองค์เสด็จไปทรงน้ำในมหานที บังเอิญได้มะม่วงมาลูกหนึ่งเมื่อทรงทดลองชิมดูปรากฏว่ามีรสอร่อยยิ่งกว่ามะม่วงทั่วไป พระองค์จึงรับสั่งเรียกให้นายจ่าสวนหรือนายผู้เฝ้าประตูของอุทยานเอาเมล็ดในไปปลูก พร้อมกับทรงกำชับให้เฝ้ารักษาให้ดี ไม่นานนักต้นมะม่วงก็งอกงาม มีกิ่งก้านสาขาออกดอกและผล เมื่อสุกแล้วก็มียรสอร่อยยิ่งนัก พระองค์จึงมีพระราชสาธไปทูลเชิญให้พญาต่างเมืองมาทรงลิ้มรสมะม่วงนั้น ซึ่งทุกพระองค์ล้วนแต่ติดพระทัยในรสของมะม่วงดังกล่าว

ในบรรดากษัตริย์เหล่านั้น มีกษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงมีความประสงค์ร้าย คือมีดำริจะทำให้มะม่วงต้นนั้นมีรสขม ท้าวเธอจึงทรงปรึกษากับนายประตูอุทยานของพระองค์เพื่อหาทางที่จะดำเนินให้เป็นไปตามพระดำริ และเริ่มแผนร้ายโดยการปลูกพืชที่มีรสขม มีดินสะเดา เป็นต้น

เพื่อให้รากของมันไปปักพันกับรากของมะม่วงต้นนั้น จนมั่นใจว่ามะม่วงมีรสชมแล้วก็หลีกหนีไป เมื่อพญาทิวาหนะทรงล้มรสมะม่วงต้นเดิม เห็นว่ามีรสชม ก็โทมนัสพระทัยมากนัก จึงทรงปรึกษากับเหล่ามนตรีของพระองค์ ครั้นอำมาตย์ผู้เป็นบัณฑิตซึ่งก็คือพระโพธิสัตว์นั้นได้ถวายคำแนะนำ พระองค์ให้ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในพระราชอุทยานเสียใหม่โดยปลูกพืชที่มีรสหวานและพระองค์ก็ทรงรับสั่งเรียกให้จำสวนหรือนายประตูดุทยานปฏิบัติตามนั้น เมื่อมะม่วงได้สิ่งแวดล้อมใหม่ก็กลับมีรสหวานเหมือนเดิม

21. มหิสสชาติ

เมื่อพระโพธิสัตว์เจ้าเสวยพระชาติเป็นพระโอรสของกษัตริย์ในเมืองพาราณสีผู้มีพระนามว่ามหิสสกุमारทรงมีพระอนุชาร่วมสายโลหิตอีกหนึ่งพระองค์ มีพระนามว่าจันทกุมาร หลังจากที่พระมเหสีสิ้นพระชนม์ลง พญาพาราณสีก็ทรงอภิเษกสมรสอีกครั้งหนึ่ง และทรงมีพระโอรสองค์ใหม่ชื่อว่าสุริยกุมาร ฝ่ายนางมเหสีพระองค์ใหม่เกรงว่าโอรสของตนจะไม่ได้ขึ้นครองราชย์ จึงคิดหาอุบายกราบทูลพระสวามีเพื่อให้บุตรแห่งตนได้สืบราชสมบัติต่อไปในการข้างหน้า พญาพาราณสีจึงส่งพระโอรสในมเหสีพระองค์ก่อนให้เดินทางไปศึกษาหาวิชาความรู้ในป่า ซึ่งสุริยกุมารก็เสด็จออกติดตามพระเชษฐาทั้งสองเข้าไปอยู่ในป่าด้วยเช่นกัน

จนกระทั่งในวันหนึ่ง สุริยกุมารได้เดินหลงเข้าไปใกล้สระน้ำที่มีผีเสื้อน้ำตนหนึ่งรักษาอาณาเขตแห่งนั้น ฝ่ายผีเสื้อนั้นก็ตั้งคำถามต่อสุริยกุมารว่ารู้จักเทวกรรมหรือไม่ เมื่อสุริยกุมารตอบว่าตนไม่รู้จักเทวกรรม ผีเสื้อน้ำจึงจับตัวสุริยกุมารเอาไว้เพื่อจะนำไปกินเป็นอาหารในภายหลัง ต่อมาจันทกุมารก็เดินหลงเข้าไปใกล้สระน้ำนั้นและถูกจับตัวไว้อีกคนหนึ่ง ส่วนมหิสสกุमारครั้นเห็นว่าพระอนุชาทั้งสองของตนหายไปเป็นเวลานานจึงออกตามหาเมื่อไปถึงบริเวณสระน้ำก็พบกับผีเสื้อน้ำที่แปลงกายเป็นชายผู้หนึ่งมาหลอกล่อให้มหิสสกุमारลงไปเล่นน้ำ แต่ด้วยญาณแห่งพระโพธิสัตว์เจ้าจึงทราบว่าบุรุษผู้นั้นเป็นผีเสื้อน้ำแปลงกายมา และทรงแสดงธรรมแก่ผีเสื้อน้ำตนนั้น เมื่อผีเสื้อน้ำได้ฟังยังธัมมเทศนาแห่งมหิสสกุमारก็บังเกิดความเลื่อมใสและกล่าวว่าจะมอบพระอนุชาคืนให้แก่มหิสสกุमारพระองค์หนึ่ง โดยให้เลือกระหว่างจันทกุมารและสุริยกุมารฝ่ายมหิสสกุमारนั้นได้ตระหนักถึงว่าพระราชบิดาทรงมอบราชสมบัติให้สุริยกุมารสืบต่อดังนั้นพระองค์จึงตัดสินใจตัดสินพระทัยที่จะเลือกขอชีวิตของสุริยกุมารไว้ เมื่อผีเสื้อเห็นถึงความเสียสละของโพธิสัตว์เจ้าจึงมอบพระอนุชาทั้งสองพระองค์คืนแก่มหิสสกุमार

ครั้นเมื่อกลับถึงเมืองพาราณสีแล้ว มหิสสกุमारจึงได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากผู้เป็นพระราชบิดา เนื่องจากทรงประกอบกุศลกรรมที่ได้ช่วยชีวิตของพระอนุชาเอาไว้ แล้วแต่งตั้งให้จันทกุมารเป็นมหาอุปราช พร้อมทั้งมอบตำแหน่งอำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ให้แก่สุริยกุมารทำหน้าที่

ปกครองดูแลบ้านเมืองให้เกิดความร่วมเย็นเป็นสุขสืบไป ส่วนผีเสื้อน้ำตานั้นก็ได้รับการเช่นไหว้ และสร้างที่อยู่อาศัยให้ดีกว่าเดิม

22. ฉัททันตชาดก

พญาฉัททันต์มีมเหสีชื่อมหาสุภัททาและจุลลสุภัททา นางช้างจุลลสุภัททามีความน้อยใจว่าพญาช้างคอยเอาใจนางมหาสุภัททามากกว่านางจึงตั้งใจว่าหากนางตายจากชาติอันเป็นช้างแล้วก็ขอให้เกิดเป็นธิดาของพญามัทธราชาและได้เป็นมเหสีของพญาพราณสี แล้วจะให้ให้นายพรานยิงพญาช้างด้วยธนูอาบยาพิษและเอางาทั้งคู่ไปให้แก่ตน จากนั้นนางก็ได้อดอาหารจนสิ้นชีวิต

นางช้างจุลลสุภัททาได้เกิดใหม่และเป็นมเหสีของพญาพราณสีตามคำอธิษฐาน นางได้แก่งป่วยเพื่อขอให้พญาพราณสีใช้คนไปนำเอางาของพญาช้างฉัททันต์มาให้ ในที่สุดนางก็เลือกได้พรานป่าผู้หนึ่ง โสนุดตระให้ไปดำเนินการตามความประสงค์ดังกล่าว นายพราหมณ์ โสนุดตระเดินทางฝ่าความยากลำบากต่าง ๆ เป็นเวลาถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วัน จึงไปถึงที่อยู่ของพญาช้างและสังเกตพฤติกรรมของพญาช้างจนแน่ใจ แล้วจึงได้ขุดหลุมซ่อนตัวและยิงพญาช้างด้วยธนูอาบยาพิษ พญาช้างได้รับบาดเจ็บสาหัสแต่ก็จับตัวพราน โสนุดตระได้ ครั้นเห็นว่านายพรานนั้นนุ่มน้อมด้วยฝ้าย่อมฝาดซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพระอรหันต์ก็อดใจไว้ไม่ฆ่าพรานนั้น และเมื่อทราบจากคำบอกเล่าของนายพรานว่านางจุลลสุภัททาใช้ให้ฆ่ามาจนตนเองดังกล่าว พญาช้างก็อดทนต่อความเจ็บปวดและช่วยชักเถื่อยเพื่อตัดงาของตนจนสำเร็จ ฝ่ายช้าง 8 พันเชือกที่เป็นบริวารและนางมหาสุภัททาที่พญาช้างแกล้งใช้ให้ไปค้นหาศัตรูในทิศทางอื่นกลับมาเห็นพญาช้างสิ้นชีวิตแล้ว จึงได้อาราธนาพระปัจเจกพุทธเจ้า 500 องค์มาสวดบำเพ็ญกุศลแล้วเผาศพพญาช้างแล้วจึงกลับไปสู่ที่อยู่แห่งตน

นายพราน โสนุดตระนำงาทั้งคู่ของพญาช้างฉัททันต์ขึ้นถวายนางจุลลสุภัททา เมื่อนางจุลลสุภัททาได้รับเอางาทั้งสองของพญาช้างฉัททันต์ขาดไว้เหนือตักของตนแล้วก็พึงดูงานั้นนางเกิดความสะเทือนใจเป็นอันมาก จึงถึงแก่ความตายในที่สุด

23. จัมเปยชาดก

ในอดีตกาลนั้น มีกษัตริย์ในอังครฐและเมืองมครสู้รบกันพญามครเป็นฝ่ายแพ้จึงควมม้ากระโจนลงสู่แม่น้ำจัมเปยยะซึ่งพญาจัมเปยยะก็ช่วยไว้ได้ ต่อมาเพื่อถึงวันขึ้นปีใหม่พญามครก็กระทำพิธีบูชาพญานาค และพญานาคก็ได้แสดงตัวและแสดงสมบัติของตนให้คนเห็น ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เกิดมาในตระกูลยากไร้ ได้เห็นสมบัติของพญานาคจัมเปยยะแล้วก็อยากได้เมื่อตายแล้วก็ไปเกิดในครรภ์ของนาคอัครมเหสีของพญานาค ซึ่งเมื่อเกิดเป็นพญานาคแล้ว พระโพธิสัตว์ก็เสียวใจที่เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เกิดอยากจะตายจากภาวะความเป็นนาค จึงขึ้นไปรักษาอุโบสถศีลแล้วได้อธิษฐานจะบริจาคเลือดเนื้อและชีวิตให้เป็นทาน

ยังมีชายผู้หนึ่งในเมืองพาราณสี ได้ไปเรียนมนตร์อาสัมพายนะเพื่อเป็นหมองูจากเมืองคักศิลา เมื่อศึกษาวิชาแล้วก็เดินทางกลับเมื่อได้พบพญาจัมเปยยนคราชซึ่งมีกายเท่าคน ไถ่ก็จับเอาไปเล่นให้คนดูเพื่อเก็บเงิน จนกระทั่งพญานาคนั้นไปเล่นในวังของพญาอุคคเสนาในเมืองพาราณสีฝ่ายนางนาคสุมนาเทวีซึ่งเป็นเมียของจัมเปยยนคราชโพธิสัตว์ เห็นว่าสามีของตนไปจำศีลถึงเดือนหนึ่งแล้วก็ออกไปติดตามจนพบขณะที่กำลังแสดงอยู่ใกล้ประตูของพญาอุคคเสนา เมื่อจัมเปยยนคราชเห็นเมียของตนก็เกิดความละอายจึงกลับไปนอนอยู่ในกรง และเมื่อพญาอุคคเสนาทราบจากนางสุมนาเทวีวู้งงที่แสดงนั้นแท้จริงคือนคราชผู้มีพิษเป็นอันมากก็ได้ขอไถ่เอานาคจากพราหมณ์หมองู หลังจากนั้นพญาอุคคเสนากับบริวารก็ได้ไปเยี่ยมนาคพิภพตามคำเชิญของจัมเปยยนคราชถึง 7 วัน มองเห็นความยิ่งใหญ่ของสมบัติในเมืองนาค ในตอนท้ายพญาจัมเปยยนคราชก็ได้มอบทรัพย์สมบัติเป็นอันมากแก่พญาอุคคเสนาเพื่อนำไปใช้ในเมืองพาราณสีอีกด้วย

24. พหลคาวิชาดก

แม่วัวชื่อพหลามีลูกเป็นวัวตัวผู้ตัวหนึ่ง วันหนึ่งนางวัวได้ออกไปแสวงหาอาหารในป่าร่วมกับวัวตัวอื่น ๆ แล้วได้แยกจากฝูงไปหากินอีกที่หนึ่ง เมื่อเสื่อ โคร่งมาพบเข้าก็จะจับแม่วัวกิน แม่วัวพหลาได้ขอร้องเสื่อ โคร่งว่าขอกลับไปให้นมลูกเสียก่อนแล้วจะมาให้กินซึ่งเสื่อ โคร่งก็อนุโลมตาม แม่วัวพหลาได้กลับไปให้ลูกกินนมแล้วจึงเดินทางไปเป็นอาหารของเสื่อ โคร่ง โดยมีลูกวัวติดตามไปและขอให้เสื่อ โคร่งกินตนเองแทนแม่ เสื่อ โคร่งเห็นเช่นนั้นจึงบอกว่าจะไม่กินวัวไม่ว่าแม่หรือลูก เหตุการณ์นั้นบังคาลให้พญาอินทร์รับรู้จึงลงมาปรากฏต่อหน้าสัตว์ทั้งสาม แล้วสรรเสริญสัตว์ทั้งสามเป็นอันมากและนำสัตว์ทั้งสามไปเปลี่ยนภาพเป็นเทวดาและเสวยทิพย์สมบัติในสวรรค์

25. กปิปราชชาดก

เมื่อครั้งที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาลิงอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคานั้นในครั้งหนึ่งใกล้อาศัสนั้นมีต้นมะม่วงใหญ่ต้นหนึ่งที่มีผลโตและรสชาติ พญาลิงตระหนักว่าหากมะม่วงสุกแล้วหล่นลงไปใต้น้ำก็อาจชักนำภัยมาถึงตนและบริวารได้ จึงให้บริวารลิงปลิดดอกและผลมะม่วงในกิ่งที่ทอดไปเหนือน้ำนั้นออกให้หมด แต่ครั้งหนึ่งมีมะม่วงผลหนึ่งเคิบโตในรังมดแดง เมื่อสุกแล้วก็ร่วงลงในน้ำและลอยไปติดที่ค้ำขายซึ่งจึงขวางลำน้ำเพื่อให้พญาพราณสีเล่นน้ำโดยมิให้มีสิ่งใครบกวน เมื่อผู้รักษาตาขายเห็นมะม่วงประหลาดก็นำไปถวายให้ทรงชิมดู ซึ่งพญาพรหมทัตต์ก็คิดใจในรสอันอร่อย จึงยกพลเดินทางไปค้นหามะม่วงต้นนั้นจนพบและเสวยมะม่วงจนเป็นที่พอพระทัย

ขณะที่พญาพรหมทัตต์และบริวารหลับอยู่นั้น พญาลิงก็พาบริวารไปกินมะม่วงตามปกติ พญาพรหมทัตต์ตื่นบรรทมเห็นลิงกินมะม่วงเช่นนั้น จึงให้พวกนายธนูมาล้อมต้นมะม่วงเพื่อยังลึงดังกล่าว พญาลิงเห็นภัยดังกล่าวจึงกระโดดไปยังต้นไม้ที่อยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำ แล้วคิดสร้างสะพานให้บริวารได้หนีภัยโดยนำเอาหาวยขนาดยาวผูกกับต้นไม้ฝั่งนั้น และอีกฝั่งหนึ่งผูกเข้ากับบันเอวของตนแล้วกระโดดจากฝั่งตรงข้ามมายังต้นมะม่วง แต่บังเอิญเส้นหาวยนั้นสั้นไปเล็กน้อย พญาลิงเพียงคว้าได้ปลายกิ่งมะม่วงแต่ไม่สามารถใช้เครือหาวยผูกเข้ากับกิ่งมะม่วงได้ ด้วยความกลัวที่บริวารจะเป็นอันตรายพญาลิงจึงบอกให้บริวารทั้งหมดเหยียบไปบนหลังของตนทำให้พญาลิงบอบช้ำอย่างสาหัส จนกระทั่งถึงถึงตัวสุดท้ายซึ่งเป็นลึงที่ชั่วร้ายเห็นโอกาสที่จะทำร้ายพญาลิงจึงรีบปีนขึ้นสู่กิ่งมะม่วงที่สูงแล้วกระโจนลงเหยียบพญาลิงและหนีไป ทิ้งให้ลึงโพธิสัตว์บาดเจ็บสาหัสค้างเติ่งอยู่ในอากาศ

พญาพรหมทัตต์เห็นเหตุการณ์ทั้งหมดจึงให้ราชบุรุษนำพญาลิงลงมาพยาบาลแล้วถามว่าเหล่าบริวารมีคุณอย่างไรจึงทำให้พญาลิงต้องถึงกับยอมสละชีวิตเช่นนั้น พญาลิงตอบว่าเมื่อเป็นหัวหน้าของชนเหล่าใด ก็จะต้องมีหน้าที่ทำให้เกิดความสุขและความปราศจากภัยแก่ชนเหล่านั้นแล้วได้ตัดเดือนพญาพรหมทัตต์ต่อไปว่าพระราชชาไม่ควรจะข่มเหงพลเมือง แต่ควรจะสงเคราะห์คนเหล่านั้นและจะต้องดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรมเสมอ จากนั้นพญาลิงก็สิ้นใจ

26. นรชีวกค

เมื่อครั้งที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนรชีวกุมารนั้นพระองค์ได้เลี้ยงดูบิดามารดา เมื่อบิดาสิ้นชีวิตนรชีวกุมารก็ได้เลี้ยงดูมารดาสืบต่อมา ครั้งหนึ่งนรชีวกุมารได้สร้างกระท่อมให้แม่พักอยู่แล้วตนเองออกไปเที่ยวข่าวนานา วันหนึ่งงูเห่าจากจอมปลวกซึ่งอยู่ใกล้กระท่อมเฝ้านาได้กัดมารดาของนรชีวกุมารตาย เมื่อนรชีวกุมารกลับไปพบสภาพศพของมารดาก็เข้าใจได้ว่าเสียชีวิต

เพราะพิษงู จึงออกค้นหางูนั้นจนพบแต่ก็มีได้ทำร้ายเพราะเกรงว่าสีของตนจะขาด จึงปล่อยงูนั้นหนีไปและได้อธิษฐานขอให้ผู้มีมาช่วยให้แม่ฟื้นคืนมา

เมื่อความทราบไปถึงพญาอินทร์แล้ว ก็ได้แปลงเป็นพราหมณ์ไปหาณรชิวกุมารแล้วว่า หากได้เนื่องจากหัวใจคนแล้วก็จะสามารถช่วยให้ผู้ตายฟื้นคืนได้ นรชิวกุมารทราบความแล้วก็ขอมิดจากเทวดาและอธิษฐานอย่าให้ตนเสียชีวิตจนกว่าจะเห็นมารดาของตนฟื้น แล้วจึงใช้มิดทิพย์ตัดเอาชิ้นเนื้อจากหัวใจของตนใส่ในปากของมารดาตามคำแนะนำของพราหมณ์แล้วพราหมณ์แปลงก็สาธยายมนต์ให้ผู้ตายฟื้นคืนได้ พระโพธิสัตว์เมื่อเห็นว่ามารดาของตนฟื้นแล้วจึงเข้าไปขออโหสิกรรมแล้วก็สิ้นใจ ฝ่ายมารดาเห็นนรชิวกุมารเสียชีวิตเพราะตนเช่นนั้นจึงได้อธิษฐานขอให้พญาอินทร์พรหมมาช่วยชุบชีวิตบุตรของตน ซึ่งพญาอินทร์ก็ได้ไปชุบชีวิตกุมารนั้น เพราะชื่นชมที่เห็นว่านรชิวกุมารยอมสละชีวิตของตนเพื่อช่วยชีวิตมารดา

27. ลีทิสสารชาดก

พญาพรหมทัตต์เสวยราชย์ในเมืองพาราณสี มีมเหสีชื่อวิมาลาเทวี มีโอรสเป็นพระโพธิสัตว์ชื่อลีทิสสารกุมาร ครั้นนั้นสหายของพระโพธิสัตว์ได้ไปบังเกิดเป็นบุตรของธัญชัยเศรษฐี มีชื่อว่าปญญาสารกุมาร กุมารทั้งสองได้เล่นกับเด็กอื่นและได้รื้อดำไปเป็นอันมากพ่อแม่ของเด็กเหล่านั้นไม่พอใจจึงไปฟ้องพญาพรหมทัตต์ พญาพรหมทัตต์จึงจับกุมารทั้งสองออกไปจากเมือง เทวดารักษาไม้निโครธต้นหนึ่งสงสารกุมารทั้งสองจึงบอกทางให้และบอกว่าภายหลังทั้งสองจะได้พบกวางทอง ซึ่งผู้ใดกินตาข้างขวาของกวางนั้นจะได้เป็นพญาจักรพรรดิราช และผู้ที่กินตาข้างซ้ายก็จะมีแก้วเจ็ดประการไหลจากปากเมื่อหัวเราะ ซึ่งเมื่อกุมารทั้งสองพบกวางทองนั้น พระโพธิสัตว์ก็กินตาเบื้องขวา และให้ปญญาสารกุมารกินตาเบื้องซ้ายของกวางทอง

กุมารทั้งสองเดินทางต่อไป และเทวดาคงค์หนึ่งบอกทางให้ไปถึงทางแยกข้างหน้าลีทิสสาร โพธิสัตว์ได้เลือกเดินทางไปยังเมืองมิตถานคร ครั้นนั้นกษัตริย์แห่งเมืองมิตถาสิ้นพระชนม์ ชาวเมืองจึงได้จัดรถเสด็จทายหากษัตริย์องค์ใหม่ ซึ่งราชรถก็ไปหยุดที่ลีทิสสารกุมาร เสนาข้าราชการจึงพร้อมกันอภิเษกเจ้าลีทิสสารกุมารเป็นกษัตริย์ให้ชื่อว่า พญาจักรพรรดิราช ฝ่ายปญญาสารกุมารแยกเดินทางไปถึงเมืองกุสมพนคร ธิดาของกษัตริย์เมืองกุสมพนครพบเจ้าปญญาสารกุมาร มีแก้วมณีร่วงจากปากเมื่อหัวเราะห์ จึงนำตัวไปหาพระบิดาซึ่งก็ได้อภิเษกสมรสให้ครองคู่กัน ต่อมากษัตริย์องค์หลอกล่อให้ปญญาสารกุมาร ไปสู่สวนอุทยานแล้วให้กินเหล้าผสมยาพิษจนเห็นว่าตายแล้วจึงเอากิ่งไม้คลุมไว้ มียักษ์ 3 คน เห็นว่าปญญาสารกุมารตายก็เข้าไปหวังจะกินเป็นอาหาร แต่เทวดาประจำต้นนิโครธห้ามไว้และบอกว่าปญญาสารกุมารมีคุณวิเศษ ยักษ์ก็ว่าพวกตนก็มีคุณวิเศษ

โดยที่ตนหนึ่งมีคนโทน้ำทิพย์ชุบชีวิตคนได้ ยักษ์อีกตนหนึ่งว่าตนเองมีขั้ววิเศษที่ทำให้ของที่วางบนตาซึ่งกลายเป็นเงินหรือทอง ส่วนยักษ์อีกตนหนึ่งว่าตนมีรองเท้าวิเศษที่ใส่แล้วเหาะได้ เมื่อเจ้าบุญญาसारกุมารฟื้นแล้วยักษ์ทั้งสามก็ตกใจจึงพากันหนีไป เจ้าบุญญาสารก็ได้ของวิเศษทั้งสามและสวมรองเท้าวิเศษเหาะกลับไปหาราชชาซึ่งเป็นภรรยาของตน ต่อมาพระธิดาซึ่งสมคบกับพระราชาก็หลอกบุญญาสารกุมารให้ไปเที่ยวป่าหิมพานต์และหลอกขโมยขโมยของวิเศษกลับมา

เทวดาประจำนิมิตโคธตันหนึ่งในป่าหิมพานต์เห็นว่าบุญญาสารกุมารมีบุญสมภารมาก เพราะเคยถวายผ้าเป็นธงและบูชาพระธรรมมาก่อน จึงบอกบุญญาสารกุมารว่า ผู้ที่กินผลไม้โคธตันจากกิ่งทางตะวันออกจะกลายเป็นเสือโคร่ง ผู้กินผลไม้โคธตันจากกิ่งทางด้านใต้จะกลายเป็นหมี ผู้กินผลไม้โคธตันจากกิ่งด้านตะวันตกจะกลายเป็นลิง ผู้กินผลไม้โคธตันจากกิ่งด้านเหนือจะกลายเป็นนกกาง และผู้กินผลไม้โคธตันจากกิ่งยอดจะมีรูปโฉมอันงาม เจ้าบุญญาสารจึงกินผลไม้โคธตันจากกิ่งด้านเหนือแล้วกลายเป็นนกกางบินกลับไปหาภรรยาและบอกถึงเรื่องผลไม้โคธตัน นางจึงขอเอาผลไม้โคธตันไปให้พระบิดาของนาง ซึ่งบุญญาสารกุมารให้คนในเมืองทุกคนกินผลไม้โคธตันจากกิ่งด้านตะวันตกแล้วกลายเป็นลิงไปทั้งหมด จากนั้นก็นำของวิเศษเหาะกลับไปหาพญาจักรพรรดิราชยังเมืองมิลิตา และได้รับแต่งตั้งให้เป็นเสนาผู้ใหญ่ และเมื่อพญาจักรพรรดิราชสิ้นพระชนม์แล้ว เจ้าบุญญาสารกุมารก็ได้รับการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์แทนจนสิ้นอายุขัย

28. กุสศราชชาดก

ในครั้งที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพญาโอภากราชและนางสีลวดี นั้นพระองค์มีรูปร่างที่น่าเกลียดอัปลักษณ์แต่มีปัญญาอันชาญฉลาด เมื่อกุสศราชกุมารเจริญวัยถึง 16 พระบิดาและมารดาเห็นว่ามียายุอันสมควรแล้วก็ปรารถนาจะให้พระองค์มีคู่ครอง แต่พระองค์ไม่ต้องการ ด้วยเหตุที่ทรงเชื่อว่าไม่มีสตรีใดจะรักชายจี๊ว และอ้างว่าจะอยู่ปรนนิบัติพระบิดามารดาไปตราบสิ้นพระชนม์แล้วจึงจะออกบวช เมื่อไม่อาจขัดพระประสงค์ของพระบิดามารดาได้ กุสศราชกุมารจึงทรงสลักรูปสตรีงามด้วยทองคำ และทูลว่าหากมีสตรีใดงามดังรูปนั้นก็จะรับเป็นคู่ครอง พญาโอภากราชให้อำมาตย์นำรูปทองใส่สิ่วกาเดินทางไปตามแคว้นต่าง ๆ ใครได้เห็นก็ชมว่างามแต่มีได้กล่าวเปรียบเทียบกับใคร จนกระทั่งไปถึงสากลนครแคว้นมัทธาณัฐ พญามัทธาณัฐมีธิดา 8 นางล้วนมีรูปร่างราวกับเทพธิดา แต่นางปีพภาวดี พระธิดาองค์แรกทรงพระสิริโฉมงามที่สุด มีรัศมีเปล่งจากหน้าจึงได้นามว่า ปีพภาวดี นางมีแม่นอมชื่อนางขุชชา วันหนึ่ง นางขุชชาไปตักน้ำมาให้นางทรง ครั้นไปถึงทำน้ำได้เห็นรูปทองก็เข้าใจว่านางปีพภาวดีหนีออกมาจากวัง ต่อมานางจึงรู้ว่า

ไม่ใช่นางปีภาวดี นางชุชชาจึงเล่าความเข้าใจผิดของตนให้นางทาสีฟัง พวกอำมาตย์จากเมืองกุศสาวดีได้ยินจึงออกมาถามและรู้ว่านางปีภาวดีราชธิดามมากกว่ารูปทองนั้น

พวกอำมาตย์จึงขอเข้าเฝ้าพญามัททราภรณ์และกราบทูลว่าพญาโอภากราชให้นำรูปทองมาถวาย และผู้ขนางปีภาวดีให้แก่กุศสราษกุมาร เมื่อพญามัททราภรณ์ทรงรับไมตรีแล้ว พญาโอภากราชจึงเสด็จสู่ศาลนครพร้อมทั้งนางสีลวดีเพื่อทูลต่อพญามัททราภรณ์ว่าราชประเพณีของกุศสาวดีนั้น สะใภ้จะมีได้เห็นหน้าสวามีจนกว่าจะตั้งครภ์ ฝ่ายนางปีภาวดีก็เต็มใจจะทำตามประเพณีทั้งสองพระองค์จึงทรงรับตัวนางมา ต่อมาพญาโอภากราชได้ยกราชสมบัติให้แก่โอรสและอภิเษกกุศสราษกุมารขึ้นเป็นกษัตริย์

ต่อมานางปีภาวดีอยากเป็นสวามีจึงอ่อนนพระนางสีลวดีหลายครั้ง วันหนึ่งพระนางสีลวดีจึงให้นางปีภาวดีมีโอกาสได้ทอดพระเนตรเวลาเสด็จเลียบเมือง แต่นางได้ให้เชยยปัตติกุมารทรงช้างมงคลแทน แล้วทรงให้กุศสราษเป็นความขี้ขาง ซึ่งความขี้ขางผู้อัปลักษณ์ก็ทำกริยาเข้าหยอกนางในครั้งแรกนางเข้าใจว่าเชยยปัตติกุมารผู้มีรูปงามเป็นสวามี แต่เกิดสงสัยว่าความขี้ขางแสดงกริยาของอาจเกินฐานะนั้นน่าจะเป็นกุศสราษเองจึงใช้นางชุชชาไปคว่าใครลงจากช้างก่อนแต่กุศสราษรู้ทันจึงกำขับนางให้กลับมาทูลแก้สงสัยได้ ครั้นต่อมากุศสราษใคร่เห็นมเหสีอีก พระนางสีลวดีจึงพาสะใภ้ไปอุทยานและลงสรง กุศสราษแอบอยู่ในสระ เมื่อนางมาใกล้ก็แสดงตนแล้วกล่าวว่าตนคือพญากุศสราษแล้วจับแขนนางไว้ นางรังเกียจสวามีรูปชั่วจึงหนีกลับคืนสู่เมืองมัททราภรณ์ พญา กุศสราษก็ปล่อยให้นางกลับโดยว่าจะไปชิงเอานางคืนในภายหลัง

เมื่อชายจากไปแล้ว กุศสราษก็ซบเซาเหงาอยู่ระยะหนึ่งแล้วจึงฝากราชสมบัติไว้กับพระมารดาแล้วก็ถือเอาทอง 1,000 หม้อทองคำ และพิณชื่อ โกลนุทออกพร้อมกับอาวุธคู่กายเดินทางไปตามหามเหสีเพียงวันเดียวกุศสราษก็เดินทางได้ 100 โยชน์และถึงเมืองของนาง ครั้นนั้น มีหญิงผู้หนึ่งรู้ลึกลับที่โพธิสัตว์ตรากตราเดินทางจึงได้นำกุศสราษไปพักนอนที่บ้านของตนกุศสราษจึงมอบทองคำและหม้อทองคำให้แก่นาง ต่อมากุศสราษเห็นว่าภารกิจที่จะพยายาม โน้มให้นางปีภาวดีใจอ่อนยอมรักตนนั้นเป็นเรื่องที่ยากจะสำเร็จ พระองค์จึงคิดสินบนให้นางชุชชาช่วยเหลือนางปีภาวดีให้ใจอ่อน ถึงขนาดที่ให้เหตุผลโต้แย้งทั้งนุ่มนวลและอย่างรุนแรงแต่ก็ไม่สำเร็จ

กุศสราษทนลำบากในศาลนครได้เจ็ดเดือน นางปีภาวดีก็มีใจอ่อนลง คิดจะกลับเมือง ทันใดนั้นแท่นบัณฑุกัมพลของพญาอินทร์ก็แจ้งกระด้างขึ้น พญาอินทร์ทรงทราบเหตุจึงหาอุบายช่วยเหลือ โดยให้เทพบุตร 7 องค์แปลงตัวเป็นทูตจากพญามัททราภรณ์ไปทูลกษัตริย์ทุกเมืองว่าพระองค์จะยกนางปีภาวดีให้ กษัตริย์ทั้งเจ็ดเมืองรีบยกทัพมา ครั้นพอทราบข่าวพญามัททราภรณ์บอกความไปทุกเมืองตรงกัน เช่นนั้น กษัตริย์ทั้งเจ็ดก็กริ้ว คิดจะรบเอาเมือง พญามัททราภรณ์เห็นเหลือกำลังจะสู้กับกองทัพถึงเจ็ดเมืองเช่นนั้น ก็ดำหนิศาที่หนีสวามีผู้ทรงอำนาจมาจนต้อง

เดือรื้อนและคิดจะตัดศึกโดยตัดนางเป็นเจ็ดท่อนแจกให้กษัตริย์เหล่านั้น ปีพทวตักถ้วตยจิงทูลความจริงว่ากุสศรชเสด็จมำประทบอยู่ในเมืองแล้ว พระมรคาก็ดำหนิงงที่ดูแคลนกษัตริย์ผู้ทรงอำนภพและข่มลงให้เป็นเสมือนคนใช้เช่นนั้น เมื่อควมทรภถึงพญำมัททรภฏฐ์แล้ว ก็เสด็จไปหำกุสศรชแล้วทรงอัญชูลีขอมมำโทษต่อพญำกุสศรช พญำกุสศรชก็ทูลว่ำที่ทำไปนั้นก็เพระควมรัก หลังจากนั้นพญำมัททรภฏฐ์ก็บังคับปีพทวตักให้รีบไปขอมมำโทษกุสศรชและทูลขอร้องให้ช่วยรักษำชีวิตนงไว้ นงจึงสิ้นทิลิมำนะไปกรภบเทภพระบพทสวามีและกล่ำวว่ำแต่ก่อนนั้นนงมิได้มีจิตเสน่หำในต้วกุสศรชเลยแต่บัดนี้นงประจักษ์แล้วถึงควมรักของพระองค์แล้วจกนั้นจึงได้เชิญกุสศรชให้สละสภำอันต่ำต้อยขึ้นเป็นพระรชบุตรเขยอย่างเต็มภคภูมิ

พญำกุสศรชทรงช้ำงนำทมัททรภฏฐ์โดยพำปีพทวตักนึ่งที่คอช้ำงอยู่ดำนหลังเสด็จออกจกประตู่เมืองทศตวันออกแล้วประกาศว่ำตนคือกุสศรช ผู้ใดที่อยำกอำยุยีนก็ให้ก้มกรภบพระองค์เสียกษัตริย์ทั้งเจ็ดได้สัผัสเพียงเสียกก็เกรงอำนจ จึงพำกันแตกทพหนีไปและถูกจับไว้ในที่สุดพร้อมนั้นพญำอินทร์ได้นำแก้วโรจนมณีนมำหำถึงในกองทพ เมื่อได้แก้วมณีแล้วกุสศรชก็กลับมีพระโอมงควมขมณะเสด็จกลับเข้าสู่เมืองก็ได้นำพญำทั้งเจ็ดมำถวยพระสัสสุระ ซึ่งพญำมัททรภฏฐ์ก็ถวยคืน กุสศรชผูกไมตรีกับกษัตริย์ทั้งเจ็ดโดยขอประทำนธิดำเจ็ดนงแก่กษัตริย์เหล่านั้น ซึ่งทุกฝ่ำยก็มีความพอใจ ในที่สุดกุสศรชก็พำมเหล็กกลับนครกุสศวตักและครองรชย์โดยสวัตติสืบมำจนสิ้นอำยุขัย

29. ภันทคำริกษดก

ครั้งหนึ่ง พระโพธิสัตว์ได้ถือกำเนิดเป็นพระโอรสของพญำโกรพยะและนงสมุนนทเวผู้ปกครองเองมิตลำนแห่งแคว้นวิเทหะ ยังมีในวันหนึ่งทีเหล่าเทวดำโดยมีพญำอินทร์เป็นประชำนได้มำถำมคำถำมแก่พญำโกรพยะ 10 ข้อ เพื่อต้องการจะแสดงถึงพระบุญญำธิภของพระโอรสที่อยู่ ในครรรค์แห่งนงสมุนนทเว แต่พญำโกรพยะทรงตอบคำถำมนั้นไม่ได้ และกลับไปถำมนงสมุนนทเวผู้เป็นรชเทวี แต่นงสมุนนทเวก็ไม่สามารถจะทรภคำตอบได้จึงกล่ำวปฏิเสชไป ฝ่ำยพญำโกรพยะนั้นเกิดบันดลทอสจึงสั่งพลบริวำรให้นำต้วนงสมุนนทเวไปประหำร แต่ด้วยพระบมำมิของพระโพธิสัตว์เจ้า ทำให้อบริวำรเกิดความสงสรและนำต้วนงสมุนนทเวไปพักอศัยอยู่ในที่ปลอดภัย

หลังจากนั้นประมาณ 10 เดือน นงสมุนนทเวก็มีพระประสูติภคพระโอรสออกมำและให้พระนำนว่ำ ภันทคำริกกุมำร นงสมุนนทเวฝ่ำพุ่มพิกฤษำพระโอรสจนเติบโตใหญ่มีอำยุได้ 7 ปี 7 เดือน และ 7 วัน พญำอินทร์จึงเสด็จลงมำทวงคำตอบจกพญำโกรพยะ หำว่ำทรภตอบคำถำมไม่ได้พญำอินทร์ก็จะลงโทษด้วยการใช้ค้อนเหล็กมำทุบสิริษะให้แตกออกเป็น 7 เสียง พอรุ่งเชำ

พญา โกร์พะจะจึงรับสั่งเรียกเหล่าเสนาอำมาตย์มาประชุม นายบริวารผู้นำตัวของนางสุนนาเทวี ไปช้อนเอาไว้จึงกราบทูลว่า ยังมีกุมารผู้หนึ่งที่จะอาสาตอบคำถามนั้น พญาอินทร์ทรงถามคำถามไว้ว่า สิ่งที 1 ไม่มี 2 มี 2 ไม่มี 3 มี 3 ไม่มี 4 มี 4 ไม่มี 5 มี 5 ไม่มี 6 มี 6 ไม่มี 7 มี 7 ไม่มี 8 มี 8 ไม่มี 9 มี 9 ไม่มี 10 และมี 10 ไม่มี 11 นั้นได้แก่สิ่งใดบ้าง พระโพธิสัตว์จึงกล่าววาทนทราบคำตอบของปริศนาทั้ง 10 ข้อนี้แล้ว พญาโกร์พะทรงดีพระทัยและถามถึงคำตอบของปัญหานั้น

เมื่อพญาอินทร์เสด็จลงมาจากสวรรค์เพื่อถามปัญหาแก่พญาโกร์พะ พระกุมาร กัณฑาคาริกะก็ตอบคำถามแทน ดังนี้ มี 1 ไม่มี 2 ได้แก่ เขาพระสุเมรุ มี 2 ไม่มี 3 ได้แก่ พระจันทร์ และพระอาทิตย์ มี 3 ไม่มี 4 ได้แก่ พระรัตนตรัยทั้ง 3 ประการ อันมี พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น มี 4 ไม่มี 5 ได้แก่ ทวีปทั้ง 4 มี 5 ไม่มี 6 ได้แก่ สีล 5 ข้อ มี 6 ไม่มี 7 ได้แก่ สวรรค์ทั้ง 6 ชั้น มี 7 ไม่มี 8 ได้แก่ เขาสุตตภัณฑ์ มี 8 ไม่มี 9 ได้แก่ สีล 8 ข้อ มี 9 ไม่มี 10 ได้แก่ นวโลกุตตรธัมม 9 ประการ และมี 10 ไม่มี 11 ได้แก่ สีลทั้ง 10 ข้อ เมื่อพญาอินทร์ได้ฟังในคำตอบของพระโพธิสัตว์ก็กล่าวสรรเสริญสาธุการพระปริชาญาณนั้น ส่วนพญาโกร์พะก็ได้พระราชทานทรัพย์สมบัติให้เป็นรางวัลแก่กัณฑาคาริกะอย่างมากมาย ซึ่งต่อมาพญาโกร์พะก็ทราบความจริงทั้งหมดจากนายบริวารผู้นำตัวของนางสุนนาไปประหารว่ากัณฑาคาริกะกุมารเป็นพระโอรสที่เกิดจากนางสุนนาเทวี เนื่องจากตนไม่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งประหารในครั้งนั้น พญาโกร์พะทรงดีพระทัยเมื่อทราบความดังนั้นแล้วจึงจัดให้เตรียมขบวนแห่เพื่อเดินทางไปต้อนรับพระมเหสีและพระโอรสกลับคืนสู่พระนคร และจัดพิธีอภิเษกให้พระกุมารกัณฑาคาริกะเป็นกษัตริย์ปกครองราชสมบัติสืบต่อจากตน ครั้นเมื่อกัณฑาคาริกะขึ้นครองราชสมบัติแล้วก็ประกอบขอบด้วยทศพิชราชธัมมทั้ง 10 ประการ เมื่อสิ้นอายุขัยบนโลกมนุษย์แล้วผู้ปฏิบัติดังนั้นก็สามรถจุดไปเกิดเป็นเทวดา และเสวยทิพย์สมบัติบนสวรรค์ได้

30. สิริวิปุลกิตติชาติ

ครั้งหนึ่งมีพญาอัศสกิตติเสวยราชย์ในเมืองจัมปานคร มีมเหสีชื่อนางสิริมัตติ ทั้งสองพระองค์ไม่มีพระโอรสหรือพระธิดา ซึ่งต่อมาพญาอินทร์ได้เชิญให้พระโพธิสัตว์ไปปฏิสนธิในครรภ์ของนาง ภายหลังก็ได้เกิดขบถขึ้นในเมืองทำให้พญาอัศสกิตติต้องพาพระชายาหนีไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่าใกล้ภูเขาวิปุลละ ต่อมามีนายพรานผู้หนึ่งไปพบพญาอัศสกิตติและชายา จึงพาพญาผู้รุกรานและบริวารไปจับตัวพญาอัศสกิตติ พญาอัศสกิตติได้มอบแหวนและผ้าพิมพ์แก่พระเทวีแล้วก็ถูกพาตัวไป

เมื่อครบกำหนดทศมาสแล้ว นางสิริมัตติเทวีได้คลอดบุตรชายแล้วตั้งชื่อบุตรตามชื่อของพ่อแม่และภูเขาคืออาศัยอยู่ ให้ชื่อว่า สิริวิบุลภิตติ ซึ่งกุมารนั้นก็ได้เติบโตขึ้นตามลำดับ และนางก็ได้เล่าเรื่องทั้งหลายให้สิริวิบุลภิตติโพธิสัตว์ทราบทั้งหมด ต่อมาสิริวิบุลภิตติก็ได้ลาแม่ของตนไปค้นหาพญายัสสภิตติผู้เป็นบิดาและพอดีไปพบพระบิดาที่กำลังจะถูกประหารชีวิต จึงไปขออาสาให้ประหารชีวิตคนแทน ซึ่งแม้เพชรฆาตพยายามประหารด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็ไม่อาจทำลายชีวิตของกุมารได้ ท้ายสุดพวกเพชรฆาตก็นำสิริวิบุลภิตติกุมารไปโยนลงเหวแต่ก็ปรากฏว่าพญานาคนำดอกบัวทองมารับ และพร้อมนั้นแผ่นดินก็ได้ถล่มเปิดช่องให้พญาผู้ชั่วร้ายไปสู่นรก

พระโพธิสัตว์เมื่อออกจากเมืองนาคแล้วก็ได้รับการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์ในเมืองจัมปา จากนั้นจึงยกพลไปรับเอาพระมารดาคืนเมืองแต่พบเพียงศพเท่านั้น พระโพธิสัตว์จึงปลงศพพระมารดาโดยนอนรับโกศพระศพของพระมารดาแล้วให้เฝ้าพระศพนั้น ขณะนั้นก็เกิดโกลาหลขึ้นเป็นการอัศจรรย์ทั่วไปพระโพธิสัตว์ก็ลุกออกจากกองฟอนโดยสวัสดิภาพ จากนั้นก็ทรงให้สร้างบ้านไว้ที่ศาลาหลังเดิมและมีการมหรสพทุกปี

31. สุวณณกุมารชาดก

กาลล่วงแล้ว ครั้งที่พญาพรหมทัตต์ครองเมืองพาราณสี พระองค์ได้ร่วมอภิรมย์กับพระมเหสีคือนางสุวณณกัณฑาเพียงครั้งเดียวก็ทรงพระครรภ์ เมื่อพระครรภ์แก่แล้วพญาพรหมทัตต์ก็ทรงดำริว่านางไปคบชู้จึงโปรดให้เพชรฆาตนำนางไปประหาร แต่เพชรฆาตกลับพานางไปเลี้ยงไว้เมื่อคลอดบุตรชายแล้วจึงให้ชื่อบุตรนั้นว่า สุวณณกุมาร

วันหนึ่งเทวดาในเสวตฉัตรก็ออกมาถามปัญหาแก่พญาพรหมทัตต์ 10 ข้อ หากพญาพรหมทัตต์ตอบไม่ได้ก็จะเอาชีวิต พญาพรหมทัตต์จึงให้หาคนมาแก้ปัญหานั้น แต่ก็ไม่มีผู้ใดแก้ได้ เพชรฆาตจึงลงถามสุวณณกุมารดูเมื่อสุวณณกุมารรับอาสาจะไปแก้ปัญหานั้นแล้ว พญาพรหมทัตต์จึงเชิญสุวณณกุมารไปแก้ปัญหาดังกล่าว

ปัญหาแรกที่ว่า หนึ่ง ไม่มีสอง ได้แก่ พระพุทธเจ้า

ปัญหาข้อสองที่ว่า สอง ไม่มีสาม ได้แก่ กุศลและอกุศล

ปัญหาข้อที่สามที่ว่า สาม ไม่มีสี่ ได้แก่ พระรัตนตรัย

ปัญหาข้อที่สี่ที่ว่า สี่ ไม่มีห้า ได้แก่ อริยสัจ 4

ปัญหาข้อที่ห้าที่ว่า ห้า ไม่มีหก ได้แก่ สีล 5

ปัญหาข้อที่หกที่ว่า หก ไม่มีเจ็ด ได้แก่ ชั้นฟ้าถนอมาวจรทั้ง 6 ชั้น

ปัญหาข้อที่เจ็ดที่ว่า เจ็ด ไม่มีแปด ได้แก่ โพชนงค์ 7

ปัญหาข้อที่แปดที่ว่า แปดไม่มีเก้า ได้แก่ อัญมณีคัมภีร์ 8
 ปัญหาข้อที่เก้าที่ว่า เก้าไม่มีสิบ ได้แก่ โลกุตระธรรม 9 ประการ
 ปัญหาข้อที่สิบที่ว่า สิบไม่มีสิบเอ็ด ได้แก่ ศิล 10

เมื่อสุวรรณกุมารตอบปัญหาแต่ละข้อนั้น ทั้งเทวดาและท้าวพญาต่างก็ให้การยกย่องสรรเสริญเป็นอันมาก โดยเฉพาะพญาพรหมทัตต์ได้มอบสิ่งต่าง ๆ ให้สุวรรณกุมาร เช่น เมื่อตอบปัญหาแรกจบลง เทวดาก็มอบแก้ว 7 ประการให้ ท้าวพญาที่พระราชทานช้างมงคล เมื่อตอบปัญหาที่เจ็ดจบลง เทวดากระทำสาธุการ และพญาพรหมทัตต์ก็พระราชทานทาสหญิงและทาสชายอย่างละหนึ่งพัน เป็นต้น เมื่อตอบปัญหาจบแล้ว สุวรรณกุมารโพธิสัตว์ก็ได้ถวายการเทศน์ ส่วนนายเพชฌฆาตจึงกราบทูลว่าสุวรรณกุมารนั้นคือพระโอรสของพญาพรหมทัตต์ จากนั้นจึงถวายพระโอรสและพระราชเทวีคืนให้แก่กษัตริย์ ต่อมาพรหมทัตต์ได้มอบราชสมบัติให้แก่สุวรรณกุมาร ซึ่งสุวรรณกุมารก็ได้สอนคนทั้งหลายให้ดำรงอยู่ในธรรมอยู่เป็นนิตย์ เมื่อคนเหล่านั้นสิ้นชีวิตแล้วก็ได้ไปเสวยสุขอยู่ในสวรรค์

32. วัฏฏกชาดก

เมื่อพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกคุ้ม ในขณะที่นกคุ้มโพธิสัตว์ยังเป็นลูกนกอยู่นั้น ได้เกิดไฟไหม้ป่า นกทั้งหลายรวมทั้งพ่อแม่ของนกโพธิสัตว์ต่างก็พากันแตกตื่นบินหนีไปนกคุ้มโพธิสัตว์เห็นว่าไฟกำลังจะไหม้ตนเช่นนั้น จึงอธิษฐานถึงพระพุทธคุณและศีลเพื่อให้ไฟป่านั้นหลีกไป ซึ่งไฟก็หลีกไปคือมิได้ไหม้ในบริเวณที่ลูกนกคุ้มโพธิสัตว์อยู่ โดยเว้นระยะห่าง 16 คืบ

33. ติสสเถรวัตถุ

เรื่องในอดีตมีอยู่ว่าในครั้งที่พญาพาราณสีครองเมืองพาราณสีอยู่นั้น มีภยารูปหนึ่งชื่อ เทวิลถายีบวชอยู่ในป่าหิมพานต์ได้แปลเดือนก็อยากไปอยู่ในเมืองพาราณสีเพื่อเสพอาหารอันมึรสจึงไปขอพักอยู่ที่ศาลาของช่างปั้นหม้อ ต่อมาคืนนารทถายีจากป่าหิมพานต์ก็ขออาศัยค้างคืนในศาลาหลังนั้นด้วย และเมื่อจะนอนนั้นนารทถายีเห็นว่าเทวิลถายีนอนอยู่ใกล้ประตู ซึ่งต่อมาเทวิลถายีก็นอนขวางประตูไว้

พอตกกลางคืน นารทถายีมีธุระต้องเดินออกไปข้างนอกก็เหยียบไปบนมวยผมของเทวิลถายีทำให้เทวิลถายีโกรธและลุกขึ้นมาต่อว่าจนต้องขอโทษขอโพยกัน และเมื่อนารทถายีจะ

กลับเข้าไปนอนนั้น ก็เลี้ยวไปเดินในด้านปลายเท้าของเทวิลฤาษี แต่ก็กลับไปเหยียบที่คอกของเทวิลฤาษีที่นอนขวางประตูอยู่ เทวิลฤาษีโกรธมาก จึงสาปว่าเมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นก็ให้ศีรษะของนารทฤาษีแตกเป็นเจ็ดเสี่ยง ซึ่งนารทฤาษีก็สาปต่อไปว่า หากดวงอาทิตย์ขึ้นเมื่อใด ก็ให้หัวของเทวิลฤาษีแตกเป็นเจ็ดเสี่ยงเมื่อนั้นเช่นกัน

นารทฤาษีเป็นผู้ทรงความเมตตาและทรงอิทธิฤทธิ์เป็นอันมาก ได้พิจารณาเห็นว่าหากดวงอาทิตย์ฉายแสงแล้วศีรษะของเทวิลฤาษีจะแตกจึงห้ามไม่ให้ดวงอาทิตย์ขึ้นซึ่งก็ได้เกิดโกลาหลไปทั่วจนกษัตริย์แห่งเมืองนั้นเชื่อว่าคงจะเป็นเพราะนักบวชวิวาทกัน จึงให้ราชบุรุษออกสืบความจริง ก็ได้พบต้นเรื่องอยู่ที่ฤาษีทั้งสองนั้นและแม้พระราชาก็ไล่เกลี้ยแล้วก็ตาม เทวิลฤาษีก็ยังไม่ยอมให้อภัยโทษแก่นารทฤาษี พระราชาจึงให้คนใช้กำลังบังคับให้เทวิลฤาษีก้มอยู่แทบเท้าของนารทฤาษี ซึ่งนารทฤาษีก็ยกโทษให้แก่เทวิลฤาษี แต่เมื่อเห็นว่าเทวิลฤาษียังไม่ยกโทษให้แก่นารทฤาษีเช่นนั้น จึงให้นำเทวิลฤาษีไปที่สระน้ำนอกเมืองแล้วปั้นดินเหนียววางไว้บนศีรษะ และว่าเมื่ออาทิตย์ขึ้นก็ให้เทวิลฤาษีดำน้ำหนีไป ซึ่งเมื่อได้ทำตามนั้นก็พบว่าก้อนดินบนศีรษะของเทวิลฤาษีแตกเป็นเจ็ดเสี่ยงโดยที่เทวิลฤาษีดำน้ำหนีไปจึงรอดชีวิต และแสงสว่างก็กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง

34. สุตตโสมชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาสุตตโสม โอรสของพญาโกรัมยะเมื่อโตขึ้น สุตตโสมได้ไปเล่าเรียนวิชาในเมืองตักสิลาร่วมกับพรหมทัตต์กุมาร เมื่อพรหมทัตต์กุมารขึ้นครองราชก็ชอบทานเนื้อต่าง ๆ เป็นอาหารรวมทั้งเนื้อคนจนได้รับฉายาว่าโปริสาทในที่สุดโปริสาทก็ถูกขับออกจากเมือง

ครั้งหนึ่งเท้าของโปริสาทถูกหนามตำ โปริสาทจึงบนกับเทวดาประจำด้นนิโครธว่าถ้าเท้าตนหายภายในเจ็ดวันจะแก้บนด้วยเลือดพญาร้อยเอ็ดคนครแผ่นดินนั้นเกิดหายในเวลาดังกล่าว โปริสาทจึงเดินทางไปจับกุมตัวพญาร้อยเอ็ดองค์มาประกอบพิธี บูชายัญ ยกเว้นแต่ตัวพญาสุตตโสม เทวดาประจำด้นนิโครธสำนึกว่าตนมิได้ช่วยโปริสาทจึงทูลท้าวจตุโลกบาลเพื่อให้ช่วยห้ามโปริสาท แต่ท้าวจตุโลกบาลห้ามไม่ได้จึงไปทูลพญาอินทร์ พญาอินทร์ตรัสว่าผู้ที่ห้ามโปริสาทได้มีเพียงพญาสุตตโสมเท่านั้น เทวดาประจำด้นนิโครธจึงบอกโปริสาทให้นำพญาสุตตโสมมาบูชาญ โปริสาทจึงเดินทางไปจับตัวพญาสุตตโสม แต่พญาสุตตโสมขอฟังธรรมสตราจากอาณันทพราหมณ์ก่อน เมื่อฟังสตราหคาถาแล้วพญาสุตตโสมจึงเดินทางไปกับโปริสาทต่อมาโปริสาทอยากฟังสตราหคาถาจึงขอให้พญาสุตตโสมเทศนาให้ฟัง เมื่อจบแล้วพญาสุตตโสมจึงบอกโปริสาทให้กินเนื้อของตน

ได้ไปรืสาทสำนึกได้ว่าพญาสุตโตสมเป็นคนดี อีกทั้งสำนึกได้ว่าการกินเนื้อคนเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรม จึงได้ปล่อยพญาสุตโตสม และพญาทั้งหลายกลับคืนสู่นครของตน

35. มหาพลชาดก

ครั้งหนึ่งที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญามหาพลราชผู้ปกครองเมืองอุปชิตะมีมเหสีพระนามว่านางสุนทรีเทวี วันหนึ่งพระพุทธรเจ้าที่ปึงกรได้นำสานุศิษย์เดินทางไปในเมืองอุปชิตะเพื่อต้องการจะเทศนาธรรมแก่พญามหาพลให้ทราบถึงคุณของพระรัตนตรัยทั้ง 3 ประการ และทรงกระทำปาฏิหาริย์ให้ดวงอาทิตย์ดับแสงจนทำให้เมืองแห่งนั้นมีมืดมิดไปทั่วทุกแห่ง พญามหาพลจึงรับสั่งให้บริวารไปนำเทียนขนาดใหญ่มาจุดจนเกิดแสงสว่าง และเรียกประชุมเหล่าเสนาอำมาตย์เพื่อสืบหาเหตุแห่งความมืดมิดนั้น มีผู้เสนอให้ทำการบูชาราหูเพื่อให้ท้องฟ้ากลับสว่างดังเดิม เมื่อพระพุทธรเจ้าที่ปึงกรทราบดังนั้น จึงเหาะขึ้นไปบนอากาศแล้วลำแสงอิทธิฤทธิ์ให้ปรากฏแก่ชาวเมืองอุปชิตะ ฝ่ายพญามหาพลเห็นดังนั้นจึงกราบขออาราธนาพระพุทธรเจ้าให้เสด็จลงมาประทับบนอาสนะ ทันใดนั้นท้องฟ้าที่มืดมิดก็กลับสว่างเป็นที่น่าอัศจรรย์ใจแก่ผู้คนทั่วไปยิ่งนัก พญามหาพลได้ทูลถามถึงเวลาที่พระอาทิตย์และพระจันทร์มีแสงสว่างสวยงามนั้นว่าเป็นเพราะเหตุใด พระพุทธรเจ้าที่ปึงกรจึงตรัสเล่าแก่พญามหาพลว่า ในครั้งที่พระอาทิตย์และพระจันทร์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ได้เกิดเป็นพี่น้องกัน ผู้เป็นพี่ชายนั้นได้ทำบุญในวันขึ้น 15 ค่ำ และตั้งจิตอธิษฐานขอให้ไปเกิดเป็นพระอาทิตย์ ส่วนน้องชายได้ทำบุญในวันขึ้น 8 ค่ำ และตั้งจิตอธิษฐานขอให้ไปเกิดเป็นพระจันทร์ในวิมานเช่นกัน ต่อมาพญามหาพลทรงตระหนักถึงทิพยสมบัติอันมากมายของพญาอินทรีจึงทูลถามถึงที่มาของทรัพย์สมบัติทั้งหลายนั้น พระพุทธรเจ้าจึงตรัสเล่าถึงประวัติของพญาอินทรีเมื่อครั้งที่ถือกำเนิดเป็นมานพผู้ชื่อว่ามณอาศัยอยู่กับบิดามารดาและเพื่อนพ้องที่หมู่บ้านมจลคามในแคว้นมคธ และได้บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ไว้มากมายรวมทั้งการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและผู้เป็นบิดามารดาไว้ด้วยดี ฝ่ายพญามหาพลละเมื่อเห็นเหล่าเทวดาซึ่งสถิตอยู่บนวิมานอันสวยงามบนสวรรค์ และสัตว์นรกที่อาศัยอยู่ในสถานที่ที่มีมืดมิดน่ากลัวแล้วจึงทูลถามเหตุที่มาจากสถานที่ทั้งสองแห่ง พระพุทธรเจ้าที่ปึงกรก็ตรัสว่าเหตุเพราะเทวดาเหล่านั้นเมื่อครั้งที่เกิดเป็นมนุษย์ได้ประกอบกุศลกรรมไว้มากมายจึงได้ไปเกิดบนวิมานที่สวยงาม ส่วนสัตว์นรกผู้นั้นเมื่อครั้งที่เกิดเป็นมนุษย์ได้กระทำแต่ความชั่วจึงต้องไปปรับกรรมในเมืองนรก

พระโพธิสัตว์เจ้าศรีเมื่อได้ฟังธรรมเทศนาแห่งพระพุทธเจ้าที่ปิงกรแล้วจึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธายิ่งนักและได้สร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ รวมทั้งให้การอุปฐากพระภิกษุสงฆ์และสมณชีพราหมณ์ด้วยความปรารถนาที่จะได้ไปเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ซึ่งพระพุทธเจ้าที่ปิงกรก็ได้พยากรณ์ไว้ว่า พญามหาพลจะได้ตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในกาลต่อไป และมีพระนามว่าพระพุทธเจ้าโคดม

36. พรหมโมสชาค

ในสมัยที่พระพุทธเจ้าชื่อนุมนุตตระมาตรัสรู้ขึ้น พญาพรหมโมสได้ครองเมืองกุสุมปุระพระองค์มีมเหสีชื่อนันทเทวี ซึ่งพญาพรหมโมสก็ได้ถวายการอุปฐากพระพุทธเจ้าเป็นอย่างดี และครั้งนั้นพญาอินทร์ได้ทดลองน้ำพระทัยของพญาพรหมโมสโดยให้มาตุลีเทวบุตรแปลงเป็นสุนัขและพระองค์แปลงเป็นนายพรานไปยังเมืองกุสุมปุระ เมื่อถึงเมืองแล้วสุนัขแปลงก็เห่าด้วยเสียงอันน่ากลัว พญาพรหมโมสก็ถามนายพรานแปลงว่าทำไมสุนัขจึงเห่า พรานแปลงก็บอกว่าสุนัขของตนเห่า เมื่อพญาพรหมโมสให้คนทำอาหารมาให้เท่าไร สุนัขก็กินโดยไม่รู้จักอิ่ม นายพรานจึงทูลขอเอาคนที่เป็นศัตรูของบ้านเมืองมาเป็นอาหารของสุนัขอีก คือคนที่ทำลายศาสนสถาน คนที่กล่าวคำโกหก คนที่ดื่มเหล้าและเสพยา เป็นต้น จากนั้นจึงปล่อยสุนัขของตนออกไปทำท่าว่าจะกินบุคคลชั่วร้ายดังกล่าวแต่แล้วก็หายไป

ส่วนพรานแปลงนั้นก็กลายมาเป็นพญาอินทร์ แล้วสอนคนทั้งหลายให้ประพฤติธรรมด้วยประการต่าง ๆ พร้อมทั้งแสดงอานิสงส์ด้วยว่าถ้าทำกุศลดังกล่าวแล้ว ผู้กระทำจะได้รับผลดีประการใด จากนั้นจึงกลับคืนไปสู่เทวโลก และพญาพรหมโมสก็ได้เสวยราชย์ต่อมาโดยชอบด้วยทศพิธราชธรรม

37. สาทินนราชาค

เมื่อครั้งที่พญาสาทินนราชครองเมืองมิลิตาอยู่นั้น พระองค์ได้รับสั่งให้สร้างศาลาโรงทาน 6 แห่ง แล้วให้ทานทุกวัน ส่วนพระองค์เองก็รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำจนเป็นที่รู้ถึงเทวดาทั้งหลาย ซึ่งพญาอินทร์ได้ให้พระมาตุลีเทวบุตรนำเวชยันตราขรถอันมีรัศมีเหมือนมณฑลพระจันทร์ไปรับพระสาทินนราชเพื่อไปปรากฏตัวให้เทวดาได้รู้จัก เวชยันตราขรถได้นำพญาสาทินนราชไปปรากฏในสุรัชมสภาคศาลาในดาวดึงส์สวรรค์ พญาอินทร์เชิญให้พญาสาทินนราชประทับบนพระแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ และแบ่งเทวสมบัติของพระองค์ให้ครึ่งหนึ่ง แล้วเชิญ

ให้พญาสาทินนราชประทับบนสวรรค์ในสภาพความเป็นมนุษย์นานถึงเจ็ดร้อยปีแต่ทิพยสมบัติมิได้ ทำให้พญาสาทินนราชพอใจแต่อย่างใด เมื่อได้ตรัสสอนเทวดาทั้งหลายและประทับบนสวรรค์ได้ระยะหนึ่งแล้วก็อำลากลับไปสู่มนุษยโลก

38. สิริธรรชาดก

ในกาลล่วงมาแล้ว ได้มีพญาพรหมทัตต์ครองเมืองพาราณสี และครั้งนั้นพระโพธิสัตว์ ได้เกิดมาเป็นเศรษฐีชื่อสิริธรร สิริธรรเศรษฐีประกอบด้วยศรัทธาและตั้งมั่นอยู่ในศีล 5 เป็นนิตยวันหนึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้าเหาะไปบิณฑบาตที่บ้านเศรษฐีนั้น ในเวลาที่เศรษฐีกำลังจะบริโภคอาหารอยู่ เศรษฐีเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วจึงนำอาหารนั้นไปตักบาตร และอธิษฐานขอให้คนและเทวดาทั้งหลายได้บูชาตนและได้ให้เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคต ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้าก็ได้อนุโมทนาในทานนั้น เมื่อตักบาตรแล้วสิริธรรเศรษฐีก็หันหน้ากลับไปยังเรือนแล้วอธิษฐานว่า หากอานิสงส์แห่งทานมีอยู่ก็ขอให้เกิดลาภสักการะแก่ตน ทนใดนั้นเรือนเก่าก็หายไปปรากฏเป็นปราสาททองขึ้นมาแทนที่ แล้วปรากฏทิพยสมบัติต่าง ๆ ตามมาอีกเป็นเอนกประการชาวเมืองทั้งหลายต่างก็พากันชื่นชมในสิริธรรเศรษฐีเป็นอันมาก และเศรษฐีก็บริจาคทานเป็นอันมาก เมื่อตายแล้วก็ได้ไปเกิดเป็นเทวบุตรในวิมานทองสูงยี่สิบห้าโยชน์ มีนางฟ้าแสนหนึ่งเป็นบริวารประกอบด้วยทิพยโภชนาหารต่าง ๆ และกามสุขอันไพศาล

39. อชิตตราชชาดก

พญาอชิตตราชแห่งเมืองอชิตตได้แต่งตั้งให้นางกัญจนเทวีเป็นใหญ่กว่านางสนมทั้งหลาย ครั้งหนึ่งพญาอชิตตราชได้พระราชทานผ้าที่มีค่าเท่ากับทองคำหนึ่งแสนแก่นางเทวีและพระราชทานผ้าราคาเท่ากับทองคำหนึ่งพันแก่นางสนมทั้งหลายแล้วกำชับให้ทุกนางทั้งหมดใช้ผ้านั้นทุกวัน หลังจากนั้นพญาอชิตตราชก็ยกพลไปรบที่อาณาจักรนอกพระราชฐาน ครั้งนั้นพระพุทธรูปได้ตรัสสั่งให้พระโมคคัลลานะไปบิณฑบาตก่อนแล้วพระองค์จะเสด็จตามไปทีหลัง พระโมคคัลลานะก็ได้เข้าไปถึงห้องพระลานแห่งเมืองอชิตตนั้น เมื่อนางกัญจนเทวีเห็นพระโมคคัลลานะก็นิมิตต์ให้ไปรับอาหารในปราสาทของตนแล้วอาราธนาให้แสดงธรรม เมื่อนางได้

สลับขรรคมเทศนาแล้วก็มีใจเลื่อมใส จึงได้นำผ้าพระราชทานของตนถวายพระโมคคัลลานะ ส่วนนางสนมเหล่านั้นก็นำผ้าพระราชทานของตนเข้าร่วมถวายจนครบทุกนาง

เมื่อพญาอชิตตราชกลับจากการสงครามมาถึงปราสาทอสูว์ก็ถามว่าผ้าที่ทรงมอบให้ผู้นั้นอยู่ที่ไหน เมื่อนางทั้งหลายตอบว่านำไปถวายแก่พระโมคคัลลานะแล้ว พญาอชิตตราชก็ไม่พอพระทัยมาก สั่งให้ราชบุรุษไปนิมนต์พระรูปนั้นมา แต่ราชบุรุษกลับไปนิมนต์พระพุทธเจ้าให้เข้าไปในพระราชวังแทน ครั้นพระพุทธเจ้าประทับนั่งแล้วพญาอชิตตราชก็ทูลถามว่าพระสงฆ์ทั้งหลายเห็นว่าอนิสงส์ในการถวายผ้าเป็นอย่างไรหรือ จึงได้มารับการถวายทานที่ไม่สมควรเช่นนั้น พระพุทธเจ้าวิสัชนาว่าการทานเป็นเหตุให้บรรลุความเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพญาจักรพรรดิราช เป็นเทวดา เป็นพรหม และนิพพาน ซึ่งบุคคลหากให้ทานแล้วยังจะมีทรัพย์สินเงินทอง ช้างม้า บุตรภรรยาที่ประเสริฐ ก็ด้วยเหตุที่ให้ผ้าเป็นทานนั้น เมื่อพญาอชิตตราชทรงทราบเช่นนั้น ก็เกิดความเลื่อมใสจึงได้ถวายผ้าอีกเป็นจำนวนมาก เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกลับ ผ้าทั้งหลายที่ได้รับการถวายนั้นก็ปลิวไปในอากาศและตกลงที่ป่าเขตวันนอาราม

ภิกษุทั้งหลายเห็นเหตุเช่นนั้นก็พากันอัศจรรย์ใจเป็นอันมาก พระพุทธเจ้าตรัสว่าการที่พระองค์ได้รับผ้าเป็นอันมากมิได้มีแต่ในชาตินี้เท่านั้น ครั้งที่พระองค์ยังเป็นพระโพธิสัตว์ก็เคยได้รับมาแล้ว และได้ตรัสเล่าเรื่องดังนี้

ในอดีตกาล มีพระราชชื่อกัมพละสวราชย์ในเมืองกัมพลนคร ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์ซึ่งอุปัฏฐากมารดาอยู่ได้เข้าไปในป่าและพบพระปัจเจกพุทธเจ้า ซึ่งถูกโจรแย่งชิงเอาผ้าไปพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์นั้นจึงต้องลงไปซ่อนกายอยู่ในน้ำ พระโพธิสัตว์จึงเย็บใบไม้มาห่อแล้วถวายผ้าทั้ง 2 ผืนของตนและอธิษฐานว่าขอให้เกิดมีผ้าทิพย์แก่ตนทั้งในปัจจุบันชาติและในชาติอนาคต ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้าก็ได้อนุโมทนาตามนั้น

ในยามนั้น ลมได้พัดเอาใบไม้ร่วงลงมาแทบเท้าพระโพธิสัตว์แล้วกลายเป็นผ้าทิพย์ ซึ่งพระโพธิสัตว์ก็นำเอาผ้าทิพย์ดังกล่าวถวายแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าอีกและผ้าทิพย์นั้นก็กลายเป็นแท่นทอง และพญาอินทรีก็บินคาลให้เกิดผ้าทิพย์ตกลงมาบูชาแทบเท้าของพระโพธิสัตว์ ซึ่งพระโพธิสัตว์ก็อำลาพระปัจเจกพุทธเจ้าจึงกลับเรือนของตน ต่อมาพระราชพาพระเทวีและเสนาประชาชนก็ไปบูชาพระโพธิสัตว์อีกด้วย

40. วิปุลราชชาดก

ครั้งหนึ่งมีพญาผู้หนึ่งพระนามว่าวิปุลราชปกครองเมืองสุจิรวดี มีชายชื่อนางสุนทรี และมีพระโอรสชื่อสุจิรราชกุมาร พญาวิปุลราชโปรดให้สร้างศาลาทานในเมือง 6 แห่ง และให้

บริจาคทานทุกวันประชาชนเป็นสุขและปราศจากความกังวลใด ๆ แม้จะให้ทานเป็นอันมากแล้วแต่ พญาวิบุลราชก็ยังไม่พอใจแค่นั้น ทรงปรารถนาจะบริจาคเลือดเนื้อและชีวิตของพระองค์ให้เป็น ทานอีกด้วย เมื่อพญาอินทร์ทราบเหตุแล้วก็แปลงเป็นพราหมณ์ถึงสามครั้งเพื่อไปทูลขอพระราชเทวี พระราชกุมาร และราชสมบัติตามลำดับ ซึ่งพญาวิบุลราชก็ยกให้ด้วยความยินดี เมื่อพญาอินทร์ เล็งเห็นว่าพระเจ้าวิบุลราชประกอบด้วยใจอันใฝ่ในการบริจาคทานเช่นนั้น จึงมอบทุกอย่างที่ทูลขอ ไปนั้นคืนทั้งหมด

41. อรินทุมมราชขาด

ในสมัยที่พญาอรินทุมมราชผู้ปกครองบ้านเมืองในสุจริมหานครนั้นทรงมีพระมเหสีชื่อนางสุวณณคัพภาราชเทวี พระองค์โปรดให้สร้างศาลาทาน 6 แห่งและบริจาคทานทุกวัน วันหนึ่ง อรินทุมมราช ราพึงว่าปรารถนาจะบริจาคเลือดเนื้อและชีวิตของพระองค์ให้เป็นทาน ซึ่งเมื่อพญาอินทร์ทราบเหตุจึงแปลงเป็นพราหมณ์เฒ่าไปขอทรัพย์แล้วฝากไว้ว่าจะไปขอรับคืนทีหลัง ต่อมา พญาอินทร์ก็แปลงเป็นพราหมณ์หนุ่มไปขอราชสมบัติ ซึ่งอรินทุมมราชก็มอบให้ตามคำขอแล้วพามเหสีนั่งรถออกจากเมือง พญาอินทร์ก็แปลงกายเป็นพราหมณ์อื่นไปขอม้าและรถไปอีก และหลังจากนั้นพญาอินทร์ก็แปลงเป็นพราหมณ์เฒ่ามาขอรับเอาทรัพย์ที่ฝากไว้ ซึ่งเมื่ออรินทุมมราชและนางเทวี ไร้ราชบัลลังก์แล้วก็ไร้ทรัพย์ไปด้วย ทั้งสองพระองค์จึงขายตัวเป็นทาสเพื่อมอบเงินคืนแก่พราหมณ์ ตามที่รับฝากไว้ โดยนางเทวีได้ขายตัวเป็นทาสของพราหมณ์ผู้หนึ่ง และอรินทุมมราชได้ขายตัวเป็น ทาสของนายประตู่ผู้ดูแลประตูเมือง

ต่อมานางสุวณณคัพภาราชเทวีผู้ซึ่งขายตัวเป็นทาสแก่พราหมณ์นั้น ได้คลอดบุตรมา หนึ่งคน แต่บุตรนั้นก็เสียชีวิตหลังคลอดและนางก็ถูกขับออกจากเรือน นางเสียใจนักจึงอุ้มศพลูก ฝ้ายสายฝนระหกระเหินไปจนถึงประตูเมือง ซึ่งอรินทุมมราชโพธิสัตว์ได้ขายตัวเป็นทาสและทำ หน้าที่ดูแลอยู่ นางจึงขออนุญาตออกไปนอกเมืองเมื่ออรินทุมมราชทราบเรื่องแล้วก็เปิดประตูเมือง พานางและศพของบุตรไปสู่ป่าช้า และอรินทุมมราชได้อ้างเอาบุญบารมีที่พระองค์เคยปฏิบัติมาเพื่อ ขอให้บุตรฟื้นชีวิต ซึ่งบุตรนั้นก็ฟื้นคืนขึ้นมาได้

ฝ่ายพญาอินทร์ก็ได้เสด็จมาสู่ป่าช้าและเอาทรัพย์ คือ ทองคำหนึ่งพันมาคืนซึ่งสอง กษัตริย์ก็เอาทรัพย์นั้น ไปไถ่จากตัวจากพราหมณ์และนายประตู่ จากนั้นพญาอินทร์ก็ได้มอบ ราชสมบัติคืนเช่นกัน

42. วิริยปณทิตขาด

ในครั้งที่พญามหารัถฐะเสวยราชย์ในเมืองลังการมตินั้น พระองค์มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ในขณะที่เดียวกันพญาปัญจาละผู้เป็นสหายของพญามหารัถฐะ ซึ่งครองเมืองปัญจาละนั้น มิได้เลื่อมใสในพระรัตนตรัย แต่ก็ได้ส่งผ้ากัมพลไปให้แก่สหายของตน ซึ่งเมื่อพญามหารัถฐะได้ผ้ากัมพลแล้วก็โปรดให้วาดพระพุทธรูปบนแผ่นทองคำเพื่อนำไปมอบให้แก่พญาปัญจาละเป็นการตอบแทน ทั้งนี้พระพุทธรูปดังกล่าวได้แสดงปาฏิหาริย์ทั้งในระหว่างการสร้างและเมื่อไปถึงเมืองปัญจาละ

เมื่อพญาปัญจาละได้รับภาพวาดพระพุทธรูปแล้วก็โปรดให้สร้างพระพุทธรูปด้วยไม้จันทน์ให้ใหญ่เป็นสองเท่าของพระพุทธรูปบนแผ่นทองคำ เมื่อเสร็จแล้วก็ให้ตั้งไว้ที่ศาลา และบอกกล่าวให้ประชาชนมาปิดทอง ในครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เกิดมาเป็นชายยากจนชื่อวิริยปณทิต อยู่ในเมืองปัญจาละ มีภรรยาชื่อนางสุชาดา และมีลูกชายชื่อเรวตกุมาร เมื่อวิริยปณทิตได้ยืมข่าวป่าวประกาศาให้ไปปิดทองพระพุทธรูปแล้วก็ประสงค์จะไปปิดทองด้วย จึงคิดจะขายตัวเองเพื่อเอาเงินไปซื้อทองคำเปลวปิดพระพุทธรูป แต่นางสุชาดาและเรวตกุมารอาสาให้ขายตนเองแทนวิริยปณทิตเมื่อได้เงินแล้วจึงซื้อทองคำเปลวไปที่ศาลาเพื่อปิดทองที่องค์พระพุทธรูป แต่คนเฝ้าศาลาบอกว่าต้องให้พญาปิดทองเสียก่อนผู้อื่นจึงจะปิดทองได้ในภายหลัง

วิริยปณทิตโพธิสัตว์เห็นว่าเมื่อตนถึงกับขายลูกและเมียเป็นทาสแก่ผู้อื่นเพื่อที่จะเอาเงินมาซื้อทองคำเปลวปิดพระพุทธรูปเช่นนั้น จึงพยายามจะเข้าไปปิดทองให้ได้ คนทั้งหลายจึงแนะนำให้ไปขออนุญาตจากพญาปัญจาละเสียก่อน พญาปัญจาละกล่าวว่าหากพระพุทธรูปตรัสอนุญาตเองก็จะให้ปิดทองก่อนพระองค์ ซึ่งเมื่อวิริยปณทิตไปอธิษฐานต่อพระพุทธรูปแล้วเทวดาก็เข้าไปสิงในพระพุทธรูป และกล่าวคำอนุญาตเป็นเสียงดังได้ยินไปทั่วเมือง

เมื่อวิริยปณทิตได้รับพุทธานุญาตแล้วก็เข้าไปปิดทองที่องค์พระ แต่ก็ยังคงเหลือเพียงนิ้วมือนั้น ทองคำเปลวที่มีอยู่ก็หมดไปเสียก่อน จึงคิดว่าหากมีผู้ใดสามารถทำให้เนื้อของตนกลายเป็นทองได้ก็จะเชือดเนื้อให้แปลงเป็นทองคำเพื่อจะปิดทององค์พระให้ครบถ้วน ซึ่งเมื่อพญาอินทร์ทราบความแล้วก็แปลงเป็นช่างทองมาปรากฏเฉพาะหน้าแล้วอาสาจะช่วย วิริยปณทิตโพธิสัตว์อธิษฐานขอมีดจากเทวดาแล้วก็เชือดเนื้อตนส่งให้แก่พญาอินทร์ เมื่อพญาอินทร์ทำให้นั้นเป็นทองคำแล้วมอบให้แก่วิริยปณทิต วิริยปณทิตก็นำทองคำดังกล่าวไปปิดที่องค์พระจนทั่วแล้วจึงล้มสลบไป

พระอินทร์นำเอายามาทาที่แผลและนำน้ำทิพย์มารคกายของวิริยปณทิต ทำให้วิริยปณทิตฟื้นขึ้นมา และมีรูปร่างเหมือนทองคำพญาอินทร์และพระราชาก็ได้สรรเสริญวิริยปณทิตเป็นอันมาก หมู่เทวดาก็ได้เชิญให้วิริยปณทิตโพธิสัตว์ไปเสวยทิพย์สมบัติในสวรรค์ชั้นดุสิต แล้วลง

มาเกิดในตระกูลกษัตริย์จนสิ้นอายุแล้วไปเกิดในสวรรค์อีก และจากนั้นก็ได้ลงมาเกิดในมนุษย์โลก เพื่อบำเพ็ญบารมี ซึ่งในการเกิดครั้งหลังนี้ก็ได้เป็นพระพุทธเจ้า

43. อาทิตยราชชาดก

วันหนึ่งพญาอาทิตยราชทรงพระสุบินว่ามีพราหมณ์ผู้หนึ่งมาขออาหาร ครั้นเมื่อตื่นบรรทม พญาอาทิตยราชจึงตั้งพระทัยว่าจะบำเพ็ญอชฌตติกทาน หรือการบริจาacleือดเนื้อและชีวิตแก่กระทั้ราชสมบัติให้เป็นทาน

ในครั้งนั้นเกิดโกลาหลขึ้นทั่วไปในโลกธาตุและเมื่อทราบไปถึงพญาอินทร์แล้ว พญาอินทร์จึงแปลงเป็นพราหมณ์เต่า ไปสู่ท้องพระลานเพื่อขออาหารจากพญาอาทิตยราช ซึ่งพญาอาทิตยราชก็มอบให้ด้วยใจยินดี แต่พราหมณ์แปลงก็เอาอาหารนั้นทิ้งจากนั้นจึงออกไปจากเมืองและแปลงเป็นพราหมณ์หนุ่มเพื่อขอเอานางสังขาทวี ซึ่งพญาอาทิตยราชก็บริจาacleให้ด้วยใจยินดีเช่นกัน พราหมณ์หนุ่มกลับแกล้งทำร้ายนาง แต่นางและพญาอาทิตยราชก็ได้แสดงความโกรธ เมื่อพญาอินทร์เห็นว่าทั้งสองพระองค์มีพระทัยมั่นคงในการบริจาacleทานเช่นนั้น ก็กล่าวสรรเสริญเป็นอันมาก และได้ถวายนางสังขาทวีคืนแก่พญาอาทิตยราช

44. สุรูปปราชชาดก

ยังมีในคินหนึ่ง เมื่อพญาสุรูปปราชเตรียมจะเข้าบรรทม พระองค์ทรงตระหนักถึงความโรยราของกายสังขาร และความไม่จริงยั่งยืนของรูปกายภายนอก จึงมีพระประสงค์ที่ต้องการจะฟังธรรมเทศนาจากสมณสงฆ์ หรือนักปราชญ์ผู้รู้ พอรุ่งเช้าพญาสุรูปปราชได้รับใ้ให้อำมาตย์ไปป่าวประกาศแก่ชาวเมืองว่าหากผู้ใดที่สามารถเทศนาธรรมเป็นที่ต้องพระทัยแล้วพระองค์ก็จะพระราชทานทองคำหนึ่งพันให้ป็นรางวัลตอบแทน

จนกระทั่งเวลาผ่านไปนานประมาณ 7 ปี 7 เดือน 7 วัน ก็ยังไม่อาจแสวงหาบุคคลที่มีความสามารถในการเทศนาธรรมได้ พญาสุรูปปราชจึงเพิ่มรางวัลโดยนำพระโอรส พระมเหสี และราชสมบัติทั้งหมดที่พระองค์มีมารวมไว้อีกโสดหนึ่ง ด้วยเหตุดังกล่าวส่งผลให้อาสนะของพญา

อินทร์ร้อนแฉ่งกระด้าง ครั้นทราบความตั้งมั่นในการฟังธรรมและความปรารถนาที่จะบริจาคทานของพระโพธิสัตว์แล้ว จึงเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และแปลงกายเป็นอินทักษ์ผู้มีรูปร่างหน้าต่าน่าเกลียดน่ากลัว จากนั้นจึงตรงเข้าไปในพระราชวังเพื่อเข้าเฝ้าถวายธรรมเทศนาแก่พญาสุรูปราช แต่ก่อนที่อินทักษ์จะแสดงธรรมเทศนาแก่พญาสุรูปราชนั้น ก็ร้องขออาหารของตน โดยกล่าวว่า สิ่งที่ยักษ์ทั่วไปฟังประสงค์ก็คือเนื้อมนุษย์ที่หอมหวาน ฝ่ายนางสุนทรีเทวีและพระกุมารสุนทรจะได้ทูลขออาสาไปเป็นอาหารของอินทักษ์

พญาสุรูปราชทรงตื่นตื่นพระทัยยิ่งนักจึงสวมกอดประทับรับขวัญนางสุนทรีเทวีและพระโอรส เมื่ออินทักษ์ได้กินเนื้อของกษัตริย์ทั้งสองพระองค์แล้วก็เริ่มแสดงธรรมเทศนาแก่พญาสุรูปราชโดยมุ่งสอนถึงเรื่อง การไม่ยึดติดในกามคุณ ทั้ง 5 ประการ ครั้นพญาสุรูปราชได้ฟังธรรมเทศนาดังนั้นแล้ว ก็บังเกิดความชื่นชมยินดี และสามารถบรรลุในหลักธรรมคำสอนนั้น ส่วนอินทักษ์ก็แสดงตัวแก่พญาสุรูปราชว่าตนนั้นคือพญาอินทร์แปลงกายมาเพื่อทดสอบความตั้งมั่นของพระโพธิสัตว์พร้อมทั้งนำตัวนางสุนทรีเทวีและพระกุมารสุนทรมาคืนให้แก่พญาสุรูปราช นับแต่นั้นเป็นต้นมา กษัตริย์ทั้ง 3 พระองค์ ก็ปฏิบัติธรรมรักษาศีลอย่างสม่ำเสมอ トラบจนสิ้นอายุขัยบน โลกมนุษย์จึงได้ไปเกิดบนสวรรค์

45. สุวณฺณพรหมทัตตชาดก

ในอดีต ครั้งที่พญาพรหมทัตต์ครองเมืองพาราณสีนั้น มีภุมณี 3 คน ชวนกันออกไปบำเพ็ญพรตเป็นฤๅษีอยู่ในป่าหิมพานต์ ครั้งหนึ่งได้เดินทางไปถึงอังครัฐฐะเพื่อบิณฑบาต ก็ได้มีพ่อเรือน 3 คน รับผิดชอบการจะจมนสิ้นอายุขัย หลังจากนั้นพ่อเรือนดังกล่าวก็ได้มองเห็นโทษของการอยู่ในกาม จึงออกบวชเป็นฤๅษี แต่ละคนได้บำเพ็ญภาวนาเพื่อปรารถนามนุษย์สมบัติ เทวสมบัติ และพรหมสมบัติตามลำดับจนตลอดอายุขัย ฤๅษีที่ปรารถนามนุษย์สมบัตินั้นได้เกิดมาเป็นโอรสของพญาพาราณสีมีชื่อว่า สุวณฺณพรหมทัตตกุมาร ซึ่งเมื่อได้ขึ้นครองราชสมบัติแล้วก็โปรดให้สร้างทานศาลา 6 แห่ง เพื่อบำเพ็ญทานเป็นอันมาก ต่อมาพญาสุวณฺณพรหมทัตต์ก็ปรารถนาจะบริจาคเลือดเนื้อหรือชีวิตเป็นทาน

เมื่อพญาสุวณฺณพรหมทัตต์รำพึงเช่นนั้น ก็เกิดโกลาหลไปถึงแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ของพญาอินทร์ซึ่งเคยบวชเป็นฤๅษีร่วมกันมาในชาติก่อน พญาอินทร์จึงเนรมิตตนเป็นพราหมณ์ที่ไม่มีดวงตาเข้าไปขอรับพระราชทานดวงตาจากพญาสุวณฺณพรหมทัตต์ พญาสุวณฺณพรหมทัตต์ดีพระทัยมากที่จะได้บริจาคดวงตาหรือเลือดเนื้อและชีวิตเป็นทาน จึงเรียกประชุมอำมาตย์ทั้งหลาย

เพื่ออภิเษกราชบุตรของพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ และตั้งนางสุมนาราชเทวีแล้วควักดวงตาทั้งสองของตนให้แก่พราหมณ์เพื่อปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ในขณะที่นั้นมีเหตุอัศจรรย์ โกลาหลทั่วไปตลอดถึงพรหมโลกเพราะชื่นชมในการบริจาคทานในครั้งนั้น ต่อมาพญูอินทร์ก็นำเอายาพิษรดลงบนตาของพญูสุวัณณพรหมทัตต์เพื่อให้มีตากลับคืนมาเป็นปกติเหมือนเดิม

46. มหาปทุมกุมารชาค

เมื่อครั้งที่พญอนั่งคเสนครองราชสมบัติอยู่ในเมืองอนังควติ ทรงมีพระมเหสีนามว่านางสุเมกขลา ครั้นเมื่อพระโพธิสัตว์เจ้าจุติลงมาปฏิสนธิในครรภ์ของนางสุเมกขลาเทวีนั้น พระนางสุเมกขลาทรงมีพระสิริโฉมผุดผาดส่องไส จนเป็นเหตุให้ผู้คนทั้งหลายต่างก็เล้าขานถึงความงามของนาง ฝ่ายพญูผู้ปกครองบ้านเมืองใกล้เคียงเมื่อได้ทราบข่าวสารดังนั้นก็เลยยกทัพมาปิดล้อมเมืองอนังควติเพื่อแย่งชิงตัวนางไปเป็นมเหสี และไม่มีผู้ใดที่จะสามารถเอาชนะพญูผู้นั้นได้ พญอนั่งคเสนจึงตัดสินใจตัดสินพระทัยที่จะพามเหสีหลบหนีออกจากเมืองแล้วไปบวชเป็นฤาษีอยู่ในป่าหิมพานต์ เมื่อกษัตริย์ทั้งสองพระองค์ขึ้นแพเพื่อจะข้ามไปยังอีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำคงคา ครั้นพอถึงกลางแม่น้ำได้มีคลื่นใหญ่ซัดจนทำให้แพแตกจนเป็นสาเหตุให้พญอนั่งคเสนจมลงไปใต้น้ำ นางสุเมกขลาเทวีจึงตั้งจิตอธิษฐานบนบานขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ปกป้องรักษาชีวิตของพระสวามี และถึงแม้ว่าพญอนั่งคเสนจะสามารถรอดพ้นจากการจมน้ำได้ แต่ต่อมาไม่นานนักก็ทรงสิ้นพระชนม์เนื่องจากขวิญญูของพระองค์ได้ตกถึงแม่น้ำใหญ่ในครั้งนั้น หลังจากที่พระสวามีสิ้นพระชนม์ไปนานประมาณ 1 เดือน นางสุเมกขลาก็มีพระประสูติกาลพระโอรสและให้พระนามว่า มหาปทุมกุมาร นางสุเมกขลาเทวีนั้นให้การเลี้ยงดูพระโอรสด้วยความรักยิ่งจนกระทั่งพระกุมารเติบโตใหญ่ และมีชันษาครบ 16 ปีบริบูรณ์

ในวันหนึ่งนางสุเมกขลาเทวีได้เข้าไปหาผลไม้มาเป็นอาหารของตนและโอรส เมื่อไปถึงจอมปลวกแห่งหนึ่งนางก็ถูกงูจงอางกัดถึงแก่ชีวิต ฝ่ายมหาปทุมกุมารเห็นพระมารดาหายไปนานจึงออกไปตาม และพบว่ามารดานั้นเสียชีวิตแล้วก็โศกเศร้าเสียใจ พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานขอต่อเทวดาอารักษ์ทั้งหลายที่อยู่รักษาป่าแห่งนั้นให้ช่วยชุบชีวิตมารดาของตน เมื่อพญูอินทร์ทรงทราบจึงแปลงกายเป็นพราหมณ์ลงไปทดสอบความกตัญญูของมหาปทุมกุมารที่มีต่อมารดา และขอ ชื่นเนื้อหัวใจของพระกุมารแลกกับการชุบชีวิตของนางสุเมกขลาเทวี จากนั้นพระโพธิสัตว์เจ้าก็ใช้ดาบแทงลงที่อกเพื่อควักหัวใจมาทำยาเพื่อชุบชีวิตมารดาแห่งตน ครั้นนางสุเมกขลาฟื้นคืนจากความตายแล้ว และพบว่าโอรสของตนสิ้นชีวิตเพราะคมดาบจึงร้องไห้คร่ำครวญด้วยความเสียใจ

พญาอินทร์จึงชี้แนะให้นางตั้งจิตอธิษฐานเพื่อขอชีวิตโอรสของนางกลับคืนมา ท้ายที่สุดพญาอินทร์ก็ให้การช่วยเหลือและชุบชีวิตของมหาปทุมมกุมารให้กลับมามีชีวิตดังเดิม พร้อมทั้งแสดงกายที่แท้จริงให้ปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ แล้วทรงกล่าวสาธุการสรรเสริญการประกอบกุศลกรรมในครั้งนั้นเมื่อกล่าวจบแล้วจึงเสด็จกลับที่ประทับบนสรวงสวรรค์ ส่วนมหาปทุมมกุมารและมารดาที่รักษา ศิลปฏิบัติธรรมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา トラบจนสิ้นอายุขัยจึงได้ไปเกิดบนสวรรค์

47. มหาสุรเสนชาดก

ในครั้งที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพญาสุรเสนปกครองเมืองพาราณสีนั้น ทรงมีพระมเหสีพระนามว่านางวิษณุดาเทวี พญาสุรเสนโปรดให้สร้างศาลาโรทานไว้ในเมืองจำนวน 6 แห่ง พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำ หรือในวันแรม 15 ค่ำ พญาสุรเสนจึงประทับบนหลังช้างเพื่อเสด็จไปบริจาคตานแก่ชาวเมืองผู้ยากไร้

ต่อมาพระองค์ได้ปรารถนาว่าต้องการจะถวายเลือดเนื้อและกายแห่งตนเป็นทาน ครั้นเมื่อพญาอินทร์ทราบความดังนั้นจึงแปลงกายเป็นพราหมณ์ที่มีศีรษะขาดครึ่งหนึ่งไปขอรับบริจาคตานจากพญาสุรเสน อันว่าพราหมณ์ประหลาดซึ่งมีศีรษะขาดตั้งแต่ครั้งก้าวขึ้นไปได้เข้าไปหาพญาสุรเสนแล้วทูลขอศีรษะเพื่อนำมาสวมต่อในส่วนของตนที่ขาดหายไป พญาสุรเสนทรงตระหนักถึงเหตุดังกล่าวแล้วพิจารณาว่าพราหมณ์ผู้มาขอรับบริจาคตานจากพระองค์นั้น คงไม่ใช่มนุषย์ธรรมดา จึงตีพระทัยยั้งนึก จากนั้นจึงรับตั้งขกราชสมบัติให้แก่พระราชโอรสสืบต่อไป แล้วให้บริวารมัดพระองค์ไว้กับต้นไม้เรียงในอุทยาน และตรัสเรียกให้มหาอำมาตย์สุจิตะมาตัดศีรษะของพระองค์ไปมอบให้แก่พราหมณ์ผู้นั้น แต่มหาอำมาตย์สุจิตะไม่สามารถลงมือได้ พญาสุรเสนจึงนำดาบจากเทวดามาตัดศีรษะของพระองค์เพื่อมอบให้เป็นทาน

ครั้นคนทั้งหลายเห็นพระราชอาชงตนสิ้นพระชนม์ก็โศกเศร้าเสียใจต่างพากันร้องไห้ คร่ำครวญไปมาทั่วอุทยานแห่งนั้น เมื่ออินทราสักกพราหมณ์ผู้มีศีรษะขาดครึ่งทราบถึงความตั้งมั่นในการบริจาคตานของพระโพธิสัตว์เจ้าจึงมอบศีรษะกลับคืนให้แก่พญาสุรเสน และทรงชุบชีวิตของพระโพธิสัตว์ให้ฟื้นคืนมาดังเดิม พร้อมทั้งแสดงรูปลักษณะที่แท้จริงให้ปรากฏแก่คนทั่วไป ทั้งนี้พญาอินทร์ทรงกล่าวสรรเสริญพระบารมีแห่งพระโพธิสัตว์เจ้าแก่คนทั้งหลายให้ตระหนักถึงการตั้งมั่นในการบริจาคตาน และกล่าวถึงอานิสงส์ผลบุญแห่งการประกอบกุศลกรรมในครั้งนี้

48. สิริจุทามณีชาดก

ครั้งหนึ่งเมื่อพญาสิริจุฑามณีเป็นกษัตริย์ครองเมืองพาราณสีทรงมีมเหสีชื่อนางปทุมวดี และมีโอรสชื่อจันทกุมาร พญาสิริจุฑามณีโปรดให้สร้างศาลาทานในเมืองถึง 6 แห่งและบริจาคสิ่งของต่าง ๆ มีค่าเท่ากับทองคำ 6 แสนโกฏทุกวัน

วันหนึ่งโพธิสัตว์สิริจุฑามณีรำพึงคิดจะบริจาคเลือดเนื้อและชีวิตของตนเป็นทาน เมื่อพญาอินทร์ทรงทราบแล้วจึงเนรมิตตนเป็นพราหมณ์มีกายเพียงครึ่งซีกมาขอกายซีกหนึ่งจากพระโพธิสัตว์เพื่อจะเติมให้ร่างกายของตนเต็มบริบูรณ์ พระโพธิสัตว์ได้ยินคำขอเช่นนั้นก็มีความยินดีเป็นอันมาก จึงรับสั่งให้อภิเษกโอรสให้เป็นกษัตริย์แทนพระองค์และตั้งดาราชเทวี อามาศย์ และชาวเมืองทั้งหลาย แล้วจึงอธิษฐานขอให้มီးเลื่อยเหล็กปรากฏขึ้น ด้วยอำนาจของอธิษฐานจึงปรากฏยักษ์สองตนถือเลื่อยเหล็กแหวกแผ่นดินขึ้นมา พญาสิริจุฑามณีจึงโปรดให้ยักษ์ทั้งสองเลื่อยพระองค์ออกเป็นสองซีก แล้วจึงหลั่งน้ำอุทิศทานให้พราหมณ์ไปครั้งหนึ่งและอีกครั้งหนึ่งคือซีกซ้ายให้เป็นอาหารแก่ยักษ์ที่มาเลื่อยร่างของพระองค์นั้น

การบริจาดนั้นได้เกิด โกลาหลอัศจรรย์เป็นอันมาก ฝ่ายพราหมณ์ครึ่งซีกเมื่อได้รับร่างกายอีกซีกหนึ่งของพญาสิริจุฑามณีมาประกอบแล้วก็แสดงตนเป็นพญาอินทร์และตรัสสรรเสริญการบำเพ็ญทานครั้งนั้นของพระเจ้าสิริจุฑามณี โพธิสัตว์เป็นอันมาก จากนั้นจึงได้ชุบชีวิตของพญาสิริจุฑามณีขึ้นมาอีกด้วย

49. นลกชาดก

ในครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาลิง มีบริวาร 8 หมื่นตัว พญาลิงก็เดือนให้บริวารระมัดระวังตัวในการแสวงหาอาหารเสมอ ในครั้งที่บริวารลิ่งเหล่านั้นหากินไปถึงบริเวณสระแห่งนั้นแล้วแต่ไม่กล้ากินน้ำ จึงรอพญาวานรโพธิสัตว์อยู่

เมื่อวานรโพธิสัตว์มาถึงก็สังเกตเห็นรอยเท้าสัตว์ลงไปสู่สระแต่ไม่มีรอยเท้าสัตว์ขึ้นจากสระเลย จึงเข้าใจได้ทันทีว่าสระแห่งนั้นมีผีเสื้อน้ำคอยจับสัตว์กินอาศัยอยู่ เมื่อผีเสื้อน้ำโผล่ขึ้นมาบอกว่าจะจับลิงทุกตัวที่ลงไปกินน้ำในสระวานรโพธิสัตว์ก็บอกว่าพวกตนจะกินน้ำให้ได้โดยไม่ต้องลงไปในสระหรือตกไปอยู่ในอำนาจของผีเสื้อน้ำ ต่อจากนั้นวานรโพธิสัตว์จึงเอาไม้้อมาอธิษฐานให้เป็นรูกวางตลอดเพื่อให้บริวารใช้ดูดกินน้ำได้ ซึ่งจากการอธิษฐานดังกล่าวในครั้งนั้น ต้นอ้อทั้งหลายจึงกลวงตลอดต้นตั้งแต่บัดนั้นสืบมา

50. กุกุรชาดก

ครั้งที่พญาพรหมทัตต์ครองเมืองพาราณสีนั้น พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพญาสุนัขอยู่ในป่าช้าแห่งหนึ่งคืนหนึ่งมีฝนตกลงมาทำให้ราชรถที่จอดอยู่กลางลานเปียกทำให้หนังที่ใช้หุ้มหรือผูกราชรถพองตัวและนุ่มสุนัขเลี้ยงของพระราชาก็ได้ก่อกินหนังดังกล่าว เมื่อราชบริพารไปกราบทูลว่ามีฝูงสุนัขเล็ดลอดเข้ามาตามท่อน้ำเพื่อก่อกินหนังที่ราชรถ พระราชาจึงตรัสให้มาสุนัขที่พบให้หมด จากนั้นจึงเกิดการฆ่าสุนัขครั้งใหญ่ขึ้น สุนัขที่ก่อกินหนังนั้นก็เตลิดไปพึ่งพญาสุนัขในป่าช้า

เมื่อพญาสุนัขสอบถามจากสุนัขเหล่านั้นได้ความแล้วก็คิดว่า การที่สุนัขจะล่วงเข้าไปในเขตที่มีคนดูแลอย่างเข้มงวดนั้นย่อมเป็นไปได้ สุนัขที่กินหนังราชรถนั้นน่าจะเป็นสุนัขในราชสำนักนั่นเอง ซึ่งสุนัขดังกล่าวกลับไม่ได้รับโทษ แต่พวกที่ไม่ได้ลอบกินหนังกลับล้มตาย ควรที่ตนจะไปชี้ให้รู้จักสุนัขที่แอบกินหนังราชรถและไว้ชีวิตแก่ญาติของตน จากนั้นพญาสุนัขโพธิสัตว์ก็อธิษฐานอย่าให้มีคนทำร้ายตนแล้วจึงเข้าไปในเมืองตามลำพังและตรงเข้าไปอยู่ภายใต้ราชอาสน์แล้วจึงทูลพระราชาวา เมื่อไม่ทรงรู้สุนัขตัวใดแอบกินหนังที่ราชรถ แล้วส่งมาสุนัขทั้งหมดที่พบโดยยกเว้นสุนัขในราชสำนักนั้นย่อมไม่ถูกต้อง พร้อมทั้งกล่าวว่าสุนัขที่กินหนังนั้นเป็นสุนัขที่เลี้ยงไว้ในราชสำนัก ซึ่งตนสามารถชี้ตัวสุนัขที่กินหนังหุ้มราชรถได้

จากนั้นจึงให้คนนำเอาหญ้าแพรกตำลงผสมในนมเปรี้ยวค้ำกั้นแล้วให้สุนัขในราชสำนักกิน ซึ่งปรากฏว่าสุนัขที่กินนมเปรี้ยวดังกล่าวอาเจียนออกมาทุกตัวโดยเฉพาะสุนัขที่แอบกินหนังที่ราชรถนั้นก็มิเศษหนึ่งปนอาเจียนด้วย พระราชาจึงให้บูชาพญาสุนัขด้วยฉัตรขาว และพระโพธิสัตว์เจ้าก็ได้แสดงธรรมเทศนาแก่พระราชาด้วย หลังจากนั้นพระราชาก็ยกโทษแก่สุนัขทั้งปวง

ผนวก 1 สุวณณมิกคชาดก

ในสมัยที่พญาพรหมทัตต์เสวยราชย์ในเมืองพาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดเป็นเนื้อทรายเป็นหัวหน้าของเนื้อทรายทั้งหลาย ครั้งหนึ่งเนื้อทรายโพธิสัตว์ได้ไปติดบ่วงแร้วของนายพราน นางเนื้อทรายเมียของเนื้อทรายโพธิสัตว์ก็ขอแลกชีวิตของตนแทนสามี นายพรานได้ยินคำขอจากนางเนื้อทรายเช่นนั้นก็เกิดประทับใจ จึงยอมปล่อยเนื้อทรายโพธิสัตว์และช่วยพยายามปลดบ่วงแร้วให้ด้วยเนื้อทรายโพธิสัตว์ได้มอบแก้วมณีที่พบในขณะกินหญ้าแก่นายพรานเป็นการตอบแทน แล้วสอนให้นายพรานผู้นั้นทำบุญและรักษาศีลอีกด้วย

ผนวก 2 จันทชาดก

ในอดีตยังมีพ่อค้าชื่อชอนกะอยู่ในเมืองพาราณสี ภรรยาของชอนกะชื่อนางนันทาเมื่อมีบุตรชายซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์จึงตั้งชื่อว่าจันทกุมาร เพราะนางนันทาฝันว่าฤาษีนำเอาพระจันทร์มามอบให้ต่อมือของนาง

เมื่อจันทกุมารโตขึ้นมีอายุได้ 16 ปีก็ขอเดินทางไปค้าขายยังเมืองสุวรรณภูมิกับพ่อค้าสำเภา เมื่อไปถึงตลาดต่าง ๆ ก็ได้ชื้อนกกแขกเต้า นกกระยาง หนู อีแร้ง งู ลิง ลิงลม มิได้ชื้อสินค้าเหมือนกับพ่อค้าคนอื่น ๆ เมื่อไปถึงภูเขาลูกหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้มหาสมุทรและมีสำนักของนักบวชรูปหนึ่งอยู่ด้วย ก็นำสัตว์เหล่านั้นไปปล่อยไว้ในที่นั้น พร้อมกับได้ถวายน้ำอาบ เมียง หมา กยา และประทีปเป็นทานแก่พระเถระนั้น แล้วก็กลับลงสู่สำเภาเดินทางต่อไป แต่สำเภากลับล่มกลางทะเลในวันที่เรือแตกนั้นเป็นวันอุโบสถ พระโพธิสัตว์จึงสมาทานศีลและรักษาศีลในขณะที่ลอยคออยู่ในทะเล ในครั้งนั้นกษัตริย์แห่งเมืองสุวรรณภูมิก็บังเอิญสิ้นพระชนม์ในวันที่เรือของพระโพธิสัตว์เกิดอุบัติเหตุ นางมณีเมขลาที่รักษามหาสมุทรไปพบพระโพธิสัตว์ขณะที่พยายามว่ายน้ำอยู่โดยไม่ยอมจมนิ่งจึงนำพระโพธิสัตว์ไปไว้ในอุทยานของเมืองสุวรรณภูมิ เมื่อราชาพลีภัยหากษัตริย์องค์ใหม่ไปหยุดอยู่ที่พระโพธิสัตว์บรรดาอำมาตย์เห็นว่าเป็นผู้มีบุญ จึงเชิญจันทกุมารไปอภิเษกสมรสกับราชธิดาของกษัตริย์พระองค์เดิมซึ่งคือนางสิมพลี เพื่อเป็นกษัตริย์แห่งเมืองสุวรรณภูมินั้นสืบต่อไป

เมื่อพระโพธิสัตว์เป็นกษัตริย์มีนามว่าจันทราชแล้วก็อุปฐากพ่อแม่แห่งตนเรื่อยมา ด้วยอานิสงส์ที่ได้ปล่อยสัตว์ต่าง ๆ และทำบุญในสำนักพระมหาเถระครั้งนั้น ทำให้ได้รับสิ่งดีพิเศษต่าง ๆ มากมาย เมื่อนางสิมพลีประสูติกุมารแล้วพญาจันทราชก็โปรดให้ตั้งชื่อว่า มหินทกุมาร และโปรดให้บริจาทานสัตตกมหาทาน การให้ทานดังกล่าวนี้เป็นอย่างยิ่งใหญ่ จนพญาอินทร์ต้องเสด็จไปร่วมอนุโมทนาด้วย

ผนวก 3 สรรพชาติ

ครั้งหนึ่งมีอีกาตัวหนึ่งไปพบหนอนก็จะกินเป็นอาหาร หนอนจึงบอกกับกาว่า ตนจะถามปัญหาสี่ข้อ หากกาตอบได้ก็จะยอมให้กิน โดยถามว่า

สิ่งที่ใหญ่ที่สุดได้แก่อะไร

สิ่งใดที่เดินทางได้รวดเร็วที่สุด

สิ่งใดที่แหลมที่สุด และสิ่งใดมีกำลังมากที่สุด

ซึ่งกาก็ตอบไปว่า ได้แก่ ฟา ม้าอัสตร ปลายของลูกศร และกำลังของพระนารายณ์ ซึ่งหนอนกล่าวว่าจะไม่ถูกและจะขอให้พระพุทธรูปเจ้าเจตย หากคำตอบตรงกับที่กาพูดแล้วตนก็จะยินดีให้

กินเป็นอาหาร จากนั้นจึงเอาเถาวัลย์มาผูกที่กลางตัวนอนแล้วบินไปสู่สำนักของพระพุทธเจ้า แล้วเล่าเหตุและบอกปัญหาดังกล่าว

พระพุทธเจ้าแก้ปัญหาว่าสิ่งที่ยิ่งใหญ่คือโลกุตรธรรมสิ่งที่เดินทางเร็วยิ่งคือจิต สิ่งที่แหลมอย่างยิ่งคือน้ำและที่มีกำลังมากอย่างยิ่งคือพระพุทธเจ้า จากคำเฉลยดังกล่าวทำให้กาไม่อาจกินนอนได้ พระพุทธเจ้าจึงสอนกาว่าให้เลิกกินอาหารอันสมควรเถิด จากนั้นกาก็บินกลับไปยังที่อยู่ และพระพุทธเจ้าก็ให้คนทั้งหลายนำหนอนไปไว้ในโรงฉัน ซึ่งหลังจากนั้นหนอนก็ไปตามกรรมของตนของตนเอง เมื่อทรงเล่าเรื่องดังกล่าวจบแล้วพระสงฆ์ต่างยกย่องว่าพระพุทธเจ้าทรงมีปัญญาอย่างยิ่ง ต่อมาในกาลครั้งหนึ่งเหล่าภิกษุก็พากันสนทนกันว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้มีปัญญาเป็นอันมากสามารถตอบแม้ปัญหาของสัตว์ก็ได้เมื่อพระพุทธเจ้าทราบด้วยทิพโสตแล้วก็ไปสู่ที่ชุมนุมและทรงถามดู เมื่อทราบเหตุแล้วก็ทรงตรัสเล่าเรื่องสภชาดกว่าในครั้งที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกภูมิในเมืองพาราณสีนั้นเมื่อบริจาคทรัพย์ให้เป็นทานแล้วก็ไปบวชเป็นฤาษี

ในครั้งนั้นมีตุ๊กแกตัวใหญ่เท่าลูกฟักอาศัยอยู่ที่ต้นนิโครธใกล้อาศรมฤาษีนั้น เมื่อครุฑมาพบตุ๊กแกก็จะจับกินเป็นอาหาร ตุ๊กแกบอกว่า หากตอบปัญหาของตน 4 ข้อ ได้ก็จะยอมให้กินคำถามมีอยู่ว่า

สิ่งใดที่รุ่งเรืองงามมากที่สุด สิ่งใดที่นุ่มนวลมากที่สุด
สิ่งใดที่ยาวมากที่สุด สิ่งใดที่ไม่มียิ่งกว่าสิ่งอื่นใด

ซึ่งครุฑก็ตอบว่า พระจันทร์ ฝ้าย หนทาง และความตาย ซึ่งตุ๊กแกบอกว่าไม่ถูก แล้วตุ๊กแกจึงชวนครุฑไปขอให้ฤาษีเฉลย และย้ำว่าหากคำตอบของฤาษีเหมือนกับของครุฑแล้วตนยินดีจะให้กินเป็นอาหาร ฤาษีเฉลยว่า สภาวะอันงามยิ่งคือมนุษย์ที่ถือศีล สภาวะที่ไกลยิ่งคือความแตกต่างระหว่างผู้ประพฤดิธรรมและผู้ไม่ประพฤดิธรรม สภาวะที่ละเอียดอ่อนยิ่งคือโลกุตรธรรม และสภาวะที่ไม่มีอย่างยิ่งคือนิพพาน ตุ๊กแกก็กล่าวว่าคำตอบของครุฑไม่ตรงกับคำเฉลยของฤาษี ดังนั้น ครุฑจึงไม่อาจจะกินตุ๊กแกได้ และฤาษีก็ได้สั่งครุฑมิให้กินอาหารอันไม่สมควร ครุฑและตุ๊กแกก็ไหว้ฤาษีแล้วต่างก็กลับไปสู่ที่อยู่ของตน

ผนวก 4 โปราณกับปิลบุรินทรชาดก

ในครั้งหนึ่งเจ้าชายสิทธัตถะทรงได้เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์แห่งพญาสุทโธทนะครั้งนั้นพระองค์ได้สร้างพระไตรปิฎกถวายเป็นทาน และด้วยอานิสงส์ดังกล่าวจึงได้รับการพยากรณ์ว่า

จะเป็นผู้ที่มิชาติกำเนิดที่สูงส่งและมีทรัพย์สมบัติมากมาย ในชาติต่อมาพระโพธิสัตว์ก็ได้เสวยพระชาติเป็นโอรสของท้าวอสิทรราช และนางอานันทเทวีในเมืองโบราณกบิลพัสดุ์ด้วย อานิสงส์จากการสร้างพระไตรปิฎกนั้นก็บังเกิดฝนโบกขรพรรษในขณะประสูติ บรรดาเทวดาและอมนุษย์ต่างๆ ก็ได้นำบรรณาการอันวิเศษต่าง ๆ มาถวายเป็นอันมาก

ต่อมาพระโพธิสัตว์ก็มีพระโอรสถึงหนึ่งพันพระองค์ได้เสวยอาหารอันมีรสเลิศต่าง ๆ มีทรัพย์สินเกียรติยศเป็นอันมากและได้ทรงเป็นพญาจักรพรรดิราชอันประกอบไปด้วยกฤษฎาภินิหารและสมบัติต่าง ๆ เป็นอนเอกประการ ทั้งนี้ก็เพราะอานิสงส์จากการสร้างพระไตรปิฎกในสมัยของพุทธโคตมุนั้น

ผนวก 5 ทูฐุราชชาดก

ในครั้งที่พญาพรหมทัตต์ครองเมืองพาราณสีนั้น พระองค์มีโอรสชื่อทูฐุราชกุมารซึ่งมีนิสัยหยาบช้ำเหมือนงูพิษ วันหนึ่งผู้เลี้ยงราชโอรสนำราชโอรสไปอาบน้ำที่แม่น้ำใหญ่ขณะฝนตกหนักมีน้ำหลากมาพัดเอาพระกุมารลอยไป ทูฐุราชกุมารก็ได้ขออาศัยเกาะขอนไม้เอาชีวิตรอดบนขอนไม้นั้นมีงู หนู และ นกแซกเต่าอาศัยอยู่ก่อนแล้ว

ในครั้งนั้นพระโพธิสัตว์บวชเป็นฤาษีอยู่ก็ได้ว่ายน้ำไปเอาขอนไม้นั้น เมื่อเห็นว่าสัตว์ทั้งสามตัวแข็งเพราะความหนาว พระฤาษีก็รีบก่อไฟในลำดัดต่อมา ราชกุมารเห็นฤาษีดูแลสัตว์ทั้งหลายก่อนตนก็ผูกใจอาฆาตฤาษีนั้น เมื่อน้ำลดลงและถึงวันที่ต้องจากกันสัตว์ทั้งสามก็บอกถึงทรัพย์สมบัติที่ตนดูแลอยู่ให้ฤาษีทราบและว่าหากฤาษีมีธูระแล้วก็ให้ไปเรียกเพื่อจะมารับใช้ ส่วนราชบุตรก็โกหกว่าหากตนได้เป็นกษัตริย์แล้วจะให้คนไปรับฤาษีไปเลี้ยงดู ต่อมาเมื่อพระราชบิดาสืบพระชนม์ ทูฐุราชกุมารก็ได้ขึ้นครองเมืองแทนและเนื่องจากกษัตริย์องค์ใหม่ไม่ประพฤติดูอยู่ในธรรม จึงเกิดความแห้งแล้งและเดือดร้อนอยู่ทั่วไปในเมืองพาราณสี

วันหนึ่งฤาษีโพธิสัตว์ไปเยี่ยมสัตว์ต่างๆ ที่เคยช่วยชีวิตไว้ สัตว์เหล่านั้นก็นำสิ่งของมอบให้ฤาษีตามที่พูดไว้ ครั้นฤาษีไปสู่ราชสำนักเพื่อจะดูความสัตย์ของทูฐุราชกุมารซึ่งเป็นกษัตริย์แล้ว ก็บังเอิญกษัตริย์หนุ่มซึ่งผ่านมาพบเข้า จึงสั่งราชบุรุษให้จับฤาษีไปประหาร เมื่อฤาษีเล่าเหตุการณ์ความหลังแก่ราชบุรุษเหล่านั้นแล้ว ราชบุรุษก็นำความไปบอกเสนาอำมาตย์ทั้งหลายแล้วก็ช่วยกันรุมฆ่ากษัตริย์โง่บาปและอาชญาฤาษีโพธิสัตว์ให้ลาลิกขาบไปเป็นกษัตริย์แทนต่อมากษัตริย์องค์ใหม่ก็พาคนทั้งหลายไปรับเอาสมบัติที่สัตว์ทั้งหลายเคยยกให้พระองค์ในครั้งก่อนและได้พาสัตว์เหล่านั้นไปเลี้ยงไว้จนตลอดชีวิต

ผนวก 6 กนกวันฉัตรราชชาดก

ในสมัยที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญากนกวันฉัตรราชในเมืองกนกวันฉัตรนั้น ครั้งหนึ่งปุโรหิตทำนายว่าอีก 12 ปีข้างหน้า บ้านเมืองจะแห้งแล้งจนไม่มีฝนเลยพญากนกวันฉัตรราช ได้ยินเช่นนั้น จึงประกาศแก่คนทั้งหลายให้เตรียมปลูกข้าวสะสมเสบียงไว้

พอปีที่ 12 มาถึง ก็เกิดความแห้งแล้งผู้คนอดอยากล้มตายเป็นอันมากพญากนกวันฉัตรราช จึงสั่งให้ผู้คนและเสนาอำมาตย์อพยพไปอยู่ในที่มีอาหาร ส่วนตนจะคงอยู่ในปราสาทนั้นต่อไป ขณะนั้นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งเกิดสังเวชในสัตว์โลกทั้งหลายเป็นอันมาก และเห็นว่าพญากนกวันฉัตรราชจะได้เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคตกาลจึงได้เสด็จไปโปรด โดยการไปรับอาหารบิณฑบาต ขณะนั้นข้าวซึ่งเป็นอาหารที่เก็บรักษาไว้ในพระราชวังมีไม่ถึงทาน และเป็นข้าวที่พ่อครัวจัดไว้เพื่อเลี้ยงราชบุตรซึ่งยังเล็กอยู่ แต่พญากนกวันฉัตรราชเห็นว่าร่างกายทั้งหลายจะอยู่ไม่ยืนยาว และร่างกายทั้งหลายไม่เป็นแก่นสารจึงนำอาหารส่วนของราชบุตรที่เหลืออยู่นั้นถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าจึงตรัสอนุโมทนาทานแล้วก็เหาะกลับไปฉันทมาทน์

หลังจากนั้นเมฆฝนก็ตั้งเค้าและฝนห่าใหญ่ก็ตกลงมาชำระสิ่งสกปรกทั้งหลายไปก่อน จากนั้นจึงมีฝนดอกไม้ทิพย์ห่าฝนขนม ฝนข้าวสารก็ตกลงมาตลอด 7 วัน หลังจากนั้นจึงมีฝนข้าวเปลือก ฝนเสื้อผ้า ฝนเงิน ฝนทอง และฝนแก้ว ก็ตกลงมาตามลำดับ โดยฝนพิเศษแต่อย่างจะตกลงมาอย่างละ 7 วันต่อเนื่องกันไป ทำให้บ้านเมืองและประชาชนพื้นถิ่นมีความสุขอีกครั้งหนึ่ง

ภาคผนวก ง
ตารางแสดงโครงสร้างของปัญญาลักษณะฉบับล้านนา

เรื่อง	α	ท	A	ค	↑	D	F	W	ท	ค	A	D	M	N	W	ท	ป	D	ง	↓	K	U	ท	ช	W ⁰	Z
พฤติกรรม		β	w			w							H	I		E										
สมุททโม สชาดก	α				↑	W*	F ^s			ค ¹		D							ง	↓			ท ¹	ช	Z	
สุทธนุชาดก	α				↑	Wn							M	N	W*					ง	↓			ช	Z	
สุทธนุกรชาดก	α		Wn ¹	ค	↑							D	M	N	W**								ท ¹		Z	
สิรสากุมาร ชาดก	α		A ²⁴		↑																↓	U	ช			
สุภกมิตตชาดก	α		A		↑					ค ¹					W ³	ท ¹				ง				ช	Z	
สุวรรณสังขราช กุมารชาดก	α		A ¹⁰		↑	D	F	Wn ³			A ⁹	D	M	N	W**								U	ช		
จันทมาตชาดก	α		A ⁹		↑	D	F	W*		ค ¹					Wn ²					ง	↓				W ⁰	
กุรุฑกมิกชาดก	α										A					ท ⁴		D								
เสตป็นชาติ ชาดก	α					D ¹				ท ⁴														ช	Z	
ตุลลชาดก	α										A					ท ¹ ท ⁴		D				U				

มฆชาดก	α	ท ¹								A										Z
อริฏฐชาดก	α	A ⁹	จ	↑															ฐ	Z
เรื่อง พฤติกรรม	α	ท A β W	ค	↑	D F W	ท	ค	A D H I	M N W	ท	ป	D	ง	↓	K	U	ท	ฐ	W ⁰	Z
รัตนปรีชา ชาดก	α							A ^{xvii}			ท ⁴				K ⁹					Z
ธัมมัทธัชชาดก	α							A	D	M	N					U				
ทุกัณฐชาดก	α	A A ¹³		↑				W ³	ท ¹							U				
ศัพทลัทธินิ ชาดก	α			↑						M	N	W ³								
ปัญญาพลชาดก	α	W [*]	ค	↑						M	N									W ⁰
มหิสชาดก	α	A ⁹		↑				A ^{xvii}				ฐ		↓						W ⁰
ลักขณชาดก	α							A ¹³ A ¹⁴				ท ⁴				U				
จัมเปยชาดก	α	ท						A ¹⁵	D										ท ¹	
พลควาชาดก	α							A				ท ⁴	D		T					Z
กปรีชาดก	α							A				ท ⁴							ฐ	W ⁰
นรชิวาชาดก	α	β^2			D ¹							ท ⁴				K ⁹				
กุสสรชาดก	α	W ^{**}	ค	↑						D	H	I	T		ง	↓				

สุวัณณ พรหมทัตต ชาดก	α	ท ¹			D ¹		ท ⁴											K ⁹							
มหาปทุมม กุมารชาดก	α	β^2			D ¹		ท ⁴											K ⁹						Z	
เรื่อง พฤติกรรม	α	ท A ค β w	↑	D F W w	ท ค	A D M N W H I E	ท ป	D ง	↓	K U ท ฐ	W ⁰	Z													
มหาสุรเสน ชาดก	α	ท ¹			D ¹		ท ⁴											K ⁹							
สิริจุฑามณี ชาดก	α	ท ¹			D ¹		ท ⁴											K ⁹							
กุกกุรชาดก	α																							ป	
สุวัณณมิลล ชาดก	α	A ⁶			D		ท ¹																		
จันทราชชาดก	α	↑					ท ¹		D			W ³ ท ¹ W ^{**}													
สรวกชาดก	α	จ																						ป	
ทูลุฐราชชาดก	α	A																						U	W ⁰
กนกวันณราช ชาดก	α				D		ท ¹																	W ⁰	

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – สกุล	นายชวรินทร์ คำมาเขียว
วันเดือนปีเกิด	2 มีนาคม 2520
ที่อยู่ปัจจุบัน	368 หมู่ 5 ต.ปากบ่อง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน 51120
ประวัติการศึกษา	2536 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนจักรคำคณาทร 2539 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนจักรคำคณาทร 2544 ศิลปศาสตรบัณฑิต โปรแกรมวิชาภาษาไทย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved